

VÄLFÄRD OCH SEGREGATION I STORSTADSREGIONERNA.

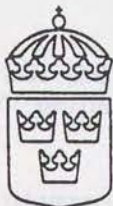

UNDERLAGSRAPPORT FRÅN

STORSTADS UTREDNINGEN

SOU 1990:20

Ref KB
Oc

Statens offentliga utredningar
1990:20
Statsrådsberedningen

Välfärd och segregation i storstadsregionerna

Underlagsrapport av storstadsutredningen
Stockholm 1990

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981 — 1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, 106 47 STOCKHOLM. Best.nr. 38-12078-X.

Beställare som är berättigade till remisseexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor

SOU-förrådet

103 33 STOCKHOLM

Tel: 08/763 23 20 Telefontid 8¹⁰ — 12⁰⁰ (externt och internt)

08/763 10 05 12⁰⁰ — 16⁰⁰ (endast internt)

Produktion Libergraf 687 0 004

Form: Libergraf Design

Omslagsfoto: Rein Vålme/Bildhuset

ISBN 91-38-10530-6

ISSN 0375-250X

Svenskt Tryck Stockholm 1990 032466

Förord

En huvuduppgift för storstadsutredningen är enligt direktiven att göra en bred belysning av levnadsvillkoren i storstäderna i relation till landet i övrigt. Utredningen skall också föreslå åtgärder som förbättrar storstaden som livsmiljö.

Storstadsutredningen har givit statistiska centralbyrån i uppdrag att göra en bred belysning av levnadsvillkoren i storstadsområdena. Centralbyrån har till stor del baserat sin studie på 1978 t o m 1988 års undersökningar av levnadsförhållanden (ULF). Andra viktiga datakällor är folk- och bostadsräkningarna (FOB), undersökningarna av hushållens inkomster och konsumentprisstatistiken.

Föreliggande rapport har utarbetats av en arbetsgrupp omfattande docent Joachim Vogel (projektledare), Lars Häll, Göran Nordström och Hans Lindblom. Jette Bodin har medverkat vid databasuppbyggnaden.

Rapporten kommer att ligga till grund för storstadsutredningens fortsatta arbete.

Jan O Karlsson

Läsanvisning:

I tabellmaterialet förekommer bl a följande förkortningar:

Hpriv centr -1951: Centralt belägna privata hyresrätter, byggda före 1951

Hallm centr: Centralt belägna hyresrätter som tillhör allmännyttan

Brätt centr: Centralt belägna bostadsrätter

Hpriv när- resp ytterort: Privata hyresrätter, belägna i när- resp ytterförorter

Hallm när- resp ytterort: Allmännyttans hyresrätter, belägna i när- resp ytterförorter

Brätt när- resp ytterort: Bostadsrätter, belägna i när- resp ytterförorter

Blandomr när- resp ytterort: Områden med blandad bostadsbebyggelse, belägna i när- resp ytterförorter.

Dessa områden beskrivs närmare i kapitel 2.

Innehåll

7	Sammanfattning
25	1 Bakgrund
35	2 Dataunderlag
DEL I BOENDESEGREGATION (<i>Vogel</i>)	
47	3 Demografisk segregation (<i>Vogel</i>)
65	4 Socioekonomisk segregation (<i>Vogel</i>)
91	5 Diskussion (<i>Vogel</i>)
DEL II LEVNADSFÖRHÅLLANDEN	
113	6 Utbildning (<i>Vogel</i>)
121	7 Sysselsättning och arbetsmiljö (<i>Vogel</i>)
137	8 Inkomster (<i>Vogel</i>)
155	9 Materiell standard (<i>Vogel</i>)
163	10 Bostadsförhållanden (<i>Vogel</i>)
175	11 Levnadskostnader (<i>Lindblom, Vogel</i>)
191	12 Sociala relationer (<i>Häll</i>)
203	13 Kriminalitet (<i>Häll</i>)
221	14 Politiskt deltagande (<i>Häll, Vogel</i>)
257	15 Hälsa (<i>Nordström</i>)
BILAGOR	
275	1 De regionala indelningarna
289	2 Befolknings- och bastalstabeller
297	3 Kompletterande tabeller
369	4 Teknisk beskrivning
377	5 Valdeltagande och partival vid riksdagsvalen 1979-1988
399	Litteratur

Sammanfattning

SCB redovisar i denna rapport en jämförelse av levnadsförhållandena i storstadsregionerna och övriga delar av landet, resp en inomregional jämförelse inom de tre storstadsregionerna. Rapporten har utarbetats på uppdrag av Storstadsutredningen. Den omfattar två delar:

Del 1 belyser boendesegregationen i storstadsregionerna, där vi jämför befolkningsstrukturen i 1 600 bostadsområden med avseende på *demografiska faktorer* (ålder, hushållstyp mm), resp *socioekonomiska faktorer* (s k socioekonomiska grupper, invandrare, inkomst).

Del 2 belyser levnadsförhållandena, där vi tittar på utbildning och studiedeltagande, sysselsättning och arbetsmiljö, inkomster, materiell levnadsstandard och levnadskostnader, bostadsstandard, sociala kontakter, kriminalitet, politiskt deltagande och valbeteende samt hälsa. Här jämför vi *dels* storstadsregionerna med andra större städer, regioner med speciella problem resp sammanhållna landsdelar, *dels* kommuner och bostadsområden inom storstadsregionerna.

Rapporten beskriver dels *nuläget*, dels *förändringarna* sedan slutet av 70-talet.

Datamaterialet

Datamaterialet omfattar *FOB* (folk- och bostadsräkningarna) från 1980 och 1985, *ULF* (undersökningarna av levnadsförhållanden) från 1978-1988, *HINK* (undersökningarna av hushållens inkomster) från 1975-1987, *HUT* (undersökningarna av hushållens utgifter) från 1985,

AKU (arbetskraftsundersökningarna) för 1987, SCBs löpande **konsumentprisstatistik** samt **valstatistiken** för 1979, 1982, 1985 och 1988.

För analysen av boendesegregationen och levnadsförhållandena i storstadsregionerna erfordrades en indelning av storstäderna i "naturliga bostadsområden". Samtliga fastigheter i storstadsregionerna grupperades till totalt 1 600 bostadsområden som skulle utgöras av geografiska områden med i huvudsak samma typ av bebyggelse (småhus/flerfamiljshus), upplåtelseform/ ägarkategori och ålder. De skulle dessutom av de boende upplevas som naturliga bostadsområden (t ex inte delas av motorleder, vattendrag etc). För varje sådant bostadsområde beräknades med hjälp av FOB en rad demografiska karakteristika (befolkningens ålder, andel samboende/ ensamstående, andel barn, sysselsättningsgrad osv). Vidare beräknades varje bostadsområdes socioekonomiska struktur (andel av befolkningen som tillhör olika yrkesgrupper/socioekonomiska grupper mm).

De 1 600 bostadsområdena klassificerades vidare efter **läge** (centrum, närförorter, yttre förorter) och **dominerande bebyggelse** (småhusområden, bostadsrättsområden, hyreshusområden). Hyreshusområdena klassificerades även efter **dominerande ägarkategori** (allmännyttiga bostadsföretag, privat hyresvärd) och slutligen klassificerades samtliga bostadsområden efter **dominerande byggnadsperiod**. Likartade bostadsområden har sammanförts till kluster (grupper) av likartade bostadsområden. Ett flertal sådana grupperingar utnyttjas i rapporten för beräkningar av graden av segregation samt för särredovisningar av levnadsförhållanden. Vi har tittat speciellt på de bostadsområden som vi med ledning av prisbildning och befolkningsstruktur har bedömt som särskilt attraktiva, nämligen **innerstaden och småhusområdena i de inre förorterna**. Vidare särredovisas "**miljonprogramområdena**", dvs av de allmännyttiga bostadsföretagen ägda hyreshusområden i förorterna, byggda under perioden 1965-75.

Demografisk segregation

Innerstaden - färre pensionärer, färre ensamstående, flera barn

Vi har sedan länge en fortlöpande hushållssplittring i landet. I storstadsregionerna har denna utveckling kommit längst: där är nu var fjärde person *ensamstående*:

De ensamstående är överrepresenterade i innerstaden (44 procent), men denna tendens har tidigare varit ännu starkare. Minskningen bör hänga samman med att många smålägenheter har försvunnit i samband med saneringen av det äldre fastighetsbeståndet.

De ensamstående är däremot kraftigt underrepresenterade i småhusområdena (8 procent), men något mindre än tidigare.

De är överrepresenterade i olika typer av hyreshusområden, mest i det äldre fastighetsbeståndet och hos allmännyttan.

Andelen barn av totalbefolkningen har minskat i storstadsregionerna. Den andelen är högst i småhusområdena och lägst i centrum. Men även här är förändringar på väg:

Andelen barn minskar mest i småhusområdena, och ökar nu i centrum. Även här bör saneringen av innerstaden vara en viktig förklaring. I samband med saneringarna försvinner många smålägenheter och bildar större lägenheter. Och nybyggnationen domineras av relativt stora bostäder.

Andelen **pensionärer** har ökat i storstadsregionerna (från 15 till 16 procent), dels på grund av ökad medellivslängd, dels på grund av tidigare pensionering. Pensionärernas bosättning har förändrats relativt mycket:

Mellan 1980 och 1985 har andelen pensionärer som bor i innerstaden minskat med en tiondel. Även här bör orsaken vara färre smålägenheter.

Pensionärerna är i allt större utsträckning bosatta i bostadsrättsområden i förorterna.

Socioekonomisk segregation

Innerstaden - fler högre tjänstemän, färre arbetare

Småhusområden - flera arbetare

Med socioekonomisk segregation menas att befolkningen i olika socioekonomiska grupper (arbetare, tjänstemän på olika nivåer resp företagare) bor mer eller mindre koncentrerade till olika typer av bostadsområden. Det segregerade boendet är i huvudsak en konsekvens av varierande resurser (inkomster, personliga kontakter, kunskaper), som avgör i vilken utsträckning man i konkurrens med andra kan bosätta sig i de attraktiva bostadsområdena.

I hela landet pågår en tydlig förändring av den socioekonomiska strukturen: arbetarklassen minskar, och framför allt de högre tjänstemännen ökar i antal. I storstadsregionerna är denna förändring särskilt stark, och den är starkast i Stockholmsregionen. Våra undersökningsresultat visar att 40 procent av storstadsbefolkningen över 18 år tillhör **arbetarklassen** (anställda i yrken som normalt organiseras av LO, inkl pensionärer från sådana yrken). Andelen har minskat med 0,6 procentenheter mellan 1980 och 1985. Andelen **högre tjänstemän** (yrken med minst 3 års utbildning efter studentexamen) har ökat från 12 till 16 procent på bara 5 år.

Arbetarna är underrepresenterade i storstädernas centrum (29 procent), och den tendensen har blivit ännu mera markerad.

På bara 5 år har andelen arbetare i innerstaden minskat med en tiondel (3,3 procentenheter).

Det är istället de högre tjänstemännens andel som har ökat avsevärt: från 16 till 22 procent, dvs med *en tredjedel*.

Bakgrunden till dessa resultat ligger i *boendekostnadsutvecklingen* i storstädernas centrum. Genom saneringarna har många inte fullt moderna och därför billiga lägenheter, liksom *många smålägenheter försvunnit* från storstädernas äldre fastighetsbestånd. Saneringarna ökar boendekostnaderna vilket är lättare att bära för höginkomsttagare. I innerstaden sker dessutom en snabb omvandling av hyresrätter till bostadsrätter. Exempelvis har andelen *bostadsrätter* ökat med hela 8,5 procentenheter på tio år. Kravet på en (i regel marknadsmässig) konstantinsats driver upp boendekostnaderna alternativt förutsätter en viss förmögenhet.

Saneringarna har utan tvekan skapat bättre bostadsförhållanden i innerstaden, och de har gjort den gamla stenstaden mera attraktiv. Men omflyttningarna i samband med saneringarna ledde också till att vi fick en starkt förändrad befolkningsstruktur. Paradoxalt kan alltså den stora satsningen på sanering ha lett till att resurssvaga grupper - istället för att få en bättre boendemiljö - har ersatts av resursstarka bostadskonsumenter som kunde betala de högre boendekostnaderna.

Samtidigt kan vi emellertid konstatera *en tendens till minskad segregation*:

I småhusområdena, där arbetarna tidigare var underrepresenterade (36 procent), har deras andel ökat något. Men fortfarande är de högre tjänstemännen kraftigt överrepresenterade där, särskilt i de mest attraktiva områdena i de inre förorterna. I storstadsregionerna där man har de högsta villapriserna är naturligtvis sambandet mellan klass och boendeform starkast.

Det finns också ganska stora skillnader mellan enskilda storstadskommuner: andelen arbetare varierar mellan 18 och 52 procent (Danderyd resp Botkyrka). När vi jämför enskilda bostadsområden blir skillnaderna ännu mera drastiska. I Malmöregionen finns områden med mer än 80 procent arbetare, och i innerstaden och vissa äldre villaområden finns områden med mindre än 10 procent arbetare.

12 Sammanfattning

Andelen högre tjänstemän i storstadskommunerna varierar mellan 36 procent (Danderyd) och 7 procent. En del bostadsområden har mer än 50 procent högre tjänstemän. Våra resultat visar att även skillnaderna mellan storstadskommunerna har ökat.

Hyreshusområdena i förorterna byggda under *miljonprogrammet* och ägda av allmännyttan, har haft en omvänd utveckling:

Där har andelen arbetare ökat, och andelen högre tjänstemän har inte alls ökat på samma sätt som i de mera attraktiva områdena.

Där tillhör 63 procent arbetarklassen (i centrum var det 32 procent). Och endast 5 procent utgörs av högre tjänstemän (i centrum: 22 procent).

Resultaten tyder på att många av dessa områden har fått dålig status. Det är där nykomlingarna på bostadsmarknaden (invandrare, storstadens ungdomar, inflyttare från landsorten) har börjat sin "boendekarriär". Eftersom många av områdena inte har en attraktiv miljö, med nackdelar som långa avstånd, nedsliten yttre miljö och anhopning av problemhushåll, har de blivit genomgångsområden för dem som har haft råd att flytta. Områdena har drabbats av stark omflyttning och låg social gemenskap. Många sådana områden har stigmatiserats och fått dåligt rykte. Vi kan avläsa denna utvecklingen i våra siffror om befolkningsutvecklingen.

Alla de förändringar som vi har nämnt har försiggått under en period med ganska stora förändringar av fastighetsbeståndet. Fram till mitten av 70-talet hade vi en snabb ökning av hyresbostäder (i viss mån även bostadsrätter) i förorterna (miljonprogrammet). Sedan dess har andelen småhus ökat, man har sanerat i de gamla bostadsområdena, där många smålägenheter har försvunnit, och man har haft en snabb ökning av andelen bostadsrätter. Boendeformer, lägenhetsstorlekar och upplåtelseformer kan vara olika attraktiva för olika typer av hushåll, oavsett deras ekonomiska resurser. Därför har vi tittat närmare på arbetare och tjänstemän i olika familjesituationer (livscykel):

Ökningen av andelen högre tjänstemän i storstädernas centrum gäller framför allt ensamstående äldre eller pensionerade från denna typ av yrken. Nästan 40 procent

av dessa pensionärer bor nu i innerstaden. För dessa kan vi samtidigt registrera ett minskat småhusboende.

Minskningen av andelen arbetare gäller framför allt äldre (över 44 år) resp pensionärer.

Även yngre barnlösa samboende högre tjänstemän har ökat sitt centrumboende.

Praktiskt taget i alla livscykelkategorier har arbetarnas centrumboende minskat.

Småhusboendet har i första hand ökat bland arbetare med barn.

Levnadsförhållanden

UTBILDNING

Befolkningens **utbildning** har förbättrats i hela landet, men förbättringarna är störst i Stockholms- och Göteborgsregionerna, som har flest långtidsutbildade; där har 29 resp 24 procent någon form av eftergymnasial utbildning. I Malmöregionen är det 17 procent, i riket i sin helhet 19 procent och i norra glesbygden 11 procent.

Inom storstadsregionerna har vi samma typ av förändringar som redan har konstaterats beträffande de socioekonomiska gruppernas bosättningsmönster.

I centrum har vi fått en allt mera markant koncentration av långtidsutbildade (41 procent, en ökning med hela 12 procentenheter på 10 år).

I allmännyttans hyreshusområden i förorterna är endast 16 procent långtidsutbildade.

Utvecklingen är entydigt: de som har kvalificerad utbildning (och därmed högre inkomster) bosätter sig i allt större utsträckning centralt, medan **de som har lägre utbildning hamnar alltmera ute i storstadsregionernas periferi.**

SYSSELSÄTTNING

Storstadsregionerna har landets högsta *sysselsättningsgrad* (Stockholmsregionen: 76 procent, glesbygdsregioner: cirka 65 procent). I Stockholmsregionen har man dessutom de längsta arbetstiderna och den lägsta arbetslösheten. Befolkningskoncentrationen innebär större valmöjligheter på arbetsmarknaden, där finns också en större andel kvalificerade arbeten och därmed högre inkomster. I innerstaden ökar sysselsättningsgraden särskilt starkt, beroende på bl a en minskad andel pensionärer.

Såväl ifråga om arbetstider som arbetsmiljö finns det stora skillnader mellan befolkningen i miljonprogramområden resp i de attraktiva innerstadsområdena och de välbelägna småhusområdena. Dessa resultat korresponderar mot resultaten rörande den socioekonomiska segregationen i kapitel 4.

INKOMSTER

Lönerna är cirka 30 procent högre i Stockholmsregionen än i norra glesbygden (på grund av flera höglönejobb och längre arbetstider). Medan *lönerna har minskat* sedan 1978 *har de disponibla inkomsterna ökat* med 6-7 procent (beroende på ökad förvärvsintensitet bland kvinnor, ökade pensioner mm).

Även de disponibla inkomsterna är klart högre i storstadsregionerna: i Stockholmsregionen 66 000 kr, Göteborg/ Malmöregionerna 61 800 kr, övriga större kommuner 57 700 kr och i norra glesbygden 54 200 kr/år.

Inom storstadsregionerna är det naturligtvis i de mest attraktiva områdena vi hittar de högsta inkomsterna, den minsta andelen socialbidragstagare och lågavlönade.

I de närbelägna småhusområdena är de disponibla inkomsterna 25 procent högre än i allmännyttans hyreshusområden i förorterna, byggda under miljonprogrammet.

I centrum har de disponibla inkomsterna ökat snabbast: med nästan 20 procent på fem år. Detta gäller både den gamla staden och de centrala bostadsrättsområdena.

Även skuldsättningen ökar påtagligt i centrum, och det bör hänga samman med marknadspriserna på bostadsrätterna.

MATERIELL STANDARD

Den materiella standarden i form av bl a kapitalvaror (bil, frys, video mm) är starkt relaterad till boendeformen (småhus eller lägenhet). Småhusbefolkningen har i de flesta avseenden högre standard. Vi konstaterar vidare:

Befolkningen i innerstaden har fritidshus i minskande omfattning. Det beror antagligen på att det ökade antalet bostadsrätter och den ökade hyresnivån i innerstaden lägger beslag på en större del av inkomsterna. I någon mån inverkar även en föryngring i centrum.

BOSTADSSTANDARD

Befolkningens *bostadsstandard* har förbättrats avsevärt under de senaste decennierna, och det gäller även storstadsregionerna. Även här har bostadsbeståndet genomgått en omvandling mot flera småhus, flera bostadsrätter, större lägenheter och modernisering av bostäderna.

56 procent av storstadsbefolkningen bor i ägarbostäder (småhus eller bostadsrätter)

27 procent av innerstadsbefolkningen bor i ägarbostäder (i regel bostadsrätter). Den siffran har ökat snabbt (med 8 procentenheter på 10 år).

I ägarbostäderna har marknadsvärdena stor inverkan på boendekostnaderna. Storstadsregionernas bostadsefterfrågan och bostadsbrist pressar upp priserna och boendekostnaderna, vilket kommer att drabba framtida bostadskonsumenter. Konsekvenserna kan vi nu avläsa i statistiken i form av en snabb ökning av andelen resursstarka bostadskonsumenter (t ex högre tjänstemän) i innerstaden. I takt med att marknadsvärdena realiseras framöver kommer boendekostnaderna att ta en allt större del av inkomsterna iorstadsregionerna. Detta kommer framför allt att drabba nykomlingarna på bostadsmarknaden: inflyttare från landsorten, orstadsregionernas egna ungdomar och invandrare.

Utrymmesstandarden har fortsatt att öka även i orstadsregionerna. Men inom orstadsregionerna kan vi notera *ökad trångboddhet i innerstaden*. Detta hänger samman med en förändrad hushållsstruktur (flera barnfamiljer i bostäder av ordinär storlek) samt en relativ minskning av andelen pensionärer.

LEVNADSKOSTNADER

Analyser av *levnadskostnaderna* i orstadsregionerna visar att boendet och även transportkostnaderna är betydligt dyrare än i landsorten. Det gäller särskilt stora hyreslägenheter, och lägenheter byggda under 80-talet. 80-talslägenheterna kostade i Storstockholm 446 kr/m², i Storgöteborg 475 kr/m² och i resten av landet 408 kr/m² (1987 års priser).

Även bostadsrätterna är betydligt dyrare i orstadsregionerna. Månadsavgiften är visserligen inte högre, men överlåtelsepriserna är 3-4 gånger högre i Storstockholm och 2 gånger högre i Storgöteborg.

SCBs småhusundersökningar visar att stora barnfamiljer (minst tre barn) betalar 15-17 000 kronor mera per år i Storstockholm och Storgöteborg än utanför orstadsregionerna. Detta ger emellertid inte hela bilden, eftersom husens storlek, kvalitet och lånebilden kan variera mellan regionerna. Typfallsberäkningar för *kostnaderna i likvärdiga småhus (ett "medelhus")* visar att stockholmaren betalar cirka 3 500 kronor mera per månad än smålänningen, om huset är köpt med 100 000 kronor i insats under det *senaste året* (här slår de högre marknadsvärdena igenom). Om samma hus har köpts *fem år tidigare*

blir skillnaden cirka 1 700 kr/månad. Samtliga dessa beräkningar är gjorda enligt det nya skattesystemet (RINK). Det nya skattesystemet ökar boendekostnaderna betydligt mera i storstäderna än i landsorten (med 1 000 resp 600 kr/månad i dessa båda exempel, *utöver* den ökning som drabbar ett referensområde i landsorten).

SOCIALA RELATIONER

De *sociala relationerna* är i flera avseenden sämre i storstadsregionerna: andelen ensamboende är högre och färre har kontakt med anhöriga och grannar. Liksom i resten av landet ökar andelen ensamstående. De är starkt överrepresenterade i hyreshusområdena och i centrum, och just där är också grannkontakterna sämre utvecklade. Motpolen är småhusområdena - där umgås man mera med sina grannar och familjekontakterna är mera omfattande.

KRIMINALITET

Kriminalstatistiken över anmälda *brott* visar klart högre vålds- och egendomsbrottslighet i storstadsregionerna. Samma resultat visar även levnadsnivåundersökningarna, där vi har frågat intervjupersonerna vad de har råkat ut för under det senaste året. Medan kriminalstatistiken visar en ökad brottslighet i storstadsregionerna, kan vi inte registrera flera offer när vi frågar svenska folket. Förklaringen ligger i att kriminalstatistiken endast avser *anmälda* brott, och de motsvarar endast 25 procent av den volym som kommer fram i intervjuerna. Vi anser att förändringarna i kriminalstatistiken mera speglar förändringar av anmälningsbenägenheten.

Vi kan alltså *inte* belägga någon ökning av våldsbrottsligheten i storstadsregionerna.

Inom storstadsregionerna är de boende i innerstaden samt i allmännyttans miljonprogramområdena i förorterna mest utsatta.

Under en ettårsperiod uppger två och en halv procent av storstadsbefolkningen att man utsatts för "våld med kroppsskada" (märken, sår etc). I hela riket rör det sig om strax under två

procent. Läger vi till hotelser och våld "utan märken" ökar andelen till åtta procent i storstadsregionerna mot sex procent i hela landet.

Däremot är *oron för att drabbas av våld* betydligt större i storstadsregionerna. Nästan var femte storstadsbo har "någon gång under det senaste året avstått från att ge sig ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad".

Även andelen som har drabbats av stöld eller skadegörelse är större i storstadsregionerna (32 procent mot 23 procent i hela riket). Även här är de boende i allmännyttans miljonprogramområden i förorterna resp innerstadsbefolkningen mest drabbad. Inte heller här kan vi se någon klar ökning.

Våra resultat tyder vidare på att "vandaliseringen i bostadsområdena" har *minskat* mellan 1978 och 1985.

VALBETEENDE

Valbeteendet, dvs valdeltagandet och partivalen i olika typer av bostadsområden speglar dels befolkningssammansättningen dels befolkningens reaktioner på den politiska utvecklingen. Förändringar mellan valen (av valdeltagandet eller valet av parti) kan vara en indikation på ett ökat missnöje.

1980-talet har präglats av minskande politisk mobilisering: valdeltagandet minskar med cirka fem procentenheter mellan 1982 och 1988. Storstadsregionerna har något lägre valdeltagande än riket i övrigt, och det socialistiska blocket är cirka fyra procentenheter svagare. Sedan 1982 har det socialistiska väljarstödet försämrats i storstadsregionerna (relativt landet i övrigt).

Vänstern är starkast i *förorternas miljonprogramområden* (allmännyttans hyreshusområden), vilket främst beror på en hög andel arbetare. Det är där som valdeltagandet har minskat mest, med bortåt 9 procentenheter. Och andelen som röstar på SAP/VPK har minskat ännu mera mellan 1982 och 1988 (cirka 11 procentenheter).

Även när man kontrollerar för klasstrukturen i olika valdistrikt är det framför allt i *allmännyttans miljonprogramområden* i förorterna som valdeltagandet liksom röstningen på SAP/VPK har minskat.

Valdeltagandet är högst i *småhusområdena* (90 procent), och där har man inte heller haft så stor minskning av valdeltagandet. Där är det borgerliga blocket starkast, men just där har det socialistiska blocket klarat sig bäst, medan det borgerliga har minskat mer än normalt (röster till miljöpartiet).

Innerstaden har, som redan har visats, fått en alltmera välsituerad befolkning. Det sätter också spår i valdeltagandet och röstningen: valdeltagandet minskar inte lika starkt där och relationerna mellan blocken förskjuts nu. *Det socialistiska blocket har tappat mest:* i den gamla stenstaden var man 1988 nere i 34 procent av rösterna, en minskning med 5,6 procentenheter sedan 1982.

Det är i innerstaden som miljöpartiet och vpk har sina starkaste fästen. Även moderaterna är överrepresenterade i den gamla stenstaden och i de mest attraktiva småhusområdena nära stadskärnan. Centern är överrepresenterad i småhusområden i de yttre förorterna, socialdemokraterna i hyres- och bostadsrättsområden samt hos allmännyttan i förorterna, och folkpartiet i alla slags småhusområden.

Valdeltagandet minskar mest i områden med hög andel arbetare, hög andel socialistiska röster (i det senaste valet), låg sysselsättningsgrad, många invandrare och låga inkomster.

Även när det gäller andra mått på politiska aktiviteter förekommer stora skillnader mellan olika bostadsområden. En jämförelse mellan t ex allmännyttans hyresområden inom miljonprogrammet och närorternas småhusområden visar bl a att i de förra områdena är det färre (tre och en halv procentenheter) som är anslutna till något politiskt parti, det är dubbelt så många som uppger att man inte brukar diskutera politik och ungefär fyra gånger så många som inte tror sig ha några möjligheter att författa en skrivelse för att överklaga ett beslut av en myndighet.

Utvecklingen går dessutom åt motsatt håll i dessa områden, klyftorna vidgas: anslutningen till politiska partier tycks ha ökat i närorternas småhusområden mellan 1978 och 1988. Där ökar intresset för politik

och det är fler som skulle klara av att överklaga ett beslut. I miljonprogrammets allmännyttiga hyresområden är andelarna istället minskande för vart och ett av dessa mått.

HÄLSOTILLSTÅND

Vi har hittat relativt stora skillnader när det gäller *sjukligheten*, både mellan storstadsregionerna och landsorten och mellan olika bostadsområden och kommuner inom storstadsregionerna. De beror inte på åldersskillnader (vi redovisar åldersstandardiserade sjuklighetstal), utan på dels yrkesstrukturen (effekter av förslitningen i arbetslivet), dels på selektiv omflyttning (andelen friska, arbetsföra, välutbildade osv som flyttar in resp ut ur området).

Storstadsbefolkningen är betydligt friskare än befolkningen i inre Norrland.

Inom storstadsregionerna är hälsan betydligt bättre i de mest attraktiva bostadsområdena, dvs i den centrala gamla staden och i småhusområdena, än i allmännyttans hyreshusområden i ytterområdena, byggda under miljonprogrammet.

Dessa skillnader korresponderar med den socioekonomiska strukturen i dessa områden, mot andelen arbetare, andelen socialbidragstagare, förtidspensionärer osv. Och skillnaderna är stora:

I småhusområdena har 7 procent "i hög grad nedsatt arbetsförmåga". I allmännyttans miljonprogramsområden i de yttre förorterna rör det sig om 16 procent.

En sammanfattning:

Vad händer med de mest attraktiva bostadsområdena?

Innerstaden har genomgått en snabb omvandling: genom saneringarna har många billiga smålägenheter slagits samman till större lägenheter, och hyrorna har ökat genom saneringen. Dessutom har andelen bostäder som upplåts med bostadsrätt ökat drastiskt (i Stockholms innerstad med 8,5 procentenheter på 10 år). Det har blivit *dyrare att bo i*

innerstaden, och det krävs allt högre inkomster och förmögenheter. Resultatet har blivit en snabb förändring av befolkningsstrukturen:

Andelen arbetare har minskat med en tiondel på fem år. I innerstaden utgör arbetarna endast 29 procent (genomsnittet för storstadsregionerna: 40 procent)

Andelen högre tjänstemän ökar (med en tredjedel på fem år!). Där utgör de 22 procent (genomsnitt i storstadsregionerna: 16 procent).

Minskningen av arbetarandelen gäller framför allt de äldre och ensamstående, medan ökningen av de högre tjänstemännen gäller alla åldrar, men framför allt äldre ensamstående och pensionärer.

Dessa befolkningsförändringar har haft konsekvenser för **levnadsförhållandena** i innerstaden:

andelen högutbildade har ökat
medelinkomsterna har blivit högre
andelen lågavlönade har minskat
bilägandet ökar

men:

skulderna har ökat (flera bostadsrätter)
flera är oroliga för sin ekonomi
flera är trångbodda
färre har råd med ett fritidshus

I **småhusområdena** har vi en något annorlunda utveckling: **där ökar andelen arbetare**, särskilt i de mera avlägsna områdena och områden som kom till under perioden 1965-75 (miljonprogrammet). Man kan tänka sig att tjänstemännens inflyttning till innerstaden öppnade vissa möjligheter för den övriga befolkningen. Fortfarande är arbetarna underrepresenterade i småhusområdena:

I de inre förorternas småhusområden räknas endast 29 procent av de vuxna till arbetarklassen (genomsnitt i storstadsregionerna: 40 procent).

Det är betydligt dyrare att bo i småhus i storstadsregionerna, jämfört med landsorten. Statistiken visar att stora barnfamiljer som bor i småhus i Stockholmsregionen betalar 15-17 000 kronor mera än i landsorten. Typfallsberäkningar för *kostnaderna i likvärdiga småhus (ett "medelhus")* visar att stockholmaren betalar cirka 3 500 kr mera per månad än smålänningen, om huset är köpt med 100 000 kr i insats under det *senaste året* (här slår de högre marknadsvärdena igenom). Om samma hus har köpts *fem år tidigare* (i ett lägre prisläge) blir skillnaden cirka 1 700 kr/månad.

Förslaget till ett nytt skattesystem (RINK) *ökar* boendekostnaderna betydligt mera i storstäderna än i landsorten: med 1 000 resp 600 kr/månad i dessa båda exempel, *utöver* den ökning som drabbar ett referensområde i landsorten.

En i många avseenden negativ utveckling har vi konstaterat i *de allmännyttiga bostadsföretagens miljonprogramområden* (hyreshusområden i förorterna, byggda under 1965-75). De bildar en kontrast mot innerstaden:

arbetarandelen ökar: den är nu mer än dubbelt så stor som i innerstaden

de högre tjänstemännens andel minskar: den är nu tre gånger lägre än i innerstaden

medelinkomsterna har utvecklats ogynnsamt: andelen socialbidragstagare är 15 gånger högre än i de attraktiva småhusområdena

den materiella standarden är sämre

befolkningen har sämre hälsa.

Översiktstabell 1

	Andel arbe- tare	Andel högre tjm	Varit arblös s 5 år	Disp ink 1/ke	Ingen bil	Äger sin bostad	Antal boende /100re
Hela riket	44.3	8.0	14.2	67.8	18.5	66.2	55.2
Mindre regioner i söder	48.9	4.9	13.1	63.4	17.8	75.7	54.1
Alla storstadsområden	31,4	12,1	11.8	73.3	26.6	55.7	55.8
Regiondel							
Centrum	26.7	18.2	14.3	74.5	46.8	27.2	51.9
Närort	39.4	10.4	12.1	72.3	27.6	50.8	56.6
Ytterort	36.2	11.3	10.3	74.1	16.6	74.3	56.4
Förortsområden							
>80% småhus	28.0	14.3	8.1	76.2	7.2	92.0	54.4
>80% bostadsrätt	42.7	8.5	10.4	69.1	25.9	93.8	57.6
>80% hyresrätt	50.7	5.4	15.7	68.0	40.9	9.2	59.9
Områdeskuster							
Hyra priv centr -1951	24.8	19.0	14.6	74.6	47.9	23.6	51.6
Småhus närort	25.4	16.3	7.8	77.7	6.7	91.5	53.3
Miljonprogramområden							
Hyra allmnyttta ytterort	60.2	3.9	20.1	67.6	41.5	20.1	63.4

1) Varit arbetslös någon gång under de senaste fem åren.

Översiktstabell 2

	Ensam boende	Ingen grannkontakt	Utsatt för skada m skada	Oro för våld	Stöld, skade- görelse	Rös- tade arbets- 1988	Nedsatt för- måga
Hela riket	18.7	25.1	1.9	12.3	23.6	86.0	9.4
Mindre regioner i söder	19.1	27.7	1.8	7.3	17.8	-	9.0
Alla storstadsområden	22.1	30.8	2.4	17.6	32.8	84.9	8.8
Regiondel							
Centrum	41.8	42.4	3.2	20.0	37.5	83.0	8.4
Närort	21.7	33.7	2.2	20.2	32.2	84.7	9.1
Ytterort	14.3	21.9	2.4	13.0	31.5	86.1	8.5
Förortsområden							
>80% småhus	7.3	15.9	1.8	11.9	28.7	90.0	6.6
>80% bostadsrätt	24.0	37.3	3.1	23.0	27.7	86.2	8.8
>80% hyresrätt	28.8	41.0	2.7	22.4	37.6	79.4	12.7
Områdeskluster							
Hyra priv centr -1951	43.0	42.9	3.6	19.3	37.3	82.6	8.9
Småhus närort	7.1	17.5	1.4	15.1	29.1	91.6	6.5
Miljonprogramområden							
Hyra allmännytt yttterort	27.7	33.1	4.0	18.2	43.7	76.3	15.6

Kapitel 1 Bakgrund

Utredningsuppdraget

Denna rapport har utarbetats på uppdrag av Storstadsutredningen. Utredningens uppdrag är att utarbeta förslag till *åtgärder för att förbättra livsmiljön i storstäderna*. Därvid skall särskild hänsyn läggas på åtgärder som kan *förbättra levnadsvillkoren för utsatta grupper*. Vidare skall man överväga förslag som skulle kunna *vidga deltagandet i det politiska livet*.

I utredningsdirektiven betonas skapandet av *likvärdiga levnadsvillkor för medborgarna oberoende av var i landet de bor* som ett viktigt mål för den nationella politiken. Man pekar på att den snabba utvecklingen i storstäderna kan ha lett till vidgade skillnader dels mellan, dels inom storstäderna. Levnadskostnaderna är höga och utslagningen på arbetsmarknaden kan vara högre än i mindre kommuner. Vidare bör miljön i storstadsområdena förbättras. I direktiven nämns också att den sociala kontrollen är svagare i storstäderna vilket kräver ett effektivare brottsförebyggande arbete, samt att bristerna i samhällsservicen åtgärdas.

Beträffande det politiska deltagandet pekar man på att de som bor i storstäderna är mindre benägna att engagera sig politiskt. Således har valdeltagandet minskat kraftigt i delar av storstadsregionerna.

I direktiven sägs vidare att utredningen ska göra en *bred belysning av levnadsvillkoren i storstäderna i relation till levnadsvillkoren i landet i övrigt*. En sådan brett upplagd och jämförande studie har utarbetats av statistiska centralbyrån (SCB). Studien utnyttjar en rad av SCBs stora statistiska material, nämligen 1980 och 1985 års folk- och bostadsräkningar (FOB), undersökningarna av levnadsförhållanden

(ULF) från 1978-1988, undersökningarna av hushållens inkomster (HINK) från 1978-1987, arbetskraftsundersökningarna (AKU) från 1988, konsumentprisindex (KPI) samt hushållsbudgetundersökningen (HBU) från 1985. Resultaten redovisas samlat i denna rapport.

SCBs utredningsuppdrag har preciserats ytterligare enligt följande:

1. Levnadsvillkoren ska studeras med hjälp av den indelning i levnadsnivåkomponenter som tillämpas inom välfärdsstatistiken (ULF). Analysen ska således omfatta komponenterna utbildning, sysselsättning, arbetsmiljö, inkomster, boende och materiell standard i övrigt, fritid, politiskt deltagande, sociala relationer, trygghet och säkerhet samt hälsa.
2. Levnadsvillkoren ska jämföras dels *inom* storstadsregionerna dels *mellan* storstadsregionerna och landet i övrigt, där olika typer av regionala särredovisningar kommer att tillämpas. *Inom* storstadsregionerna jämförs levnadsförhållandena dels mellan olika kommuner, dels mellan olika typer av likartade bostadsområden.
3. Särskild tonvikt läggs vid en analys av *boendesegregationen*, dvs befolkningens rumsliga fördelning i storstäderna med avseende på *resurser* (klass, inkomst, nationalitet) resp *demografiska faktorer* (ålder, hushållstyp). Boendesegregationen studeras både på kommunnivå och på *bostadsområdesnivå*, dvs avgränsade geografiska områden med i regel likartad bebyggelse och upplåtelseform/ägarkategori, som av de boende i allmänhet uppfattas som "deras bostadsområde". I de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö har cirka 1 600 sådana områden identifierats. Dessa områden omfattar i genomsnitt cirka 1 600 personer. Boendesegregationen på bostadsområdesnivå undersöks genom jämförelser av *grupper (kluster) av likartade bostadsområden* (med avseende på hustyp, upplåtelseform, ägarförhållanden, läge i regionen och byggnadsår).

Rapportens disposition

Rapporten inleds i kapitel 2 med en precisering av analysens tekniska uppläggning och dataunderlaget. Resultatredovisningen inleds i kapitel 3 med mera översiktliga analyser av den demografiska segregationen mellan olika typer av bostadsområden inom storstadsregionerna. Här studerar vi segregationen bland annat efter ålder och hushållstyp. I kapitel 4 går vi över till den socioekonomiska segregationen efter klass (socioekonomisk grupp) resp nationalitet. Inkomstvariationer återkommer vi till senare i kapitel 8. I ett sammanfattande kapitel 5 summerar vi segregationstendenserna och kombinerar demografiska och socioekonomiska faktorer.

Därefter fördjupas redovisningen genom en komponentvis genomgång av befolkningens levnadsförhållanden i landsdelar resp kommuner och bostadsområden inom storstäderna. I kapitel 6 studerar vi utbildningsresurser och utbildningsaktiviteter. I kapitel 7 behandlas befolkningens sysselsättningssituation och arbetsmiljö. I kapitel 8 och 9 fortsätter vi med inkomster och materiell levnadsstandard och kapitel 10 gäller boendet. Kapitel 11 sammanfattar slutsatser om levnadskostnader och konsumtion, hämtade från hushållsbudgetundersökningarna resp konsumentprisstatistiken. Därefter går vi över till den icke materiella välfärden: sociala relationer (kapitel 12), trygghet och säkerhet, där vi behandlar exponering för våld och egendomsbrottslighet (kapitel 13), samt politiska resurser (kapitel 14). Här ägnas ett särskilt avsnitt åt valbeteendet i olika regioner och typer av bostadsområden, där vi bl a utnyttjar data från valstatistiken. Det sista kapitlet behandlar befolkningens hälsa (kapitel 15). Rapporten inleds med en sammanfattande diskussion.

Allmänna utgångspunkter

Med boendesegregation menar man i allmänhet en inre differentiering i ett geografiskt område, t ex i en kommun eller region, där olika typer av befolkningsgrupper är *överrepresenterade* i vissa delområden och underrepresenterade i andra, så att de olika delområdena får en från genomsnittet i regionen avvikande *befolkningssammansättning*. På senare år har man alltmera intresserat sig för en *resursmässig segregation*: att befolkningen fördelas mellan olika bostadsområden efter socialgrupp, inkomst eller nationalitet. Man får därigenom en anhop-

ning av låginkomsttagare, invandrare, socialbidragstagare etc i vissa områden, medan resursstarka hushåll är mera överrepresenterade i andra områden. Segregationstendenser av denna typ har uppmärksamats på olika nivåer, t ex i form av skillnader mellan olika kommuner, vilket har konsekvenser för både kommunernas utgifter och inkomster. I debatten uppmärksammas särskilt bostadsområden med en dominerande resurssvag befolkning, eller fastigheter och rent av trappupp-gångar med en ensidig befolkningssammansättning.

Men segregation efter resurser tycks inte ha fått någon större uppmärksamhet förrän på 70-talet (Danermark, 1982). Demografisk segregation efter befolkningens ålder och hushållstyp har uppmärksamats tidigare och ligger ofta som motiv bakom målsättningen om en allsidig befolkningssammansättning genom en varierad bebyggelse.

Det är emellertid mot segregation *efter resurser* som huvudintresset riktas i denna rapport. Bakgrunden är främst boendekostnadsutvecklingen, bostadsbristen, den snabba omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter, och minskningen av andelen små och billiga lägenheter i det äldre fastighetsbeståndet. Boendesegregation kan ses som resultatet av samspelet mellan dels spelreglerna på bostadsmarknaden, dels bostadskonsumenternas resurser i konkurrensen om bostäderna, dels konsumenternas bostadsönskemål. Man skulle kunna säga att spelreglerna på bostadsmarknaden har förändrats. Bostadsanskaffning och flyttningsrörelser påverkas antagligen i allt större utsträckning av konsumenternas resurser. När vi studerar boendesegregationen och dess utveckling ser vi resultatet av detta samspel mellan spelregler och resurser. Vi räknar med att resultaten kommer att visa en tilltagande segregation i storstäderna med avseende på befolkningens resurser.

Spelreglerna på bostadsmarknaden

Spelreglerna på bostadsmarknaden bestäms av aktörerna: producenter, fastighetsägare, politiker och konsument. *Bostadsproducenterna* - markägare, byggföretag och fastighetsägare - har ett stort inflytande över vilka typer av bostäder som finns på marknaden, var i regionen bostäderna ligger och var man bygger nya bostäder, bostadsstorlekar, hustyper, upplåtelseformer och kostnader. De påverkar även boendemiljön i vidare bemärkelse. Exempelvis är lokaliseringen av bostäder i relation till arbetsplatser av stor betydelse. Den ökande concen-

trationen av arbetsplatser i city innebär således försämrad miljö genom ökad trafik i storstädernas centrala delar, medan restiderna förlängs för de förortsboende.

Samhällsplanering och politiska beslut på kommunal nivå inverkar givetvis också på bostadsbeståndet och dess kvalitéer. Här ligger den formella beslutanderätten, som emellertid många gånger endast har en begränsad betydelse för vad som byggs, när det sker, och hur befolkningen fördelas över bostadsbeståndet: vem som flyttar vart i bostadsbeståndet. Men samhällsplaneringen har också andra målsättningar, som ibland kan vara i konflikt med de rent bostadspolitiska. Samhället är emellertid en huvudaktör när det gäller ansvaret för det totala utbudet (genom bostadsbyggnadsprogrammen, planmonopolet), när det gäller infrastrukturen, men framför allt när det gäller bostadsfinansiering och boendekostnader. Bostadslån, bostadsbidrag, beskattning av boendet samt hyressättning (bruksvärde) styr boendekostnaderna i olika delar av storstadsregionerna. De gör det dels direkt, dels genom att marknaden anpassar sig genom överlåtelsepriser. Exempelvis innebär en begränsning av ränteavdragen att småhuspriserna dämpas, gynnsam beskattning av reavinster på bostadsrätter leder till att dessa stiger kraftigt i värde, låga hyror i city medför att även hyreslägenheter på marknaden får ett bytesvärde mot småhus och bostadsrätter. Vidare skapar generella bostadssubventioner förmögenhetsökningar hos de boende. Subventionerna ökar ägarbostädernas marknadsvärden, och de påverkar också hyreslägenheternas bytesvärde på bostadsmarknaden.

Ett särskilt problem i detta sammanhang är omvandlingen av det äldre bostadsbeståndet genom sanering: moderniseringen leder visserligen till en höjning av bostadsstandarden, eftersom bostäderna blir större och modernare. Men den har också lett till att billiga smålägenheter försvinner och att bostadskostnaderna stiger. Det betyder att bostadsmarknaden för de resurssvaga grupperna försämras. Detta gäller i huvudsak den gamla stenstaden i storstädernas centrum. I samband med moderniseringen sker ofta ett byte av hyresgäster, som således kan leda till en ökad koncentration av resursstarka hyresgäster. Den bostadspolitiska satsningen kan därmed bli en motor för ökad segregation i storstadsregionerna.

Slutligen hör praxis när det gäller bostadsfördelningen till spelreglerna. Samhällets bostadsförmedlingsverksamhet täcker emellertid

endast en begränsad del av alla bostadsbyten, och stort spelrum har lämnats åt marknaden.

Boendepreferenser

Spelreglerna liksom utbudet på bostadsmarknaden utgör således ramen för konsumenternas val av bostad, där bostadsönskemålen ställs mot konsumenternas resurser. Bostadsönskemålen påverkas säkert kraftigt av kostnaderna, både de löpande utgifterna och insatser i olika former. Men även avkastningen i form av förmögenhetsbildning genom ökade fastighetspriser på småhus och bostadsrätter inverkar på konsumenternas bostadsval. Just förmögenhetsbildningen bör vara en viktig förklaring till att stadskärnorna liksom vissa välbelägna småhusområden har blivit alltmera attraktiva.

Bostadsönskemålen hänger också samman med vår livscykel: barnfamiljer föredrar småhus medan de yngre och äldre föredrar mera centrala lägen med de fördelar närheten till service, butiker och kultur kan ge. Reseavstånden är en viktig fråga för många: man vill bo någorlunda nära sitt arbete och sina anhöriga. Vidare kan ett bostadsområdes befolkningssammansättning vara attraktiv för de bostadssökande: områden med många höginkomsttagare, få socialbidragstagare, invandrare och problemfamiljer får hög status och blir attraktiva redan av det skälet. På kommunnivå innebär detta även ekonomiska fördelar (lägre kommunalskatt).

Bostadskonsumenternas resurser

Dominerande för konsumenternas bostadsval är i regel deras resurser när det gäller att i konkurrens med andra välja bostad (och bostadsområde). Som resurser räknar vi här främst hushållens löpande inkomster, men även förmögenheten spelar en allt större roll på grund av ökade överlåtelsepriser. Alltflera bostäder är formellt ägarbostäder (bostadsrätter och egna hem). Och även hyresbostäderna i attraktiva områden utgör i praktiken hårdvaluta i en bytesaffär där bytet gäller en ägarbostad. Detta innebär att inträdesbiljetten till ett attraktivt bostadsområde allt oftare är en viss förmögenhet. Det förutsätter en "boendekarriär" - att man varit ute på bostadsmarknaden en tid och där kunnat tillgodogöra sig reavinster - alternativt att man kan betala höga

löpande kostnader som i allt flera fall även omfattar räntor och amorteringar. Detta innebär att attraktiva bostadsområden trots normala hyresnivåer riskerar att få en underrepresentation av lägre inkomsttagare, socialbidragstagare, invandrare, resp av ungdomar och inflyttare från landsorten som ska börja en boendekarriär och etablera sig på bostadsmarknaden i storstadsregionerna. Det innebär samtidigt en överrepresentation av det övre tjänstemannaskiktet.

Till resurserna hör även kunskaper och personliga förbindelser som kan vara av nytta när det gäller att forcera bostadsköerna: det gäller att ställa sig i köerna, bevaka sina intressen, inventera alternativ och utnyttja personliga kontakter.

Den viktigaste resursen är emellertid den tid man har varit etablerad på den lokala bostadsmarknaden. Ju längre man har haft bostad i storstadsregionen desto större sannolikhet att den är äldre och därmed billig och centralt belägen. Eller desto större inflationsvinster har man kunnat tillgodogöra sig om man har haft en ägarbostad. Detta är i allmänhet en generationsfråga: det är de äldre som bott länge i storstadsregionen och har gjort sin boendekarriär som bör ha de mest attraktiva bostäderna. För nykomlingarna är sådana bostäder i praktiken oåtkomliga utan mycket hög skuldsättning, personliga förbindelser, medverkan av en fastighetsägare etc. Detta är också en fråga om jämlikhet mellan generationerna: på storstadsregionernas kärva bostadsmarknad blir ungdomarnas bostadsanskaffning speciellt problematisk. Utvecklingen av marknadspriser (liksom hyresrätternas "bytesvärden") innebär i huvudsak en resursöverföring mellan generationerna, från ungdomar (liksom andra nykomlingar på bostadsmarknaden) till de äldre som sedan länge varit etablerade på bostadsmarknaden.

Segregation och klasskillnader

Segregation efter resurser kan ses i ljuset av de klasskillnader i fråga om levnadsförhållanden som finns i samhället. Med klasskillnader menas här skillnader mellan olika socioekonomiska grupper. Man kan i allmänhet räkna med att segregationen speglar klasskillnaderna, och att stora klasskillnader också medför hög segregation. När klasskillnaderna utjämnas och således skillnaderna ifråga om resurser (inkomster, förmögenheter, utbildning, kunskaper) minskar, bör man kunna vänta sig en minskad segregation, dels genom en

mindre klassbunden bosättning, dels genom en mindre varierad bebyggelse (när man jämför bostadsområden), resp större heterogenitet inom bostadsområden. Sett i ett historiskt perspektiv har levnadsförhållandena utjämnats, dels genom att inkomstskillnaderna har minskat, dels genom att klasstrukturen har blivit mindre skev: nutida höginkomstgrupper har dels relativt sett lägre inkomster, dels är de betydligt större till antalet.

Ökad jämlikhet behöver emellertid inte innebära mindre segregation. Parallellt med en utjämning av levnadsförhållandena har storstadsbefolkningen vuxit kraftigt och storstäderna har fått ett tillskott av nya bostadsområden som ofta innehåller en likriktad bebyggelse (samma hustyp, upplåtelseform och ägare). Tillskottet vände sig främst till de som var nya på bostadsmarknaden (relativt unga inflyttare från landsorten, invandrare och storstadens egna ungdomar). Den snabba expansionen, särskilt under perioden 1965-75 ("miljonprogrammet"), tillförde därmed storstäderna ett starkt element av demografisk segregation. Karakteristiskt för dessa områden är att de under de följande årtiondena åldras befolkningsmässigt, men att i många sådana områden segregationen efter resurser växer sig allt starkare. Höginkomstgrupper tenderar att lämna dessa områden och flytta vidare till mera attraktiva områden (t ex till innerstaden eller villaområden, eller rätt och slätt "byta upp sig" till ett område med högre status). Analogt tenderar låginkomstgrupperna att stanna kvar och bli alltmera överrepresenterade, alternativt cirkulera mellan likartade mindre attraktiva områden. Påfyllningen i dessa områden kommer att utgöras av främst nya grupper av nykomlingar på den lokala bostadsmarknaden, alltså ungdomar, invandrare och inflyttare från landsorten. Det är således i dessa områden man får börja sin boendekarriär i storstaden.

Storstäderna hade således en stark expansionsperiod fram till andra hälften av 70-talet. Sedan dess har miljonprogrammets bostadsområden (1965-75) åldrats och många präglas nu av en växande övervikt av låginkomstfamiljer och problemgrupper. Flera negativa faktorer samverkar till en negativ spiral: en likriktad, ofta tung och hög, bebyggelse i storstädernas utkanter och med långa resor till arbetsplatsen, med små möjligheter till förmögenhetsbildning (gäller hyresbostäderna), en växande överrepresentation av resurssvaga grupper, nedslitning av den yttre miljön osv. Många sådana områden har stigmatiserats i massmedia och därmed förlorat ytterligare i attraktivitet.

Sett i detta perspektiv kan man tänka sig en ökad segregation efter resurser i storstadsregionerna, trots en parallell allmän utjämning av klasskillnaderna. Förklaringen kan således vara dels utvecklingen av befolkningsstrukturen i de minst attraktiva bostadsområdena (perifera bostadsområden, särskilt allmännyttans hyreshusområden från miljonprogrammet), dels att förmögenhetsbildningen genom boendet ökar i betydelse. Det senare påverkar dels resursfördelningen i sig, dels befolkningens bostadsval och flyttningsrörelser. Vi räknar med att detta kommer att avspeglas i våra undersökningsresultat. Av dessa skäl riktas ett särskilt intresse åt dels de bostadsområden som har byggts under miljonprogrammet, dels de bostadsområden som har varit särskilt attraktiva och med starkt ökande överlåtelsepriser. I miljonprogramsområden, särskilt där fastigheterna ägs av allmännyttan väntar vi oss att befolkningen i ökande utsträckning ska domineras av hushåll med sämre resurser, medan de attraktiva områdena (innerstaden, närbelägna äldre småhusområden) i allt högre grad domineras av hushåll med större resurser.

Segregation efter *resurser* uppfattas i allmänhet som negativ, medan en *demografisk* segregation som istället är ett uttryck för preferenser inte framstår som lika kontroversiell (t ex barnfamiljernas småhusboende eller ensamstående innerstadsboende). Den resursmässiga segregationen utgör naturligtvis ett fördelningspolitiskt problem analogt med den ojämlika fördelningen av materiella villkor i övrigt, av sjukvård, kultur, vuxenutbildning, barnomsorg etc, eftersom det är just resurserna och inte boendepreferenserna som är den avgörande faktorn bakom olika socioekonomiska gruppers rumsliga bosättningsmönster. Här gäller det *fördelningen av de attraktiva boendemiljöerna* och tillträdet till de mest attraktiva bostadsområdena, med väsentliga värden såsom centralt läge, närhet till service, kultur och arbetsplatser, en vårdad yttre miljö, närhet till naturen, möjligheter till förmögenhetsbildning, social status, frånvaro av störande grannar osv.

Socioekonomisk boendesegregation återverkar på resursfördelningen genom två mekanismer. En tilltagande segregation inverkar på förmögenhetsfördelningen genom en gynnsam utveckling av fastighetsvärden, bostadsrätter och även hyresrätternas bytesvärden i de attraktiva områdena: de som redan bor bra får ett ökande utbyte av sitt boende. Vidare gäller att kommuner med en resurssvag befolkning tvingas hålla en högre kommunalskatt, vilket ytterligare pressar

låginkomsthushållens resurser. Och kommuner med hög medelinkomst har råd med en mera omfattande service, trots lägre skatteuttag. Segregation efter resurser blir därför ett centralt planeringsproblem. Här kan kommunal skatteutjämning och statliga bidrag till centrala kommunala verksamheter mildra segregationens effekter. Men grundproblemet, nämligen flyttningrörelserna till och mellan olika bostadsområden överläts i princip till marknaden. Den kommunala bostadsförmedlingen torde endast ha marginell betydelse i det sammanhanget.

Segregation efter resurser kan också ses som negativ ur demokratisk synpunkt. En förutsättning för en fungerande demokrati är kunskaper och förståelse för andra gruppers villkor. Geografisk isolering av olika skikt i stora bostadsområden med en homogen befolkning motverkar det syftet. Därför måste man se en socioekonomisk segregation som ett hinder för ökad jämlikhet. Man kan emellertid också argumentera för att segregation i sig kan vara positiv för uppkomsten av gemenskap inom bostadsområdena ("lika barn leker bäst"). Just denna fördel kommer dock i konflikt med en mera universell gemenskap, som närmast bör vara en förutsättning för en vidare solidaritet. Det är å andra sidan tveksamt om någon av dessa två ståndpunkter har någon större praktisk betydelse i Sverige. Båda tål en segregation inom vissa gränser. Det är endast en del av bostadsområdena som har en mera utpräglad homogen resurssvag eller resursstark befolkning. Det är emellertid viktigt att följa upp utvecklingen: om dessa bostadsområden ökar i antal, och om befolkningsstrukturen tenderar att bli alltmera extrem.

Kapitel 2

Dataunderlag

Om mätning av segregation

Segregation mäts genom jämförelser av andelen i olika bostadsområden som tillhör en viss grupp. Vi intresserar oss för *befolkningsstrukturen* i vissa typer av likartade bostadsområden, som karakteriseras av områdets sammansättning med avseende på hustyp (småhus, lägenhet), bostädernas ålder, upplåtelseform, ägarkategori och geografiskt läge i regionen. Områden av likartad karaktär läggs samman till kluster (grupper) av bostadsområden.

Två typer av beräkningar ska utföras. För det första beräkningar av *andelen av de boende i varje sådant kluster som tillhör en viss kategori* (viss socioekonomisk grupp, åldersgrupp etc). Dessa andelar jämförs sedan med genomsnittet i hela regionen, vilket kommer att visa i vilken utsträckning befolkningen i de olika klustren av bostadsområden skiljer sig från den genomsnittliga i storstadsregionerna. Dessa beräkningar belyser således situationen för olika typer av bostadsområden. Motsvarande beräkningar genomförs även för storstads-kommunerna.

För det andra beräknas för hela regionen ett sammanfattande segregationsindex. Detta index beräknas enligt följande:

$$D = 1/2 \sum (P_i - P_j) /$$

där

P_i = andelen av alla personer i grupp i inom storstadsregionerna som bor i ett visst område, och

P_j = andelen av den övriga befolkningen i storstadsregionen som bor i detta område.

Detta mått visar hur stor andel som skulle behöva flytta inom regionen för att regionen skulle vara helt osegregerad. Indexet ger en övergripande bild av segregationen i regionen mellan de områden man vill studera. Det kan (med vissa reservationer) användas för jämförelser mellan olika storstadsregioner eller för jämförelser över tid. Segregationsindexet säger däremot inget om vad som karakteriserar de områden som har en avvikande befolkningsstruktur, eller i vilka typer av områden som befolkningsstrukturen har förändrats. Indexberäkningar finns i kapitel 4, där de gäller socioekonomisk segregation.

Vid beräkningar av segregation krävs preciseringar beträffande dels de **befolkningsgrupper** vars rumsliga fördelning man vill studera, dels beträffande de **områden** man vill studera.

Befolkningsgrupperna varierar något mellan de olika material som utnyttjats (FOB, ULF, HINK) och presenteras därför i detalj i anslutning till resultatredovisningen. Redovisningen omfattar dels socioekonomiska grupper, inkomstgrupper resp utländska medborgare som får representera grupper med varierande resurser, dels åldersgrupper och hushållstyper som representerar grupper med varierande boendepreferenser.

Valet av geografiska områden

Utfallet av analyser av segregation beror i stor utsträckning på storleken av de områden man studerar. Allmänt gäller att ju mindre vi delar upp den region vi studerar (och ju större områden man således arbetar med) desto mindre segregerad framstår regionen. Valet av delområden har skett utifrån tre huvudprinciper. Gränser som av de boende upplevs som naturliga skulle följas. Vidare skulle likartad bebyggelse hållas ihop, liksom områden med samma upplåtelseform och ägare. Och bebyggelse av samma ålder skulle föras samman.

Den tredje principen är praktisk. Analysen förutsätter gemensamma klassificeringsprinciper för de tre storstadsregionerna, vilket innebär ett omfattande manuellt arbete. För var och en av de tre storstadsregionerna fanns emellertid redan en form av delområdesindelning som kompletterade den s k nyckelkodsområdesstatistiken som utnyttjas av flertalet kommuner. Bostadsområden i den bemärkelse vi eftersträvade omfattar större geografiska områden än nyckelkodsområdena.

En granskning av de befintliga indelningarna visade att den indelning som tillämpades av Stockholms regionplane- och trafikkontor sedan ett tiotal år kunde utnyttjas som mall. Motsvarande indelning togs fram för Göteborgs- och Malmöregionerna av stadsbyggnadskontoret i Göteborgsregionen resp Sydvästra Skånes kommunalförbund, i samarbete med SCBs regionalstatistiska kontor. De tre storstadsregionerna delades in i totalt cirka 1 600 bostadsområden, varav 839 i Stockholmsregionen, 434 i Göteborgsregionen och 326 i Malmöregionen. I genomsnitt omfattar stockholmsområdena cirka 1 700 invånare, medan områdena i de båda andra regionerna omfattar cirka 1 500 resp 1 400 invånare.

Den totala befolkningen i de tre storstadsområdena utgjorde 1985 ca 2,5 miljoner, varav 1,4 miljoner i Stockholmsregionen (exkl Södertälje), 670 000 i Göteborgsregionen och 450 000 i Malmöregionen. De tre storstadsregionerna innefattar kranskommunerna enligt den redovisning som finns i bl a tabell 3.1.b (se bilaga 3). Storstadsregionernas geografiska avgränsningar framgår av kartorna i bilaga 1.

Klassificering av likartade kluster av bostadsområden

Det primära syftet med vår analys är emellertid inte att redovisa *enskilda* bostadsområdets befolkningssammansättning, utan hur befolkningssammansättningen varierar mellan *likartade bostadsområden*, som bl a innehåller samma typ av bostäder, har samma typ av ägare och upplåtelseform, tillhör samma byggnadsperiod, och ligger lika centralt eller perifert i regionen. Målsättningen är att likartade bostadsområden (t ex allmännyttans hyresområden i de yttre förorterna, byggda under miljonprogrammet) ska kunna studeras i ett sammanhang och jämföras med andra likartade områden (t ex den gamla stenstaden i city).

Sådana kluster av likartade områden bildades på empirisk grund med hjälp av Folk- och bostadsräkningarna från 1980 och 1985. En ny **bostadsområdesdatabas** (där de statistiska enheterna utgörs av bostadsområden) upprättades och kompletterades med beräkningar av bostädernas resp befolkningens egenskaper enligt folkräkningarna. Denna bostadsområdesdatabas omfattar således statistik om bostadsstruktur resp befolkningsstruktur för de cirka 1 600 bostadsområdena, såväl för år 1980 som för 1985. Databasen har sedan använts för att i nästa steg bilda kluster av med hänsyn till bostadsvariablerna homogena bostadsområden. Variablerna som beskriver befolkningen används för att beskriva hur befolkningen fördelas mellan de olika bostadsområdesklustren.

Principerna för uppläggningsen av den statistiska bearbetningen var följande. Flera regionala indelningar skulle användas parallellt. Redovisningen skulle givetvis utnyttja de administrativa indelningarna, och således innehålla en sammanhållen redovisning av **de tre storstadsområdena var för sig** och en särredovisning av **varje storstadskommun för sig**. Dessutom skulle de tre storstadsregionerna delas in i **centrumdel, närförorter och yttre förorter**. Eftersom de tre regionerna är av så olika storlek kommer denna indelning inte att motsvaras av samma geografiska avstånd. I bilaga 1 visas kartor för denna indelning. Av tabell 2.1 framgår befolkningstalen i dessa tre zoner i de tre storstadsregionerna.

Vidare identifierades utanför centrumdelen med avseende på boendeformen "rena" bostadsområden. Vi skiljer här mellan **småhusområden, bostadsrättsområden och hyreshusområden**. Som småhus räknas i detta sammanhang alla en- eller tvåfamiljsbostäder i friliggande eller sammanbyggda hus oavsett upplåtelseformen. Som småhusområden definieras områden där minst 80 procent av bostäderna är småhusbostäder. Som bostadsrättsområden räknas områden där minst 80 procent av bostäderna utgörs av bostadsrätter. Analogt definieras hyresrättsområden. Ca 1,5 miljoner människor bor i "rena områden" enligt denna definition (se tabell 2.1), medan de resterande 1,1 miljonerna antingen bor i centrum (400 000) eller i förortsområden i med avseende på bebyggelsen heterogena bostadsområden (ca 600 000).

De följande båda indelningarna försöker kombinera fem egenskaper hos bostadsområdena, nämligen läge, hustyp, bebyggelsens ålder, upplåtelseform och ägarkategori. Det stora antalet variabler förut-

sätter givetvis någon form av reduktion av det stora antalet möjliga kombinationer. Målsättningen var här att definiera homogena kluster av tillräcklig storlek för att klassificeringen även skulle kunna användas vid beräkningar baserade på de stickprovsmaterial som skulle analyseras (ULF, HINK). Den gränsen sattes vid cirka 30 000 invånare.

Den huvudindelning vi använder i denna rapport kallas i det följande "områdeskluster". De har bildats enligt följande principer och med angiven prioritetsordning:

- 1 Vi börjar med att definiera "rena småhusområden", där minst 80 procent av lägenheterna ligger i friliggande eller sammanbyggda småhus.
- 2 Därefter identifierar vi "blandområden" där 20-80 procent av lägenheterna är småhuslägenheter.
- 3 Resterande områden är således områden där minst 80 procent av bostäderna ligger i flerbostadshus. Dessa områden fördelas på tre grupper med avseende på upplåtelseformen/ägarförhållanden, beroende på vilket av följande tre alternativ som dominerar: andel bostadsrättslägenheter, andel hyreslägenheter som ägs av allmännyttan eller andel privatägda hyreslägenheter. I den senare kategorin ingår även stiftelser och staten.

Ett fjärde kriterium är en särredovisning av centrum, närförorter resp yttre förorter. Detta ger totalt $5 \times 3 = 15$ områdeskluster. Av dessa faller fyra för vårt kriterium om minst 30 000 invånare. Hit hör småhusområden och blandområden i centrum, liksom privatägda hyreshusområden i de yttre förorterna.

I den slutliga klassificeringen gjordes vissa kompletterande justeringar. Bostadsrättsområden i när- och ytterförorterna sammanfördes till en grupp. Vidare renodlades "den gamla stenstaden" i de tre storstadsområdena. Den definieras som hyreshusområden som i huvudsak är byggda före 1951 och har privata ägare.

Som ett stöd för utarbetandet av denna klassificering har klusteranalyser genomförts med såväl de ovannämnda variablerna avseende be-

Tabell 2.1 Klassificering av bostadsområden i storstadsregionerna.
Befolkningstal enligt FOB 1980 resp 1985 (tusental).

		SAMTLIGA		STOCKHOLM		GÖTEBORG		MALMÖ	
		STORSTÄDER		-----		-----		-----	
		1980	1985	1980	1985	1980	1985	1980	1985

ALLA STORSTADSOMRÅDEN		2499	2564	1382	1432	664	674	453	457

REGIONDEL									
Centrum		395	409	225	236	89	92	80	80
Närort		1226	1229	529	532	401	397	296	298
Ytterort		863	916	626	662	162	177	74	75

HUVUDSAKLIG BEBYGGELSE									
80%<småhus		757	815	352	375	244	264	161	175
80%<bostadsrätt		150	133	64	53	46	47	39	32
80%<hyresrätt		533	531	323	316	163	168	46	46
Centrum el blandomr.		1057	1085	641	687	209	194	205	203

OMRÅDESKLUSTER									
Hpriv centr -1951		287	294	191	193	45	44	50	56
Hallm centr		32	48	11	23	19	23	1	1
Brätt centr		39	39	12	12	10	10	16	15
Hpriv närort		223	210	132	110	59	62	31	37
Hallm närort		391	387	212	231	139	118	39	37
Brätt när- el ytterort		256	242	114	115	66	64	75	62
Småhus närort		313	336	81	83	124	133	107	119
Blandomr närort		131	143	63	68	17	25	49	49

Hallm ytter	153	149	138	136	10	8	4	4
Småhus ytter	443	479	270	292	120	130	53	56
Blandomr ytter	147	170	121	140	20	25	4	4
Oklassificerade områden	77	62	29	22	30	26	17	13
MILJONPROGRAMOMRÅDEN								
Hallm närort	158	145	74	73	65	51	18	20
Hallm ytter	101	105	89	95	7	6	4	3
Brätt närort	74	59	8	3	26	26	38	30
Brätt ytterort	40	36	37	32	1	1	2	2
Småhus närort	153	150	31	26	57	57	64	66
Småhus ytterort	179	155	120	96	41	41	18	16

byggelsen som befolkningskaraktistika. Dessa analyser understryker att den övervägande delen av de cirka 1 600 bostadsområdena utan större svårigheter faller i ett begränsat antal homogena kluster. I tabell 2.1 visas således att endast 12 procent av befolkningen bor i blandområden där mellan 20 och 80 procent av bostäderna utgörs av småhus. Cirka 97 procent av befolkningen har kunnat klassificeras till något av våra 11 områdeskluster.

Som synes ingår inte en klassificering efter bostadsområdenas ålder i dessa områdeskluster (bortsett från vår renodling av "den gamla staden"). De *områden som byggdes under perioden 1965-75* är emellertid av speciellt intresse i detta sammanhang. Vi särredovisar därför dessa "miljonprogramområden", med klassificering i övrigt enligt ovan. Här utgår emellertid centrum.

Befolkningstalen för dessa klassificeringar framgår av tabell 2.1.

Datamaterial

De datamaterial som utnyttjas i denna rapport är folk- och bostadsräkningarna 1980 och 1985 (FOB), undersökningen av levnadsförhållanden 1978-1988 (ULF), undersökningarna av hushållens inkomster (HINK) samt arbetskraftsundersökningarna (AKU). Undersökningarna skiljer sig i flera avseenden och kompletterar varandra på flera punkter. FOB är en totalundersökning som genomförs vart femte år medan ULF, HINK och AKU är stickprovsundersökningar som genomförs årligen. FOB kan genom sin karaktär av totalundersökning ge god statistik även för små geografiska områden. Stickprovsundersökningarna förutsätter sammanslagning av geografiska områden till grövre kategorier, såsom beskrevs i föregående avsnitt. I FOB är informationen rörande befolkningens resurser mera begränsad, och här kompletterar ULF och HINK genom en betydligt allsidigare och mera omfattande information.

Klassificeringen av bostadsområden bygger som redan nämnts på FOB-data. Bostadsområdesdatabaser skapades med utgångspunkt från dels FOB 1980 dels FOB 1985. De statistiska enheterna utgörs av bostadsområden och variablerna av karaktistika för bebyggelse och befolkning. Detta arbete koordinerades mellan 1980 och 1985, så att bostadsområdena är identiska i sin geografiska utbredning. 1985 tillkom emellertid ett fåtal nybyggda bostadsområden. Redovisningen i

denna rapport avser emellertid endast de områden som existerade såväl 1980 som 1985. Vi kan således med hjälp av de båda bostadsområdesdatabaserna följa enstaka områden över tid och studera hur bebyggelse respektive befolkningsstruktur har förändrats.

I samband med upprättandet av dessa båda bostadsområdesdatabaser skapades ett fastighetsregister, där varje fastighet hänfördes till ett visst bostadsområde. Med hjälp av detta "nyckelregister" kan samtliga bostadsområdeskaraktistika föras över till andra register som innehåller fastighetsnummer (ULF, HINK, AKU). Därigenom blir det möjligt att genomföra sambandsanalyser mellan bostadsområdeskaraktistika och detaljerade uppgifter i dessa undersökningar, nämligen individernas resurser och levnadsförhållanden i vid bemärkelse. Datainspektionen har lämnat tillstånd till dessa samkörningar. De olika undersökningarna har kompletterats med bostadsområdeskaraktistika från närmaste folkräkning. Således har ULF 1978-1982 kompletterats med data från FOB 1980, och ULF 1983-88 från FOB 1985.

Allmänt om undersökningen av levnadsförhållanden (ULF)

Sedan 1974 genomför SCB årligen intervjuundersökningar av svenska folkets levnadsförhållanden. Antalet intervjuer har varierat mellan 6 000 och 14 000 per år. Personerna är utvalda slumpmässigt och utgör ett representativt stickprov ur Sveriges vuxna befolkning i åldrarna 16-74 år (fr o m 1980 16-84 år). Vid intervjuerna, som i regel görs vid ett besök i hemmet, ställs ett stort antal frågor om levnadsförhållandena. Intervjuerna brukar ta cirka en timme. Deltagandet i undersökningen är frivilligt, men drygt 83 procent av de utvalda personerna har ställt sig till förfogande för en intervju. Detta är ett genomsnitt för åren 1978-88 - de år från vilka uppgifterna i denna rapport är hämtade. Totalt bygger uppgifterna i rapporten på intervjuer med drygt 67 000 personer mellan 16 och 74 år. I bilaga 2 anges antal intervjuer och befolkningstal för de grupper som redovisas i denna rapport.

SCB publicerar resultaten från dessa undersökningar i serien Levnadsförhållanden i Sveriges officiella statistik. Serien omfattar fyra typer av rapporter: detaljerade rapporter som avser de olika välfärdskomponenterna, rapporter rörande olika utsatta gruppers situation (t ex invandrare, pensionärer, handikappade), rapporter som behandlar vissa ak-

tuella samhällsproblem (t ex sjukfrånvaro), samt översiktsrapporter över välfärden i sin helhet.

Den tekniska informationen i denna rapport är starkt begränsad. Här finns t ex ingen allmän beskrivning av den statistiska precisionen i resultaten liksom andra tillförlitlighetsproblem i statistiken. En mera fullständig diskussion av undersökningsmetodiken finns i övriga rapporter i serien *Levnadsförhållanden* och framför allt i den särskilda metoddokumentation som ges ut som appendix till denna serie.

I bilaga 2 finns en förteckning över stickprovsstorlekarna i alla redovisade grupper. Tillsammans med t ex appendix 7 eller andra rapporter i serien kan de utnyttjas för signifikanstestning.

Trendanalyserna i kapitel 6-15

Undersökningarna av levnadsförhållandena har år från år genomförts med i huvudsak konstant undersökningsmetodik i fråga om uppläggning, intervjuteknik, definitioner och skattningsförfaranden. Detta för att så långt som möjligt garantera att mätningarna för varje år avser samma fenomen, vilket är en förutsättning för trendanalyser.

I tabellerna anges utvecklingen över tiden genom förändringen av procentandelen mellan 1978 och 1988. Vi redovisar således hur många flera (+) eller färre (-) som har resp situation. Beräkningarna har gjorts med hjälp av en modellanpassning med s k regressionsanalys (se vidare bilaga 4). Med hjälp av denna funktion har differensen mellan andelarna 1978 och 1988 framräknats. Skattningarna bygger således på hela det under 1978-88 insamlade intervjumaterialet, cirka 67 000 intervjuer. För några indikatorer omfattar trendanalysen en kortare tidsperiod, vilket framgår av resp tabell. Nulägesbeskrivningen för storstadsregionerna bygger på data från ULF 1983-88 och omfattar drygt 10 000 intervjuer.

I tabellerna anges om trenden (i positiv eller negativ riktning) är statistiskt säkerställd. Detta har prövats med signifikanstest på 95-procentnivån. Signifikans markeras med en stjärna (*) i tabellmaterialet.

Med hänsyn till det relativt långa tidsintervallet som vi studerar här - ett tiotal år - redovisar vi i tabellerna även tilläggsinformation om ut-

vecklingen under perioden 1978-88. Här intresserar vi oss för om utvecklingen gått i samma riktning under hela perioden resp om den gått lika snabbt under perioden. I det senare fallet kan vi tänka oss en avtagande (retarderande) eller accelererande ökning. Vi följer således inte utvecklingen år från år, utan utnyttjar andragradsekvationen för att beskriva den allmänna karaktären hos trenden. I tabellerna markeras utvecklingen med hjälp av symbolerna A (accelererande utveckling), R (retarderande), T och D (topp resp dal - dvs utvecklingen visar ett markant högre eller lägre värde någon gång under perioden än vid dess början eller slut). I bilaga 4 åskådliggörs och exemplifieras dessa trendbeteckningar.

Man kan säga att detta tillvägagångssätt ger en allmän och övergripande bild av utvecklingen genom en utjämning av de registrerade procenttalen under vart och ett av åren. Med hänsyn till den ibland begränsade stickprovsstorleken (och därmed precisionen i beräkningarna för enskilda år) är det i allmänhet inte tekniskt möjligt att följa utvecklingen år för år. I regel är förändringstakten alltför liten i förhållande till de s k konfidensintervallen.

DEL I - BOENDESEGREGATION

Kapitel 3

Demografisk segregation

I kapitel 3 resp 4 redovisas storstädernas boendesegregation i två avseenden. Vi inleder i kapitel 3 med en översiktlig analys av *demografisk segregation* och avslutar sedan i kapitel 4 med en mera utförlig analys av *segregation med avseende på befolkningens resurser*. Segregation studeras genom jämförelser av befolkningsstrukturen i olika typer av geografiska områden, enligt den presentation som finns i kapitel 2. Vi gör dels *jämförelser av olika typer av bostadsområden*, dels *jämförelser mellan kommuner i storstadsregionerna*. Vissa jämförelser gäller storstadsregionerna i sin helhet och olika landsortsregioner. Genom utnyttjande av upprepade tvärsnittsundersökningar av bostadsbeståndet resp av befolkningsstrukturen kan segregationen studeras inte bara beträffande nuläget utan även i tidsperspektiv. Analysen behandlar *utvecklingen under en tioårsperiod*. Vissa analyser spänner över perioden 1980-85 (FOB), andra över perioden 1978-88 (ULF). Redovisningen i kapitel 3 är begränsad till inomregionala jämförelser i storstadsregionerna med hjälp av FOB 1980 och 1985.

Med demografisk segregation menas i detta sammanhang skillnader i befolkningsstrukturen vad gäller andelen ensamstående vuxna (av alla över 17 år), andelen hemmavarande barn resp andelen pensionärer av den totala befolkningen, samt slutligen andelen sysselsatta av befolkningen i åldrarna 18-64 år.

Den demografiska strukturen i storstadsregionernas bostadsområden varierar troligen kraftigare än i mindre städer. Dels har storstäderna en relativt stor andel sent byggda sammanhållna bostadsområden, som den gången fick en relativt ung och inflyttad befolkning. I storstadsregionerna finns också större sammanhållna bostadsområden med rela-

tivt homogen bebyggelse och befolkning. Där finns också en större variation av boendemiljöer, vilket innebär möjligheter och restriktioner när det gäller olika livsstilar.

De ensamstående

I storstadsregionerna finns betydligt fler *ensamstående vuxna* (med eller utan barn) än i resten av landet. Enligt ULF 1985 bodde 19 procent av den vuxna befolkningen helt ensamma. I Storstockholm var siffran klart högre (24 procent enligt ULF). Göteborgs- och Malmöregionerna låg något lägre än Stockholmsregionen. FOB-data i tabell 3.1 visar att de ensamstående vuxna (av befolkningen över 17 år) är starkt överrepresenterade i storstädernas centrum och i hyreshusbeståndet. I tabell 3.1 visas således att 43,7 procent av de vuxna i centrumdelen är ensamstående (andra raden). Index har beräknats till 1,75 av motsvarande andel i samtliga storstadsregioner. Och trenden är stigande: sedan 1980 har andelen ensamboende ökat med 2,3 procentenheter i storstäderna. Vi har emellertid samma tendens i hela landet. Enligt ULF kan man för perioden efter 1975 konstatera en ökning av de ensamboende med en tiondel. Hela denna ökning tycks kunna hänföras till åldrarna mellan 20 och 40, då de flesta brukar ha funnit en partner.

I tabell 3.1 kan vi vidare se att de ensamstående i storstadsregionerna i vissa avseenden tenderar att bo alltmera koncentrerat: andelen ökar i vissa bostadsområden där de redan tidigare var starkt överrepresenterade (i hyres- resp bostadsrätter i förorterna). Och deras relativa andel av befolkningen i småhusområdena, där de redan tidigare var kraftigt underrepresenterade, minskar ytterligare mellan 1980 och 1985. Där emot har de blivit något mindre överrepresenterade i centrum mellan 1980 och 1985. Detta hänger troligen samman med en annan trend som vi kommer till senare, nämligen en relativ minskning av andelen pensionärer i centrum. Detta gäller emellertid inte samtliga centrumområden utan endast den gamla stenstaden: privatägda hyreshusområden som i huvudsak är byggda före 1951. Där minskar andelen ensamstående relativt sett, liksom andelen pensionärer. Och där ökar också andelen barn. En rimlig tolkning är att lediga bostäder i ökande utsträckning övertas av yngre barnfamiljer. Det är en konsekvens av sneringen av det äldre bostadsbeståndet, som bl a innebär att andelen

smålägenheter har minskat. I bilaga 3 finns motsvarande tabell med sårredovisning av samtliga storstadskommuner.

I diagram 3.1.a visar vi nu ett sammandrag av dessa tendenser i grafisk form. Diagrammet ger en överblick över hur olika typer av bostadsområden utvecklats med avseende på andelen ensamstående. I detta diagram visas således vilka typer av bostadsområden som bidrar till att regionen i sin helhet blir mera segregerad, och vilka som bidrar till att den blir mindre segregerad. Vi kommer att se att båda dessa tendenser förekommer i olika delar av storstadsregionerna. I fält 2 och 4 hittar vi bostadsområden där utvecklingen bidrar till en **tilltagande segregation** i storstadsregionerna. Det innebär att befolkningsstrukturen avviker allt starkare från den gemensamma strukturen i storstadsregionerna. I fälten 1 och 3 finns områden som bidrar till en utveckling mot **avtagande segregation**. Diagrammet ger såväl en helhetsbild (punktsvärmens allmänna orientering) som en inblick i situationen för enskilda typer av bostadsområden. I diagrammet visas ett **representativt urval av kluster av bostadsområden** hämtade från tabell 3.1. I diagram 3.1.b visas motsvarande diagram för vår mest detaljerade indelning i "områdeskluster". Lägg märke till att urvalet i diagram 3.1.a är selektivt och innehåller områden hämtade från flera indelningar, vilket innebär att vissa områden räknas flera gånger. I diagram 3.1.b förekommer alla områden en och endast en gång.

I fält 1 och 2 faller således kluster av områden där de ensamstående ökar **mera än genomsnittet** i storstadsregionerna (ca 2.3 procentenheter), och i fält 3 och 4 där de minskar eller ökar mindre än genomsnittet. Särskilt intressanta är naturligtvis de kluster som blivit alltmera avvikande från den gemensamma befolkningsstrukturen. Vi hittar dem i fält 2 och 4. I fält 2 finns bl a centrala bostadsrättsområden resp allmännyttans mest perifera hyreshusområden, byggda under åren 1965-75. Där är de ensamstående överrepresenterade, och denna tendens ökar dessutom. I fält 4 finns olika typer av småhuskluster. Där är de ensamstående redan tidigare underrepresenterade, och den tendensen ökar dessutom. I fält 3 finns den gamla stadskärnan (Hpc), liksom centrumområden mera generellt (C). Där är de ensamstående överrepresenterade, men den tendensen har minskat mellan 1980 och 1985.

Tabell 3.1. Boendesegregation med avseende på befolkningens demografiska sammansättning. Bostadsområden i storstadsregionerna. Procent som tillhör olika befolkningskategorier (år 1985), index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kluster av bostadsområden. Källa: FOB 1980 och 1985.

	Ensamst. vuxna		Barn<18 år		Pensionärer		Sysbetsättningsgrad					
	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend				
ALLA STORSTADSOMRÅDEN	25.1	1.00	2.3	20.8	1.00	-1.8	16.0	1.00	82.1	1.00	3.0	
REGIONDEL												
Centrum	43.7	1.75	1.2	9.9	0.47	1.0	26.9	1.69	-2.5	78.5	0.96	3.9
Närort	25.1	1.00	2.8	20.0	0.97	-1.7	16.9	1.06	2.2	81.0	0.99	2.5
Ytterort	16.9	0.67	2.2	26.6	1.27	-3.2	9.8	0.62	1.0	85.5	1.04	3.4
FÖRORTSOMRÅDEN												
80%<småhus	8.0	0.32	0.6	28.5	1.36	-2.7	9.2	0.58	0.7	86.3	1.05	3.2
80%<bostadsrätt	28.9	1.16	4.0	18.0	0.86	-4.5	19.2	1.21	4.9	83.1	1.01	2.7
80%<hyresrätt	34.2	1.37	4.0	19.1	0.92	-1.9	15.6	0.98	2.3	77.7	0.94	2.2
OMRÅDESKLUSTER												
Hpriv centr -1951	45.4	1.82	0.4	9.5	0.46	1.2	26.4	1.66	-3.7	79.3	0.96	3.9
Hallm centr	40.4	1.62	2.7	12.1	0.58	1.4	24.0	1.51	-1.1	76.4	0.93	4.2
Brätt centr	42.3	1.69	4.6	8.8	0.42	0.0	33.4	2.10	1.5	78.3	0.95	4.0
Hpriv närort	39.5	1.58	3.2	12.6	0.60	-0.9	22.8	1.43	1.5	79.8	0.97	3.5
Hallm närort	32.5	1.30	4.3	19.4	0.93	-1.7	16.4	1.03	3.0	76.6	0.93	1.3
Brätt när- el ytterort	31.5	1.26	4.2	16.5	0.79	-3.8	20.3	1.28	4.0	82.4	1.00	2.5
Småhus närort	7.5	0.30	0.6	27.2	1.30	-2.2	10.7	0.68	1.3	85.6	1.04	2.8
Blandomr närort	19.2	0.77	1.8	22.1	1.06	-0.5	17.0	1.07	0.6	84.8	1.03	3.7
Hallm ytterort	32.8	1.31	4.4	24.4	1.17	-3.4	8.7	0.55	1.6	81.7	0.99	3.6
Småhus ytterort	8.3	0.33	0.7	29.4	1.41	-3.0	8.1	0.51	0.3	86.8	1.06	3.4
Blandomr ytterort	16.8	0.67	2.6	26.2	1.25	-2.6	11.1	0.70	1.0	86.0	1.05	3.0

MILJONPROGRAMOMRÅDEN

Hallm närtort	29.9	1.20	3.6	27.1	1.29	-2.5	8.7	0.55	1.2	73.9	0.90	0.8
Hallm ytter	32.5	1.30	4.3	26.2	1.25	-3.7	6.9	0.44	1.6	80.8	0.98	3.8
Brätt närtort	27.2	1.09	3.6	21.5	1.03	-3.8	17.0	1.07	4.3	81.9	1.00	1.5
Brätt ytterort	29.9	1.20	4.6	23.3	1.11	-6.3	11.9	0.75	3.8	83.6	1.02	3.9
Snåhus närtort	5.7	0.23	0.4	29.9	1.43	-4.4	6.5	0.41	1.6	86.5	1.05	2.3
Snåhus ytterort	6.1	0.24	0.2	31.7	1.52	-5.4	5.1	0.32	0.8	88.0	1.07	2.8

Diagram 3.1 a Andel ensamstående i vissa typer av bostadsområden.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

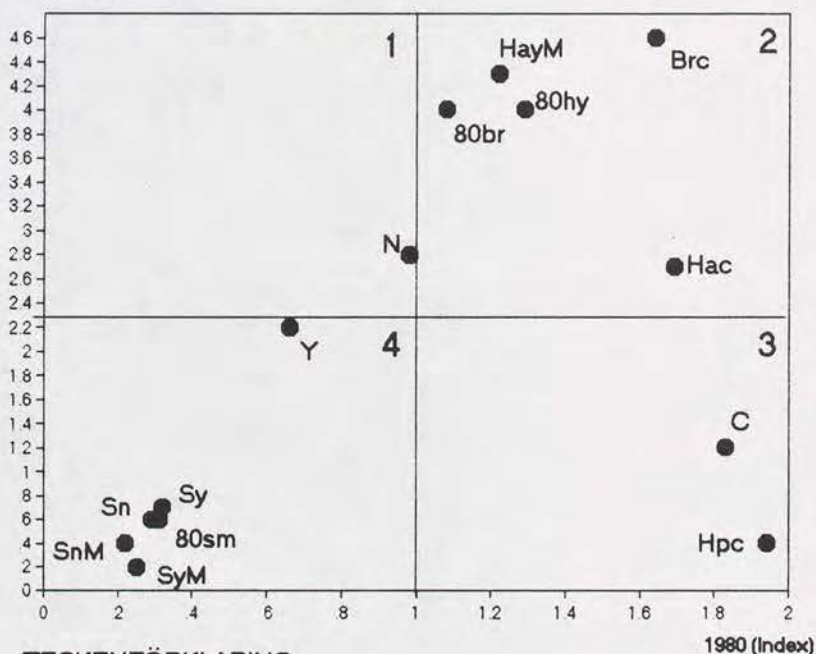
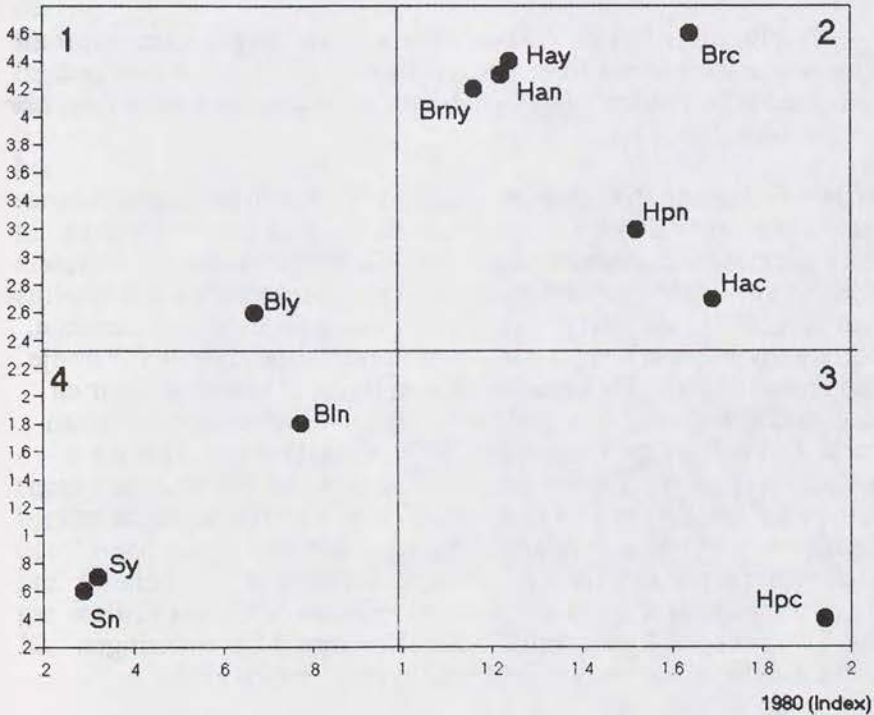

Diagram 3.1.b Andel ensamstående i vissa områdeskluster.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

- Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951
- Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna
- Brc = Bostadsrätter, centralt belägna
- Hpn = Hyresrätter, privata i närförort
- Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort
- Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort
- Sn = Småhus i närförort
- Bln = Blandområde i närförort
- Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort,
- Sy = Småhus i ytterförort
- Bly = Blandområde i ytterförort

Avslutningsvis kan vi konstatera att båda diagrammen visar att bostadsområdena företrädesvis ligger i fält 2 och 4 (undantag: centrumområden). **Det betyder att segregationen ökar i det här avseendet.**

Liknande tendenser återfinns vi också när vi jämför segregationen inom var och en av de tre storstadsregionerna, resp jämför de olika storstadskommunerna med varandra (se bilaga 3). Tabell B.3.2 visar således att ensamstående hushållen är överrepresenterade i Stockholmsregionen jämfört med övriga storstadsregioner. Stockholms kommun, Sundbyberg och Solna har störst överrepresentation. Där är var tredje vuxen ensamstående. De kommuner som ligger längst ut och har en relativt omfattande och ung småhusbebyggelse har relativt få ensamstående. Det gäller t ex Vallentuna, Täby, Österåker och Salem i Stockholmsregionen, Staffanstorps och Lomma i Malmöregionen resp Lerum och Kungälv i Göteborgsregionen. Det finns ganska stora skillnader mellan olika storstadskommuner: andelen ensamstående hushåll varierar mellan 9 och 34 procent. Ser man ut över hela landet är det just mellan storstadskommunerna vi hittar de största skillnaderna. Förklaringen ligger framför allt i den inre differentieringen inom storstadsregionerna vad gäller bebyggelsens karaktär.

Andelen barn

Mellan 1980 och 1985 kan vi vidare konstatera en minskning av **andelen barn** i storstadsregionerna. Den andelen låg 1985 på 20,8 procent och hade då minskat med en tiondel på fem år (-1,8 procentenheter enligt tabell 3.1). Barnen är naturligtvis överrepresenterade i småhusområden (28,5 procent) och i förorterna, och underrepresenterade i centrum. Utvecklingen sammanfattas analogt med föregående avsnitt i diagrammen 3.2.a-b för dels ett urval av kluster dels för samtliga "områdeskluster" enligt tabell 3.1.

Överrepresentationen av barn i småhusområdena minskar emellertid: andelen barn minskar mer än normalt i småhusområdena (där de var överrepresenterade), och barnen ökar istället i centrum (där de var underrepresenterade). Som framgår av diagram 3.2.a faller dessa områden i fält 1 eller 3. I tabell 3.1 kan vi också konstatera att andelen barn framför allt minskar i samtliga typer av miljonprogramområden, dvs

de bostadsområden som byggdes under perioden 1965-75. En viktig förklaring till detta är dessa områdens befolkningsstruktur. Den befolkning som flyttade in i dessa områden var relativt ung då dessa områden var nybyggda. Befolkningen har i viss utsträckning åldrats i sin bostad, och barnen har delvis vuxit upp och flyttat hemifrån. Vidare har utbudet av stora innerstadslägenheter ökat genom saneringsverksamheten. En kompletterande tolkning ansluter till den kraftiga ökningen av marknadspriserna på småhusen i storstadsregionerna. Denna utveckling innebär relativt sett större restriktioner för yngre familjer.

Avslutningsvis kan vi konstatera att helhetsintrycket i både diagram 3.2.a och 3.2.b talar för en *avtagande segregation med avseende på andelen barn*.

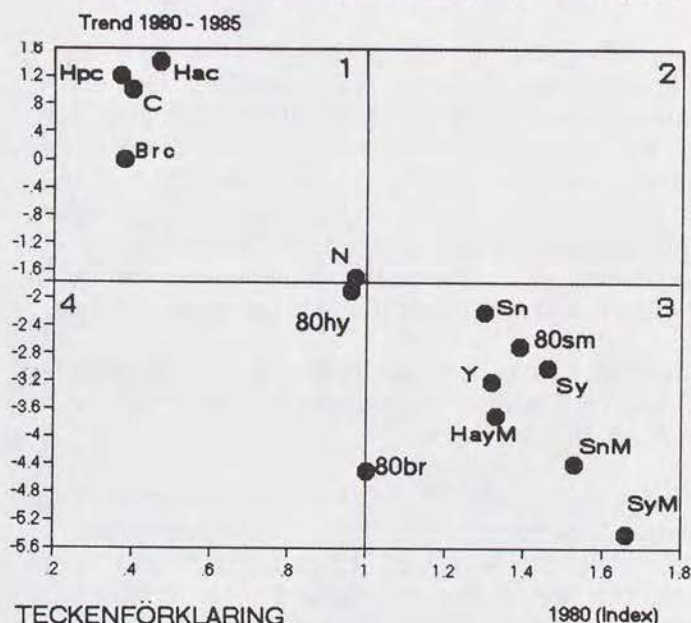
I vår kommunvisa redovisning (tabell B.3.2) kan vi konstatera en överrepresentation av barn i de perifera kommunerna. Det hänger naturligtvis samman med andelen småhus. Andelen barn varierar mellan 14 och 31 procent (Solna och Sundbyberg resp Salem). Men vi kan också se att Stockholms kommun har fått en relativt sett större andel barn, medan flertalet kommuner i periferin såsom Tyresö, Staffanstorps, och Järfälla har fått en minskad överrepresentation av barn.

Pensionärer

Medellivslängden har ökat långsamt vilket bör leda till en något större *andel som är över 64 år*. Även andra faktorer kan emellertid inverka, såsom invandringen och barnafödandet. Enligt folkräkningarna ökar andelen pensionärer i storstäderna med en procentenhet till 16 procent mellan 1980 och 1985 (se tabell 3.1).

Pensionärerna är starkt överrepresenterade i centrum och underrepresenterade i de yttre förorterna. De är också starkt underrepresenterade i miljonprogramområdena. Bakgrunden till dessa resultat är de äldres "boendekarriärer". De flesta kom ut på bostadsmarknaden före eller under andra världskriget. De områden som då var aktuella låg i allmänhet i centrum eller i närförorterna. Man har ofta stannat kvar i dessa områden, ty 60- och 70-talens nybebyggelse med högre hyror, längre avstånd och sämre miljö var knappast något attraktivt alternativ. Det centrala boendet har dessutom särskilda fördelar när man blir äldre.

Diagram 3.2.a Andel barn under 18 år i vissa typer av bostadsområden.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

C = Centrum

N = Närort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus i området

80br = >80% bostadsrätter i området

80hy = > 80% hyresrätter i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Bro = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

Sy = Småhus i ytterförort

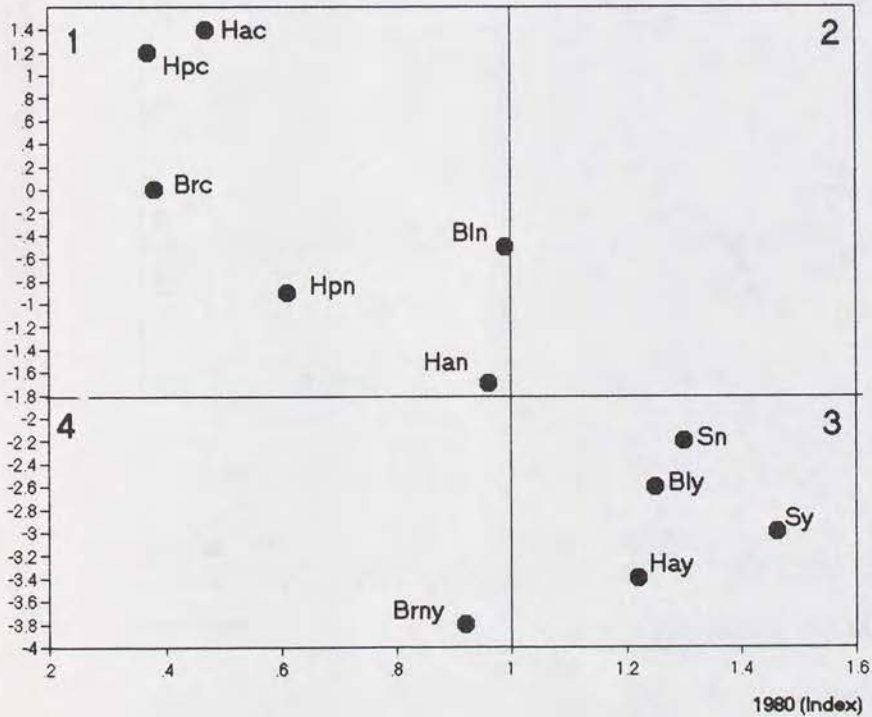
HayM = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort, miljonprogrammet

SnM = Småhus i närförort, byggda under miljonprogrammets tid

SyM = Småhus i ytterförort, byggda under miljonprogrammets tid

Diagram 3.2.b Andel barn under 18 år i vissa områdeskluster, 1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

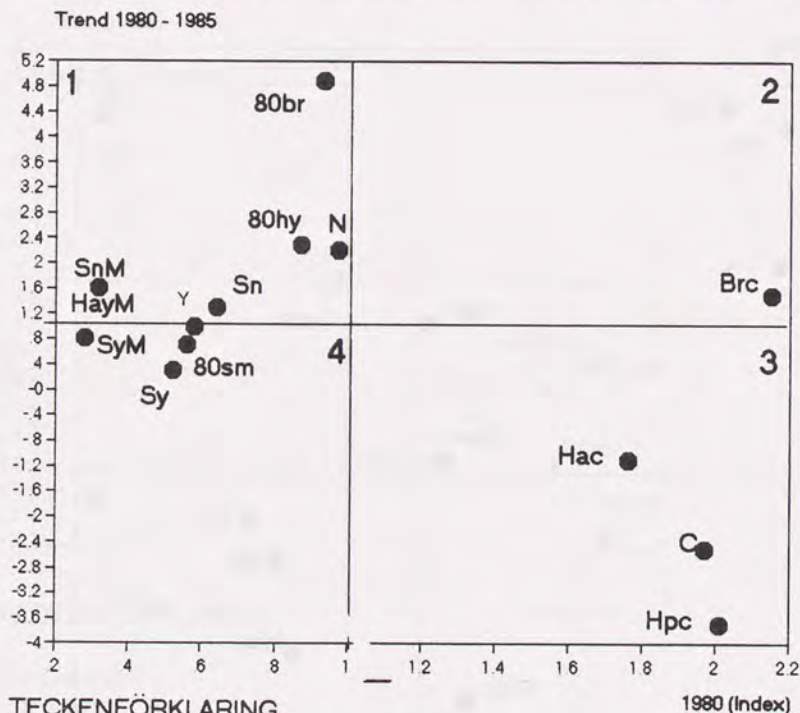
Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

- Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951
- Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna
- Brc = Bostadsrätter, centralt belägna
- Hpn = Hyresrätter, privata i närförort
- Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort
- Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort
- Sn = Småhus i närförort
- Bln = Blandområde i närförort
- Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort.
- Sy = Småhus i ytterförort
- Bly = Blandområde i ytterförort

Diagram 3.3.a Andel pensionärer i vissa typer av bostadsområden.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

C = Centrum

N = Närort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus i området

80br = >80% bostadsrätter i området

80hy = > 80% hyresrätter i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

Sy = Småhus i ytterförort

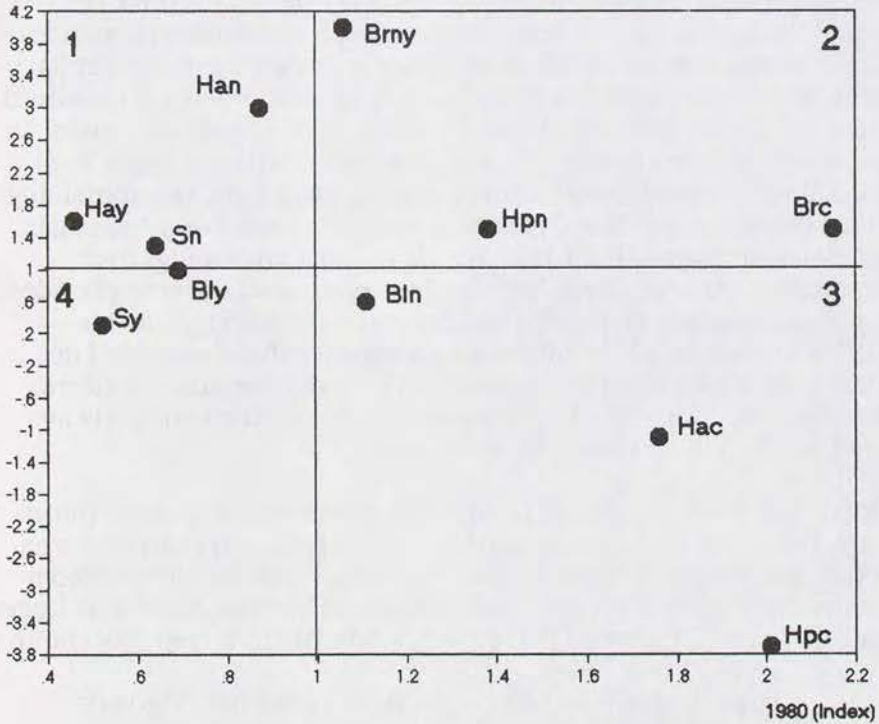
HayM = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort, miljonprogrammet

SnM = Småhus i närförort, byggda under miljonprogrammets tid

SyM = Småhus i ytterförort, byggda under miljonprogrammets tid

Diagram 3.3.b Andel pensionärer i vissa områdeskluster.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Hpn = Hyresrätter, privata i närförort

Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort

Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort

Sn = Småhus i närförort

Bln = Blandområde i närförort

Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort,

Sy = Småhus i ytterförort

Bly = Blandområde i ytterförort

Överrepresentationen av pensionärer har således en historisk bakgrund. Vi kan emellertid också konstatera att pensionärerna nu minskar i storstädernas centrala delar. Trots att andelen pensionärer har ökat totalt (med 1 procentenhet) har den minskat ordentligt i centrum (med 2,5 procentenheter på fem år, vilket utgör ungefär en tiondel av pensionärsandelen fem år tidigare). Huvudförklaringen ligger även här i ålderspyramidens utseende, i bebyggelsens ålder och fördelningen av lägenhetsstorlekar. I storstädernas äldre bostadsbestånd pågår nu ett generationsskifte. Under fem år ersätts fem ovanligt överrepresenterade årskullar av pensionärer, och successionerna efter dessa utgörs i allmänhet av yngre. Här spelar säkert saneringen av bostadsbeståndet en viktig roll. Andelen smålägenheter minskar i det äldre centrala fastighetsbeståndet och de moderniserade och större lägenheterna förutsätter högre inkomster: de är lättare att betala av samboende fullt förvärvsarbetande par.

Pensionärsandelen minskar således i centrum, men den ökar i förorterna. Det gäller framför allt bostadsrättsområden och i närförorterna. Även andelen pensionärer varierar starkt mellan olika storstadskommuner, analogt med andelen barn och ensamstående. Andelarna ligger mellan 6 och 22 procent (Tyresö, Upplands-Bro m fl resp Stockholm).

Diagrammen 3.3.a och b visar denna gång inte någon dominerade trend mot ökad segregation eller integration. Punktsvärmen visar inget påtagligt mönster. En viktig tendens är emellertid den tydliga minskningen av pensionärernas representation i centrum.

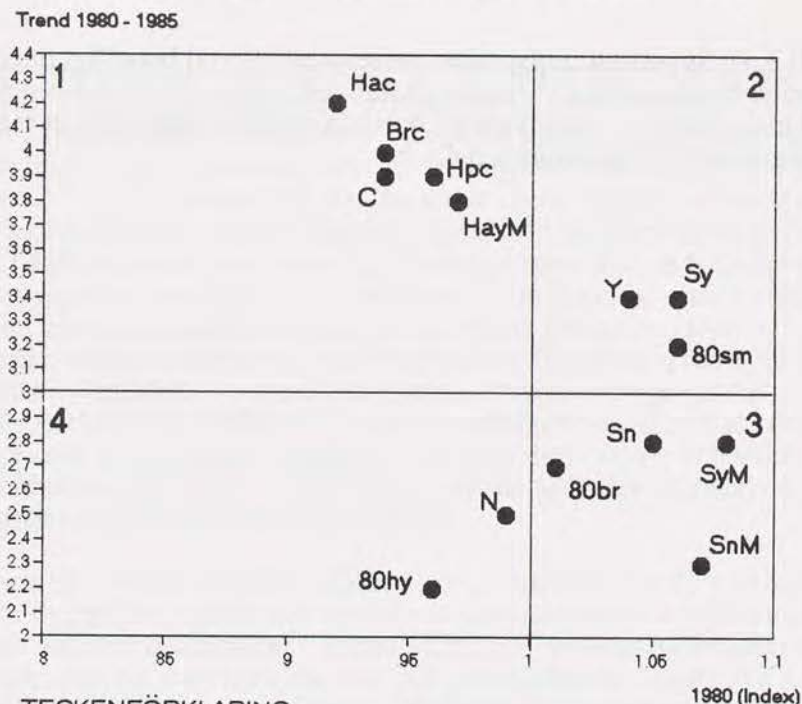
Sysselsättningsgrad

Den sista indikatorn i denna redovisning gäller *andelen sysselsatta i åldrarna 18-64 år*. Den speglar framför allt åldersstrukturen, faktorer som är relaterade till de lokala arbetsmarknaderna (andel pensionärer under 65 år) och det lokala utbildningsutbudet (andel studerande).

Sverige har sedan länge en trend mot högre sysselsättningsgrad. Den faller i huvudsak på kvinnorna som dels förvärvsarbetar allt oftare, dels på senare tid även förlängt sina arbetstider. Mellan 1980 och 1985 ökade förvärvsfrekvensen i storstadsregionerna med hela tre procentenheter till 82,1 procent bland befolkningen i åldrarna 18-64 år

(tabell 3.1). Sysselsättningsgraden varierar emellertid betydligt mindre än övriga demografiska variabler mellan olika typer av bostadsområden. Utvecklingen i olika typer av bostadsområden visas analogt med tidigare avsnitt i diagrammen 3.4.a-b.

Diagram 3.4.a Andel sysselsatta i vissa typer av bostadsområden.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

C = Centrum

N = Närtort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus i området

80br = >80% bostadsrätter i området

80hy = > 80% hyresrätter i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närtort

Sy = Småhus i ytterort

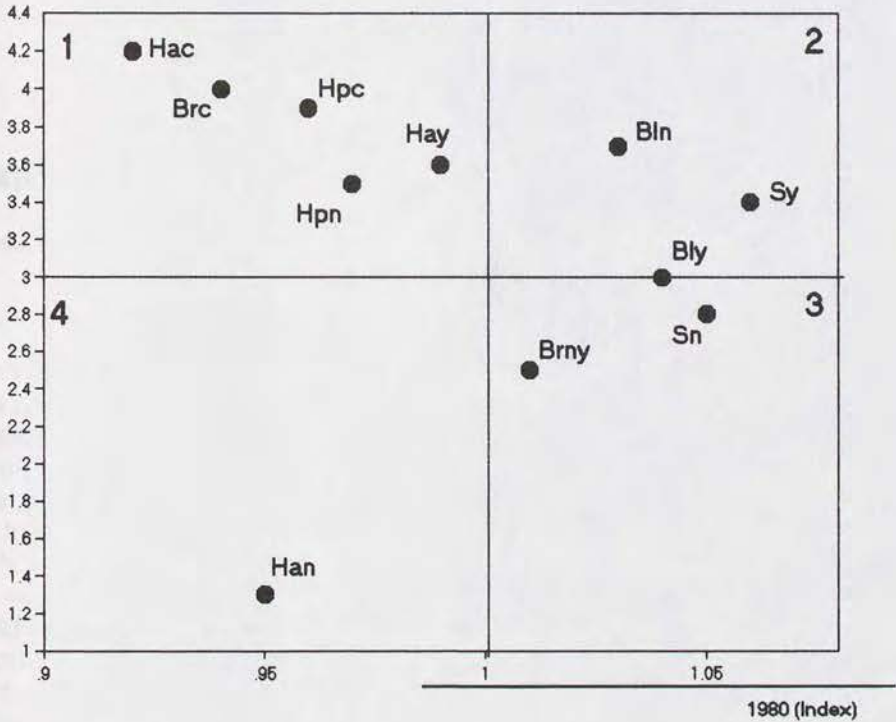
HayM = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterort, miljonprogrammet

SnM = Småhus i närtort, byggda under miljonprogrammets tid

SyM = Småhus i ytterort, byggda under miljonprogrammets tid

Diagram 3.4.b Andel sysselsatta i vissa områdeskluster.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Hpn = Hyresrätter, privata i närförort

Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort

Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort

Sn = Småhus i närförort

Bln = Blandområde i närförort

Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort.

Sy = Småhus i ytterförort

Bly = Blandområde i ytterförort

Kapitel 4

Socioekonomisk segregation

De viktigaste resurserna på bostadsmarknaden är givetvis befolkningens ekonomiska resurser, dvs inkomster och förmögenheter. Dessa aspekter kommer att tas upp utförligt i ett fristående kapitel längre fram i samband med vår genomgång av levnadsförhållanden i olika typer av bostadsområden (kapitel 8). I det följande skall vi se på den viktigaste faktorn bakom fördelningen av ekonomiska resurser, nämligen klass-tillhörighet. Vår utgångspunkt är att yrkestillhörighet, klassificerad till sex socioekonomiska grupper, innebär resursskillnader som inverkar på bosättningsmönstren. Resurserna utgörs inte bara av inkomster (löner, kapitalinkomster) och förmögenheter (t ex arv eller inflationsvinster från tidigare boende), utan även av kunskaper och personliga förbindelser. Eftersom bostadsanskaffning i huvudsak sker på marknadens villkor är det resurserna som kommer att avgöra hur befolkningen fördelas mellan olika typer av bostäder och bostadsområden.

De ekonomiska resursernas betydelse är uppenbara. Bostadsmarknaden har förändrats på flera punkter: allt flera bostäder kräver någon form av insats: andelen bostadsrätter och egna hem har ökat snabbt och insatserna ökar kraftigt. Även överlåtelse av rena hyreslägenheter förutsätter ofta någon form av motprestation (t ex nedsättning av priset på ett bytesobjekt). I samband med saneringen av det äldre bostadsbeståndet i storstädernas centrum har andelen smålägenheter minskat, och bostadskostnaderna i de sanerade bostäderna har ökat starkt. Denna utveckling gäller särskilt för den gamla stadskärnan. Därför finns det mycket som talar för att ekonomiska resurser har blivit alltmera betydelsefulla för fördelningen av bostäder, särskilt i innerstaden, och att detta leder till ökande segregation: attraktiva bostadsområden får en alltmera resursstark befolkning. Detta innebär

att andelen resursstarka minskar i andra typer av bostadsområden, där denna kategori kan bli ännu mera underrepresenterad.

Beträffande de minst attraktiva områdena, främst hyreshusområden i förorterna byggda under miljonprogrammet 1965-75, har man konstaterat en motsatt utveckling. I många sådana områden har man kommit in i en negativ spiral: miljön, förslitningen och avstånden gör områdena oattraktiva och områdena får därmed dålig status. De som har råd flyttar vidare och de resurssvaga tvingas stanna kvar. I en region med svår bostadsbrist blir sådana områden lätt genomgångsområden för nya bostadskonsumenter, för ungdomar, invandrare och inflyttare från landsorten. Det betyder hög flyttningsfrekvens och en instabil befolkning. I dessa områden riskerar man en tilltagande koncentration av resurssvaga.

Till resurserna hör även kunskaper och färdigheter när det gäller att tolka marknaden och tillvarata sina rättigheter i bostadskoerna. Dessa färdigheter har framför allt de långtidsutbildade och de som i sitt vanliga yrke arbetar med information och administration, dvs det övre tjänstemannaskiktet. Vi bör också räkna med att personliga kontakter kan ha en viss betydelse, framför allt när det gäller dem som är uppvuxna i regionen. Även här bör de långtidsutbildade ha fördelar.

En annan viktig resurs är "senioritet på marknaden", dvs den tid man har varit etablerad på den lokala bostadsmarknaden. De som kom ut på bostadsmarknaden i storstäderna för 30-50 år sedan och fortfarande bor kvar i dessa äldre områden bor i dag i den mest attraktiva delen av storstadsregionerna: där är hyrorna ofta lägst och man har de kortaste avstånden till storstadens kulturella och kommersiella utbud. Tyvärr har vi inte tillgång till statistik om sambandet mellan "tiden på marknaden" och bostadsförhållanden. Vi kommer emellertid att redovisa resultat för de utrikes födda, som är en grupp som genomsnittligt har kortare tid på marknaden än de svenskfödda.

"Senioritet på marknaden" är en faktor som inte berörs av några samhälleliga korrekationer i riktning mot utjämning, såsom sker beträffande inkomstvariationer, utbildningsskillnader etc. Det är just på detta område som vi har sett omfattande förändringar som har gynnat dem som varit etablerade på marknaden, och dessa förändringar är särskilt stora i storstadsregionerna. Det gäller inflationsvinster på boendet i småhus och bostadsrätter, och permanent lägre boendekostnader i äldre bostä-

der, vilket gynnar de som bor där, dvs främst de äldre. Detta är en huvudfaktor bakom de ökade standardskillnaderna mellan generationerna (Vogel m fl, 1987, kap 14).

Totalräknad statistik från folkräkningarna

Sammanfattande index

Innan vi tittar på variationerna mellan olika typer av bostadsområden skall vi studera ett sammanfattande index på socioekonomisk segregation. Det mäter för samtliga storstadsregioner, resp var och en för sig, hur befolkningsstrukturen varierar mellan våra 1 600 bostadsområden resp mellan indelningarna i kluster av bostadsområden. Indexet visar hur stor andel av en befolkningsgrupp (arbetare, tjänstemän, utrikes födda) som *skulle behöva flytta* om regionen skulle vara helt osegrigerad (se kapitel 2 för en ytterligare beskrivning av indexet). Beräkningarna ger ett sammanfattande mått på variationerna mellan områden när det gäller befolkningsstrukturen.

I tabell 4.1 kan vi se att det inte föreligger några större förändringar av graden av segregation, och att tendensen i vart fall inte går mot ökande segregation. Detta gäller således generellt, *om vi summerar utvecklingen för hela regionen*. Men inom denna generella bild kan vi ha en ganska stor överrepresentation av vissa befolkningsgrupper i vissa typer av områden, och vi kan också tänka oss att vissa områden har fått en alltmera ensidig befolkningssammansättning, tvärtemot den generella trenden. Således kan en allmän trend mot en utjämning av befolkningsstrukturen dölja en stark tendens till ökad anhopning av resursstarka i *en viss typ* av områden, och av resurssvaga i andra typer av områden. Syftet med vår analys är just detta, att lokalisera sådana områden och förklara en sådan utveckling. I det perspektivet blir den generella utvecklingen av mindre intresse, men det är ändå värdefullt att veta att vi inte har en trend mot ökad segregation som gäller storstadsregionerna i sin helhet.

Tabell 4.1 visar att den socioekonomiska segregationen beräknad på detta sätt är relativt konstant, möjligen svagt minskande. Vi kommer att visa längre fram, att utvecklingen är sammansatt av olika tendenser i motsatt riktning: en viss grupps överrepresentation kan ha förstärkts i

Tabell 4.1 Segregationsindex¹ för arbetare, högre tjänstemän respektive utrikes födda. Särredovisning av Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna. FOB80 resp FOB85. Områdesindelning enligt beskrivningen i kapitel 2.

	Arbetare- övriga		Högre tjm- övriga		Utrikes födda-övriga	
	1980	1985	1980	1985	1980	1985
ALLA BOSTADSOMRÅDEN						
Samtliga regioner	27.3	27.0	32.1	31.3	27.6	27.1
Stockholm	24.9	25.1	29.2	28.7	25.4	25.2
Göteborg	28.7	28.4	34.6	33.7	31.2	30.8
Malmö	28.6	27.3	35.2	34.1	29.6	30.9
OMRÅDESKLUSTER						
Samtliga regioner	20.8	20.4	22.6	21.1	20.1	20.0
Stockholm	20.6	20.2	23.9	22.8	17.7	17.6
Göteborg	24.6	23.2	27.0	24.4	23.4	23.8
Malmö	21.6	20.0	21.7	20.4	23.2	23.4
MILJONPROGRAMOMRÅDEN						
Samtliga regioner	31.5	32.1	30.9	30.4	35.1	35.7
Stockholm	30.9	31.1	31.6	32.6	31.2	30.4
Göteborg	34.1	32.5	32.0	28.1	33.3	34.1
Malmö	32.5	31.8	28.5	26.0	32.5	34.4

1 För att kunna jämföra de båda tidpunkterna har FOB85 räknats om till FOB80:s struktur eller tekniskt uttryckt: FOB80:s cellvärden har anpassats till FOB85:s marginaler genom "iterative proportional fitting". De korrigerade värdena har därefter använts för att beräkna indexen för FOB85.

en viss typ av områden, medan överrepresentation minskar i andra områden. Det förra bidrar således till ökad segregation, och det senare till minskad segregation. Det är emellertid först när vi studerar utvecklingen *i en viss kategori av bostadsområden* som vi kan knyta an till de processer som inverkar på bosättningsmönstren. Eftersom vi studerar segregation ur ett fördelningsperspektiv är det de minst attraktiva bostadsområdena, liksom de mest attraktiva, vi framför allt intresserar oss för.

I tabell 4.1 kan vi också se att graden av segregation tycks vara minst i Stockholmsregionen (lägst index). Detta kan i viss mån förklaras av områdenas storlek: ju större områden desto mindre indexvärde. Vidare kan områdesstrukturen ha en viss inverkan vid dessa jämförelser. Slutsatsen blir därför osäker.

Samtliga storstadsområden

Resultatredovisningen inleds med FOB-data rörande andelen arbetare och tjänstemän samt utrikesfödda i olika typer av bostadsområden i storstadsregionerna. Vi genomför även motsvarande analys med hjälp av ULF-data. ULF är till skillnad från FOB en stickprovsundersökning, men kan ge en vidgad bild av den geografiska fördelningen av de socioekonomiska grupperna. I FOB kan nämligen endast de yrkesaktiva klassificeras, medan man i ULF klassificerar hela befolkningen, således även pensionärerna. ULF anses även ge en exaktare klassificering. I bilaga 4 finns en beskrivning av principerna för den socioekonomiska klassificeringen.

I tabell 4.2 visas hur vissa av de socioekonomiska grupperna fördelar sig på olika typer av bostadsområden (enligt FOB). *Andelen arbetare* (av samtliga sysselsatta) är 1985 40,1 procent, och den har minskat något sedan 1980 (-0,6 procentenheter). Tjänstemännen har ökat något, framför allt de högre tjänstemännen. *Tjänstemännen* på mellan och hög nivå (M+H) har ökat med 1,7 procentenheter, och de högre tjänstemännen med hela 3,8 procentenheter under dessa fem år. Det senare är en ökning med en tredjedel. Ökningen är dessutom betydligt större än för riket i sin helhet. Dessa resultat visar hur klasstrukturen i storstadsregionerna förskjuts uppåt, och att ökningen är kraftig under denna korta period: på bara fem år har andelen högre tjänstemän i storstäderna ökat från cirka 12 till 16 procent.

Av tabell 4.2 framgår också att arbetarna är ordentligt underrepresenterade i centrum - index=0,73, dvs i centrum finns endast 73 procent av den normala "arbetartätheten" som vi annars har i storstadsregionerna. Denna underrepresentation har dessutom blivit ännu större: andelen arbetare i centrum har minskat med 3,3 procentenheter, vilket som synes motsvarar ungefär en tiondel av arbetarandelen 1980. Arbetarna är istället överrepresenterade i förorterna. I de yttre förorterna ökar nu också deras andel, och detta trots att arbetartätheten annars är nedåtgående i storstadsregionerna.

Vi kan sammanfatta dessa resultat med att konstatera att arbetarna alltmera har trängts ut i storstadsregionernas periferi. Istället har de högre tjänstemännen ökat mest i centrum, och de har ökat svagare än normalt i förorterna. Enligt tabell 4.2 **har andelen högre tjänstemän i centrumområdena ökat med en tredjedel på bara fem år**, från cirka 16 till 22 procent. En del av denna ökning hänger naturligtvis samman med att andelen högre tjänstemän har ökat generellt i storstadsregionerna, men även utöver detta har deras andel i centrum ökat med en tiondel (cirka två procentenheter).

Tabell 4.2 visar ytterligare detaljer. De högre tjänstemännen ökar (relativt sett) även i förorternas småhusområden, där de redan tidigare var överrepresenterade. I de *yttre* småhusområdena ökar emellertid även arbetarna, och detta ger bidrag till en minskad segregation i storstadsregionerna, eftersom arbetarna tidigare var starkt underrepresenterade i småhusområdena. I de inre förorternas småhusområden, där de högre tjänstemännen redan tidigare var överrepresenterade fortsätter emellertid denna utveckling.

Dessa resultat motsvarar slutsatser från SCBs 10-årsanalys som visar att arbetarna tenderar att öka sitt småhusboende (Vogel m fl, 1987). Här ser vi att detta gäller i de yttre förorterna, men inte i de mest attraktiva småhusområdena i de inre förorterna.

Utvecklingen skiljer sig mellan de socioekonomiska grupperna framför allt när det gäller centrum och miljonprogramområdena i förorterna. I samtliga tre typer av centrumområden ökar överrepresentationen av högre tjänstemän, såväl i det privatägda äldre bostadsbeståndet (byggt före 1951) som i de centrala hyreshusområden som ägs av

allmännyttan och i bostadsrättsområdena. I dessa tre typer av centrumområden minskar också arbetarandelen överlag. Vi kan således konstatera att detta är en gemensam tendens för alla centrumområden, oavsett ägar- och upplåtelseformer.

I allmännyttans miljonprogramområden i förorterna är tendensen den omvända. Där ökar arbetarandelen med ca två procentenheter, trots att den generellt minskar med 0,6 procentenheter i storstäderna. Och de högre tjänstemännen blir ännu mera underrepresenterade där. Tabell 4.2 visar också att det är just i ytterförorternas småhusområden, byggda under miljonprogrammet som arbetarna har gjort en inbrytning. Där bidrar således utvecklingen till minskad segregation i storstadsregionerna.

Vi har tyvärr inte tillgång till data om flyttningsrörelser som kan ge exakt kunskap om vem som *flyttar* vart i storstadsregionerna. Den främsta förklaringen till den utveckling vi har observerat bör emellertid vara en selektiv utflyttning från allmännyttans miljonprogramområden (att resursstarka grupper har lättare för att flytta) och i andra hand en selektiv inflyttning (att resursstarka grupper är underrepresenterade även bland inflyttarna). Dessa områden skulle således få en karaktär av genomgångsområden för de resursstarka, medan de resurssvaga blir mera permanenta där eller flyttar oftare mellan liknande områden.

I detta kapitel tar vi inte upp segregation efter inkomster. I kapitel 8 följer en detaljerad analys av inkomster och inkomstslag samt ekonomisk rörelseförmåga. Där kommer vi att redovisa en korresponderande utveckling ifråga om befolkningens inkomster i de olika typerna av bostadsområden.

I diagram 4.1.a-b resp 4.2.a-b visar vi nu ett sammandrag av dessa tendenser i grafisk form. Dessa diagram ger en överblick över hur olika typer av bostadsområden utvecklats med avseende på andelen arbetare resp högre tjänstemän. I fält 2 och 4 hittar vi bostadsområden där utvecklingen går i riktning mot *tilltagande segregation*. I fälten 1 och 3 finns områden som bidrar till en utveckling mot *avtagande segregation* i storstadsregionerna. Diagrammen ger såväl en helhetsbild (punktsvärmens allmänna orientering) som en inblick i situationen för enskilda typer av bostadsområden. I diagram 4.1.a visas ett selektivt

Tabell 4.2 Boendesegregation med avseende på befolkningens resurser. Bostadsområden i storstadsregionerna. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningsgrupper, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kluster av bostadsområden. Källa FOB 1980 och 1985.

	Arbetare		Tjänstemän (M+H)		Högre tjänstemän		Utrikes födda					
	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend				
ALLA STORSTADSOMRÅDEN	40.1	1.00	-0.6	33.3	1.00	1.7	15.7	1.00	3.8	12.3	1.00	0.9
REGIONDEL												
Centrum	29.5	0.73	-3.3	42.3	1.27	4.5	21.9	1.40	5.6	11.1	0.90	0.3
Närort	43.2	1.07	-0.6	30.8	0.93	2.0	13.9	0.89	3.5	13.2	1.07	1.3
Ytterort	40.8	1.01	0.5	32.7	0.98	0.2	15.2	0.97	3.3	11.9	0.97	0.6
FÖRORTSOMRÅDEN												
80%<småhus	32.2	0.80	0.5	39.1	1.18	0.1	19.6	1.25	4.3	7.3	0.59	0.7
80%<bostadsrätt	49.6	1.23	-1.8	25.8	0.78	2.8	9.8	0.62	3.2	13.4	1.09	0.4
80%<hyresrätt	56.2	1.40	0.6	20.9	0.63	1.6	7.3	0.46	1.8	20.4	1.66	1.7
OMRÅDESKLUSTER												
Hpriv centr -1951	27.5	0.68	-3.0	43.4	1.30	4.4	22.8	1.46	5.9	10.7	0.87	0.3
Hallm centr	37.2	0.92	-4.7	38.4	1.15	5.4	17.4	1.11	4.5	13.5	1.10	0.1
Brätt centr	36.3	0.90	-4.7	38.2	1.15	6.0	19.0	1.21	5.6	9.8	0.80	0.6
Hpriv närort	43.9	1.09	-1.7	30.1	0.90	3.3	12.7	0.81	3.5	13.1	1.06	0.4
Hallm närort	56.4	1.40	0.7	20.3	0.61	1.7	6.8	0.43	1.7	20.5	1.67	2.6
Brätt när- el ytterort	49.5	1.23	-2.0	26.2	0.79	3.1	10.0	0.64	3.4	13.9	1.13	0.7
Småhus närort	29.1	0.72	-0.3	42.0	1.26	0.8	22.0	1.40	5.1	6.9	0.56	0.7
Blandomr närort	33.6	0.84	-2.0	38.8	1.17	2.7	20.0	1.28	5.1	8.9	0.72	0.6
Hallm ytterort	61.2	1.52	1.5	17.6	0.53	0.4	5.3	0.34	1.1	24.6	2.00	0.7
Småhus ytterort	34.3	0.85	1.0	37.1	1.11	-0.4	17.9	1.14	3.8	7.5	0.61	0.7
Blandomr ytterort	35.9	0.89	-0.4	37.5	1.13	0.2	19.4	1.24	4.0	10.8	0.88	0.5

MILJONPROGRAMOMRÅDEN

Hallm närort	62.8	1.56	2.0	18.1	0.54	0.6	6.2	0.40	1.2	30.8	2.50	3.4
Hallm ytter	63.6	1.58	2.0	16.2	0.49	-0.1	4.7	0.30	0.7	28.5	2.32	0.8
Brätt närort	57.6	1.43	-0.5	20.0	0.60	2.2	6.5	0.42	2.0	13.4	1.09	1.4
Brätt ytterort	54.8	1.36	-0.2	22.1	0.66	1.9	7.8	0.50	2.4	19.3	1.57	0.2
Småhus närort	27.2	0.68	0.7	43.4	1.30	-0.8	22.6	1.44	4.9	6.2	0.50	0.7
Småhus ytterort	32.0	0.80	2.0	39.9	1.20	-1.9	18.9	1.20	3.7	7.3	0.60	0.7

urval av kluster av bostadsområden hämtade från tabell 4.2. Diagram 4.1.b kompletterar bilden genom att återge samtliga kluster enligt vår huvudindelning ("områdeskluster").

I fält 2 i diagram 4.1 a-b visas *områden där arbetarna är överrepresenterade*, och där denna tendens dessutom har förstärkts. Det rör sig om miljonprogramområden i de yttre förorterna, som ägs av allmännyttan, liksom om hyreshusområden i förorterna mera generellt. Och i fält 4 hittar vi de *områden där arbetarna är underrepresenterade* och där de har tappat ytterligare terräng: i den gamla stadskärnan (Hpc), men även i andra typer av centrumområden. I fält 2 och 4 hittar vi således de typer av områden som bidrar till ökad segregation i storstadsregionerna. I fält 1 finns däremot *tecken på avtagande segregation*: arbetarnas underrepresentation i småhusområden minskar mellan 1980 och 1985.

I diagram 4.1.a-b kan vi också få en helhetsbild av den allmänna tendensen. Punktsvärmen är inte entydigt orienterad i någon av diagonalerna. Detta visar att utvecklingen av arbetarklassens bosättning går i olika riktningar för olika typer av bostadsområden: segregationstendenser blandas med integrationstendenser.

Motsvarande diagram för andelen högre tjänstemän visar däremot mera entydiga tendenser (diagram 4.2.a-b). Här är de olika typerna av bostadsområden väl samlade utefter den ena diagonalen (cell 2 och 4), och bilden av ökande segregation är iögonfallande. I fält 2 hittar vi de kluster av bostadsområden som de flesta uppfattar som de mest attraktiva: det är här de högre tjänstemännen är överrepresenterade och de ökar dessutom sin andel mer än genomsnittet för storstadsregionerna. Det gäller den gamla privatägda stenstaden (Hpc), men även nyare centrumområden, liksom småhus i närförorterna. Och högre tjänstemän är underrepresenterade och har blivit det ännu mera mellan 1980 och 1985 i miljonprogramområden i de yttre förorterna, som ägs av allmännyttan.

Den socioekonomiska segregationen har välfärdskonsekvenser på flera plan. De mest attraktiva miljöerna är i ökande utsträckning reserverade för de resursstarka. Men segregationen ifråga om resurser har också kommunalekonomiska konsekvenser. Kommunalskattesatserna påverkas och trots skatteutjämning är det kommuner med den socioekono-

miskt svagaste befolkningen som har de högsta skatterna, men samtidigt de största behoven. Vår kommunala redovisning (tabell B.4.2 i bilaga 3) visar att det finns betydande skillnader mellan storstadskommunerna när det gäller befolkningens socioekonomiska struktur. Andelen arbetare (bland de sysselsatta) varierar mellan 18 procent (Danderyd) och drygt 50 procent (Burlöv, Ale och Trelleborg 55, Botkyrka 52). Om vi går ned på bostadsområdesnivå blir skillnaderna ännu mera drastiska. I Malmöregionen finns vissa områden med mer än 80 procent arbetare, och i city eller vissa attraktiva äldre villaområden ligger arbetarandelen under 10 procent. Analogt finns det betydande skillnader ifråga om andelen högre tjänstemän. Där varierar kommunalen mellan 7 procent och 36 procent (Danderyd). På bostadsområdesnivå är variationerna ännu större. Vissa områden har bara 1-2 procent högre tjänstemän, dvs en tiondel av det genomsnittliga i storstadsregionerna och i andra ligger siffran över 50.

Även den kommunala jämförelsen visar en tilltagande segregation. Många kommuner som redan tidigare hade underrepresentation för högre tjänstemän (enligt FOB 1980) visade fem år senare en ännu större underrepresentation. Det gäller t ex för Haninge, Sigtuna, Burlöv, Malmö och Ale. Och en rad kommuner med överrepresentation av högre tjänstemän har blivit ännu mera extrema. Det gäller t ex Danderyd, Sollentuna, Stockholm, Nacka, Lomma och Lund.

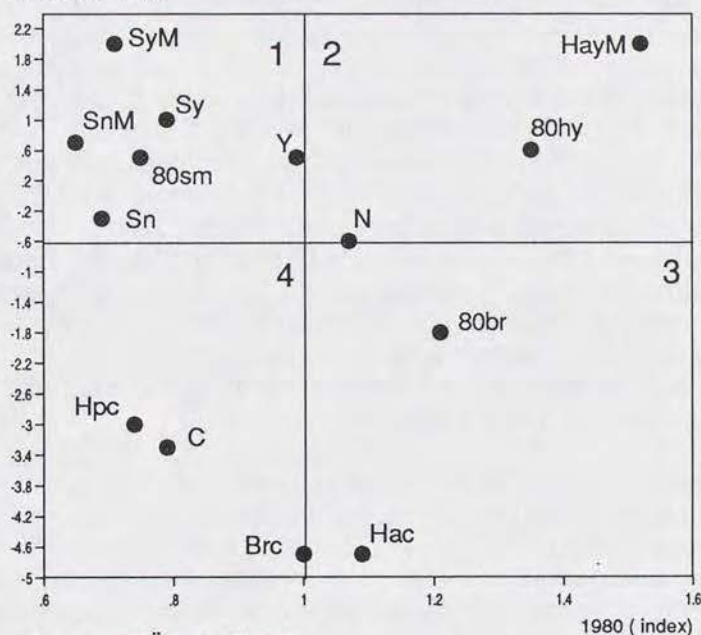
Jämförelser mellan de tre storstadsregionerna

Stockholmsregionen hade 1985 den lägsta *andelen arbetare* (av den förvärvsarbetande befolkningen). Andelen var 36.1 procent vilket var cirka nio procentenheter högre än i Göteborgs- resp Malmöregionerna (se bilaga 3, tabellerna B.4.1.S-M). Under femårsperioden 1980-85 har andelen arbetare minskat något i samtliga regioner. Stockholmsregionen hade också den högsta *andelen högre tjänstemän* (17.5 procent mot 13 procent för de båda andra regionerna). Andelen högre tjänstemän har ökat starkt i samtliga regioner, men mest i Stockholmsregionen.

I samtliga tre storstadsregioner är arbetarna underrepresenterade i *centrum*. Denna tendens tycks vara starkare i Stockholms- och Göteborgsregionerna. I Malmöregionen är den relativt svag. Denna skillnad hänger delvis samman med avgränsningen av centrumdelen: i Mal-

Diagram 4.1.a. Andel arbetare i vissa typer av bostadsområden. 1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

C = Centrum

N = Närtort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus i området

80br = >80% bostadsrätter i området

80hy = > 80% hyresrätter i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närtort

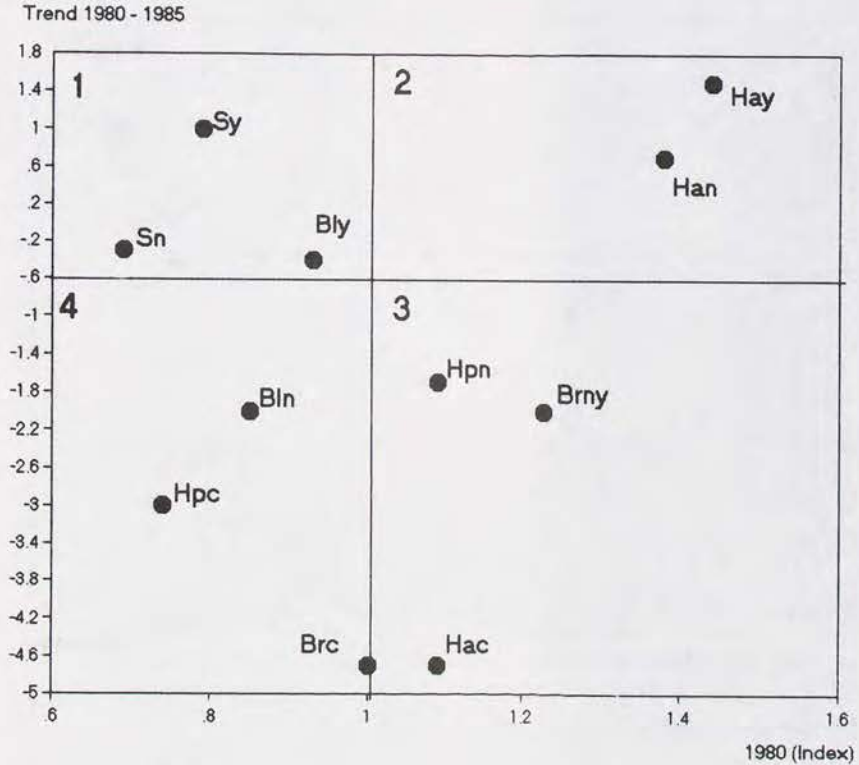
Sy = Småhus i ytterort

HayM = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterort, miljonprogrammet

SnM = Småhus i närtort, byggda under miljonprogrammets tid

SyM = Småhus i ytterort, byggda under miljonprogrammets tid

Diagram 4.1.b Andel arbetare i vissa områdeskluster.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

TECKENFÖRKLARING

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Hpn = Hyresrätter, privata i närförort

Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort

Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort

Sn = Småhus i närförort

Bln = Blandområde i närförort

Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort.

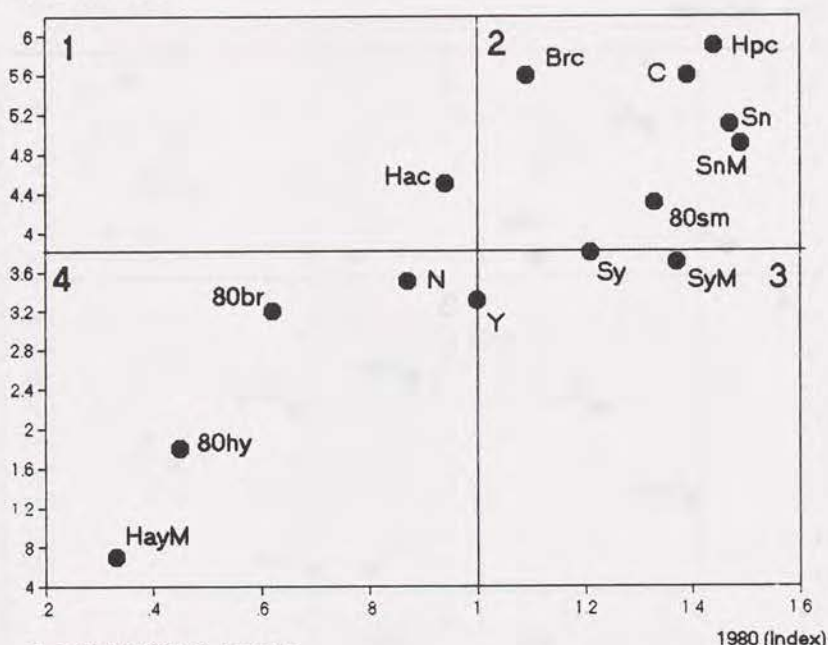
Sy = Småhus i ytterförort

Bly = Blandområde i ytterförort

78 Socioekonomisk segregation

Diagram 4.2.a Andel högre tjänstemän i vissa typer av bostadsområden. 1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

C = Centrum

N = Närort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus i området

80br = >80% bostadsrätter i området

80hy = > 80% hyresrätter i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

Sy = Småhus i ytterförort

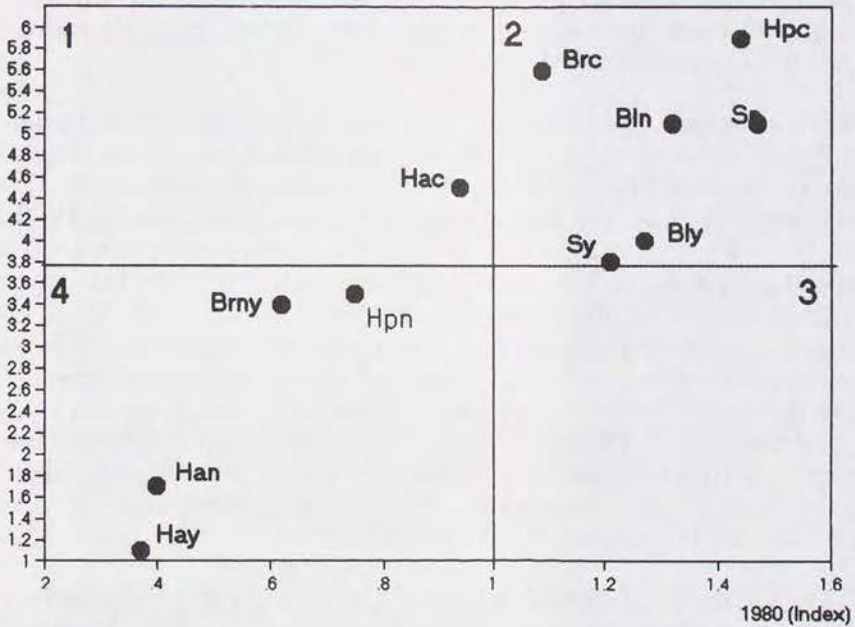
HayM = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort, miljonprogrammet

SnM = Småhus i närförort, byggda under miljonprogrammets tid

SyM = Småhus i ytterförort, byggda under miljonprogrammets tid

Diagram 4.2.b Andel högre tjänstremän i vissa områdeskluster.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Hpn = Hyresrätter, privata i närförort

Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort

Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort

Sn = Småhus i närförort

Bln = Blandområde i närförort

Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort.

Sy = Småhus i ytterförort

Bly = Blandområde i ytterförort

möregionen ingår en omfattande bebyggelse med allmännyttiga centrala hyresbostäder från 60- och 70-talet, där arbetarklassen är starkt överrepresenterad. Motsvarande bebyggelse ligger i de andra regionerna i huvudsak utanför centrum.

Det finns också vissa skillnader ifråga om den inomregionala fördelningen av andelen högre tjänstemän: i Stockholms- och Göteborgs-regionerna är de högre tjänstemännen starkt överrepresenterade i **centrum**, och dessutom ökar denna överrepresentation mellan 1980 och 1985. I Malmöregionen är de istället underrepresenterade i centrum, men däremot överrepresenterade i närförorterna. I tabellmaterialet visas således att andelen högre tjänstemän är 25 procent i Stockholmsregionens centrum, medan den endast är 12 procent i Malmöregionens centrum. Återigen är säkert områdesindelningen av betydelse. I Malmöregionens centrum ingår stora hyreshusområden från miljonprogrammet. I Malmöregionen är dessutom de geografiska avstånden mindre och förorterna får därmed en annan funktion än i de båda större regionerna. Centralt läge har inte lika stor betydelse ur välfärdssynpunkt.

Vi kan vidare konstatera att arbetarna blir alltmera underrepresenterade i den **gamla centrala privatägda stadskärnan** (hyreshusområden), och det gäller samtliga tre regioner. I Stockholm och Göteborg gäller detsamma även för allmännyttans yngre hyreshusområden i centrum, liksom för bostadsrättsområdena. I Malmö är utgångsläget annorlunda. Där har man tidigare haft en överrepresentation av arbetare i såväl allmännyttans centrumområden som i bostadsrättsområdena. Men även här går nu utvecklingen i riktning mot en relativ minskning av arbetarandelen. Men 1985 hade Malmö fortfarande en stark överrepresentation av arbetare i sina allmännyttiga centrumområden.

Vi har tidigare nämnt att Stockholm- och Göteborgsregionernas centrum har fått en starkare överrepresentation av högre tjänstemän, och detta gäller även allmännyttiga bostäder. Någon motsvarande generell utveckling finns inte i Malmöregionen. Å andra sidan var andelen högre tjänstemän redan tidigare mycket låg i Malmös allmännyttiga centrala hyreshusområden (endast 1 procent). Och just där minskar nu representationen av högre tjänstemän ytterligare. Det är en process som vi i Stockholm- och Göteborgsregionerna hittar i motsvarande

förortsområden - i motsvarande centrumområden däremot ökar andelen högre tjänstemän.

Småhusområdena i närförorterna är attraktiva genom sin närhet till centrum och sin boendemiljö. I alla tre regionerna är högre tjänstemän överrepresenterade i dessa områden, och den tendensen blir starkare. Arbetarna är underrepresenterade, men utvecklingen varierar mellan regionerna. I Stockholmsregionen förstärks denna tendens, medan den försvagas i Malmöregionen. Där har arbetarna gjort en viss inbrytning (arbetarandelen ökar), men fortfarande består en tydlig underrepresentation av arbetare i dessa områden. Arbetarnas inbrytning i småhusområdena är annars generell för samtliga tre storstadsregioner. I Malmöregionen inträffar den såväl i närförorterna som i ytterförorterna. I Stockholms- och Göteborgsregionerna föreligger den bara i ytterorterna.

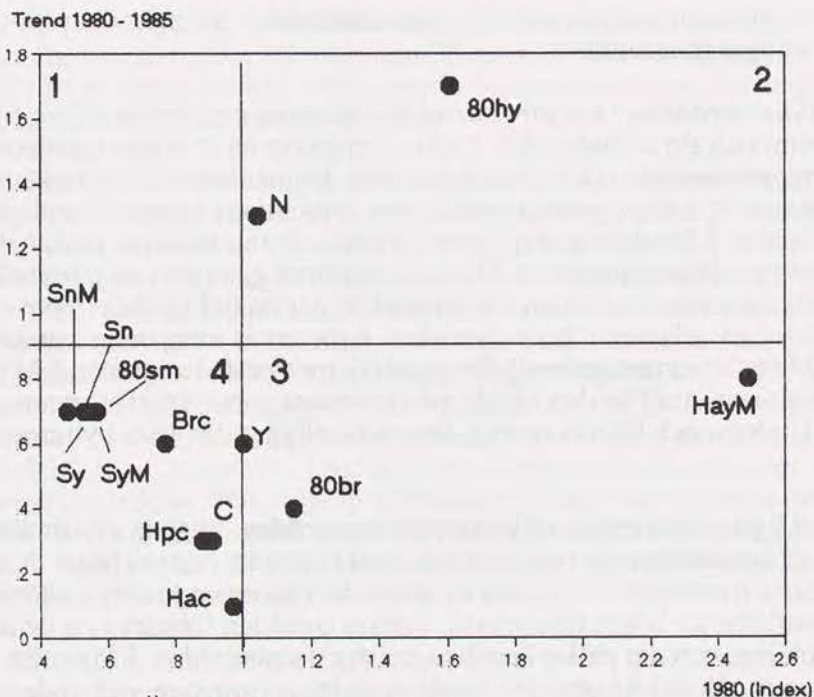
Det är i ytterförorternas **miljonprogramområden**, byggda av allmännyttiga bostadsföretag och upplåtna med hyresrätt, som vi hittar den starkaste överrepresentationen av arbetare, liksom en kraftig underrepresentation av högre tjänstemän. I dessa områden förstärks nu denna utveckling, och det gäller samtliga tre storstadsområden. I Malmöregionen är således 81 procent (av de sysselsatta) arbetare, och endast 2 procent är högre tjänstemän.

Utrikes födda

De utrikes födda utgör en grupp med sämre resurser, dels på grund av en överrepresentation av arbetare, dels på grund av en överrepresentation av personer med kort tid på den lokala bostadsmarknaden. De bör också ofta ha sämre möjligheter att utnyttja personliga kontakter. Utrikesfödda är således överrepresenterade i de mindre attraktiva bostadsområdena. Det gäller förorterna, och vidare hyresrätterna. Den största överrepresentationen hittar vi i allmännyttans miljonprogramområden. Där utgör de utrikes födda två och en halv gång större andel än vad som är normalt i samtliga storstadsområden sammantagna. Och där förstärks också denna tendens (se även diagrammen 4.3 a-b).

82 Socioekonomisk segregation

Diagram 4.3.a Andel utrikes födda i vissa typer av bostadsområden. 1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

C = Centrum

N = Närort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus i området

80br = >80% bostadsrätter i området

80hy = > 80% hyresrätter i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

Sy = Småhus i ytterförort

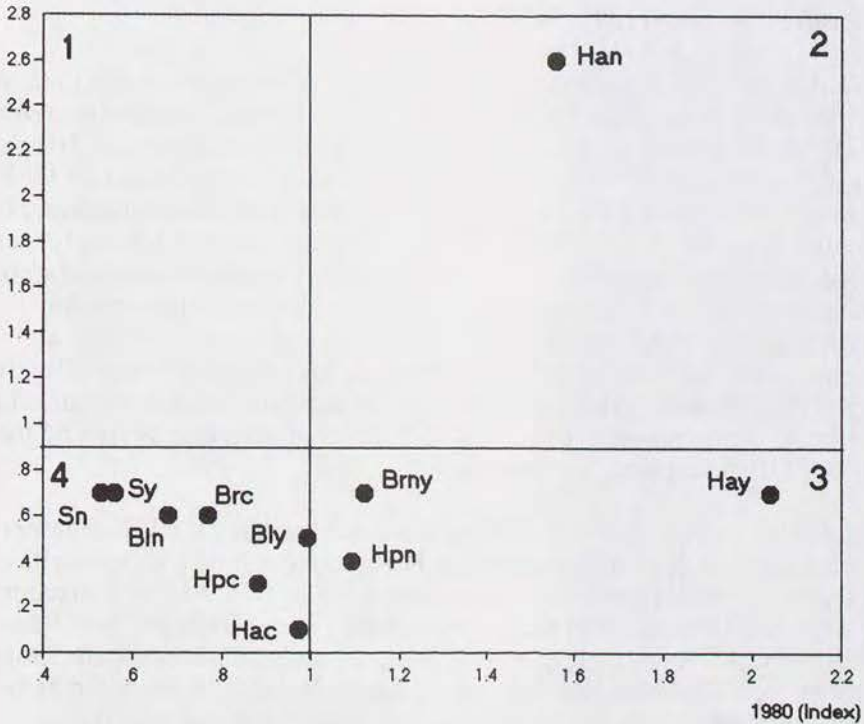
HayM = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort, miljonprogrammet

SnM = Småhus i närförort, byggda under miljonprogrammets tid

SyM = Småhus i ytterförort, byggda under miljonprogrammets tid

Diagram 4.3.b Andel utrikes födda i vissa områdeskluster.
1980 (index) och trend (förändring 1980 - 1985 i procentenheter)

Trend 1980 - 1985

TECKENFÖRKLARING

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna, byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Hpn = Hyresrätter, privata i närförort

Han = Hyresrätter, allmännyttan i närförort

Brny = Bostadsrätter i när- eller ytterförort

Sn = Småhus i närförort

Bln = Blandområde i närförort

Hay = Hyresrätter, allmännyttan, belägna i ytterförort,

Sy = Småhus i ytterförort

Bly = Blandområde i ytterförort

Data från levnadsnivåundersökningarna (ULF)

Jämförelser med hela riket

ULF-materialet har utnyttjats dels för att ta fram motsvarande data rörande den inomregionala variationen, dels regionala jämförelser över hela landet med de indelningar som ingick i SCBs tidigare 10-årsanalys av välfärdsutvecklingen (Vogel m fl, 1987). Utnyttjandet av ULF ger oss möjligheter till en *bättre klassificering av de socioekonomiska grupperna*, men vi får istället stickprovsvfel eftersom vi här analyserar ett stickprovsmaterial till skillnad från folkräkningarna som omfattar hela befolkningen. Vi redovisar andelen i olika socioekonomiska grupper som andelar av *hela* befolkningen. Det innebär således att pensionärer, arbetslösa och hemarbetande klassificeras enligt tidigare yrke eller makens yrke. Detta förfarande samt det förhållande att ULF är en stickprovsundersökning innebär att resultaten kan avvika något från FOB-resultaten i det föregående.

I tabell 4.3 visas skillnader i klasstrukturen mellan s k RUT-regioner och i tabell B.4.3 i bilaga 3 mellan H-regioner och de s k "speciella regionerna" (definitionerna av dessa finns i bilaga 1). Vi kan konstatera att Stockholmsregionen har extremt många som tillhör det övre tjänstemannaskiktet och att arbetarna är starkt underrepresenterade. Göteborgs- och Malmöregionerna har en liknande tendens, men den är betydligt mindre markant. Göteborgs och Malmös kommuner liknar mera övriga länsresidensstäder än Stockholm. Andelen arbetare varierar mellan 34 procent (Stockholmsregionen) och drygt 50 procent (Bergslagen, inre Norrland, Norrköping, Sjuhäradsbygden, Sydöstra Götaland).

På motsvarande sätt är det övre tjänstemannaskiktet kraftigast överrepresenterat i Stockholmsregionen (13 procent högre tjänstemän) medan Göteborgs- och Malmöregionerna ligger ett par procentenheter lägre. I vissa regioner finns endast en tredjedel av denna nivå (Norra inlandet, Bergslagen, Sydöstra Götaland). Bortsett från vissa universitetssorter ligger länsresidenserna på 7-10 procentenheter.

Trendanalysen visar dessutom att andelen tjänstemän har ökat snabbast i Stockholmsregionen. Det är egentligen endast en av de större

Tabell 4.3 Procent som tillhör olika socioekonomiska grupper. Regional särredovisning av hela landet. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Arbetare		Tjänstemän				
	Ej fack-lärda	Fack-lärda	Samtliga arbetare	Lägre nivå ¹	Mellan nivå ¹	Högre o. led.bef ¹	Samtliga o. högr tjänstem
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	29.2	15.1	44.3	13.9	14.1	8.0	22.1
Trend 1978-88	-2.5*	0.5	-1.9*	1.4*	..	..	3.5*D
RUT-Regioner							4.9*D
Nuläge 1983/88							
Stockholmsregionen	21.5	12.3	33.7	19.0	18.5	13.3	31.8
Göteborgsregionen	26.5	15.0	41.5	15.2	15.5	9.2	24.7
Malmöregionen	26.0	14.1	40.1	16.6	15.4	10.0	25.4
Stödjepunkter i söder	29.9	15.3	45.2	13.4	13.7	8.8	22.5
Stödjepunkter i norr	29.5	16.4	45.8	15.0	14.0	6.5	20.4
Mindre regioner i söder	33.3	15.6	48.9	10.5	11.4	4.9	16.2
Mindre regioner i norr	34.7	18.2	52.9	10.3	12.0	4.0	16.0
Norra inlandet	35.6	16.1	51.7	9.6	11.2	3.5	14.6
Trend 1978-88							24.2
Stockholmsregionen	-5.4*	-0.8-	-6.1*	0.8	..	..	6.5*
Göteborgsregionen	-1.3-	0.6-	-0.7-	-0.6	..	..	2.0-
Malmöregionen	-4.8	1.2-	-3.6	4.4*	..	..	0.6-
Stödjepunkter i söder	-1.9	-0.1-	-1.9	0.6-	..	..	4.0*
Stödjepunkter i norr	-3.6	0.4	-3.1*	3.7*	..	..	2.0-
Mindre regioner i söder	0.1-	1.5-	1.7-	0.9	..	..	2.2*D
Mindre regioner i norr	-2.1-	2.9	0.9-	0.7-	..	..	2.2
Norra inlandet	-0.9-	-0.1-	-1.1-	3.1	..	..	3.9*

1. Se not under tabell 4.4.forts.

Tabell 4.4 Procent som tillhör olika socioekonomiska grupper. Särredovisning efter inomregionala variationer i storstadsområdena. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Arbetare				Tjänstemän						
	Ej fack- lära	Fack- lära	Samtliga arbetare	Lägre nivå	Mellan nivå	Högre o. led.befl	Mellan o. högr	Samtliga tjänstem			
HELA RIKET											
Nuläge 1983/88	29.2	15.1	44.3	13.9	14.1	8.0	22.1	36.0			
Trend 1978-88	-2.5*	0.5	-1.9*	1.4*	..	..	3.5*	4.9*			
Regiondel											
Nuläge 1983/88											
Centrum	16.6	10.1	26.7	19.7	17.9	18.2	36.1	55.8			
Närort	25.3	14.2	39.4	17.8	16.9	10.4	27.3	45.1			
Ytterort	23.4	12.8	36.2	17.0	17.8	11.3	29.1	46.1			
Trend 1978-88											
Centrum	-9.7*	-2.4-	-12.0*	1.5-	..	..	12.8*	14.3*			
Närort	-4.0*	-0.1-	-4.2*	0	..	..	4.2	4.1*			
Ytterort	-1.9 T	-0.4-	-2.2	2.5*	..	..	1.6 D	4.1*D			
Förortsområden											
Nuläge 1983/88											
> 80 % småhus	16.6	11.4	28.0	16.3	20.2	14.3	34.5	50.8			
> 80 % bostadsrätt	28.3	14.4	42.7	17.7	19.6	8.5	28.1	45.7			
> 80 % hyresrätt	33.7	16.9	50.7	17.3	14.1	5.4	19.5	36.8			
Trend 1978-88											
> 80 % småhus	-1.5	1.4	-0.1 T	0.8-	..	..	0.9 D	1.6 D			
> 80 % bostadsrätt	1.3	-4.5-	-3.2	-1.7	..	..	3.8-	2.1			
> 80 % hyresrätt	-1.7-	0.7-	-1.0-	-0.6-	..	..	2.4	1.8			

Områdeskluster

Nuläge 1983/88

Hpriv centr -1951	15.5	9.3	24.8	20.8	17.2	19.0	36.2	57.0
Hallm centr	21.2	16.3	37.5	17.0	18.4	15.2	33.6	50.6
Brätt centr	21.7	8.4	30.0	18.4	20.9	12.9	33.8	52.2
Hpriv närtort	24.4	15.6	40.0	20.4	16.3	8.4	24.7	45.1
Hallm närtort	34.3	16.9	51.3	17.2	14.1	5.4	19.5	36.6
Brätt när- el ytterort	30.9	15.1	46.1	17.5	17.4	7.9	25.3	42.8
Småhus närtort	14.8	10.7	25.4	16.8	20.4	16.3	36.8	53.5
Blandomr närtort	22.4	10.3	32.7	18.6	16.4	15.8	32.2	50.8
Hallm ytter	37.5	18.4	55.9	16.6	11.2	4.7	15.9	32.5
Småhus ytter	17.9	11.9	29.8	16.0	20.0	12.8	32.8	48.8
Blandomr ytter	19.8	10.8	30.6	18.8	18.2	14.8	33.0	51.8

Trend 1978-88

Hpriv centr -1951	-9.3*	-1.2	-10.4*	3.0	..	..	9.7*	12.8*
Hpriv närtort	-4.8	0.2-	-4.6-	1.8-	..	..	2.6-	4.5
Hallm närtort	-4.3	2.7	-1.6-	-2.0-	..	..	5.2	3.1-
Brätt när- el ytterort	2.1	-3.7-	-1.6 T	0.3	..	..	2.5-	2.8
Småhus närtort	-1.5-	0.6 T	-0.9	-0.8-	..	..	-0.5	-1.2-
Blandomr närtort	-5.7-	-4.6	-10.4	6.0	..	..	7.1	13.1*
Hallm ytter	-0.4-	0.9	0.5	1.2-	..	..	-0.8-	0.5-
Småhus ytter	-1.6	1.8-	0.2	1.9	..	..	2.3	4.2 D
Blandomr ytter	-6.6	-4.2	-10.8	5.0	..	..	3.8-	8.8

1. Se not under tabell 4.4.forts.

Tabell 4.4.forts Procent som tillhör olika socioekonomiska grupper. Särredovisning efter inomregionala variationer i storstadsområdena. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Arbetare		Tjänstemän				
	Ej fack- lärd	Fack- lärd	Samtliga arbetare	Lägre	Mellan nivå ¹	Högre o. led.bef ¹	Mellan o. högr tjänstem
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	29.2	15.1	44.3	13.9	14.1	8.0	22.1
Trend 1978-88	-2.5*	0.5	-1.9*	1.4*	..	..	3.5*
Millionprogramområden							
Nuläge 1983/88							
Hallm närtort	37.3	15.0	52.3	15.8	9.2	5.3	14.5
Hallm ytter	40.1	20.1	60.2	13.6	11.1	3.9	15.0
Brätt närtort	32.3	18.0	50.3	16.5	11.8	7.3	19.1
Brätt ytter	32.0	14.4	46.4	16.0	15.3	8.7	24.0
Småhus närtort	13.1	10.1	23.2	18.1	22.4	16.6	39.0
Småhus ytter	16.1	9.3	25.4	17.4	20.6	15.6	36.2
Trend 1978-88							
Hallm närtort	-4.7-	0.3-	-4.4-	0.9-	..	..	2.1-
Hallm ytter	-1.7-	2.6-	0.9-	-0.2-	..	..	0
Brätt närtort	1.8-	1.5	3.4-	-0.8	..	..	0.8-
Småhus närtort	0.1-	0.1 T	0.2 T	-1.6-	..	..	-2.7
Småhus ytter	-1.2-	-0.8-	-2.0-	5.4*D	..	..	-3.5
							1.9 D

1. Trendberäkningar kan ej göras separat för "tjänstemän på mellannivå" resp "högre tjänstemän" på grund av vissa definitionsförändringar som genomfördes 1982. Efter sammanslagning av grupperna erhålls emellertid över tiden jämförbara grupper.

kommunerna i landsorten som har haft en kraftigare utveckling än Stockholm (Linköping).

Inomregionala jämförelser

Beräkningarna baserade på ULF visar i allt väsentligt samma tendenser som vi redan har sett i föregående avsnitt i FOB-materialet (se tabell 4.4). Även här framgår att de attraktiva centrumområdena har en kraftig överrepresentation av tjänstemän och underrepresentation av arbetare. Dessa tendenser har förstärkts under den senaste tioårsperioden. Arbetare är överrepresenterade hos allmännyttan, särskilt i miljonprogramområdena. De är underrepresenterade i småhusområden, men den tendensen minskar, i vart fall i de yttre förorterna. Arbetarandelen varierar mellan 27-28 procent i centrum resp i småhusområden och 60 procent hos allmännyttans hyreshusområden i ytterförorterna byggda under miljonprogrammet.

I bilaga 3 (tabell B.4.4) finns motsvarande tabellmaterial rörande nuläget för samtliga storstadskommuner. Här kan vi bl a konstatera att arbetarandelen varierar från 15 procent i Danderyd till 47-48 procent i Haninge, Trelleborg och Burlöv och hela 56 procent i Ale i Göteborgs-regionen.

Kapitel 5 Diskussion

I kapitel 3 och 4 har vi gått igenom boendesegregationen i storstadsregionerna i två avseenden, dels med avseende på bostadsområdenas demografiska struktur, dels med avseende på befolkningens socioekonomiska sammansättning. Resultaten visade ett splittrat mönster: tendenser till ökad segregation blandades med tendenser till ökad integration.

Eftersom vi i första hand intresserar oss för bosättningsmönstren ur ett fördelningsperspektiv tittade vi särskilt på de bostadsområden som kan anses som särskilt attraktiva resp de minst attraktiva områdena. Det gäller i första hand centrumområdena, särskilt i den gamla stadskärnan, som bör ha blivit alltmera attraktiva genom saneringen och omvandlingen till bostadsrätter. Hit hör också småhusområdena, särskilt äldre områden nära stadskärnan. Den långvariga inflationen har samtidigt gjort dessa bostäder till goda investeringsobjekt. Detta ökar emellertid boendekostnaderna, och det begränsar de resurssvaga gruppernas möjligheter. Allmännyttans hyreshusområden från miljonprogrammet, särskilt i storstadsregionernas periferi, representerar motpolen. Många sådana områden upplever nu en negativ spiral: en anhopning av resurssvaga bostadskonsumenter, stark omflyttning, förslitning och ökade sociala problem.

Resultaten i kapitel 3 och 4 understryker att bosättningsmönstret i många avseenden har utvecklats mot ökande segregation: attraktiva bostadsområden har fått en mera exklusiv befolkning och de mindre attraktiva en mera resurssvag befolkning. Men vi har också visat att *det sett ur ett helhetsperspektiv* inte finns en ökande socioekonomisk segregation: de tendenser till ökande segregation vi har observerat kompenseras i många bostadsområden av en utveckling i motsatt rikt-

ning, dvs mot *mindre* avvikelser från den för hela regionen gällande befolkningsstrukturen.

I det följande ska vi komplettera den bild vi gav i de föregående kapitlen på ett par punkter.

Familj och klass

De huvudsakliga faktorerna bakom bosättningsmönstren inom en storstadsregion är befolkningens *ekonomiska resurser* resp *position i livscykeln*. Det är dessa faktorer som mera direkt avgör individernas och hushållens val av boendeform, av bostadsområde och av den konkreta bostaden. Men bakom detta val ligger också bedömningar av levbarheten i regionen: av sysselsättningsmöjligheterna, av utbildningsutbudet, av kulturutbudet, möjligheterna till friluftsliv osv. Inom en storstadsregion är det i regel möjligt att bosätta sig var som helst och utnyttja hela regionens utbud. Men åtkomligheten i termer av res-tider kan variera avsevärt: i centrum har man nära till kultur och arbetsplatser, och i periferin är det nära till naturen, men man kan ändå utnyttja storstadsregionernas breda utbud av arbete, av kultur, av fri natur osv. Valet av bostadsområde påverkas naturligtvis av våra värderingar av sådana kvalitéer. *Boendepreferenserna* varierar mellan olika individer och här finns det stora variationer mellan olika perioder i livet. Våra möjligheter att realisera preferenserna varierar emellertid: de ekonomiska resurserna avgör om vi kan bo hur och var vi vill.

En annan faktor av betydelse för ett bostadsområdes befolkningsstruktur, som vi återkommer till senare, är *bostadsområdets ålder*: befolkningspyramidens utseende i ett område samverkar med områdets ålder. I nybyggda bostadsområden finns en dominans av de nya konsumenterna på bostadsmarknaden, som i regel är relativt unga, och befolkningen åldras med bostadsområdet så att samma födelsekohorter förblir något överrepresenterade under flera årtionden.

I denna rapport är vi emellertid främst intresserade av hur bosättningsmönstren samvarierar med befolkningens ekonomiska resurser, såsom dessa framträder vid jämförelser mellan socioekonomiska grupper (kapitel 4) och efter inkomstnivå (kapitel 8). Även positionen i livscykeln kan tolkas i termer av resurser. Således kan de som är *samboende* göra stordriftsfördelar: två lever billigare tillsammans än var

och en för sig, och då kan man t ex bära högre boendekostnader. *Ålder* innebär senioritet på bostadsmarknaden. Man har ofta kommit en bit på väg i sin boendekarriär, man bor i en äldre, billigare och mera central bostad, som ofta både ger en bättre total bostadsstandard och ett bytesvärde på marknaden. De flesta äldre har genom sitt boende kunnat bilda en "latent" förmögenhet, som antingen kunnat realiseras, eller kunnat utnyttjas för ett billigare boende. De nya på bostadsmarknaden (ungdomar, invandrare, inflyttare från landsorten) bor i allmänhet mindre attraktivt och dyrare. Att ha en *försörjningsbörda* (barn) begränsar vidare de ekonomiska resurserna.

Positionen i livscykel (dvs hushållstyp och ålder) kan alltså förstärka effekterna av inkomst- och förmögenhetsskillnader. Därför är det sannolikt att de attraktiva bostadsområdena har en särskilt stark överrepresentation av äldre med goda ekonomiska resurser, och att denna överrepresentation växer sig allt starkare i takt med att dessa områdens relativa fördelar ökar (dvs bostädernas kvalitet, läge, möjligheterna till förmögenhetsbildning).

För att belysa samspelet mellan ekonomiska resurser och position i livscykel har vi tittat närmare på dessa faktorer i ett sammanhang. I tabell 5.1 redovisas inledningsvis resultatet från sex separata regressionsanalyser där vi tittar på arbetar- resp tjänstemannarepresentationen (beroende variabler) i tre typer av områdesindelningar (oberoende variabler). Underlaget i tabell 5.1 är ULF 1983/87, totalt 9 305 personer. I dessa analyser ingår även kön, ålder, hushållstyp (samboende/ensamstående, barn) samt pensionering såsom oberoende variabler. Det innebär att andelen arbetare i de olika områdena beräknas som om den demografiska strukturen var densamma i samtliga områden. I tabellen visas *skillnaderna* i andelen arbetare (resp högre tjänstemän) mellan ett referensområde och vissa namngivna typer av bostadsområden.

Tabell 5.1 visar att andelen arbetare är 15,5 procentenheter större i när-förorterna, och 14 procentenheter större i de yttre förorterna än i centrumområdena. Dessa resultat (där alltså demografiska strukturskillnader är eliminerade) kan jämföras med tabell 4.4 där beräkningarna inte tog hänsyn till sådana strukturskillnader. Vi får som synes i stort sett samma resultat. Andelen högre tjänstemän är även vid hänsynstagande till demografisk struktur betydligt högre i centrum än i förorterna.

Tabell 5.1 Andel arbetare resp högre tjänstemän i olika typer av bostadsområden. Regressionsskattningar av skillnader mellan olika bostadsområden (se resp referenser i tabellen). Procenttal. I regressionsanalyserna ingår vidare kön, ålder, hushållstyp (samboende/ensamstående, barn) samt pensionering.

	Andel arbetare	Andel högre tjänste- män
REGIONDEL		
referens=centrum		
Närort	+15.5	-9.1
Ytterort	+14.0	-8.8
OMRÅDESKLUSTER		
referens=samtliga privata hyres- områden i centrum¹		
Hallm centr	+10.4	-3.3
Brätt centr	+4.5	-5.2
Hpriv närort	+13.5	-10.0
Hallm närort	+26.7	-13.8
Brätt förort	+20.7	-11.3
Småhus närort	+1.9	-2.1
Blandomr närort	+7.8	-3.4
Hallm ytterort	+33.3	-15.9
Småhus ytterort	+6.7	-6.4
Blandomr ytter	+6.9	-4.2
MILJONPROGRAMSOMRÅDEN		
referens= samtliga övriga bostads- områden		
Hallm närort	+21.5	-8.3
Hallm ytterort	+28.6	-10.6

¹ inkl småhusområden i centrum

Jämförelserna mellan områdesklustren i tabell 5.1 visar (även vid justering för demografiska strukturskillnader) att de privatägda hyreshusområdena i centrum (i huvudsak den gamla stenstaden) har den lägsta andelen arbetare av alla "områdeskluster" (enbart plustecken i tabellen), och den högsta andelen högre tjänstemän (enbart minustecken). Vi lägger märke till att småhusområdena i närförorterna är mest lika de privata centrumområdena.

De båda sista analyserna gäller allmännyttans hyreshusområden i förorterna, byggda under miljonprogrammet. Särskilt ytterortsområdena har en anmärkningsvärd hög andel arbetare och en mycket mindre andel högre tjänstemän än regionen i övrigt.

Dessa resultat tyder alltså på att den socioekonomiska strukturen inte i någon större omfattning kan återföras till demografiska strukturskillnader. Däremot kan det ändå föreligga ett visst samband, så att dominansen av en viss socioekonomisk grupp är särskilt stark i några åldersgrupper eller hushållstyper, och att *utvecklingen* främst avspeglar sig i vissa kombinationer av socioekonomiska och demografiska grupper. Detta vill vi beskriva i tabell 5.2, som visar hur arbetare resp högre tjänstemän *inom olika hushållstyper* är fördelade över bostadsområdena i storstadsregionerna. Materialet utgörs av ULF 1978-88, där vi dessutom studerar utvecklingen genom att jämföra perioden 1978-81 med 1982-88.

Läsanvisning - ett exempel:

I tabell 5.2 visas t ex hur stor andel av de arbetare som har hemmavarande barn ("föräldrar" i tabellen) som bor i centrum, i småhusområden, i miljonprogramområden osv. Vi kan se i tabellen att endast 3-4 procent av alla "arbetarföräldrar" bor i centrum enligt ULF 1982/88. Där bor emellertid 16 procent av den totala befolkningen i storstäderna (första kolumnen i tabellen). Arbetarföräldrarna är alltså starkt underrepresenterade där. Kvoten mellan dessa tal (3,5/16,0) säger oss att vi egentligen borde ha drygt fyra gånger så många arbetarföräldrar i centrum, om storstadsregionerna vore helt osegregerade. En viktig förklaring till detta låga tal är emellertid att barnfamiljer generellt är underrepresenterade i centrum, därför att många under denna period i sitt liv föredrar den glesare småhusmiljön i förorterna. Men om vi gör samma beräkning för högre tjänstemän (som är föräldrar) kan vi konstatera att

dessas endast är måttligt underrepresenterade i centrum: kvoten är 11,8/16,0 och alltså betydligt större än för arbetarna. Tjänstemannaföräldrarna har alltså drygt **tre gånger större representation** i centrum än arbetarföräldrarna. Av tabell 5.2 framgår också att denna skillnad nu tycks vidgas ytterligare.

Efter dessa läsanvisningar sammanfattar vi nu följande tendenser i tabell 5.2. Beträffande **bosättning i storstadsregionernas centrum** gäller följande:

- 1 **Yngre ensamstående** (16-44-åringar utan barn) är generellt överrepresenterade i centrum, men överrepresentationen minskar för både arbetare och högre tjänstemän. De yngre ensamstående högre tjänstemännens representation är emellertid dubbelt så hög som arbetarnas, och det är arbetarnas representation som minskar mest.
- 2 Även bland **yngre barnlösa par** (i åldern 16-44 år) har vi funnit samma relationer mellan arbetare och högre tjänstemän: de senare är klart starkare representerade i centrum. Arbetarnas representation motsvarar den genomsnittliga, men högre tjänstemän är dubbelt så starkt representerade som arbetarna. Även här ökar de högre tjänstemännens representation, medan den minskar för arbetarna.
- 3 **Föräldrar** är som redan nämnts klart underrepresenterade i centrum, och de högre tjänstemännen har drygt tre gånger större representation där.
- 4 Även bland **äldre barnlösa par** (45-64 år) finns samma skillnader mellan de socioekonomiska grupperna. Arbetarna minskar sin relativa närvaro i centrum med en tredjedel, och de högre tjänstemännen med endast en tiondel. I det senare fallet ökar småhusboendet i de yttre förorterna ganska starkt. En hypotes är att detta troligen gäller attraktiva miljöer i äldre f d fritidshus och småhus.
- 5 Även bland **äldre ensamstående** (45-64 år) kan vi konstatera en minskning när det gäller arbetarnas närvaro i centrum. Däremot ökar nu de högre tjänstemännens representation: den är nu nästan tre gånger högre än de ensam-

stående äldre arbetarnas. Enligt tabell 5.2 bor 18 procent av de äldre ensamstående arbetarna i centrum, vilket kan jämföras med 47 procent av de äldre ensamstående högre tjänstemännen.

6 Vi har samma tendenser bland *pensionärer*, men här är den olikartade utvecklingen för dem som har varit arbetare och högre tjänstemän ännu mera markerad. Vid slutet av 70-talet var de båda grupperna ungefär lika starkt representerade i centrum, men nu är de högre tjänstemännens närvaro dubbelt så hög. Arbetarpensionärernas representation har minskat med en fjärdedel, medan de högre tjänstemännens nästan har fördubblats. Notera att det rör sig om en snabb utveckling: dessa förändringar utspelas under en femårsperiod.

Vi kan alltså konstatera att minskningen av arbetarrepresentationen i centrum har inträffat i praktiskt taget samtliga hushållstyper och livscyklfaser. Ökningen av de högre tjänstemännens representation gäller i princip alla barnlösa par, men *i huvudsak pensionärer*.

Nu ska vi se hur olika socioekonomiska grupper i viss livscyklfas är representerade i andra attraktiva bostadsområden, nämligen i *småhusområdena*, särskilt i de inre förorterna. Dessa bostadsområden har relativt nära till city, de är i allmänhet äldre och med en mera etablerad befolkning, och de erbjuder oftast en varierad bebyggelse med upp-vuxen grönska. I småhusen är barnfamiljerna starkt överrepresenterade (se kapitel 3). Sedan barnen flyttat hemifrån väljer många äldre att bo kvar i sin småhusmiljö. Småhusboende förutsätter speciellt i storstäderna höga insatser, och det innebär ofta att man har kommit upp i medelåldern. Därför är de äldre generellt överrepresenterade i småhusområdena, och detta gäller såväl arbetare som högre tjänstemän. När man närmar sig pensionsåldern ökar emellertid åter andelen som bor i flerfamiljshus, och där innerstaden kan bli ett alternativ. Beträffande småhusområdena gäller följande:

7 *Arbetarna* är generellt underrepresenterade i småhusområdena. Detta gäller även barnfamiljerna.

8 Just i detta avseende har emellertid utvecklingen gått i positiv riktning: *arbetarföräldrarnas representation har ökat*, och detta viktiga särdrag bidrar således till *minskad segregation* i storstadsregionerna.

9 Även representationen i småhusområdena av föräldrar som är högre tjänstemän är fortfarande betydligt större än representationen av arbetarföräldrarna (54 resp 35 procent).

10 *Pensionerade högre tjänstemäns representation i småhusområdena har minskat.* I gengäld har deras representation ökat i centrum.

Nu vänder vi oss till *miljonprogramområdena som förvaltas av allmännyttiga bostadsföretag* i förorterna, av vilka många idag måste betecknas som problemområden. De har i många avseenden haft en negativ utveckling. Redan från början präglades många sådana områden av bostadsbristen på 60-talet: en snabb bostadsproduktion med en-sidiga miljöer, ofta långt från centrum, där man fick en överrepresentation av unga, inflyttare från landsorten, invandrare och låginkomstfamiljer. Omflyttningen blev hög, problemhushållens andel ökade, de sociala relationerna påverkades negativt, ordningen försämrades och områdena blev utsatta för en förslitning, vilket gav områdena dålig status som i sin tur ledde till ökande utflyttning. I många av dessa områden finns idag en överrepresentation av arbetare, socialbidragstagare, låginkomsttagare etc.

11 I allmännyttans miljonprogramområden är *arbetarföräldrarna minst fem gånger starkare representerade* än högre tjänstemän med barn. Och av de högre tjänstemännen med barn är en betydligt större andel bosatta i småhusområdena, jämfört med andelen bland arbetarföräldrarna. I småhusområden i närorterna är de två gånger starkare representerade. Men just i detta avseende har vi också kunnat konstatera en utveckling mot mindre skillnader mellan de socioekonomiska grupperna.

Bostadsmarknaden

Vi har sett i det föregående att utvecklingen av befolkningsstrukturen i olika typer av bostadsområden i storstadsregionerna inom sig rymmer varierande trender: här blandas tendenser i riktning mot avtagande segregation och tendenser till ökande segregation, och dessa effekter berör olika delar av storstadsregionerna.

Vi har tidigare nämt att individernas och hushållens resurser samt deras preferenser avgör valet av boendeform, bostadsområde och bostad. I detta avsnitt ska vi titta närmare på bostadsmarknaden, och de förändringar som inträffat vad gäller bostädernas kvalitet, storlek och boendekostnader. Under de senaste 10 åren har bostadsbeståndet förändrats avsevärt i dessa avseenden. Dessa förändringar bör leda till förändringar av befolkningsstrukturen i olika typer av bostadsområden. Längre fram kommer vi att diskutera demografiska förändringar som är relaterade till bostadsområdenas åldrande.

Bostadsmarknaden har förändrats i följande avseenden:

1 Sanering i den gamla stenstaden

Under de senaste 10-15 åren har ombyggnaderna och moderniseringen av det äldre bostadsbeståndet skjutit fart. Sanering ökar bostadsstandarden, men också boendekostnaderna: dels därför att saneringen leder till högre hyresnivåer, dels därför att mindre bostäder slås samman till större i samband med ombyggnad.

Mellan 1975 och 1985 har andelen smålägenheter (mindre än 2 rok) i Stockholms innerstad minskat från 50 till 42 procent. Under dessa 10 år har således 15 000 smålägenheter försvunnit enbart från Stockholms innerstad. I Göteborg och Malmö har utvecklingen varit likartad. Smålägenheterna var i regel äldre och inte fullt moderna, och de hade därför låg hyra. Saneringen innebar i regel avflyttning med en formell rätt att flytta tillbaka eller till en annan bostad, men då ofta till en större och alltid betydligt dyrare bostad. Ofta blev emellertid alternativet en förortslägenhet. Den ökade kostnadsnivån i den moderniserade bostaden drabbar i första hand resurssvaga hushåll, som därmed i praktiken ofta förlorar sina möjligheter till återflyttning till den gamla bostaden eller sitt gamla bostadsområde.

Eftersom sanering ofta förutsätter att bostäderna töms, ställs samtliga berörda hyresgästers bostadsval på sin spets vid en och samma tidpunkt: avflyttningen sker ju inte "naturligt" vartefter hyresgästernas hushållssituation eller arbetsplats förändras, eller deras bostadspreferenser således har förändrats,

utan just för att fastighetsägaren ska kunna genomföra saneringen. Därigenom framtvingas en "onaturlig" omflyttning som just kännetecknas av att den kombineras med stora förändringar av bostadskostnaderna. En eventuell återflyttning efter flera månader eller år, kanske till en annan fastighet, innebär ytterligare ett psykologiskt hinder, särskilt för de äldre. I tabell 5.2 kunde vi se att det var just bland arbetare i de övre åldrarna som innerstadsboendet minskade. Det gäller äldre ensamstående eller samboende arbetare i åldern 45-64 år, liksom pensionerade arbetare. Dessa grupper var sannolikt överrepresenterade i de gamla mindre och omoderna innerstadslägenheterna. Tabell 5.2 visade också att ensamstående äldres och speciellt pensionerade högre tjänstemäns innerstadsboende ökade mycket kraftigt.

Paradoxalt nog kan alltså den stora satsningen på sanering ha lett till att resurssvaga grupper istället för bättre bostäder fick se sig utträngda till mindre attraktiva bostadsområden i förorterna.

2 Ökningen av bostadsrätterna

Vidare har ägandeförhållandena förändrats kraftigt i storstädernas centrum: *Mellan 1975 och 1985 har andelen bostadsrättslägenheter i Stockholms innerstad ökat från 8 till 16,5 procent.* Samma utveckling föreligger i Göteborgs och Malmös kommuner. Enbart Stockholms centrum har således under en tioårsperiod fått cirka 14 000 nya bostadsrätter.

Förändringen har framför allt inträffat inom den gamla stenstaden. Det innebär att en allt större del av innerstadslägenheterna förutsätter en hög "inträdesbiljett", en marknadsmässig köpesumma med en kontantinsats och belåning, vilket naturligtvis ökar boendekostnaderna. Samtidigt ger utvecklingen de gamla ägarna en förmögenhetsökning som kan realiseras vid flyttning, köp av ett småhus eller belåning för annan konsumtion. Utvecklingen av överlåtelsepriserna visar att förmögenhetsutvecklingen varit enastående för säljarna. En

trerumslägenhet med bostadsrätt i Stockholms innerstad kostar idag mellan en och två miljoner. Samma utveckling har vi också i förorterens lägenhetsbestånd, men där är priserna betydligt lägre.

Innerstadens bostadsmarknad har således blivit relativt sett mindre åtkomlig för de resurssvaga konsumenterna. Prisutvecklingen har också haft konsekvenser för hyreslägenheterna. De betingar också ett reellt värde på marknaden såsom bytesobjekt, t ex vid köp av småhus.

3 Inflationsutvecklingen

Under de senaste 20-30 åren har *ägendet av fast egendom blivit särskilt fördelaktigt*. Småhusägande i regioner med en överhettad bostadsmarknad har lett till stora förmögenhetsökningar, och därför har fastighetspriserna pressats uppåt. Det har inneburit att resurssvaga grupper har haft sämre möjligheter att finansiera ett småhusboende i storstadsregionerna, och därför har också skillnaderna mellan andelen småhusägare bland arbetare och tjänstemän varit störst i just storstäderna. Förändringarna i avdragsreglerna har under 80-talet ändrat "småhusboendets avkastning" i form av förmögenhetsökning. Istället har nu bostadsrätterna blivit en bättre penningplacering: där har värdestegringarna varit större, eftersom realisationsvinstbeskattningen och förmögenhetsbeskattningen var extremt gynnsamma, och eftersom utbudet på marknaden var mindre. Följaktligen ökade andelen resursstarka som istället valde bostadsrätter. Detta är en bidragande förklaring till den snabbt ökade andelen högre tjänstemän och minskande andelen arbetare i centrum.

Samtliga dessa tre faktorer bör således ha bidragit till de påtagliga förändringarna av den socioekonomiska strukturen i framför allt centrum. För att kunna bedöma och jämföra dessa faktorerers relativa effekter erfordras egentligen longitudinella data om förändringar av de enskilda hushållens bosättning. Vi behöver veta vilka som lämnar smålägenheterna i centrum, vilka som flyttar i samband med saneringarna och inte flyttar tillbaka, vilka som flyttar från resp till bostadsrätterna i centrum, och vilka som flyttat från storstädernas småhusområden. Tvärsnittsmaterial av den typ vi har använt här kan ge oss starka hypoteser,

Tabell 5.2 Bosättningsmönster för arbetare resp högre tjänstemän i olika hushållstyper. Procenttal. (Exempel: tabellen visar hur många procent av yngre ensamstående arbetare i storstadsregionerna som är bosatta i resp typ av bostadsområde. Radvis jämförelse visar hur starkt resp grupp är representerad i resp områden. Dessa andelar kan jämföras med förväntad representation om storstadsregionerna inte vore segregerade, vilket framgår av första kolumnen (områdestypens andel av totalbefolkningen).

[illegible]

OMRÅDESKLUSTER

Hpriv centr -51	11.3	9.1	7.7	15.5	17.2	4.8	3.4	20.0	16.9	35.5	37.0
Hallm centr	1.4	2.0	1.7	1.2	2.0	1.9	0.5	2.4	2.4	4.9	5.0
Brätt centr	1.7	2.0	1.4	1.4	1.7	0	0.4	0.9	0.9	2.4	2.3
Hpriv närtort	9.4	10.6	9.6	7.1	6.4	6.9	5.1	10.9	14.5	13.2	11.4
Hallm närtort	16.2	22.0	20.6	8.6	7.1	24.8	14.7	23.1	20.8	10.2	13.7
Brätt förtort	11.3	13.4	12.3	7.1	6.7	11.1	9.5	10.1	10.9	4.8	8.2
Småhus närtort	12.9	7.9	9.3	21.2	18.8	13.7	15.6	3.4	4.5	5.9	6.4
Blandomr närtort	5.3	4.8	5.2	6.8	7.3	3.5	6.1	4.8	3.4	5.0	1.8
Hallm ytterort	5.5	7.9	8.9	2.4	2.5	6.0	7.4	10.7	11.8	3.5	1.7
Småhus ytterort	16.4	12.2	15.5	19.1	20.1	18.3	27.3	5.2	7.6	6.4	7.1
Blandomr ytter	5.8	5.5	5.5	6.0	8.0	8.1	8.2	4.1	3.7	2.2	2.4

MILJONPROGRAMSOMRÅDEN

Hallm närtort	6.0	8.7	7.5	2.8	2.6	10.1	5.0	9.1	6.9	2.5	5.0
Hallm ytterort	3.5	5.2	6.5	1.4	1.5	3.9	5.8	8.0	8.5	2.4	0.5
Brätt närtort	2.9	3.4	3.3	1.2	1.5	2.4	4.0	2.9	1.9	2.4	2.0
Brätt ytterort	1.8	2.5	2.1	1.0	1.3	2.4	1.3	2.1	3.3	0	1.4
Småhus närtort	6.0	3.2	4.1	11.0	8.5	7.3	7.5	1.4	2.0	2.4	2.3
Småhus ytterort	6.4	4.5	4.7	9.4	8.1	7.2	11.6	1.5	2.1	2.1	1.8

Tabell 5.2 forts

Hushållstyp	Yngre par utan barn		Föräldrar	
	Arbetare 78/81 82/88	Högre tjm 78/81 82/88	Arbetare 78/81 82/88	Högre tjm 78/81 82/88
Antal	303	456	1469	630
intervjuer				685
Samtliga storstads- områden	100.0	100.0	100.0	100.0
REGIONDEL				
Centrum	16.7	15.0	4.5	11.3
Närort	53.4	43.5	53.3	48.0
Ytterort	29.7	40.6	41.7	40.6
FÖRORTER				
>80 % småhus	17.5	18.2	26.2	55.0
>80 % bostadsr.	8.1	5.3	9.0	4.2
>80 % hyresr.	31.3	32.7	30.5	5.9
OMRÅDESKLUSTER				
Hpriv centr -51	11.8	11.8	2.6	8.0
Hallm centr	2.0	1.8	0.6	0.6
Brätt centr	0.7	0.8	0.8	1.3
Hpriv närort	11.3	9.0	7.9	2.6
Hallm närort	21.8	19.6	22.7	6.2
Brätt förort	14.0	12.3	15.1	6.6
Småhus närort	7.7	5.2	8.6	27.2

Blandomr närtort	3.5	3.2	3.8	7.6	4.2	5.5	8.6	9.6
Hallm ytterort	10.6	12.8	2.4	5.0	10.4	10.4	2.2	2.3
Småhus ytterort	9.8	13.0	10.2	8.1	17.6	22.5	27.8	28.2
Blandomr ytter	3.8	7.1	7.0	5.7	7.9	6.2	7.4	9.6
MILJONPROGRAMSOMRÅDEN								
Hallm närtort	9.6	8.1	10.0	2.2	12.7	10.7	2.5	1.6
Hallm ytterort	8.0	10.2	2.4	2.9	7.1	8.0	0.8	1.6
Brätt närtort	3.7	3.2	0	1.4	5.4	3.9	0.5	1.2
Brätt ytterort	3.3	2.6	2.6	2.1	3.8	2.5	0.9	1.1
Småhus närtort	3.2	2.4	10.1	5.8	4.6	6.3	15.3	12.6
Småhus ytterort	4.1	3.0	5.9	2.4	6.7	7.2	14.8	12.1

Blandomr närtort	6.1	6.9	6.2	7.2	5.1	4.5	4.0	4.5	4.7	7.3	8.2	8.0
Hallm ytterort	5.5	5.8	2.5	1.0	3.4	6.6	0	2.4	3.1	2.9	3.9	0.7
Småhus ytterort	12.6	14.8	11.7	19.7	5.1	6.6	7.2	8.0	8.4	7.3	14.7	10.5
Blandomr ytter	4.5	5.7	5.4	10.6	3.1	3.2	0	3.9	4.5	4.3	2.9	6.6
MILJÖPROGRAMS-												
OMRÅDEN												
Hallm närtort	4.2	3.7	1.1	2.3	6.1	9.1	1.9	5.5	3.5	3.5	0	0.8
Hallm ytterort	2.7	3.3	2.5	0.5	1.5	4.7	0	0.9	0.5	1.8	3.9	
Brätt närtort	2.5	2.9	3.0	2.3	1.5	3.8	0	1.1	2.0	3.1	3.6	2.9
Brätt ytterort	1.8	1.5	0.7	1.2	1.0	1.1	2.5	2.1	1.4	1.1	2.8	2.9
Småhus närtort	2.7	4.5	9.8	7.8	0.7	0.4	1.8	0	1.5	2.1	8.3	1.6
Småhus ytterort	4.4	4.2	4.8	7.0	1.5	0.8	0	4.2	3.0	1.4	1.3	3.1

men inte ett slutgiltigt svar på den relativa betydelsen hos de ovan nämnda faktorerna.

Till stor del bör emellertid flyttningsrörelserna i storstadsregionerna som helhet ha sin bakgrund i "naturliga" demografiska faktorer såsom utflyttning av ungdomar, skilsmässor, dödsfall, byte av arbetsplats osv. I samband med sådana byten kommer emellertid faktorer som gäller de aktuella villkoren på bostadsmarknaden att aktiveras: man tvingas anpassa sig till utbudet (omfattning, kvalitet, kostnader) och till konkurrensen från andra bostadskonsumenter.

Men förändringarna av villkoren på bostadsmarknaden kan också stimulera eller framtvinga en omflyttning utan en naturlig bakgrund i ändrade familjeförhållanden eller arbetsplatsbyten. Exempelvis bör skärpningen av ränteavdragen för egnahem, de höjda taxeringsvärdena, den minskande reala värdestegringen på småhusen under början av 80-talet, de starka värdestegringarna på bostadsrätterna, moderniseringen av den gamla stenstaden ha stimulerat en omflyttning: bostadskonsumenter anpassar sig till marknaden. Sådana flyttningar kan t ex innebära att man byter ett fördelaktigt läge (innerstads-lägenhet) mot ett småhus i förorterna (till lägre köpeskillning), eller att man tar ut marknadsvärdet på en central bostadsrätt vid byte mot en förortslägenhet osv. Denna "marknadsanpassning" innebär att det i första hand är de resursstarka som kan utnyttja förändringarna på bostadsmarknaden och söka sig till ett attraktivare (och dyrare) boende. Här har vi en kompletterande förklaring till förändringarna av befolkningsstrukturen i innerstaden, i småhusområdena och i allmännyttans miljonprogramområden.

Demografiska förändringar

I kapitel 3 kunde vi konstatera att vi under tioårsperioden också hade vissa förskjutningar i den demografiska strukturen: fler ensamstående, färre barn och fler pensionärer. Dessa förändringar förekommer även utanför storstadsregionerna. Inom storstadsregionerna har vi också sett vissa skillnader i den demografiska strukturens utveckling. I centrum ökar således de förvärvsarbetande, där minskar pensionärerna, och där minskar även de ensamstående relativt sett mer än i resten av storstadsregionerna. Även dessa tendenser kan emellertid tolkas i termer av ekonomiska resurser. Boendet i den sanerade och alltmera attraktiva

stadskärnan kräver större inkomster, och de båda nämnda grupperna har genomsnittligt mindre resurser. I stadskärnan finns också fler barn, och det betyder numera att de vuxna är relativt unga och fullt sysselsatta.

Det är svårt att bedöma om dessa demografiska förändringar är relaterade till ändrade värderingar av olika boendeformer, i riktning mot en mera urban livsstil och bort från en grön livsstil och ett glesare småhusboende. Antagligen betyder boendets ekonomiska villkor mera för förändringarna av befolkningsstrukturen i centrum.

En annan typ av demografiska förändringar är relaterade till bostadsområdets ålder. Nybyggda områden har i regel en relativt ung befolkning. När bostadsområdet åldras åldras även befolkningen: trots en betydande omflyttning kan befolkningspyramiden innehålla en (successivt minskande) överrepresentation av personer i de åldrar som flyttade in när området var nytt. En förutsättning för en sådan utveckling är dock att bostäderna i området är tillräckligt heterogena för att fånga upp ändrade utrymmesbehov (lägenhetsstorlekar). I de äldsta bostadsområdena har denna effekt blivit relativt liten, och där bör man räkna med en föryngring när den generation som flyttade in när området var nytt kommer upp i pensionsåldern och dör undan. Detta gäller nu många bostadsområden i storstädernas centrala delar, som är byggda under 40-50 talet. Nu under 80-talet inträffar dessa demografiska förändringar samtidigt med en snabb modernisering av bostäderna, bortsaneringen av billiga smålägenheter och en snabb ökning av bostadsrätterna. Dessa faktorer *samverkar* således till att öka flyttningsrörelserna. Man kan säga att omvandlingen av bostadsbeståndet i den gamla stenstaden försiggår samtidigt med ett generationsskifte. Hur mycket resp faktor betyder kan man emellertid inte bedöma med den typ av tvärsnittsdata vi har haft tillgång till. En rimlig tolkning är att generationsväxlingen ger ett större spelrum åt marknadskrafterna, och därmed en ökning av andelen resursstarka hushåll, eftersom den ökar utbudet av centrala bostäder.

I de minst attraktiva bostadsområdena kan man tänka sig en annan typ av utveckling. De kan spela rollen av genomgångsområden för nya bostadskonsumenter. Storstadens ungdomar, inflyttare från landsorten och invandrare är i första hand hänvisade till de områden där bostadsförmedlingen har ett större inflytande på bostadstilldelningen, och där utbudet är störst. Perifera och ensidiga bostadsområden med dålig yttre

boendemiljö kan drabbas av en anhopning av hushåll med små resurser, som i sin tur leder till att området uppfattas som mindre attraktivt och får dåligt rykte. Området hamnar i en ond cirkel där de som kan (dvs har resurser) lämnar det och flyttar vidare till mera attraktiva områden, medan de resurssvaga tvingas stanna kvar. I sådana områden tenderar man att istället för ett "naturligt åldrande" av befolkningen få en alltmera markant dominans av hushåll med små resurser, av invandrare, nyinflyttade i regionen. Den typen av utveckling förekommer i många av de allmännyttiga bostadsföretagens hyreshusområden i förorterna, som byggdes under miljonprogrammet 1965-75.

Sammanfattning

Vi har visat att den socioekonomiska segregationen i storstadsregionerna på det hela taget inte har förändrats mycket, *om vi betraktar storstadsregionerna som en helhet*. Eftersom vi sätter fördelningsperspektivet i centrum har vi emellertid intresserat oss för de mest attraktiva områdena, liksom för de minst attraktiva, såsom detta kan bedömas med utgångspunkt från prisbildning och socioekonomisk struktur. Vi fann varierande tendenser i olika typer av bostadsområden, som kan förklaras i utbudstermer: lägenhetsstorlekar, ägandeformer, hyresnivåer, bostädernas kvalitet resp områdenas yttre miljö.

En fråga som återstår att besvara är om dessa skilda tendenser kan ha ett samband. Förändringar inom en del av bostadsmarknaden och en viss typ av bostadsområden kan ha återverkningar i andra delar av storstadsregionerna. Om de ekonomiska villkoren för boendet förändras eller om boendemiljön förändras *i en del av storstadsregionerna*, påverkar detta efterfrågan och bosättningsmönstren mera generellt. På grund av sådana förändringar på bostadsmarknaden kan en gradvis förskjutning av befolkningsstrukturen bidra till ökad eller minskad koncentration av resursstarka hushåll i olika delar av storstadsregionerna. Sådana selektiva flyttningsrörelser kan ses som en fortlöpande anpassning mellan utbudet på bostadsmarknaden och konsumenternas preferenser och resurser. En sammanfattning av de tendenser vi har kunnat se på basis av vårt tvärsnittsmaterial skulle kunna leda till följande sammanfattning.

Saneringen av innerstaden har haft betydande konsekvenser för boendevillkoren: bostäderna har blivit större och de har moder-

niserats, och därmed har innerstadsmiljön blivit alltmera attraktiv. Men innerstadsbostäderna har också fått högre bostadskostnader. Samtidigt har en betydande del av lägenhetsbeståndet omvandlats till bostadsrätter. Även detta har ökat boendekostnaderna. Värdestegringen på bostadsrätterna innebär att framtida bostadskonsumenter tvingas betala extremt höga marknadsvärden.

Denna utveckling leder till att resurssvaga grupper stöts bort. Värdestegringarna i innerstaden attraherar hushåll med höga inkomster eller förmögenheter. En del av dessa resursstarka konsumenter utgörs av äldre småhusägare, med relativt höga inkomster och reavinster från sitt småhusboende, som inför sin pensionering flyttar in till centrum. I småhusområdena öppnar sig därmed möjligheter för en mera homogen befolkningsstruktur och nu kan arbetarnas småhusboende öka något. Fortfarande är dock arbetarna kraftigt underrepresenterade i småhusområdena. I innerstaden minskar däremot arbetarandelen ganska snabbt.

Arbetarna trängs således ut till förorterna, och speciellt till de minst attraktiva bostadsområdena. Hos de allmännyttiga bostadsföretagens perifera bostadsområden från perioden 1965-75 dominerar arbetarna redan tidigare. Där utgör de två tredjedelar. Tjänstemännens allt starkare orientering mot innerstaden samspelar med arbetarnas ökande orientering mot småhusområdena.

DEL II - LEVNADSFÖRHÅLLANDEN

Kapitel 6 Utbildning

Variationer ifråga om levnadsförhållanden mellan olika regioner kan uppstå på två sätt: de kan *skapas* genom strukturella skillnader mellan regionerna eller de kan uppstå genom *selektiv flyttning*. När det gäller utbildningsskillnader mellan olika regioner är huvudfaktorerna ett varierande utbildningsutbud respektive skillnader i arbetskraftsefterfrågan. Ett bredare utbildningsutbud i storstadsregionerna stimulerar naturligtvis till högre utbildning. I storstadsregionerna finns också en större efterfrågan på långtidsutbildad arbetskraft. Man kan säga att dessa båda faktorer samverkar till att skapa bättre levnadsförhållanden i bemärkelsen bättre utbildningsresurser i storstadsregionerna.

Men utbildningsnivån i en region påverkas också av flyttningrörelserna. Storstadsregionerna har alltid attraherat långtidsutbildad arbetskraft från landsorten, och omvänt har det i stora delar av landet varit svårt för de långtidsutbildade att bo kvar eller återvända till hemkommunen efter fullbordade studier och finna adekvata arbeten.

De regionala strukturskillnaderna ifråga om utbildningsutbud och arbetskraftsefterfrågan måste ses i ett historiskt perspektiv. Den viktigaste förklaringen till att man skaffar sig högre utbildning är primärt inte utbildningsutbud eller arbetsmarknadens efterfrågan, utan den sociala bakgrunden. Föräldrar med lång utbildning stimulerar barnens studiebenägenhet, deras studieresultat och framtidsplaner. I storstadsregionerna har man traditionellt en överrepresentation av högutbildade. Denna faktor förstärks således av det lokala utbildningsutbudet och de lokala arbetsmarknaderna i storstadsregionerna.

Inom storstadsregionerna kan emellertid andra faktorer förklara utbildningsskillnader mellan olika bostadsområden. Här är det istället utbildning som resurs för bosättning som bör vara dominerande: högre utbildning innebär möjligheter till högre inkomster, och därmed större förutsättningar att konkurrera på bostadsmarknaden: betala höga boendekostnader och höga överlåtelsepriser i de attraktiva bostadsområdena. *Inom* storstadsregionerna bör därför en selektiv omflyttning vara en betydelsefull förklaring till variationer av befolkningens utbildningsresurser.

Det lokala utbildningsutbudet är således viktigt för den regionala fördelningen av likvärdiga levnadsvillkor. Högskoleutbildningen har en strategisk betydelse i detta sammanhang: högskolorna är viktiga för den lokala näringslivsutvecklingen. 1977 års högskolereform skulle genom lokalisering av nya högskolor utanför storstadsregionerna och de gamla högskoleorterna åstadkomma en rättvisare regional fördelning av högskoleutbildningen. Antalet högskolenyborjare har också utjämnats mellan olika län, rekryteringstätheten minskade i vissa av de gamla universitetslänen, och den ökade i de län där den tidigare var låg. Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Uppsala län fick under den senaste tioårsperioden en minskad tillströmning till högskolorna, medan den ökade i Malmöhus län liksom i flera glesbygdslän (Västerbottens, Blekinges, Gotlands, Värmlands län m fl). Men fortfarande studerar endast hälften av de högskolestuderande i sitt eget hemlän. Det finns också stora skillnader mellan länen: denna andel varierar mellan en och fyra av fem studerande. Storstadslänen behåller naturligtvis flest studerande, eftersom utbildningsutbudet är störst där (SCB, 1989).

Den allmänna trenden går emellertid mot en ökning av högskolestudier utanför hemlänet. När man emellertid jämför mellan kommuner framstår närheten till högskolorna som en betydelsefull faktor. Rekryteringstätheten kan vara fyra gånger högre i vissa kommuner (t ex Danderyd, Lund) än i de kommuner som har lägst rekrytering.

Var man sedan bosätter sig beror mycket på den lokala arbetsmarknaden. Man söker sig naturligtvis till orter där de speciella kvalifikationer man har är efterfrågade. De högskoleexaminerade är således överrepresenterade i Stockholms och Uppsala län, liksom i Göteborgs och Bohus län (cirka åtta procent av befolkningen i åldrarna 18-64 år).

Den statistiska redovisningen i detta kapitel omfattar utbildningsnivå resp studiedeltagande. Utbildningsnivån mäts med tre indikatorer. *Extremt lågutbildade* är personer vars skolgång var kortare än den obligatoriska som gällde under deras uppväxttid och i den kommun där de bodde. De slutade således skolan i förtid, och har inte heller kompletterat sin utbildning sedan dess. Den här gruppen har visat sig ha låg levnadsnivå i de flesta avseenden. Antalet utbildningsår varierar i den här gruppen beroende på deras ålder och i vilken kommun de växte upp. Dessa skillnader speglar skolväsendets expansion under de senaste 60 åren.

Vi redovisar vidare andelen som *endast har förgymnasial utbildning*, resp andelen som *har eftergymnasial utbildning*. Studiedeltagandet beskrivs genom andelen som *deltagit i vuxenstudier* under den senaste tolv månadersperioden. Materialet för dessa redovisningar är ULF för åren 1978-1988. Redovisningen omfattar dels jämförelser mellan storstadsregionerna och andra delar av landet, dels inomregionala jämförelser inom storstadsregionerna.

Utbildningsnivå

Cirka tre procent av den vuxna befolkningen är enligt vårt kriterium *extremt lågutbildade*. De är klart överrepresenterade i glesbygder, men även i en del kranskommuner till stor städerna. Stockholmsregionen har endast cirka en procent extremt lågutbildade. Samma tendenser gäller för andelen som *har eftergymnasial utbildning*. Enligt tabell 6.1 har 19 procent av landets 16-74-åringar eftergymnasial utbildning. I Stockholmsregionen gäller detta för 29 procent, i Göteborgs- resp Malmöregionerna 25 procent och i norra glesbygden 11 procent. Variationerna mellan olika kommuner är än större: i Danderyd har ca 45 procent någon form av eftergymnasial utbildning, medan glesbygdskommuner i regel ligger på omkring 10 procent (Se bilaga 3, tabell B.6.2). Och det är i Stockholms- och Göteborgsregionerna som befolkningens utbildningsnivå ökar starkast. Malmöregionen har däremot en sämre utveckling än riksgenomsnittet.

En blick på de inomregionala variationerna i storstadsregionerna och utvecklingen av utbildningsnivån (tabell 6.2) visar samma tendenser som vi redan konstaterade i kapitel 4. I storstädernas centrum ökar andelen högutbildade kraftigt under perioden 1978-88. I centrum har 41

procent eftergymnasial utbildning, och där är ökningen hela 12 procent under 10-årsperioden. Utanför centrum är utbildningsökningen störst i bostadsrättsområdena. I allmännyttans hyreshusområden i de yttre förorterna finns endast 16 procent med eftergymnasial utbildning.

Resultaten visar att vi har betydande skillnader mellan framför allt den gamla centrala stenstaden och allmännyttans områden i periferin. Även här kan vi se att dessa områden har blivit alltmera extrema under 10-årsperioden:

de högtbildade har blivit alltmera överrepresenterade i centrum och underrepresenterade i periferin.

Småhusområdena i förorterna intar en mellanställning: även där är de högtbildade överrepresenterade, men denna tendens tycks ha minskat något. Resultaten överensstämmer med resultaten ifråga om den rumsliga fördelningen av de olika socioekonomiska grupperna i kapitel 3.

Vuxenstudier

38 procent av den vuxna befolkningen har deltagit i någon form av *studieaktivitet under det senaste året*. Här inkluderas såväl mera omfattande studier som enstaka kurser av hobbykaraktär och utbildning på arbetstid. Den allmänna utvecklingen under perioden går mot en ökning av andelen studerande (4 procentenheter). Studiefrekvensen i olika regioner är relaterad till bl a sysselsättningsgraden, utbildningsnivån och yrkesstrukturen i regionerna. I storstadsregionerna är således andelen studiedeltagare störst. Utvecklingen varierar mellan storstadsregionerna, där Göteborgsregionen tycks ha en snabbare utveckling.

De inomregionala variationerna i storstadsregionerna är relativt begränsade. Indikatorn är ett globalt mått där även demografiska faktorer (åldersstruktur) inverkar vid sidan av yrkesstrukturen och det lokala utbildningsutbudet. Studiedeltagandet tycks vara störst i centrum och småhusområdena i förorterna, dvs i områden med den bäst utbildade befolkningen.

Tabell 6.1 Utbildningsresurser i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Extremt lågut- bildad ¹	Efter- gymn utbildn	Endast för- gymn utb	Inget studie- tag ²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	2.8	19.0	39.4	61.8
Trend 1978-88	-2.0*	6.0*	-13.3*	-4.4
RUT-Regioner				
Nuläge 1983/88				
Stockholmsregionen	1.4	28.7	29.9	59.1
Göteborgsregionen	2.6	24.2	36.2	56.8
Malmöregionen	2.8	24.9	35.6	63.2
Stödjepunkter i söder	2.6	19.6	38.3	61.4
Stödjepunkter i norr	2.3	17.2	37.8	59.4
Mindre regioner i söder	3.9	12.1	47.9	64.7
Mindre regioner i norr	2.6	11.9	45.5	66.9
Norra inlandet	4.5	11.3	45.1	65.6
Trend 1978-88				
Stockholmsregionen	-0.7	8.7*	-10.9*	-0.3 D
Göteborgsregionen	0	7.5*	-11.5*	-10.4*
Malmöregionen	-0.2-	3.3	-11.8*	-5.6
Stödjepunkter i söder	-1.5*	6.5*	-13.4*	-4.6
Stödjepunkter i norr	-1.6	5.7*	-14.8*	-3.7
Mindre regioner i söder	-3.3*	3.9*	-13.6*	-4.5
Mindre regioner i norr	-3.5*	3.5*	-14.5*	-3.5
Norra inlandet	-5.3*	4.3*	-15.8*	-8.3

1) Uppgifter saknas åren 1982, 1983 och 1988.

2) Uppgifter saknas år 1984.

Tabell 6.2 Utbildningsresurser. Särredovisning av inom-
regionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Extremt lågut- bildad ¹	Efter- gymn utbildn	Endast för- gymn utb	Inget studie- deltag ²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	2.8	19.0	39.4	61.8
Trend 1978-88	-2.0*	6.0*	-13.3*	-4.4
Alla storstadsregioner				
Nuläge 1983/88	2.0	27.6	32.0	59.3
Trend 1978-88	-0.3-	7.9*	-11.5*	-3.9
Regiondel				
Nuläge 1983/88				
Centrum	1.0	40.7	24.8	55.6
Närort	2.3	24.8	34.2	60.6
Ytterort	1.9	25.7	32.2	59.3
Trend 1978-88				
Centrum	-0.3-	12.4*	-9.4*D	-9.0*
Närort	0.2-	7.7*	-12.5*	-4.9
Ytterort	-1.0	6.4*	-10.6*	-0.1
Förortsområden				
Nuläge 1983/88	1.9	30.1	29.4	55.5
> 80 % småhus	0.8	24.1	36.3	63.3
> 80 % bostadsrätt	2.7	17.5	38.4	64.8
Trend 1978-88				
> 80 % småhus	-0.5	6.6*	-10.5*A	-4.1
> 80 % bostadsrätt	-2.2	9.8	-9.4	2.5-
> 80 % hyresrätt	0.8	4.9*	-11.2*	-3.3

Områdeskluster					
<u>Nuläge 1983/88</u>					
Hpriv centr -1951	0.8	41.3	22.7	54.4	
Hallm centr	0	39.2	31.4	53.1	
Brätt centr	2.1	35.1	34.6	65.4	
Hpriv närort	1.7	23.4	34.8	62.4	
Hallm närort	2.6	16.3	38.8	65.8	
Brätt när- el ytterort	1.3	23.4	35.4	63.8	
Småhus närort	2.0	33.4	27.7	52.4	
Blandomr närort	3.7	31.0	32.0	55.4	
Hallm ytter	3.1	16.4	38.4	64.7	
Småhus ytter	1.8	27.8	30.6	57.7	
Blandomr ytter	2.1	29.4	31.5	58.6	
<u>Trend 1978-88</u>					
Hpriv centr -1951	-0.5-	9.2*	-6.7*D	-5.9*	
Hpriv närort	-0.6	5.6	-11.1*	-3.6	
Hallm närort	0.2-	3.8	-13.7*	-2.4-	
Brätt när- el ytterort	-1.2	7.9*	-15.2*	0.6-	
Småhus närort	0.5-	6.6	-7.0*	-7.4	
Blandomr närort	1.3-	17.2*D	-18.2*	-10.8*	
Hallm ytter	-0.3-	3.6-	-6.0-	-0.8	
Småhus ytter	-1.3	6.9	-13.5*	-2.0-	
Blandomr ytter	-0.8-	4.8-	-3.3-	7.4-	

1) Uppgifter saknas åren 1982, 1983 och 1988.

2) Uppgifter saknas år 1984.

Tabell 6.2.forts Utbildningsresurser. Särredovisning efter inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Extremt lågutbildad ¹	Efter-gymn utbildn	Endast för-gymn utb	Inget studie-deltag ²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	2.8	19.0	39.4	61.8
Trend 1978-88	-2.0*	6.0*	-13.3*	-4.4
Alla storstadsregioner				
Nuläge 1983/88	2.0	27.6	32.0	59.3
Trend 1978-88	-0.3-	7.9*	-11.5*	-3.9
Miljonprogramområden				
Nuläge 1983/88	5.2	16.3	39.2	63.6
Hallm närort	2.7	14.6	38.2	64.4
Hallm ytterort	2.3	17.7	40.4	65.8
Brätt närort	0	23.8	33.7	60.4
Brätt ytterort	1.8	31.6	27.4	54.5
Småhus närort	1.6	30.8	29.3	53.1
Småhus ytterort				
Trend 1978-88				
Hallm närort	2.5	-1.2	-12.1*	-3.6-
Hallm ytter	-1.1-	-3.3-	-5.3	0.6
Brätt närort	..	-1.8-	-9.6	6.8
Småhus närort	0.1	3.2-	-8.1*	-1.7-
Småhus ytterort	0	6.2	-8.0	-1.5-

1) Uppgifter saknas åren 1982, 1983 och 1988.

2) Uppgifter saknas år 1984.

Kapitel 7

Sysselsättning och arbetsmiljö

Sysselsättningen har ökat i hela landet. Vi har haft en starkt ökad förvärvsfrekvens bland kvinnor, parallellt med en svag minskning bland män. Under hela efterkrigstiden har ungdomsutbildningen förlängts, och det har bidragit till att minska sysselsättningen, eftersom inträdet på arbetsmarknaden nu sker allt senare. En faktor som bidrar till en lägre sysselsättning är sänkningen av pensionsåldern och ökningen av förtidspensionärerna, som har lett till en sysselsättningsminskning i absoluta termer bland äldre män. Sammantaget har vi emellertid haft en klar ökning av sysselsättningen, även under perioden efter 1975, och den ökningen kan helt tillskrivas kvinnornas utträde på arbetsmarknaden. Mellan 1950 och 1985 ökade kvinnornas förvärvsfrekvens från 33 till 85 procent.

Utvecklingen på arbetsmarknaden domineras av två huvudtendenser. En sysselsättningsökning inom industrin avlöstes av en expansion av tjänstesektorn, och sedan början av 70-talet särskilt den offentliga sektorn. Kvinnornas sysselsättningsökning kom således i den offentliga sektorn (vård, omsorg, utbildning). Den andra trenden gäller specialisering och professionalisering inom arbetslivet. De traditionella arbetaryrkena minskade och tjänstemannayrkena expanderade. Även inom resp yrken skedde omfattande förändringar. Mekanisering av arbetaryrkena ändrade arbetets innehåll. Och alltflera yrken är numera kvalificerade: de kräver lång utbildning och ger möjligheter till självrealisering.

Dessa allmänna utvecklingstendenser har haft konsekvenser för utvecklingen av arbetsmarknaderna i olika delar av landet, och för befolkningens bosättningsmönster. Storstadsregionerna utvecklades från

nationella servicecentra till nationella kompetenscentra, och de har alltmera dominerat över landsorten under de senaste decennierna. Tillväxten av den offentliga sektorn var inte större än i landet i sin helhet, utan det var mest inom företagssektorn som storstadsregionernas dominans blev allt starkare. Eftersom dessa tjänster är förknippade med hög utbildning innebar utvecklingen att storstadsregionerna kom att bli nationella kompetenscentra (ERU,1989). Denna utveckling förstärks av att det är i storstadsregionerna som utbildningsutbudet är störst, särskilt inom högskolesektorn. Denna bild gäller framför allt för Stockholmsregionen, som har blivit ett alltmera dominerande nationellt centrum. Stockholmsregionens roll som knutpunkt för nationella och internationella kontakter har förstärkts. Samtidigt har Göteborgsregionens nationella roll blivit svagare. Dess betydelse som landets ledande import- och exporthamn har blivit mindre markant, och den karakteriseras idag framför allt av en stor industrisektor. Malmöregionen har omvandlats från ett centrum för nationell industriproduktion till ett regionalt servicecentrum (ERU,1989).

Under efterkrigstiden har storstadsregionerna fått en betydande befolkningstillväxt. Sedan 1950 har storstadsbefolkningen ökat från 27 till 34 procent av landets totalbefolkning. Vid en utveckling mot full sysselsättning för både män och kvinnor blir de stora städerna särskilt attraktiva: deras större arbetsmarknad ger bättre valmöjligheter för alla i familjen. På mindre orter är utbudet av arbetstillfällen mindre och även mindre varierat.

Storstadstillväxten förde med sig att storstadsregionernas yta växte, och den nya befolkningen bosatte sig allt längre ut från stadskärnan. Inom storstadsregionerna uppstod en inre differentiering: nya och moderna bostäder byggdes utanför centrum, och där ligger också huvuddelen av småhusen. En betydande andel av de nya kvalificerade arbetena ligger emellertid i centrum, på relativt stort avstånd från de nya bostadsområdena, och med långa resavstånd. På sikt bör därför innerstaden bli alltmera attraktiv som bostadsområde för personer med kvalificerade yrken. Detta aktualiseras också med anledning av saneringen av den gamla stenstaden under de senaste 10 åren .

Sysselsättning och välfärd

Sysselsättningsutvecklingen är av central betydelse för befolkningens materiella levnadsförhållanden. Trots den ekonomiska krisen har sysselsättningen fortsatt att öka även efter 1975. Det är bland kvinnorna hela ökningen har fallit, och den faller i huvudsak inom den offentliga sektorn. Kvinnornas sysselsättningsökning har parerat reallöneförsämringarna. Den har också inneburit en allmän inkomstutjämning mellan hushållen, och en allt större andel av de vuxna har blivit ekonomiskt självförsörjande. Samtidigt har ATP slagit igenom: årskullar utan eller med minimal ATP har ersatts av nya årskullar av pensionärer med full ATP. Även detta har bidragit till en inkomstutjämning mellan hushållen. Sysselsättningen fortsätter nu att öka genom att arbetstiderna per anställd tenderar att öka: deltidsarbetet bland kvinnorna ersätts alltmera av längre arbetstider. Det innebär att hushållens inkomster liksom inkomstfördelningen fortsätter att utvecklas i rätt riktning. Samtidigt som undersysselsättning blir mera ovanlig innebär den emellertid ett problem framför allt i glesbygder med en svag arbetsmarknad.

En grupp vars ekonomiska villkor har utvecklats sämre än genomsnittet är ungdomarna. Deras inkomstutveckling har släpat efter: ungdomsutbildningen har förlängts successivt och arbetslöshetsriskerna har i allmänhet varit större bland ungdomarna. Inkomsterna har kommit senare och är mera osäkra.

Sysselsättningen har länge varit högst i storstäderna, och många av de nya kunskapsorienterade arbetena faller inom just storstadsområdena. Stockholms- och Göteborgsregionen har länge haft lägre arbetslöshetstal, och storstadsbefolkningen har också en fördel i större valmöjligheter genom ett större utbud av arbetstillfällen.

Inom storstadsregionerna finns det vissa skillnader mellan olika typer av bostadsområden som speglar sambandet mellan sysselsättning och inkomster, resp bostadsområdenas ålder. I kapitel 4 visade vi att tjänstemän var överrepresenterade i de attraktiva bostadsområdena och att den tendensen hade förstärkts. Kostnadsutvecklingen talar för att hushållen i sådana bostadsområden i allt större utsträckning måste vara fullt sysselsatta. Vi kunde konstatera i materialet från folkräkningarna att sysselsättningsökningen var kraftigast i just centrumområdena.

Sysselsättning

I detta kapitel behandlas två aspekter på sysselsättning. Vi inleder med en redovisning av arbetskraftsdeltagandet resp arbetslöshet, och avslutar med några mått på arbetsmiljö.

Inledningen till tabell 7.1 ger den allmänna sysselsättningsutvecklingen i hela landet: Vi konstaterar att andelen sysselsatta har ökat med 3 procentenheter till 71 procent av hela befolkningen i åldern 16-74 år. Förändringarna är sammansatta av en svag sysselsättningsminskning i de övre åldrarna (tidigare pensionering och förtidspensionering bland män), mera studier bland ungdomar, men en stark sysselsättningsökning bland kvinnor i alla åldrar. Andelen heltidsarbetande ligger på 63 procent, vilket inte innebär någon större förändring under tidsperioden. Fyra procent är utslagna från arbetsmarknaden, dvs förtidspensionerade eller långvarigt arbetslösa (sedan minst sex månader). Också det är relativt oförändrat, och inte heller andelen akut arbetslösa har ökat. De utgör 1988 cirka två procent. Däremot har andelen som har varit arbetslösa (någon gång under de senaste fem åren) ökat med två procentenheter till 14 procent. När detta skrivs tycks emellertid tillförsikten inför framtiden ha förbättrats: nu är 12 procent "oroliga för att bli arbetslösa", vilket är klart lägre än 1978. Bakom denna siffra döljer sig ett medelvärde för perioden 1983-88. Under högkonjunktursens 1988 låg siffran på sju procent.

Stockholmsregionen har högst sysselsättning liksom flest heltidsarbetande. Göteborgs- och Malmöregionerna ligger några procentenheter lägre och ganska nära andra större städer. Landets glesbygdsmråden ligger ca 10 procentenheter efter Stockholmsregionen. Stockholmsregionen har också färre utslagna, färre akut arbetslösa och färre som har egen erfarenhet av arbetslöshet än riket i övrigt. Göteborgs- och Malmöregionerna liknar mera övriga större städer och i glesbygderna är andelarna som drabbas av dessa problem dubbelt så stora som i Stockholmsregionen. Både Göteborg och Malmö ligger emellertid över riksgenomsnittet. I viss mån är dessa siffror en underskattning av otryggheten, eftersom selektiv flyttning kan inverka på resultaten.

De inomregionala skillnaderna i storstadsregionerna bör i första hand ses i ljuset av det bosättningsmönster som ges av marknadskrafterna på bostadsmarknaden: boendekostnader (insatser, månadskostnad) i relation till de boendes ekonomiska resurser, samt olika gruppers boende-

Tabell 7.1 Sysselsättning och arbetslöshet i olika delar av landet.
 Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

Syssel- Ej hel- Långvar. Arbets- Arbets- Orolig									
satta tid/hel- arbets- lös löshets- bli ar-									
helårl lös erfaren2 betslös3									

HELA RIKET									
Nuläge 1983/88	71.0	36.9	4.3	2.2	14.2	12.4			
Trend 1978-88	3.4*D	0.5 T	0.2-	0T	2.2*T	-5.1			
RUT-Regioner									

Nuläge 1983/88									
Stockholmsregionen	75.8	31.7	3.1	1.4	10.7	10.1			
Göteborgsregionen	72.2	36.6	3.9	1.9	14.0	9.7			
Malmöregionen	72.3	37.5	4.2	1.9	13.4	14.1			
Stödjepunkter i söder	70.4	37.9	4.2	2.5	13.4	12.6			
Stödjepunkter i norr	70.1	38.6	5.4	2.5	16.4	12.5			
Mindre regioner i söder	70.4	38.2	4.5	2.1	15.1	13.1			
Mindre regioner i norr	66.5	39.5	5.2	3.1	16.6	14.4			
Norra inlandet	63.3	41.3	6.0	4.7	19.8	17.6			
Trend 1978-88									
Stockholmsregionen	2.5*	-4.2 T	-0.5	0.1-	0.9	-3.7			
Göteborgsregionen	6.9*	1.2 T	-0.8-	-0.4-	1.4 T	-9.8*			
Malmöregionen	4.1-	4.0 T	0.5-	-0.3-	3.5 T	-6.9			
Stödjepunkter i söder	2.7	1.9 T	0.6	0.6 T	1.9	-5.2			
Stödjepunkter i norr	1.8	0.8	1.0	0.2-	1.6	-5.8			
Mindre regioner i söder	4.0*	1.3 T	0.7-	-0.5 T	3.8*T	-3.0			
Mindre regioner i norr	3.5	3.2 T	0.1-	-0.8 T	4.3*T	-6.5 T			
Norra inlandet	0.7-	1.8-	0.3-	1.7-	1.1	-4.6-			

1-3) Se fotnoter under tabell 7.2.forts.

Tabell 7.2 Sysselsättning och arbetslöshet. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Sysse-	Ej hel-	Långvar.	Arbets-	Arbets-	Orolig
	satta	tid/hel-	lös	lös	lös	bli ar-
	helår ¹	lös			erfaren ²	betslös ³

HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	71.0	36.9	4.3	2.2	14.2	12.4
Trend 1978-88	3.4*D	0.5 T	0.2-	0T	2.2*T	-5.1
ALLA STORSTADSOMRÅDEN						
Nuläge 1983/88	74.2	34.2	3.5	1.6	11.8	10.7
Trend 1978-88	4.2*	-0.9 T	-0.3-	-0.1-	1.2*T	-5.7
Regiondel						
Nuläge 1983/88						
Centrum	69.9	31.7	3.4	1.9	14.3	10.6
Närort	72.0	35.0	4.2	1.7	12.1	11.2
Ytterort	79.2	34.1	2.5	1.4	10.3	10.1
Trend 1978-88						
Centrum	10.3*	-4.8	-2.7*	0.8	4.4	-7.2
Närort	1.1-	-1.0 T	-0.2-	-0.2-	1.5 T	-5.6*
Ytterort	4.5*	0.9	0.9	-0.4-	-0.4 T	-4.9
Förortsområden						
Nuläge 1983/88						
> 80 % småhus	79.0	38.2	2.0	1.1	8.1	9.3
> 80 % bostadsrätt	69.6	33.6	3.9	1.8	10.4	14.5
> 80 % hyresrätt	70.8	31.3	5.5	2.5	15.7	13.5
Trend 1978-88						
> 80 % småhus	5.8*	1.3 T	0.5	0	1.5 T	-2.6-
> 80 % bostadsrätt	-6.7	-1.7 T	1.6-	-0.2-	-0.6 T	-4.9
> 80 % hyresrätt	-4.1-	-2.6	0.5-	0.4-	-0.3-	-5.4

Områdeskluster									
Nuläge 1983/88									
Hpriv centr -1951	71.2	31.6	2.7	1.9	14.6	8.6			
Hallm centr	71.7	35.6	5.4	2.9	12.0	13.5			
Brätt centr	60.4	29.7	4.8	0.7	15.1	..			
Hpriv närort	70.1	30.9	3.8	2.5	14.4	10.3			
Hallm närort	69.6	32.4	6.2	2.1	15.2	14.4			
Brätt när- el ytterort	71.5	31.5	3.8	1.5	11.4	13.0			
Småhus närort	76.5	39.0	2.6	1.2	7.8	8.9			
Blandomr närort	73.5	38.3	3.3	1.3	11.7	7.5			
Hallm ytter	78.5	27.4	5.5	2.9	17.1	11.8			
Småhus ytter	80.9	37.7	1.5	0.9	8.4	9.6			
Blandomr ytter	79.0	35.0	2.3	0.9	8.9	10.1			
Trend 1978-88									
Hpriv centr -1951	9.0*	-2.7	-1.8	1.1	4.6 D	-7.8			
Hpriv närort	0.5-	-6.6 T	-1.2-	0.6-	4.4	-6.0			
Hallm närort	-2.6-	-3.4	0.7-	-0.6-	-1.2-	-5.9*T			
Brätt när- el ytterort	1.4-	-3.7 T	-0.2-	-0.5-	1.6	-6.3			
Småhus närort	1.5-	0.9 T	1.2	0.8-	1.7 T	-2.6			
Blandomr närort	6.0	7.5*T	-3.5-	-1.4	5.3	-9.9*			
Hallm ytter	-1.8	-6.3 T	4.4	1.6-	-2.7	-6.6-			
Småhus ytter	9.1*	1.5	0	-0.6	1.3	-2.8-			
Blandomr ytter	2.6-	6.0-	0.3-	-2.0	-3.3*T	-5.6			

1-3) Se fotnoter under tabellen på nästa sida.

Tabell 7.2.forts Sysselsättning och arbetslöshet. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Syssel- satta	Ej hel- tid/hel- helår ¹	Långvar. arbets- lös	Arbets- lös	Arbets- lös	Arbets- lös	Orolig bli ar- erfaren ²	Orolig betslös ³
HELA RIKET								
Nuläge 1983/88	71.0	36.9	4.3	2.2	14.2			12.4
Trend 1978-88	3.4*D	0.5 T	0.2-	0T	2.2*T			-5.1
ALLA STORSTADSOMRÅDEN								
Nuläge 1983/88	74.2	34.2	3.5	1.6	11.8			10.7
Trend 1978-88	4.2*	-0.9 T	-0.3-	-0.1-	1.2*T			-5.7
Miljonprogramområden								
Nuläge 1983/88								
Hallm närort	69.7	33.2	7.7	2.7	18.9			20.1
Hallm ytter	78.5	26.0	6.8	4.2	20.1			12.7
Brätt närort	69.6	37.1	5.8	1.2	12.4			23.8
Brätt ytterort	73.0	27.4	1.9	2.3	11.8			9.1
Småhus närort	80.4	38.0	2.0	0.9	7.1			10.1
Småhus ytterort	79.3	35.2	1.5	0.8	7.1			11.4
Trend 1978-88								
Hallm närort	-5.4-	1.2-	2.7-	-0.9	-0.1-			-0.2-
Hallm ytter	-5.4-	-6.5 T	5.9	4.3	-3.9-			..
Brätt närort	-4.6-	..	1.0-	-3.0-	-3.8			..
Småhus närort	1.0-	0.8-	1.0	0.7-	-0.5			-4.2
Småhus ytterort	4.2	-6.5	-0.1	0.1-	2.6			1.6

1) Enbart anställda.

2) Uppgifter saknas år 1978.

3) Enbart sysselsatta. Uppgifter saknas åren 1982-83 och 1986-87.

preferenser. Vi har sett i kapitel 4 att högre tjänstemän i de övre åldrarna tenderar att bli alltmera överrepresenterade i centrum, och att andelen ensamstående samt pensionärer minskar. Den främsta orsaken bör vara förändringarna av bostadsbeståndet (färre smålägenheter och färre omoderna bostäder) och därmed av boendekostnaderna. Sysselsättningssituationen för de boende bör i huvudsak vara en följd av de omflyttningar som denna utveckling alstrar.

I tabell 7.2 kan vi se att sysselsättningsgraden fortfarande är lägst i centrum, vilket hänger samman med en högre andel äldre. Den har emellertid ökat mest där, och detta bör bero på en ökad inflyttning av yrkesaktiva i den övre medelåldern. I centrum finns också en ökande andel som arbetar heltid. Ökningen är större än i förorterna. Tendensen är således tydlig och den understryker vad vi fann i kapitel 4: storstadsregionernas kärna tenderar att utvecklas i riktning mot ett bostadsområde för fullt sysselsatta tjänstemän på högre nivå och i den övre medelåldern. I centrum finns emellertid fortfarande en överrepresentation av icke förvärvsaktiva resp icke heltidssysselsatta.

I förorterna hittar vi variationer som hänger samman med bostättningsmönstren för olika typer av hushåll. I småhusområdena ökar nu sysselsättningen. Det bör i första hand bero på den allmänna sysselsättningsökningen bland kvinnor i barnhushållen.

I tabell 7.2 ser vi vidare sambandet mellan boendeform och trygghet på arbetsmarknaden. I småhusområdena dominerar de som har en stark ställning på arbetsmarknaden, och detta är ju ofta också en förutsättning för att kunna välja det relativt dyra småhusboendet i stortstadsregionerna. I småhusområdena är således personer med arbetslöshetsfarefarenhet, akut arbetslösa, utslagna från arbetsmarknaden, och personer som känner oro för sin sysselsättning klart underrepresenterade. Dessa grupper är istället överrepresenterade i flerfamiljsbostadsområdena, särskilt i rena hyreshusområden, och hos allmännyttiga bostadsföretag. Allmännyttans miljonprogramområden i förorterna tycks ha den mest utsatta befolkningen. Var femte vuxen i allmännyttans hyresområden från miljonprogrammet har varit arbetslös någon gång under de senaste fem åren.

Arbetstider

Arbetsmiljön redovisas endast översiktligt i detta kapitel. De konkreta arbetsförhållandena i olika regioner och för befolkningen i olika bostadsområden bestäms i huvudsak av den lokala yrkesstrukturen, och bosättningsmönstren för olika yrkesgrupper. I tabell 7.3 visas hur arbetstiderna resp hur den kronkreta arbetsmiljön ter sig.

Arbetstiderna i tabell 7.3 kompletterar den bild som vi fick i tabell 7.1 av arbetskraftsdeltagandet. Vi arbetar i medeltal 35.9 timmar per vecka, och arbetstiderna ökar med knappt en timme på 10 år. I storstadsregionerna har man de längsta arbetstiderna, och Stockholmsregionen ligger högst även här. Eftersom restiderna är längst i storstadsområdena innebär detta att även den sammanlagda bruttoarbetstiden är längst i Stockholmsregionen. Eftersom storstadsregionerna har en överrepresentation av kvalificerade tjänstemannayrken är obekväma arbetstider mera sällsynta.

Inom storstadsregionerna hittar vi variationer som speglar variationen mellan olika yrkesgruppers bosättningsmönster (tabell 7.4). Vi kan konstatera att hyreshusområdena i förorterna, särskilt allmännyttans från miljonprogrammet har en överrepresentation av personer som har obekväma arbetstider (var fjärde i ytterorterna). I de mera attraktiva bostadsområdena (t ex småhusområden i närförorterna) ligger den andelen på cirka 12 procent.

Arbetsmiljö

Skillnaderna i yrkesstrukturen leder också till regionala skillnader när det gäller befolkningens arbetsmiljö. I tabell 7.3 visas att befolkningen i storstadsregionerna, och då speciellt Stockholmsregionen, i praktiskt taget alla avseenden har bättre fysiska arbetsförhållanden: arbetet är mera sällan fysiskt tungt, mindre bullrigt, och dessutom mindre monotont. Däremot är flera berörda av "psykisk ansträngning", som är vanligare i mera kvalificerade arbeten. Göteborgsregionen är mindre extrem i dessa avseenden, vilket hänger samman med en mera omfattande industrisektor.

De inomregionala variationerna följer samma mönster. Centrumbefolkningen har mera kvalificerade arbeten, och följaktligen något

Tabell 7.3. Arbetsförhållanden i olika delar av landet. Procenttal.
 Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Normal vecko- arb.tid ¹	Annat än dag- tid ¹	Dagliga tunga lyft ²	Öronbe- dövande buller ²	Psyk.an- sträng- ande ²	Jäktigt och en- formigt ²
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	35.9	18.6	24.2	9.6	39.4	11.6
Trend 1978-88	0.9*D	1.7*	4.0*	-2.5*	1.9 T	-1.2 T
RUT-Regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen	37.1	15.1	20.5	5.7	44.1	10.5
Göteborgsregionen	36.0	21.2	23.4	9.0	41.5	12.3
Malmöregionen	35.9	16.4	20.0	6.1	41.0	11.4
Stödjepunkter i söder	35.6	18.3	24.7	9.1	40.7	11.0
Stödjepunkter i norr	35.4	20.5	24.0	10.4	39.2	12.1
Mindre regioner i söder	35.6	18.5	27.4	12.1	35.0	12.1
Mindre regioner i norr	35.2	24.4	27.3	13.5	35.2	12.4
Norra inlandet	35.3	18.8	24.5	13.5	34.7	13.0
Trend 1978-88						
Stockholmsregionen	1.2*	0.9-	2.8	-1.6	1.8 T	-3.5*T
Göteborgsregionen	0.3-	5.9*	4.4	-0.7-	-2.3-	0.1 T
Malmöregionen	-0.4-	0.3-	1.6-	-3.2*	-0.8	-0.3
Stödjepunkter i söder	0.7*D	1.9	5.0*	-1.4	2.3 T	-1.6 T
Stödjepunkter i norr	0.9-	-0.3-	3.6-	-5.4*	5.2 T	-0.3 T
Mindre regioner i söder	1.1*	1.5	5.2*D	-1.9	1.7 T	0.3 T
Mindre regioner i norr	0.8*	4.0*	7.2*	-4.9	0.5 T	-2.2
Norra inlandet	1.2	0.3-	-1.3	-4.6	6.8	0

1) Enbart anställda.

2) Enbart sysselsatta.

Tabell 7.4 Arbetsförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Normal vecko- arb.tid ¹	Annat än dag- tid ¹	Dagliga tunga lyft ²	Öronbe- dövande buller ²	Psyk.an- sträng- ande ²	Jäktigt och en- formigt ²
<u>HELA RIKET</u>						
Nuläge 1983/88	35.9	18.6	24.2	9.6	39.4	11.6
Trend 1978-88	0.9*D	1.7*	4.0*	-2.5*	1.9 T	-1.2 T
<u>ALLA STORSTADSOMRÅDEN</u>						
Nuläge 1983/88	36.6	16.8	21.0	6.5	43.3	11.3
Trend 1978-88	0.6-	1.9	3.0	-1.4	0.8 T	-1.7 T
<u>Regiondel</u>						
<u>Nuläge 1983/88</u>						
Centrum	37.3	18.1	17.7	5.2	50.3	10.7
Närort	36.3	17.0	21.8	6.7	42.2	12.5
Ytterort	36.7	16.0	21.3	6.7	42.0	9.9
<u>Trend 1978-88</u>						
Centrum	0.9	-0.4-	-0.2-	-2.0	4.4	-4.2*T
Närort	0.5-	2.5	4.7	-2.1	0	-0.6 T
Ytterort	0.6-	2.0-	1.9	-0.1-	0.5	-1.9 T
<u>Förortsområden</u>						
<u>Nuläge 1983/88</u>						
> 80 % småhus	36.1	13.7	17.2	5.4	42.0	8.1
> 80 % bostadsrätt	36.8	13.9	24.7	7.1	42.9	13.2
> 80 % hyresrätt	37.0	21.0	27.6	9.2	41.8	16.3
<u>Trend 1978-88</u>						
> 80 % småhus	0.5-	3.0	3.1*	-0.8-	-2.2	-0.2 T
> 80 % bostadsrätt	0.8-	1.5-	4.8-	-0.4-	6.3-	2.1-
> 80 % hyresrätt	0.8	1.7	7.0	0.1-	1.2	-1.8 T

Områdeskluster

Nuläge 1983/88

Hpriv centr -1951	37.3	18.1	16.4	4.4	49.7	9.8
Hallm centr	37.1	15.1	21.1	8.3	47.1	16.6
Brätt centr	37.0	16.9	24.7	7.0	58.6	13.5
Hpriv närort	36.8	18.6	23.0	5.4	41.9	15.7
Hallm närort	36.9	20.2	25.9	9.5	40.9	15.7
Brätt när- el ytterort	36.8	16.7	25.8	7.9	43.2	13.5
Småhus närort	35.8	12.8	15.9	5.0	43.1	7.5
Blandomr närort	35.7	15.8	19.5	5.0	42.4	8.6
Hallm ytter	36.8	23.2	31.8	9.6	39.9	16.3
Småhus ytter	36.3	14.4	18.0	5.7	41.2	8.4
Blandomr ytter	36.9	12.9	19.3	6.4	45.7	8.9

Trend 1978-88

Hpriv centr -1951	0.8	-0.6	-1.5	-2.8*D	5.0	-6.1
Hpriv närort	1.0-	6.1	7.4	-5.4*	1.7	-0.9
Hallm närort	1.0-	1.6-	5.6-	-0.4-	-0.9	-0.8 T
Brätt när- el ytterort	0.9-	4.3-	6.3	-0.1-	8.1	4.9
Småhus närort	0	2.9	3.8	-0.2-	-0.8	-2.1 T
Blandomr närort	0.1-	-2.8	3.8	-5.3	-5.9-	-2.0-
Hallm ytter	0.1-	6.8-	4.7-	5.3	-0.1 T	-4.5 T
Småhus ytter	0.8-	2.3-	2.4-	-1.6	-3.1	1.0
Blandomr ytter	1.0-	0.4-	-0.5	-2.3-	5.6	-6.9

1) Enbart anställda.

2) Enbart sysselsatta.

Tabell 7.4. forts Arbetsförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Normal vecko- arb.tid ¹	Annat än dag- tid ¹	Dagliga tunga lyft ²	Öronbe- dövande buller ²	Psyk.an- sträng- ande ²	Jäktigt och en- formigt ²
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	35.9	18.6	24.2	9.6	39.4	11.6
Trend 1978-88	0.9*D	1.7*	4.0*	-2.5*	1.9 T	-1.2 T
ALLA STORSTADSOMR						
Nuläge 1983/88	36.6	16.8	21.0	6.5	43.3	11.3
Trend 1978-88	0.6-	1.9	3.0	-1.4	0.8 T	-1.7 T
Miljonprogramområden						
Nuläge 1983/88						
Hallm närort	36.7	21.9	27.6	10.1	42.1	15.0
Hallm ytter	37.1	24.5	34.1	9.4	39.2	18.7
Brätt närort	36.3	18.9	27.2	7.9	42.3	21.9
Brätt ytterort	37.3	18.0	25.7	7.2	43.4	7.3
Småhus närort	36.4	12.1	15.2	5.9	43.6	6.3
Småhus ytterort	36.9	13.6	14.0	5.7	40.1	9.1
Trend 1978-88						
Hallm närort	-0.1-	-1.9-	3.8-	-1.1-	2.9-	-2.3
Hallm ytter	0.5-	9.5-	5.7-	4.0	0.6	-5.3
Brätt närort	..	..	..	..	..	..
Småhus närort	1.1-	0.9 T	5.6*	2.1	-1.4-	-4.0 T
Småhus ytterort	2.3	2.3-	-1.3-	0	-5.4	8.3*

1) Enbart anställda.

2) Enbart sysselsatta.

mindre fysisk belastning i arbetet. Det gäller också småhusområdena i förorterna. De som har tunga arbeten bor framför allt i hyreshusområden i förorterna, och särskilt hos allmännyttan och i miljonprogramområdena.

Kapitel 8 Inkomster

Geografiska variationer av befolkningens inkomster beror i princip på tre huvudfaktorer. De lokala arbetsmarknaderna (arbetstillfällen, yrkesstruktur och lönenivåer) förklarar variationerna mellan stora geografiska områden, dvs de indelningar av hela landet som tillämpas i denna rapport. De inomregionala variationerna inom mindre geografiska områden som fungerar som en gemensam arbetsmarknad, kan där-
emot återföras till de lokala bostadsmarknadernas sätt att fungera. Där räknar vi med att befolkningens bosättningsmönster är en konsekvens av bostadsområdenas attraktivitet och av boendekostnaderna: de resursstarka hushållen tenderar att bli överrepresenterade i de attraktiva områdena. Utöver dessa effekter kan vi räkna med att demografiska faktorer av betydelse för boendepreferenser kan inverka. Exempelvis väljer barnfamiljer oftare ett småhusboende. Även skillnader i åldersstruktur kan förklara variationer mellan olika delar av landet. Sådana variationer har delvis en bakgrund i den allmänna urbaniseringsprocessen. Inom storstadsregionerna spelar även bostadsområdenas ålder en viss roll: tendensen att bo kvar i den bostad eller det bostadsområde där man först bosatte sig innebär att befolkning och bostadsområden åldras tillsammans. Man får således en överrepresentation av äldre i de äldre bostadsområdena.

Flera av de inkomstmått vi använder i detta kapitel beskriver individernas ekonomiska resurser *i relation till deras behov*: de tar hänsyn till den försörjningsbörda man har och därmed till levnadskostnaderna (tabellerna 8.1-4). Dessa beräkningar visar "levbarheten" i olika regioner och bostadsområden. En dålig inkomstsituation kan således bero på dåliga inkomster, men även på höga bostadskostnader, hög försörjningsbörda etc. Det innebär att vi *delvis* tar hänsyn till att man behöver ha högre inkomster i vissa typer av hushåll resp regioner, beroende på omständigheterna. En viktig skillnad mellan storstäderna och

resten av landet är boendekostnaderna som inte beaktas i samband med inkomstberäkningarna. Boendekostnaderna tar vi istället upp i ett särskilt appendix till kapitel 11.

I detta kapitel använder vi statistik dels från ULF, dels från HINK (undersökningarna av hushållens inkomster). Redovisningen i tabellerna 8.1-2 bygger på HINK som har längre tidsserier (1978-1987), medan tabellerna 8.3-4 bygger på ULF som här i huvudsak enbart omfattar perioden 1983-87. Undersökningarna kompletterar varandra: HINK ger bättre information om *olika inkomstslag* och ULF om *inkomstproblem*. Vi inleder redovisningen med några delkomponenter i befolkningens totala inkomster. Sedan går vi över till ett sammanfattande inkomstmått: disponibel inkomst per konsumtionsenhet.

Lön

Vi inleder med en redovisning av lönenivåerna enligt deklara-tionsmaterial som utnyttjats i HINK 1978-87. Beräkningarna avser inkomst av tjänst för personer i åldrarna 16-74 år som har haft sådana inkomster. Här ingår således alla anställda. Variationerna har att göra med två faktorer: dels lönenivå (timlön) dels arbetstidsvolym under året. Regionala variationer som visas i tabellerna beror på båda faktorerna.

I tabell 8.1 visas att *lönerna* (i 1988 års penningvärde) ligger väsentligt högre i storstadsregionerna. Stockholmsregionen har en lönenivå som ligger drygt 30 procent högre än i norra glesbygden och nästan 10 procent högre än i Göteborgs- och Malmöregionerna sammantagna. Tabellen visar däremot också att Stockholmregionen, tillsammans med de norra delarna av landet, har haft en sämre löneutveckling än de andra storstäderna.

Inom storstadsregionerna är löneskillnaderna också ganska stora. De speglar olika socioekonomiska gruppers bosättningsmönster, och överensstämmer därför med de resultat vi fann i kapitel 4. I småhusområdena bor en mera välsituerad befolkning med högre löner, särskilt i de mera attraktiva områdena nära stadskärnan. Där ligger lönerna på 108 000 kronor per år. I allmännyttans miljonprogramsområden i förorterna ligger lönerna på cirka 80 000 kronor, alltså en tredjedel lägre. I centrumområdena motsvarar lönerna genomsnittet för storstäderna

Tabell 8.1 Inkomstförhållanden¹ i olika delar av landet. Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1978-1987. Källa: HINK 1978-87.

	Lön (tkr)	Disp ink/ke (tkr)	Skuld- räntor (tkr)	Social- bidrag (tkr)	Antal sjdag /år	Fri bil (%)
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	86.9	59.2	2.7	3.6	18.2	2.9
Trend 1978-87	-3.5*	4.0*	2.2*	1.7*	-2.5-	..
H-Regioner						
Nuläge 1983/87						
H1 Stockholm	99.2	66.0	4.7	4.5	18.2	4.7
H2 Göteborg, Malmö	91.7	61.8	3.2	4.2	18.8	4.1
H3 Större kommuner	85.2	57.7	2.2	3.6	17.9	2.7
H4 Södra mellanbygden	80.1	55.9	2.1	3.0	18.1	2.1
H5 Norra tätbygden	81.6	57.3	2.0	3.2	19.0	1.8
H6 Norra glesbygden	75.7	54.2	1.5	2.4	17.5	1.2
Trend 1978-87						
H1 Stockholm	-6.6*	5.3*	3.7*	1.2	-2.1-	..
H2 Göteborg, Malmö	-0.3	5.6*	3.4*	1.1	-11.7	..
H3 Större kommuner	-3.3	3.1	1.5*	2.3*	-1.8-	..
H4 Södra mellanbygden	-2.0*	3.9*	2.0*	1.4*	-1.9-	..
H5 Norra tätbygden	-7.2*	3.6*	1.6*	1.7	1.9-	..
H6 Norra glesbygden	-4.7*	1.4	1.1*	2.4	-1.6	..

1) Samtliga beräkningar i detta kapitel är utförda i fast penningvärde (1988).

Tabell 8.2 Inkomstförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1978-1987. Källa: HINK 1978-87.

	Lön (tkr)	Disp ink/ke (tkr)	Skuld- räntor (tkr)	Social- bidrag (tkr)	Antal sjuk- dgr/år	Fri bil. (%)
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	86.9	59.2	2.7	3.6	18.2	2.9
Trend 1978-87	-3.5*	4.0*	2.2*	1.7*	-2.5-	..
Alla storstadsområden						
Nuläge 1983/87	96.3	64.5	4.2	4.4	18.5	4.6
Trend 1978-87	-4.1*	4.7*	3.4*	1.8	-4.5	..
Regiondel						
Nuläge 1983/87						
Centrum	95.4	65.5	6.1	5.2	16.6	4.1
Närort	94.6	63.6	3.1	4.8	20.4	4.3
Ytterort	99.0	65.1	4.6	3.5	17.0	5.1
Trend 1978-87						
Centrum	-3.5	8.6*	7.0*	1.6	-17.0*	..
Närort	-3.1	3.0	2.3*	1.5	-4.4-	..
Ytterort	-6.2*	5.3*	3.2*	2.5*	1.1-	..
Förortsområden						
Nuläge 1983/87						
> 80 % småhus	106.6	68.1	4.9	0.9	13.8	6.5
> 80 % bostadsrätt	89.6	60.8	2.8	1.1	22.1	2.1
> 80 % hyresrätt	82.4	58.0	2.2	9.2	27.9	1.7
Trend 1978-87						
> 80 % småhus	-4.0	7.3*	3.2	0.5	-0.4-	..
> 80 % bostadsrätt	4.4	0.9-	1.0-	-0.4-	-4.6-	..
> 80 % hyresrätt	-7.5*	-0.6	1.7*	3.1	-5.2	..

Områdeskluster

Nuläge 1983/87

Hpriv centr -1951	97.0	67.7	7.0	5.4	15.9	4.3
Hallm centr	80.6	55.0	2.1	4.9	19.6	0.5
Brätt centr	100.7	67.0	7.7	4.1	20.6	2.7
Hpriv närort	91.1	62.8	3.1	4.3	23.5	2.3
Hallm närort	83.3	58.1	2.1	9.9	26.6	2.0
Brätt när- el ytterort	89.8	62.5	4.4	3.7	21.2	2.8
Småhus närort	108.5	70.1	4.3	0.7	14.1	7.0
Blandomr närort	102.4	68.2	3.2	2.6	15.8	7.2
Hallm ytter	81.7	57.4	2.2	11.0	30.3	0.9
Småhus ytter	105.2	66.7	5.3	1.1	13.6	6.2
Blandomr ytter	103.8	68.3	3.9	3.2	14.2	7.5

Trend 1978-87

Hpriv centr -1951	-0.5	12.2*	8.2*	4.3	-13.8*	..
Hallm centr	-17.6	-3.3	1.7*	-20.9*	-41.6*	..
Brätt centr	0.8	9.5	11.2	4.3-	-7.3	..
Hpriv närort	-8.0	1.1	3.0*	1.7	-2.1	..
Hallm närort	-2.9	-0.5	1.6*	1.7	-7.8-	..
Brätt när- el ytteror	0.2-	2.2-	3.3	3.3	-2.3-	..
Småhus närort	-2.7	6.9*	2.6	-0.2-	-1.2-	..
Blandomr närort	-8.1-	5.9	1.1	1.4	0.4-	..
Hallm ytter	-15.9	-1.2	1.9*	7.1	14.6	..
Småhus ytter	-4.5	8.1*	3.8	0.9	0.2-	..
Blandomr ytter	-4.5	4.9	2.0	3.0*	-2.8	..

Tabell 8.2 forts Inkomstförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1978-1987. Källa: HINK 1978-87.

	Lön (tkr)	Disp ink/ke (tkr)	Skuld- räntor (tkr)	Social- bidrag (tkr)	Antal sjuk- dgr/år	Fri bil. (%)
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	86.9	59.2	2.7	3.6	18.2	2.9
Trend 1978-87	-3.5*	4.0*	2.2*	1.7*	-2.5-	..
Alla storstadsområden						
Nuläge 1983/87	96.3	64.5	4.2	4.4	18.5	4.6
Trend 1978-87	-4.1*	4.7*	3.4*	1.8	-4.5	..
Miljonprogramområden						
Nuläge 1983/87	78.2	56.0	1.9	14.0	23.3	1.4
Hallm närtort	81.7	56.8	2.4	12.0	32.9	1.1
Hallm ytter	81.7	59.4	2.5	1.8	26.1	0.6
Brätt närtort	86.4	57.2	2.3	7.0	16.4	2.8
Brätt ytterort	113.0	73.7	5.8	0.3	13.2	6.8
Småhus närtort	107.2	66.7	4.1	1.0	13.7	6.3
Småhus ytterort						
Trend 1978-87						
Hallm närtort	-7.2	-1.0	0.8	1.7-	-27.9*	..
Hallm ytter	-14.0	-1.0	2.4*	6.0	12.0-	..
Brätt närtort	-9.4	-1.4-	1.6*	0.4-	3.9-	..
Brätt ytterort	-29.1	-11.1*	-1.2-	2.9	1.4-	..
Småhus närtort	1.8	11.6*	4.8	-0.2-	-0.3-	..
Småhus ytterort	-5.6	6.8*	2.4*	0.9	1.1	..

(drygt 95 000 kr). Att inte den siffran är högre beror på det inkomstbegrepp vi har valt: här ingår samtliga som har inkomst av tjänst, således även pensionärer och studerande. Om vi istället hade haft tillgång till *timlöner* skulle innerstaden legat betydligt högre än genomsnittet för storstadsregionerna.

Skuldräntor

I tabell 8.1-2 visas även *nettoskuldräntor* för samtliga i åldrarna 16-74 år. Redovisningen avser skuldräntor som tas upp i deklarationen under kapital. Räntor som tas upp under fastighet kommer inte med här. Dessa skuldräntor återkommer vi till i kapitel 11.

Skulderna under kapital har beräknats till 2 700 kronor för hela riket, 4 700 för Stockholmsregionen och 3 200 för Göteborgs- och Malmöregionerna sammantagna. Och det är i storstadsregionerna som den posten har ökat mest. Det är stora förändringar det är frågan om: i Stockholmsregionen är ökningen (i fast penningvärde) 3 700 kronor, dvs tre fjärdedelar av nivån vid mitten av 80-talet.

Tabell 8.2 visar att det är i centrumområdena, särskilt i centrala bostadsrättsområden som vi har fått en ökning av skuldräntorna. Förklaringen ligger i den ökade andelen bostadsrätter, som förutsätter allt högre insatser och belåning. Men även i småhusområden tycks vi ha fått en ökad skuldsättning, särskilt i närortsområden byggda under 1965-75.

Fri bil

Fri bil som löneförmån har speciellt stor betydelse i storstadsregionerna. I hela riket har tre procent fri bil, i storstadsregionerna gäller det 4-5 procent. De som har fri bil bor företrädesvis i småhusområdena (6-7 procent), men även i centrum har drygt fyra procent fri bil.

Disponibel inkomst

Det inkomstbegrepp vi väljer här är *den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet*. Den utgörs av summan av löner, inkomster av kapital, rörelse, jordbruksfastighet och tillfällig förvärvsverksamhet samt transfereringar minus direkta skatter. Summan divideras med ett konsumtionsenhetstal för familjen, där man tar hänsyn till stordriftsfördelar (två lever billigare än var och en för sig) resp till att barnen är billigare i drift än de vuxna. Här får vi således ett inkomstbegrepp som är relaterat till försörjningsbördan, och kan därmed jämföra inkomstvariationer mellan grupper och regioner som skiljer sig i fråga om hushållsstrukturen. Beloppet är beräknat i reala termer med justering för inflationen.

Teknisk kommentar:

Beräkningar har utförts både för HINK och ULF, med i stort sett samma inkomstbegrepp, men med något annorlunda konsumtionsenhetstal. I HINK räknas ensamstående som 1,15 enheter, ett samboende par som 1,90 och varje barn som ytterligare mellan 0,55 och 0,75 konsumtionsenheter, beroende på ålder. Denna konsumtionsenhetsskala är härledd ur socialstyrelsens rekommendationer för socialbidrag. I ULF följer vi istället skattelagstiftningens existensminimiregler, och koefficienterna är då något lägre (0,95, 1,65 resp 0,40). De båda beräkningarna ger i stort sett samma resultat, men inkomsterna ligger pga de olika skalorna på olika nivåer. HINK utnyttjas för att beräkna trenderna mellan 1978 och 1987 medan ULF i detta kapitel enbart avser åren 1983-87. HINK-beräkningarna finns i tabellerna 8.1-2 och ULF-beräkningarna i tabellerna 8.3-4.

"Disponibel inkomst per ke" redovisas som en individuell egenskap: vi visar vilken inkomststandard som individen har, *mot bakgrund av bl a sin hushållssituation*. Just detta mått tar emellertid inte hänsyn till boendekostnaderna. Det innebär att man i regioner med högre boendekostnader (t ex storstadsregionerna) behöver ha något högre "disponibel inkomst per ke" för att kunna hålla samma materiella levnadsstandard.

"Disponibel inkomst per ke" är således sammansatt av flera komponenter. Man kan ha en hög *disponibel inkomst* trots låga *lönenivåer*, om man inte har någon försörjningsbörda (barn). Och man kan ha en

mycket låg *disponibel inkomst* per ke trots höga *löner*, om man har flera barn och hemarbetande vuxen.

I tabell 8.1 kan vi nu se att "disponibel inkomst per ke" ligger på 59 200 kr genomsnittligt i riket. Sedan 1978 har inkomsterna ökat med 4 000 kr (cirka sju procent). Det beror i huvudsak på en ökad sysselsättningsgrad och ökade pensioner. Lönerna för heltidsanställda har inte alls utvecklats så gynnsamt under denna period.

Stockholmsregionens befolkning har cirka 20 procent högre inkomster än landets glesbygder i norr. Även Göteborgs- och Malmöregionerna ligger klart lägre än Stockholmsregionen. I det längre perspektivet har storstadsregionerna haft en bättre inkomstutveckling än andra områden.

Inom storstadsregionerna föreligger endast obetydliga skillnader mellan centrum och periferi. Här inverkar bl a demografiska effekter (unga fullt sysselsatta i förorterna) och löneskillnader (höginkomsttagare resp pensionärer i centrum). Småhusområdena i förorterna har högre inkomster (främst pga den högre sysselsättningsgraden samt högre löner), och hyreshusområdena har lägre inkomster (flera låginkomsttagare). I hyreshusbeståndet i de yttre förorterna, särskilt hos allmännyttan och i miljonprogramområdena har man den lägsta inkomststandarden. I dessa förorter är den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet nästan 20 procent lägre än i den gamla stenstaden eller i småhusområdena i de inre förorterna.

Den bästa inkomstutvecklingen finns i de mest attraktiva bostadsområdena, ett resultat som överensstämmer med den snabba ökningen av högre tjänstemän i dessa områden (se kapitel 4). I småhusområdena har vi under perioden 1978-87 en ovanligt stor ökning av medelinkomsten, större än genomsnittligt för storstadsregionerna. ***Och i den gamla centrala stenstaden har inkomsterna ökat med 20 procent mellan 1978 och 1987.*** Samma tendens ser vi i innerstadens bostadsrättsområden. Bakgrunden till denna utveckling ligger naturligtvis i saneringarna (som ger högre hyror) och den snabba värdestegringen på bostadsrätter i innerstaden, som leder till en selektiv omflyttning. De som flyttar in måste ha mycket höga inkomster för att kunna betala de ökade hyrorna resp de höga priserna på bostadsrätterna.

Resultaten i tabell 8.4 rörande disponibel inkomst resp kontantmarginal (se nästa avsnitt) har kontrollerats med avseende på eventuella effekter av hushålls- och åldersstrukturen i de olika områdestyperna. Regressionsanalyserna visar i huvudsak samma inkomstrelationer mellan områdena som framgår av tabellerna 8.3 och 8.4. Småhusområdena i förorterna har cirka 11 000 kronor högre inkomst än bostadsrätts- och hyresrättsområdena, alltså 2-3 000 kronor mera än i tabell 8.4. För allmännyttiga hyresrättsområden i förorterna minskar inkomsterna ytterligare något. Relationerna mellan medelinkomsterna i olika områden förändras således inte, men de skärps en aning.

Inkomstproblem

Övriga indikatorer i tabell 8.3-4 berör olika typer av inkomstproblem. Vi räknar *andelen under existensminimum*, som motsvarar ungefär den gräns som socialstyrelsens allmänna råd om socialbidrag anger. I denna beräkning ingår inte kvarboende ungdomar, studerande, företagare samt jordbrukare, och skälet är jämförbarhetsproblem.

Vi beräknar vidare andelen som tillhör ett hushåll som *fått socialbidrag* under intervjuåret. I princip bör dessa båda indikatorer ge samma resultat, eftersom de har ett nära samband. I praktiken är andelen under existensminimum dubbelt så stor som andelen socialbidragstagare. Det beror i någon mån på att socialbidragsnormerna varierar mellan kommunerna. Dessutom kan obenägenheten att söka socialbidrag ge lägre siffror för socialbidragstagandet. En annan förklaring är att inkomstsituationen beräknas per taxeringsår, medan socialbidragen oftast gäller hjälp i tillfälliga nödsituationer. Man kan vara berättigad till tillfälliga socialbidrag trots att man sett över hela året har haft relativt goda inkomster. Ofta utgörs även de som beräknats ligga under existensminimum av övergångsfall: ungdomar som kommer ut på arbetsmarknaden under året, invandrare, flyttare etc.

Övriga variabler gäller intervjupersonernas subjektiva bedömningar av sin inkomstsituation. Vi frågade om man har en rimlig *kontantmarginal* ("Om Du plötsligt skulle hamna i en oförutsedd situation, där Du på en vecka måste skaffa fram 9 000 kronor, skulle Du klara det?"). Beloppet följer inflationen och har höjts från 4 000 till 9 000 kronor sedan år 1978. Den andra indikatorn gäller oro för den egna ekonomin

Tabell 8.3 Inkomstförhållanden i olika delar av landet. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1983-1987. Källa: ULF 1983-1987.

	Disp ink/ke (tkr)	Under existens- minimum ¹	Låg- avlö- nad ²	Fått social- bidrag	Ingen kontant marg. ³	Orolig för ekonomin ⁴
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	67.8	7.5	40.9	4.0	14.8	26.7
Trend 1983-87	0.5	-1.8	-2.7	0.3-	-1.8	3.1
RUT-Regioner						
Nuläge 1983/87						
Stockholmsregionen	74.5	5.5	34.6	4.5	16.5	29.0
Göteborgsregionen	72.1	7.2	36.8	3.7	14.5	27.1
Malmöregionen	70.1	6.2	40.2	4.9	13.2	26.7
Stödjepunkter i söder	67.1	7.1	42.6	4.5	14.5	26.9
Stödjepunkter i norr	67.3	7.5	37.9	3.7	15.0	26.3
Mindre regioner i söder	63.4	8.9	47.8	3.2	13.3	24.9
Mindre regioner i norr	64.0	8.8	43.4	3.8	16.4	25.9
Norra inlandet	61.7	11.9	45.0	3.4	16.3	27.7
Trend 1983-87						
Stockholmsregionen	-0.8	-1.9	-3.2	0	-1.5	4.2
Göteborgsregionen	1.6	-4.4*	-2.7	0.6	-5.6*	0.8
Malmöregionen	-4.4	1.4	-1.2	1.0-	-3.4	3.1
Stödjepunkter i söder	1.9	-1.1	0.6-	0.1	-2.1	3.8
Stödjepunkter i norr	1.6	-2.9	0.5	-0.2	-3.5	1.8
Mindre regioner i söder	0.8	-1.6	-4.8	0.4	0.1	1.8
Mindre regioner i norr	-1.3	-1.9	-6.0	0.8	-2.2-	4.0
Norra inlandet	1.6-	-1.4-	-9.6	0.2	2.7-	7.7

1-4) Se fotnoter under tabell 8.4.

Tabell 8.4 Inkomstförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1983-1987. Källa: ULF 1983-1987.

	Disp ink/ke (tkr)	Under existens- minimum ¹	Låg- avlö- nad ²	Fått social- bidrag ³	Ingen kontant marg. ³	Orolig för ekonomin ⁴
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	67.8	7.5	40.9	4.0	14.8	26.7
Trend 1983-87	0.5	-1.8	-2.7	0.3-	-1.8	3.1
ALLA STORSTADSOMRÅDEN						
Nuläge 1983/87	73.3	6.0	35.8	4.4	15.1	28.0
Trend 1983-87	-0.5	-2.0	-3.7	0.2-	-3.3	3.3
Regiondel						
Nuläge 1983/87						
Centrum	74.5	7.7	34.5	5.3	11.3	32.7
Närort	72.3	6.0	37.1	5.1	16.7	27.6
Ytterort	74.1	5.2	34.7	3.2	14.4	26.8
Trend 1983-87						
Centrum	-0.6	-0.3	2.5-	1.4	-6.6*	9.6
Närort	-0.1-	-1.9	-3.9	-0.1-	-2.9	3.7
Ytterort	-1.1-	-3.1	-5.6	-0.1-	-2.0	0.3
Förortsområden						
Nuläge 1983/87						
> 80 % småhus	76.2	4.7	27.7	1.2	8.7	23.2
> 80 % bostadsrätt	69.1	5.8	35.6	2.6	14.3	25.8
> 80 % hyresrätt	68.0	7.2	46.5	8.8	26.7	34.0
Trend 1983-87						
> 80 % småhus	-2.4-	-3.3	-3.2	0.1-	-1.1 T	2.1 T
> 80 % bostadsrätt	-2.6-	-3.2	-11.1	-4.0	-1.1-	7.3*
> 80 % hyresrätt	0.4	-1.7-	-5.5*D	0.4-	-3.3	2.3

OmrådesklusterNuläge 1983/87

Hpriv centr -1951	74.6	7.3	34.2	5.2	10.8	33.5
Hallm centr	72.6	11.2	38.0	6.2	18.2	35.4
Brätt centr	73.0	5.5	34.7	4.6	9.2	26.0
Hpriv närort	70.8	6.7	40.8	5.5	17.7	27.3
Hallm närort	67.3	7.6	46.0	9.3	26.9	32.8
Brätt när- el ytterort	71.9	5.5	40.0	3.6	15.7	28.9
Småhus närort	77.7	4.5	25.5	1.4	8.1	24.5
Blandomr närort	76.1	4.5	28.4	3.2	11.5	23.6
Hallm ytter	67.8	8.1	50.0	10.2	31.9	41.4
Småhus ytter	75.2	4.8	29.2	1.0	9.1	22.4
Blandomr ytter	77.2	3.4	30.3	2.5	12.3	23.8
<i>Trend 1983-87</i>						
Hpriv centr -1951	-3.0	1.5	8.7	2.3	-5.9*	8.9
Hpriv närort	1.3	2.7	-3.1-	1.5	1.1	5.4
Hallm närort	0.1	-4.1	-9.9*	-0.1-	-4.4	1.3
Brätt när- el ytterort	-1.2-	-7.0	-0.3-	-3.1	-0.1-	4.8
Småhus närort	-2.6-	-2.4	-3.1	0.5-	-0.4	6.9
Blandomr närort	2.3	- 0.9	-6.5	-1.1	-6.4-	..
Hallm ytter	-8.3	1.2-	1.8-	3.8	1.0	..
Småhus ytter	-2.2	-3.9	-3.4	-0.2-	-1.9 T	-1.3 T
Blandomr ytter	3.4	-0.4	-8.9	0.3-	-6.2	..

1) Ej studerande, kvarboende hos föräldrar eller företagare.

2) Enbart heltids- och helårsanställda.

3) "Nuläget" visar ett genomsnitt för perioden 1983-1988 och trenden visar utvecklingen under perioden 1978-1988.

4) Uppgifter finns endast åren 1984, 1985 och 1988.

Tabell 8.4 forts Inkomstförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1983-1987. Källa: ULF 1983-1987.

	Disp ink/ke (tkr)	Under existens- minimum ¹	Låg- avlö- nad ²	Fått social- bidrag ³	Ingen kontant marg.	Orolig för ekonomin ⁴
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	67.8	7.5	40.9	4.0	14.8	26.7
Trend 1983-87	0.5	-1.8	-2.7	0.3-	-1.8	3.1
ALLA STORSTADSOMRÅDEN						
Nuläge 1983/87	73.3	6.0	35.8	4.4	15.1	28.0
Trend 1983-87	-0.5	-2.0	-3.7	0.2-	-3.3	3.3
Miljonprogramområden						
Nuläge 1983/87						
Hallm näroort	63.4	12.6	47.5	14.1	37.7	43.5
Hallm ytter	67.6	9.5	53.5	11.2	36.3	43.5
Brätt näroort	65.9	3.8	32.4	4.3	17.8	28.9
Brätt ytterort	68.7	8.4	39.5	7.0	26.9	41.5
Småhus näroort	77.9	3.8	21.7	0.9	8.2	21.7
Småhus ytterort	73.9	2.7	27.5	0.4	7.6	24.3
Trend 1983-87						
Hallm näroort	-2.4	-6.3	-9.5	-7.1	1.0-	..
Hallm ytter	-9.4*R	3.0-	4.3-	5.1*	-0.4-	..
Brätt näroort	1.7-	-1.4	-20.1	-2.9	-7.1	..
Småhus näroort	2.6	-2.5	1.1 T	2.0*D	-1.9	..
Småhus ytterort	-7.6	-1.8	-10.4	-0.8	-2.8	..

1-4) Se fotnoterna under tabellen på föregående sida.

("har Du under den senaste tiden känt Dig orolig för Din familjs ekonomi under det kommande året?"). Denna indikator har ett nära samband med konjunkturutvecklingen.

Cirka 7-8 procent ligger under existensminimum. Andelen fattiga i denna bemärkelse tycks ha minskat en aning sedan 1983, den period som vi överblickar med ULF. Andelen socialbidragstagare ligger relativt oförändrat på fyra procent. Andelen under existensminimum är lägst i storstadsregionerna (mindre arbetslöshet), men här finns å andra sidan flera socialbidragstagare.

Inom storstadsregionerna tycks centrum ha någon övervikt för såväl fattiga som socialbidragstagare. I småhusområden är dessa andelar lägst, och de är högst i förorterernas hyreshusområden. Det är framför allt hos allmännyttan och i miljonprogramsområdena i förorterna vi hittar de fattiga och socialbidragstagarna. Där tillhör var åttonde ett socialbidragshushåll, och mer än var tionde ligger under existensminimum. Detta hänger givetvis samman med att dessa bostadsområden är de minst attraktiva, och att de resurssvaga bostadskonsumenter har större utsikter att få bostad i allmännyttans områden. Således är andelen socialbidragstagare tio gånger större hos allmännyttan än i småhusområdena, och två gånger större än hos privata värdar.

Endast 15 procent saknar en kontantmarginal motsvarande en ordinär bruttomånadslön. Nästan dubbelt så många, 27 procent, känner emellertid oro för sin ekonomi. För båda dessa indikatorer är det relativt små skillnader mellan olika regioner i landet.

I storstädernas centrum tycks man oftare vara orolig för sin ekonomi, och den andelen tycks öka. Det kan möjligen hänga samman med förväntningarna på den framtida bostadskostnadsutvecklingen. Analogt med övriga resultat är det framför allt i allmännyttiga bostadsområden som man har låg likviditet. Och där känner man oftare oro för sin ekonomi.

Inkomststandarden i olika befolkningsgrupper

Vi avslutar detta kapitel med beräkningar av inkomstsituationen för några viktiga grupper som är bosatta i olika regioner. Vi tittar på dels

arbetare och tjänstemän (mellan och hög nivå), dels samboende föräldrar, dels yngre barnlösa ensamstående (under 45 år) och äldre samboende utan barn (över 44 år).

I tabell 8.5 visas att de disponibla inkomsterna är högre i storstadsregionerna än i riket i övrigt för samtliga dessa grupper utom yngre ensamstående resp äldre barnlösa. Eftersom levnadskostnaderna är högre i storstadsregionerna (särskilt boendekostnaderna, se kapitel 11) erfordras också högre inkomster här. Vi kan också konstatera att tjänstemännen har en relativt sett bättre inkomstsituation i storstadsregionerna (+3 800 kr), medan denna skillnad är klart lägre för arbetarna (+1 900 kr). Störst skillnad kan vi registrera för samboende med barn (+6 400 kr). Detta bör i första hand bero på en hög förvärvsintensitet bland kvinnor i storstadsregionerna.

Inom storstadsregionerna är inkomstskillnaderna mellan olika områden relativt små när det gäller arbetarna, men de är klart större för tjänstemännen. Mellan arbetare och tjänstemän skiljer det nästan 20 000 kr (30 procent) i de mest attraktiva områdena (den gamla stenstaden, småhusområden i närort).

Det finns ganska stora inkomstskillnader mellan samboende med barn som bor i olika typer av bostadsområden: de som bor i centrum resp i småhusområden har cirka 20 procent högre inkomster än de som bor i miljonprogramsområdena.

I tabell 8.5 finns även en jämförelse mellan generationer. De yngre har överlag mindre inkomster än de äldre, vilket hänger samman med högre arbetsinkomster bland de äldre (stordriftsfördelen av samboende är redan beaktad i inkomstbegreppet). Det finns inte någon större samspelseffekt mellan generation och områdestyp.

På motsvarande sätt visas i tabell 8.6 andelen som saknar en kontantmarginal. För arbetarnas del föreligger här en samspelseffekt: denna andel är högre i storstadsregionerna för arbetare (4 procentenheter), medan den är ungefär densamma som i riket för de andra grupperna. För samtliga grupper framträder en markant högre andel i hyreshusområden i förorterna, särskilt i miljonprogramsområden som ägs av allmännyttan. Bland arbetarna saknar här nästan varannan en kontantmarginal.

Tabell 8.5 Disponibel inkomst per konsumtionsenhet (tusen kr).
Särredovisning av olika befolkningsgrupper i ett urval av
områdestyper. ULF 1983-1987.

	Disponibel inkomst/ke (tusen kr)					
	Arbe-	Mellan	Sambo	Ensam	Äldre	
	tare	+ hgr	m barn	yngre	sambo	
	tjm	u barn	u barn	u barn	u barn	
Hela riket	65.0	81.6	65.3	74.5	88.3	
Mindre regioner i söder	63.5	77.4	60.4	72.9	83.3	
Alla storstadsområden	66.9	85.4	71.7	71.4	82.8	
REGIONDEL						
Centrum	69.1	85.6	73.2	72.1	81.2	
Närort	65.2	84.2	69.6	70.7	81.2	
Ytterort	65.8	86.9	73.5	72.0	86.4	
FÖRORTSOMRÅDEN						
>80% småhus	69.1	88.4	76.1	69.8	89.6	
>80% bostadsrätt	65.2	77.6	61.9	71.9	76.4	
>80% hyresrätt	65.8	78.2	59.6	70.3	75.1	
OMRÅDESKLUSTER						
Hpriv centr -1951	65.0	84.9	73.2	71.1	83.1	
Småhus närort	68.6	89.5	77.2	67.7	90.0	
MILJONPROGRAMSOMRÅDEN						
Hallm ytterort	66.7	73.0	61.9	67.8	71.6	

Tabell 8.6 Andel som saknar kontantmarginal. Särredovisning av olika befolkningsgrupper i ett urval av områdestyper. ULF 1983-1988.

Saknar kontantmarginal					
	Arbe- tare	Mellan + hgr tjm	Sambo m barn	Ensam yngre u barn	Äldre sambo u barn
Hela riket	19.5	4.8	11.4	21.5	7.0
Mindre regioner i söder	16.4	4.2	10.3	19.5	6.6
Alla storstadsområden	23.3	4.7	11.4	20.9	6.9
REGIONDEL					
Centrum	21.7	5.2	12.7	13.1	6.0
Närort	23.8	5.5	12.8	23.6	6.9
Ytterort	23.3	3.4	9.7	24.9	7.2
FÖRORTSOMRÅDEN					
>80% småhus	13.6	2.1	5.6	13.9	4.0
>80% bostadsrätt	20.1	5.1	11.9	16.8	6.3
>80% hyresrätt	32.5	12.1	27.8	29.2	12.8
OMRÅDESKLUSTER					
Hpriv centr -1951	19.5	5.5	9.8	12.7	6.6
Småhus närort	12.3	2.2	4.5	12.8	3.1
MILJONPROGRAMSOMRÅDEN					
Hallm ytterort	44.8	16.0	33.5	36.2	24.9

Kapitel 9

Materiell standard

I kapitel 8 redovisade vi inkomstsituationen och dess variationer mellan olika delar av landet resp bostadsområden i storstadsregionerna. Inkomsterna bygger på registeruppgifter från bl a taxeringen resp olika transfereringssystem. Dessa uppgifter kan delvis vara missvisande: alla inkomster är inte deklarerade, och inkomstdispositioner och förmögenhet som inte syns i taxeringssammanhang kan störa jämförelserna. Inkomsterna bör också ses i relation till utgifterna. Exempelvis kan höga hyresnivåer eller hög skuldsättning för anskaffningskostnader i samband med boendet (insatser, svarta överlåtelsepriser) innebära att man i storstadsregionerna och särskilt i vissa attraktiva bostadsområden behöver ha högre inkomster för att leva på en i övrigt lika god levnadsstandard.

I detta kapitel skall vi se hur den materiella levnadsstandarden ter sig i storstadsregionerna i konkreta termer. Vi redovisar andelen som har tillgång till ett urval kapitalvaror och annan konsumtion. Urvalet omfattar fritidshus, bilar, vissa hushållsmaskiner (video, diskmaskin, frys) samt semesterresor. Levnadsstandarden i dessa avseenden är naturligtvis relaterad till inkomsterna. Detta inverkar även på de regionala skillnaderna: bosättningen bestäms i viss mån av hushållens ekonomiska resurser. Å andra sidan kan levnadskostnaderna, och då speciellt boendekostnaderna i dyra områden påverka sambandet mellan inkomst och konsumtion i andra avseenden. I den typen av områden kan man tvingas att använda en större del av sin inkomst till bostadskostnader. Detta talar i så fall för en jämnare fördelning av den materiella standarden. Och om boendekostnadsutvecklingen är kraftig och varierar mellan olika områden kan man t o m tänka sig en successiv standardsänkning i de mera attraktiva bostadsområdena.

Våra konsumtionsval speglar emellertid inte bara våra inkomster utan även preferenser. Sådana val hänger samman med vår allmänna livsstil, och den varierar med bosättningsmönstren. De småhusboende satsar oftare på hushållsmaskiner, på bilar och på ett stationärt liv, medan de som bor i lägenheter satsar på ett rörligare liv (semesterresor) och annan konsumtion än kapitalvaror till hushållet.

Maskinell utrustning i bostaden

Diskmaskin och frys ingår normalt inte i hyresbostäder, men finns ofta som standard i småhus. Där har de också viktigare funktion, eftersom de allra flesta barnfamiljer med fullt förvärvsarbete föräldrar bor i småhus. Detta samband ligger bakom resultat som visas i tabell 9.1 och 2. Idag har 39 procent av den vuxna befolkningen diskmaskin, och 92 procent har frys. I storstadsregionerna där andelen småhusboende är mindre, ligger dessa tal en aning lägre (37 resp 87 procent). 26 procent har video i riket, men 30 procent i storstäderna. Dessa tre utrustningsdetaljer har ett särskilt intresse, eftersom de representerar de senaste innovationerna på kapitalvarumarknaden. För diskmaskin och frys gäller att de först penetrerade marknaden utanför storstadsregionerna. För video är det tvärtom.

Samtliga tre kapitalvaror finns i mindre utsträckning hos befolkningen i centrum, och i större utsträckning i småhusområdena. Beträffande frys, som är den äldsta detaljen, är innovationsfasen nära nog avslutad: på senare år har därför ökningstakten varit snabbast i flerfamiljsbostäderna och i centrum. De nyare detaljerna diskmaskin och video ökar snabbast i förorter och i småhusområden.

Bilägande

Bilägandet har ökat under hela efterkrigstiden, och ökningen har fortsatt även under krisperioden efter 1975. I storstadsregionernas centrala delar är bilägarna fortfarande färre än i riket i sin helhet, men ökningen är lika kraftig som i resten av landet. I riket har 82 procent bil, och även i storstädernas centrum är nu en majoritet bilägare (53 procent). I storstadsregionernas småhusområden har 93 procent bil, och det är flera än i norra inlandet och andra glesbygder.

Tabell 9.1. Materiell levnadsstandard i olika delar av landet. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej fritids- hus	Ingen video ¹	Ingen disk- maskin	Ingen bil	Ingen semes- terresa	Ingen frys
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	79.2	73.7	61.1	18.5	37.5	8.4
Trend 1978-1988	3.0 D	-31.4*A	-16.1*	-5.3*	-4.1*	-9.7*R
RUT-Regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen	75.0	69.8	62.2	30.1	24.4	14.2
Göteborgsregionen	80.3	70.5	64.4	21.8	32.2	11.2
Malmöregionen	82.8	70.2	63.7	21.3	34.8	9.4
Stödjepunkter i söder	81.4	74.4	61.9	17.8	36.9	7.2
Stödjepunkter i norr	74.3	74.0	57.5	13.7	38.5	5.1
Mindre regioner i söder	84.1	76.3	58.7	12.6	44.9	5.7
Mindre regioner i norr	77.3	76.4	63.1	14.0	48.5	8.0
Norra inlandet	69.8	79.2	61.2	14.0	49.4	5.3
Trend 1978-88						
Stockholmsregionen	7.4 D	-33.2*A	-13.6*	-5.8*	-2.8 T	-17.0*
Göteborgsregionen	5.9	-31.3*	-11.4*	-6.1*	-5.5	-14.1*
Malmöregionen	-0.8-	-30.6*	-14.6*	-3.9 T	-0.2-	-10.8*
Stödjepunkter i söder	0.6	-31.2*A	-17.4*	-4.0*	-3.9	-10.0*R
Stödjepunkter i norr	8.2	-31.6*A	-16.4*	-5.4*	-5.6*	-6.8*
Mindre regioner i söder	-1.4-	-29.1*A	-18.0*R	-6.3*	-4.0	-6.8*
Mindre regioner i norr	3.0	-33.5*	-17.4*	-6.2*	-2.7	-4.4*
Norra inlandet	4.7 D	-31.2*A	-17.6*	-5.9*T	-5.8*	-3.0*

1) Uppgifter saknas åren 1978-81.

Tabell 9.2 Materiell levnadsstandard. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej fritids- hus	Ingen video ¹	Ingen disk- maskin	Ingen bil	Ej gjort semes- terresa	Ingen frys
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	79.2	73.7	61.1	18.5	37.5	8.4
Trend 1978-1988	3.0 D	-31.4*A	-16.1*	-5.3*	-4.1*	-9.7*R
ALLA STORSTADSOMRÅDEN						
Nuläge 1983/88	77.3	70.0	63.0	26.6	27.9	12.8
Trend 1978-88	5.9	-32.3*A	-13.1*A	-5.9*	-3.4	-15.0*R
Regiondel						
Nuläge 1983/88						
Centrum	77.8	81.2	82.0	46.8	27.6	25.5
Närort	76.8	70.5	67.6	27.6	30.6	13.1
Ytterort	77.6	64.7	48.9	16.6	24.5	6.9
Trend 1978-88						
Centrum	12.9*	-20.9*	-5.2	-8.7	-4.8	-28.2*R
Närort	6.4	-30.8*	-11.8*	-4.4*	-0.7-	-14.0*
Ytterort	1.8 D	-38.7*A	-15.4*	-4.5*	-5.8*T	-8.8*
Förortsområden						
Nuläge 1983/88						
> 80 % småhus	75.6	63.8	33.1	7.2	23.2	2.6
> 80 % bostadsrätt	73.7	75.7	77.6	25.9	32.1	9.0
> 80 % hyresrätt	81.2	71.3	87.1	40.9	34.7	20.1
Trend 1978-88						
> 80 % småhus	2.0 D	-40.1*A	-16.9*	-4.0*	-6.6*	-3.9*
> 80 % bostadsrätt	7.7	-23.1*	-6.5	-1.2 T	4.4	-18.4*
> 80 % hyresrätt	5.4	-25.6*	-4.6*T	-0.8	-1.2	-18.2*

Tabell 9.2.forts Materiell levnadsstandard. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej fritids- hus	Ingen video ¹	Ingen disk- maskin	Ingen bil	Ej gjort semes- terresa	Ingen frys
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	79.2	73.7	61.1	18.5	37.5	8.4
Trend 1978-1988	3.0 D	-31.4*A	-16.1*	-5.3*	-4.1*	-9.7*R
ALLA STORSTADSOMRÅDEN						
Nuläge 1983/88	77.3	70.0	63.0	26.6	27.9	12.8
Trend 1978-88	5.9	-32.3*A	-13.1*A	-5.9*	-3.4	-15.0*R
MILJONPROGRAMOMRÅDEN						
Nuläge 1983/88	87.2	60.5	84.2	39.9	37.1	15.5
Hallm näroert	87.0	66.0	85.7	41.5	31.2	17.0
Hallm ytterort	78.0	71.0	81.3	28.7	35.2	9.6
Brätt näroert	82.3	67.3	71.2	30.2	28.6	8.6
Brätt ytterort	76.1	60.8	27.0	4.1	21.7	3.2
Småhus näroert	75.0	59.3	25.5	5.9	17.3	1.6
Småhus ytterort						
Trend 1978-88						
Hallm näroert	1.6	-37.9*	-7.1	1.8-	2.1-	-16.3*
Hallm ytterort	-1.2-	-33.5*	1.3-	8.3	-2.4-	-14.3*
Brätt näroert	3.1-	..	-8.8 T	7.4	4.4-	-13.4*
Småhus näroert	3.9 D	-46.3*	-10.0*	-2.6-	-3.8-	1.1-
Småhus ytterort	4.3 D	-43.6*	-13.7*	-0.8-	-7.4	-2.3 D

1) Uppgifter saknas åren 1978-81.

Fritidshus

Ett fritidshus kan kompensera det täta boendet i storstädernas centrala delar. Samtidigt är kostnaderna större i storstadsregionernas närhet, och kostnadsutvecklingen har varit lika kraftig som för ägarbostäderna i storstadsregionerna. 21 procent av den vuxna befolkningen äger ett fritidshus, något flera i storstadsregionerna (23 procent). Fritidsboendet tycks ha minskat något, även bland storstadsbefolkningen. Minskningen är särskilt kraftig för befolkningen i storstädernas centrum (13 procentenheter), i just den typ av bosättning där fritidshuset har den viktigaste funktionen att kompensera ett tätt boende. Tolkningen kan här vara att konsumenterna på grund av kostnaderna tvingas göra ett val mellan ett centralt boende och en fritidsbostad. En annan tolkning kan vara utvecklingen av en mera urban livsstil, där investering i en (dyr) fritidsbostad inte prioriteras lika starkt.

Semesterresor

Semesterresandet är i hög grad relaterat till inkomsterna, men det påverkas också av bosättningen. Småhusboende innebär vissa kvalitéer (tomt, trädgård, närhet till naturen) som kan ersätta en semesterresa. Storstadsbefolkningen reser oftare än landsortsbefolkningen. Av befolkningen i centrum har tre fjärdedelar gjort en semesterresa på minst en vecka under de senaste tolv månaderna. I landets glesbygder gäller det var annan. Semesterresandet ökar i hela landet, däremot inte i vissa delar av storstadsregionerna. Det gäller bl a allmännyttans förortsområden.

Den materiella levnadsstandarden i olika typer av bostadsområden är till stor del en konsekvens av befolkningens resurser, men den påverkas också av livsstil och val mellan olika konsumtionsalternativ. Olika typer av bosättning innebär samtidigt ett val av livsstil. Exempelvis är andelen bilägare mindre i storstädernas centrum, medan det för barnfamiljer i perifera småhusområden nästan är en nödvändighet. Konsumtionsmönster följer livscykeln (t ex semesterresor, friluftsliv, kulturkonsumtion) och kan vara mer eller mindre starkt företrädda i olika områden, beroende på befolkningens ålder och hushållsstruktur. Om vi tar hänsyn till sådana strukturskillnader blir skillnaderna mellan olika typer av bostadsområden betydligt större än i tabell 9.2. Regressionsanalyser där utöver områdestypen även har ingått kön, ålder och

hushållstyp visar t ex att andelen bilägare skulle vara betydligt mindre i småhusområdena, om inte barnfamiljerna vore så starkt överrepresenterade där.

Kapitel 10

Bostadsförhållanden

Våra bostadsförhållanden bestäms av tre huvudfaktorer. *Utbudet på bostadsmarknaden* (hustyper, bostadsbeståndets utrustning, bostadsstorlekarna, upplåtelseformerna, boendekostnader) bildar den ram inom vilken konsumenterna kan välja. Vi väljer bostad i enlighet med våra *preferenser* för olika boendemiljöer och våra *resurser* i form av inkomst och förmögenhet, kunskaper och personliga kontakter. Boendekostnaderna inverkar på vårt val: om boendekostnaden eller insatsen blir för hög får vi revidera våra önskemål, och söka oss till ett billigare boendeleternativ. Det är konsumenternas samlade preferenser och efterfrågan som avgör hur åtkomliga olika bostäder är för olika grupper. Om det råder en stark efterfrågan pressas boendekostnaderna uppåt: överlåtelsepriserna på bostadsrätter och småhus ökar, hyresbostäderna får ett allt högre bytesvärde, och nybyggnation och renovering ökar den allmänna bostadskostnadsnivån. Möjligheterna till förmögenhetsbildning genom boendet innebär att bostadsvalet ofta kan bli en framtidsinvestering, och även detta påverkar bostadsvalet.

Dessa tendenser leder till en kostnadsdifferentiering mellan attraktiva bostäder (centrum, småhusområden i de inre förortererna) och de mindre attraktiva områdena (höghusområden i de yttre förortererna, allmännyttans hyresområden, storskaliga höghusområden byggda under miljonprogrammet). Flera faktorer stimulerar och förstärker denna process. Den snabba omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter i centrum, som i kombination med gynnsamma reavinstregler leder till markanta förmögenhetsökningar och höjer "inträdesbiljetten" för nästa generation konsument. Saneringen av den gamla stenstaden leder till påtagliga hyresökningar och en minskning av antalet små och billiga lägenheter. Detta innebär att ekonomiska resurser blir allt viktigare för

tillträde till den mest attraktiva delen av bostadsbeståndet. Valmöjligheterna för de resurssvaga minskar.

Vissa förändringar är också att vänta med hänsyn till storstadsregionernas tillväxt och förändringarna av yrkesstrukturen. Storstadsregionernas tillväxt, som var relativt snabb fram till 70-talet, innebär i sig en ökad differentiering. De nuvarande stadskärnorna inrymde för några decennier sedan en betydligt större andel av regionernas befolkning, men idag har de en annan funktionell roll. Befolkningstillväxten har utvidgat storstadsregionernas gränser och innerstaden har kontoriserats i stor utsträckning. Den äldre befolkningen dominerad av arbetare och lägre tjänstemän som flyttade in i centrala bostäder under 30- och 40-talen tenderar nu att ersättas av en yngre befolkning med högre utbildning och mera kvalificerade arbeten. Denna generationsväxling sammanfaller i tiden med en omvandling av bostadsbeståndet och ägarförhållandena. Tendenserna bör förstärka varandra i de mest attraktiva bostadsområdena till nackdel för de svaga bostadskonsumenter.

Vi väntar oss att dessa tendenser ska inverka dels på bosättningsmönstren (dvs befolkningens rumsliga fördelning mellan olika bostadsområden, vilket visades i kapitel 3 och 4), dels på befolkningens bostadsstandard vad gäller själva bostaden. I detta kapitel kan vi således komplettera den bild vi fick i kapitel 3 och 4 med en koppling mellan individ och bostad.

Regionala variationer av bostadsförhållandena kan i princip uppstå på tre sätt: genom att den lokala arbetsmarknaden skapar ekonomiska resurser som används till ökad bostadsstandard, genom förändringar av bostadsutbudet (ny- och ombyggnad), resp genom selektiva flyttningsrörelser. Den ekonomiska utvecklingen och utvecklingen på arbetsmarknaden bör i princip ha samma effekter för storstadsregionerna i sin helhet, eftersom de utgör en gemensam arbetsmarknad. Bostadsstandard ökar naturligtvis i de områden där bebyggelsen genomgår större förändringar, t ex genom sanering eller kompletterande nybebyggelse. Men inomregionala variationer av bostadsförhållanden kan också uppstå genom selektiv omflyttning. Om de ekonomiskt starka konsumenterna, som kan välja sitt boende, tenderar att bli överrepresenterade i vissa attraktiva områden kan bostadsstandard (i vidare bemärkelse) öka i dessa områden därför att bostäderna då blir bättre utrustade. Om hushållsstorleken minskar i ett bostadsområde (t ex när befolkningen åldras och barnen flyttar ut) leder detta till att

utrymmesstandarden ökar. Befolkningsstrukturen kan således ha effekter för bostadsstandardens utveckling inom de bostadsområden vi studerar här.

Upplåtelseform och hustyp

I kapitel 4 har vi redovisat vissa förändringar av bostadsbeståndet som är av betydelse för boendekostnadsutvecklingen. Vi visade att andelen smålägenheter hade minskat, framför allt i den gamla stadskärnan, och att andelen bostadsrätter och andra ägarbostäder hade ökat kraftigt. Till bilden hör också den starka ökningen av överlåtelsepriser. I detta kapitel inleds därför tabellredovisningen med uppgifter om andelen som *äger sin bostad*, resp andelen som bor i *bostäder i flerfamiljshus*. Bostadsstandarden redovisas sedan genom två mått på *trångboddhet*. Ytterligare mått på bostadsstandard finns i kapitel 9 (utrustningsstandard).

Sedan mitten av 70-talet har vi haft en snabb omvandling av bostadsbeståndet mot en större andel småhus. Samtidigt har allt flera kommit att äga sin bostad, framför allt pga omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter. Villkoren för bostadsfinansiering har lett till att även nya småhus i viss omfattning upplåts med bostadsrätt eller hyresrätt. Den för storstadsregionerna viktigaste utvecklingen är emellertid den snabba ökningen av andelen bostadsrätter. Två tredjedelar av den vuxna befolkningen äger numera sin bostad. I Stockholmsregionen rör det sig om drygt 50 procent, i Göteborgs- och Malmöregionen om 57 resp 67 procent. Malmöregionens höga tal hänger samman med hög andel bostadsrätter, och Stockholms relativt låga tal med en låg andel småhus. I Stockholmsregionen bor 61 procent i lägenhet (i flerfamiljshus), i Göteborgsregionen är det 53 procent och i Malmöregionen 51 procent. I riket i sin helhet ligger den andelen nu på 40 procent, och den har sjunkit med 5 procentenheter på 10 år, i storstadsregionerna med 6-8 procentenheter (tabell 10.1).

Inom storstadsregionerna har *ökningen* av andelen som äger sin bostad varit störst i centrum. Detta gäller Stockholm och Göteborg, och det gäller bostadsrätter som på bara tio år (mellan 1975 och 1985) har ökat från 8 till 16,5 procent av bostadsbeståndet. Det innebär att Stockholms centrum på tio år har fått cirka 14 000 nya bostadsrätter, i huvudsak i de gamla bostadsområdena som byggdes före 1951.

Variationen mellan de olika storstadskommunerna är betydande. I Täby och Lomma äger bortåt 95 procent sin bostad, medan det i Sundbyberg bara är 14 procent. I Ekerö och Vellinge bor mer än 90 procent i småhus, i Solna och Sundbyberg är det mindre än 10 procent (bilaga 3, tabell B.10.2).

Utrymmesstandard

Utrymmesstandarden har ökat under hela efterkrigstiden, och bör idag höra till den högsta i världen. Antalet boende per 100 rumsenheter (kök samt rum på minst 6 kvm) ligger för hela riket på 55,2. Andelen trångbodda (enligt "norm 3") ligger på 15 procent av den vuxna befolkningen. Som trångbodda räknas här personer i hushåll där man har mindre än ett (sov)rum per person, kök och vardagsrum oräknade. Samboende anses dock dela sovrum. Det innebär att ett par med två barn behöver minst 4 rum och kök, en ensamstående vuxen eller ett barnlöst par 2 rum och kök osv.

Skillnaderna mellan storstadsregionerna och resten av landet är relativt små. Stockholms- och Göteborgsregionerna har något flera trångbodda (enl norm 3), och det bör framför allt hänga samman med en lägre andel småhus. På den här punkten har också utvecklingen i storstadsregionerna, och särskilt i Stockholmsregionen, varit sämre än riket som helhet. Utvecklingen i Stockholms kommun avviker vidare från Göteborg och Malmö. I Stockholms kommun har andelen trångbodda *ökat* sedan början av 80-talet (se tabell B.10.1 i bilaga 3). Den andra indikatorn visar här också en relativt sett sämre utveckling, men inte negativ. Måttet på antalet boende per 100 rumsenheter är inte lika känsligt för lägenhetsstorleken som norm 3: skillnaden beror på att Stockholm har färre småhus och därmed färre stora bostäder (med mer än 3 rum och kök).

I tabell 10.2 kan vi se i vilka bostadsområden vi har många trångbodda, och var trångboddheten har ökat. Det gäller i första hand den gamla stenstaden där 26 procent är trångbodda, och där trångboddheten har ökat med 15 procentenheter sedan 1982. Även i miljonprogramområdena är mer än var fjärde vuxen trångbodd.

Tabell 10.1 Bostadsförhållanden i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej sin stad	Bor i bo-lägenhet	Antal boende /100 re ¹	Trångbodd norm ³²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	33.8	39.9	55.2	15.4
Trend 1978-88	-6.0*R	-5.1*	-6.0*	-4.8*
<u>RUT-Regioner</u>				
Nuläge 1983/88				
Stockholmsregionen	48.5	61.3	56.5	19.8
Göteborgsregionen	42.6	53.0	55.9	18.1
Malmöregionen	33.1	51.3	54.5	14.4
Stödjepunkter i söder	34.7	41.5	54.1	13.7
Stödjepunkter i norr	28.0	35.9	55.3	13.9
Mindre regioner i söder	24.3	23.5	54.4	12.5
Mindre regioner i norr	27.6	26.8	56.0	16.0
Norra inlandet	24.2	20.4	57.8	18.0
Trend 1978-88				
Stockholmsregionen	-7.7*	-5.8*	-4.0*	1.1
Göteborgsregionen	-5.5*D	-5.9*	-5.0*	-3.0-
Malmöregionen	-8.1*	-8.0*	-4.4*	-5.6
Stödjepunkter i söder	-7.3*	-7.5*	-6.5*	-5.2
Stödjepunkter i norr	-4.7*	-2.1-	-6.1*	-8.7*
Mindre regioner i söder	-5.7*	-5.7*D	-6.9*	-7.6*
Mindre regioner i norr	-4.1	-5.0*	-7.3*	-7.4
Norra inlandet	-5.1	-1.3-	-8.1*	-2.5-

1-2) Se noter under tabell 10.2.

Tabell 10.2 Bostadsförhållanden. Särredovisning av inom regionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej sin stad	Bor i bo-lägenhet	Antal boende /100 rel	Trångbodd norm ³²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	33.8	39.9	55.2	15.4
Trend 1978-88	-6.0*R	-5.1*	-6.0*	-4.8*
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	44.3	58.1	55.8	18.3
Trend 1978-88	-7.9*	-6.7*	-4.6*	-1.3
REGIONDEL				
Nuläge 1983/88				
Centrum	72.8	95.2	51.9	26.0
Närort	49.2	63.1	56.6	19.5
Ytterort	25.7	35.4	56.4	13.4
Trend 1978-88				
Centrum	-8.4*	0.5	-2.9	13.1*
Närort	-6.5*D	-5.9*	-4.1*	-2.9
Ytterort	-5.1*	-5.7*	-6.2*	-4.8*
FÖRTSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88				
> 80 % småhus	8.0	5.0	54.4	8.3
> 80 % bostadsrätt	6.2	94.0	57.6	20.0
> 80 % hyresrätt	90.8	94.9	59.9	28.0
Trend 1978-88				
> 80 % småhus	-4.0	-2.7	-2.6*	-6.1*
> 80 % bostadsrätt	-14.5*	-1.1	-11.1*	-8.3
> 80 % hyresrätt	-1.4	-1.9	-4.9*	2.9

OMRÅDESKLUSTER

Nuläge 1983/88					
Hpriv centr -1951	76.4	95.8	51.6	26.2	
Hallm centr	86.6	94.8	53.9	29.7	
Brätt centr	29.4	98.6	52.9	22.6	
Hpriv närort	79.6	94.1	55.1	26.2	
Hallm närort	88.2	95.4	60.8	28.3	
Brätt när- el ytterort	23.0	92.7	57.2	20.3	
Småhus närort	8.5	5.6	53.3	7.7	
Blandomr närort	21.7	34.0	54.4	13.5	
Hallm ytter	75.9	89.6	61.9	25.0	
Småhus ytter	7.7	4.6	55.1	8.8	
Blandomr ytter	27.1	32.8	55.3	10.8	
Trend 1978-88					
Hpriv centr -1951	-8.5*	0.5-	-2.6	15.4*	
Hpriv närort	-4.4	0.3-	-3.8	0.6-	
Hallm närort	-0.1-	-1.7-	-5.2*	0.5 T	
Brätt när- el ytterort	-10.9*D	-3.5	-9.7*	-9.1*	
Småhus närort	-3.3-	-1.6	0	-4.0	
Blandomr närort	-8.8	-2.4-	-1.2	-5.0	
Hallm ytter	-1.0-	-4.7*	-6.7*	7.2	
Småhus ytter	-4.4*	-3.6	-4.7*	-7.5*	
Blandomr ytter	-2.3-	2.0-	-7.4*	-6.7	

- 1) re = rumsenheter (kök samt rum på minst 6 kvm)
- 2) Som trångbodda enl norm 3 räknas personer i hushåll där man har mindre än ett rum per person, kök och vardagsrum oräknade. Samboende anses dock dela sovrum. Uppgifter saknas åren 1978-1981.

Tabell 10.2.forts Bostadsförhållanden. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej sin stad	Bor i bo- lägen- het	Antal boende /100 re ¹	Trång- bodd norm ³²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	33.8	39.9	55.2	15.4
Trend 1978-88	-6.0*R	-5.1*	-6.0*	-4.8*
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	44.3	58.1	55.8	18.3
Trend 1978-88	-7.9*	-6.7*	-4.6*	-1.3
MILJONPROGRAMSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	89.9	94.3	66.4	34.8
Hallm närort	79.9	90.5	63.4	27.4
Hallm ytterort	13.7	92.9	61.3	25.0
Brätt närort	17.8	91.8	58.7	20.9
Brätt ytterort	7.8	6.0	54.4	7.6
Småhus närort	4.8	4.4	56.1	8.3
Småhus ytterort				
Trend 1978-88				
Hallm närort	1.5-	-1.5-	-1.8-	14.2
Hallm ytter	1.7-	-2.1-	-5.7	7.2
Brätt närort	-26.0*	-5.8	-11.7*	..
Småhus närort	-1.8	-0.1	-1.5	-8.4*
Småhus ytterort	-2.3-	1.5-	-4.0	-9.8*

1-2) Se fotnoter under tabell 10.2.

Ökningen av andelen trångbodda i centrum gäller i huvudsak barnfamiljer. Vi konstaterade i kapitel 3 att andelen barn hade ökat, och andelen pensionärer hade minskat.

Bostadsstandarden för olika befolkningsgrupper

Vi avslutar detta kapitel med en analys av standardvariationer mellan olika befolkningsgrupper i storstadsregionerna. Vi visar i kapitel 11 att boendekostnaderna är högre i storstadsregionerna. Det bör ha konsekvenser för bostadsstandarden, och detta bör i första hand gälla grupper med mindre ekonomiska resurser och större behov. I tabell 10.3 visar vi *utrymmesstandarden* (antal boende per 100 rumsenheter) i vissa typer av bostadsområden i storstadsregionerna, och vi redovisar som referenspunkter även hela riket resp mindre regioner i söder (dvs landsortskommuner exkl sk stödjepunkter, se Regionalpolitiska kommittén, 1984). De grupper vars utrymmesstandard vi redovisar är arbetare resp tjänstemän (pga inkomstskillnader) samt barnfamiljer (försörjningsbördan ger större utrymmesbehov samt sämre ekonomi).

Beträffande *arbetarnas och tjänstemännens* (mellan och högre nivå) utrymmesstandard gäller följande:

Båda grupperna har något sämre utrymmesstandard i storstadsregionerna än i resten av landet. Det bör bero på att andelen småhus (där antalet rum är högre) är lägre i storstadsregionerna.

Skillnaden mellan grupperna är något större i storstadsregionerna.

Skillnaderna är störst i hyresrättsområdena, särskilt allmännyttans områden byggda under miljonprogrammet.

Beträffande *samboende med barn* gäller följande:

De har sämre utrymmesstandard i storstadsregionerna än i resten av landet.

Det är naturligtvis i hyreshusområdena utrymmesstandarden är sämst, och den är allra sämst i miljonprogramområdena. Där

Tabell 10.3 Antal boende per 100 rumsenheter.
Särredovisning av olika befolkningsgrupper i ett
urval av områdestyper.¹

	Antal boende per 100 rumsenheter		
	Arbe- tare	Mellan+ hgr tjm	Sambo m barn
Hela riket	57.1	52.8	71.6
Mindre regioner i söder	56.0	52.1	70.0
Alla storstadsregioner	58.7	53.5	73.2
Regiondel			
Centrum	54.0	50.6	78.3
Närort	59.4	54.0	74.3
Ytterort	59.1	54.3	71.0
Förortsområden			
>80% småhus	55.6	54.2	65.8
>80% bostadsrätt	58.6	57.2	81.9
>80% hyresrätt	61.9	54.4	87.7
Områdeskluster			
Hpriv centr -1951	54.3	50.0	77.7
Småhus närort	54.8	53.5	64.2
Miljonprogramsområden			
Hallm ytterort milj.	65.0	56.3	92.1

1) Exkl kvarboende hos föräldrarna

är antalet boende per 100 rumsenheter bland samboende föräldrar 18 procent högre än i den gamla stenstaden, och 40 procent högre än i småhusområdena.

Det gäller även innerstaden, där de genomsnittligt mindre bostäderna (och troligen också de högre kostnaderna) bidrar till att speciellt stora familjer är något mera trångbodda.

Småhus är genomsnittligt större och de barnfamiljer som bor där har därför större utrymmesstandard.

Kapitel 11

Levnadskostnader

I kapitlen 8-10 har vi tittat dels på ekonomiska resurser i termer av inkomster, dels på konsumtion i termer av materiell välfärd såsom bostadsstandard och förfogande över vissa kapitalvaror. I detta kapitel följer nu en bredare analys av konsumtionen i vid mening. Den bygger på SCBs hushållsbudgetundersökningar och konsumentprisundersökningar.

Regionala variationer av konsumtionsnivåer

Att mäta skillnader i levnadskostnader mellan olika regioner är förknäat med stora mätproblem och höga kostnader. Den senaste undersökningen av sådana skillnader gjordes år 1964. Undersökningen tog cirka tre år och kostade i den tidens penningvärde cirka 3 milj kronor.

Undersökningen omfattade 90 000 prisnoteringar för 105 varor, uppgifter om 20 000 bostäder och resedata avseende cirka 30 000 hushåll. Avsikten med undersökningen var att belysa dyrhetsskillnader mellan dåvarande kommunblock.

Undersökningen visade att Stockholm i genomsnitt var något dyrare för de *varor och tjänster som prissattes på marknaden*. Räknade man till detta kostnaden och tidsåtgången för nödvändigt resande blev skillnaden ännu något mindre. Med hänsyn tagen till skillnaderna i kommunalskatt var Stockholm snarast något billigare att leva i än genomsnittet för övriga kommunblock.

Som antytts av det föregående så är det inte bara fråga om att mäta skillnader i prisnivåer mellan olika regioner. Minst lika viktigt är det

att belysa av geografiska eller klimatiska orsaker mer eller mindre påtvingade skillnader i utgifter, t ex när det gäller arbets- och inköpsresor eller boendekostnader. Det kan därför vara av intresse att redovisa skillnader och likheter mellan olika regioner beträffande hushållens utgifter.

SCB gör med olika långa mellanrum undersökningar för att belysa fördelningen på olika varor och tjänster när det gäller hushållens konsumtion. Den senaste avser år 1985. Undersökningen avsåg ett urval på cirka 6 000 hushåll som hade att föra kassabok över sina utgifter under en fyraveckorsperiod. Tyvärr har denna typ av undersökningar relativt stort bortfall. Undersökningen avseende år 1985 redovisar en svarsfrekvens på 73 procent.

Resultaten av 1985 års undersökning visar att hushållen i Stockholm konsumerade för i genomsnitt 125 000 kr. I Göteborg och Malmö sammantaget låg konsumtionsnivån på cirka 120 000 kr i genomsnitt, dvs i nivå med Stockholm. I övriga landet var genomsnittsutgiften per hushåll cirka 110 000 kr. För landet som helhet var konsumtionen per hushåll ca 115 000 kr.

Fördelningen på olika varor och tjänster i olika regioner som är möjliga att redovisa visar att utgiftsmönstret är likartat i Stockholmsregionen jämfört med Göteborgs- och Malmöregionerna i genomsnitt. Stockholmare ägnar sig dock i något högre grad åt uteätande, har större utgifter för lokalresor och lägger ner något större del av sin inkomst på alkohol och tobak.

Jämför man storstadsregionerna med övriga delen av landet blir skillnader av olika slag mer märkbara. Hushållen utanför storstadsregionerna lägger en större *andel* av sin inkomst på

- mat,
- energi för uppvärmning,
- räntor i samband med boendet,
- inköp och drift av bil,

och en mindre del av sin inkomst på

- att köpa s k hushållstjänster,
- fritids- och kulturella aktiviteter,

- resor och hotell

än hushållen i storstadsregionerna.

Till en del är skillnaderna i utgiftsmönster betingade av geografiska och klimatiska skillnader. Utanför storstadsregionerna behövs oftare bilen för arbets- och inköpsresor, liksom för sociala kontakter, medan mycket av det lokala resandet, framför allt i Stockholm företas med kollektiva färdmedel. I storstäderna utgör flerfamiljshusen en kvantitativt betydande boendeform, vilket i genomsnitt ger ett stort genomslag för hyra i hushållens budget. Utbudet av fritidsaktiviteter, kultur och tjänster är sannolikt markant större i storstadsregionerna än i landet i övrigt, vilket förklarar skillnaderna i denna del.

Regionala prisvariationer

Men skillnaderna i konsumtionsnivåer är främst ett uttryck för inkomstskillnader. För bedömningar av välfärdsskillnaderna mellan olika regioner är det viktigt att jämföra prisnivåerna: de säger oss om det är dyrare att leva i en viss region, och om det eventuellt krävs högre inkomster i en (dyr) region för att kompensera en hög prisnivå.

För att belysa prisnivåskillnader mellan olika regioner har i det följande en systematisk genomgång gjorts av den indelning som används vid publiceringen av SCBs konsumentprisindex (KPI). De prisuppgifter som månatligen samlas in för KPI-beräkningarna kan tyvärr inte utan vidare användas för geografiska jämförelser mer än undantagsvis. Det beror på att KPI, och därmed prismaterialet, är avsedd för jämförelser i tiden. En jämförelse i rummet kräver prismätningar för varor och tjänster som är identiska vid ett och samma tillfälle på alla mätställen. KPI kan därför endast på spridda områden ge en bild av de regionala variationerna.

Dagligvaror

För *dagligvaror* (livsmedel, förbrukningsartiklar och tobak), vilka utgör ca 20 procent av den totala privata konsumtionen, har dock KPI-underlaget kunnat utnyttjas. Här samlas månatligen in prisuppgifter för ca 900 produkter från prislistor som ges ut av de tre stora dagligvaru-

kedjorna. Genom att undersökningen här knyts till prislistor erhåller man en landsomfattande jämförbarhet för de utvalda varuvarianterna. De bearbetningar som har gjorts avser hela år 1988. Eftersom bearbetningarna är gjorda på ett urval prislistor, som också är geografiskt begränsade, kan resultaten endast ligga till grund för kvalitativa utsagor.

Resultaten tyder på att skillnaderna både mellan storstadsregionerna och mellan storstadsregionerna och landet i övrigt är relativt små. Skillnader förekommer inom en och samma kedja mellan olika regioner, men när dagligvarukedjorna läggs samman försvinner skillnaderna i stort sett.

Vin och sprit

Konsumtionen av *vin och sprit* utgör ungefär 5 procent av den totala privata konsumtionen. Eftersom försäljningen sker från ett monopolföretag under starkt politiskt inflytande, är priserna desamma över hela landet.

Kläder och skor

Köpen av *kläder och skor* svarar för cirka 8 procent av svenskarnas konsumtionsutgifter. Skillnaderna i prisnivåer mellan storstäder och övriga landet kan bedömas vara av mindre storlek. För detta talar att de större rikstäckande detaljistkedjorna på beklädnadsområdet normalt håller samma prisnivå på jämförbara produkter över hela landet.

Boende

Utgifterna för *boendet* tar så mycket som cirka 26 procent av de sammanlagda utgifterna för hushållen i Sverige. I SCBs bostads- och hyresundersökningar redovisas hyres- och andra boendekostnader uppdelade bl a på regioner, men också på bostädernas byggnadsår och storlek. Några möjligheter att i övrigt jämföra kostnaden till en mellan olika regioner konstant standard föreligger inte. Resultaten i det följande visar således kostnaden att bo inom olika regioner *med det utbud som där är tillgängligt*.

När det gäller hyreskostnaderna, dvs kostnaderna för att bo i hyrd lägenhet, härrör resultaten från den senast tillgängliga undersökningen från 1988. De avser totalt 1 471 000 lägenheter. I Stockholm finns 26 procent och i Göteborg finns 11 procent av det totala antalet hyreslägenheter. Resten, 63 procent, finns i övriga landet (Malmö är inte särredovisat i undersökningen). Det relativt nyproducerade beståndet (lägenheter färdigställda under perioden 1981-1987) utgör drygt sex procent av hela beståndet. Andelen är ungefär densamma i Stockholmsregionen, medan andelen av det totala beståndet i Göteborgsregionen uppgår till drygt fyra procent.

Ser man på hela beståndet hyreslägenheter i resp region är den genomsnittliga *årshyran* något högre i Stockholm och Göteborg än i övriga landet. När materialet fördelas efter bostadens storlek kan man konstatera att skillnaderna är nästan inga beträffande smålägenheter men blir större, ju större lägenheter man jämför. Jämför man den senast redovisade åldersklassen lägenheter, dvs lägenheter färdigställda 1981-1987, blir bilden något annorlunda. Hyresnivån för dessa lägenheter ligger i storstadsregionerna betydligt högre än för äldre lägenheter, medan motsvarande skillnad i övriga landet är mindre. Därigenom blir det en märkbar skillnad i hyresnivåerna mellan storstäderna å ena sidan och övriga landet å den andra när det gäller nybyggda lägenheter. Denna bild bekräftas av utvecklingen av hyrorna från januari 1988 till januari 1989.

Kvadratmeterhyran för hela beståndet var 1988 i genomsnitt 371 kr i Stockholmsregionen, 385 kr i Göteborgsregionen och 346 kr för övriga landet. För lägenheterna som färdigställdes 1981-1987 var motsvarande hyror 446 kr, 475 kr resp 408 kr. Kvadratmeterpriserna har stigit, när man jämför årgångarna 1981-1987 med årgångarna 1961-1970, med 29 procent för Stockholmsregionen, 28 procent för Göteborgsregionen och med 19 procent för övriga landet.

Bostadsrättslägenheter omfattas av SCBs bostads- och hyresundersökning 1987. Enligt denna fanns då nära 600 000 bostadsrättslägenheter i Sverige. Av dem fanns 23 procent i Stockholmsregionen, 9 procent i Göteborgsregionen och resten, 68 procent, i övriga Sverige. Eftersom undersökningen grundar sig på ett urval är möjligheterna begränsade att särredovisa de betydande regionala skillnader som förekommer när det gäller *boendeutgifterna för bostadsrättslägenheter*. Avgiften till bostadsrättsföreningen går att fastställa relativt säkert. Här visar det sig

att några större skillnader inte föreligger, oavsett man gör jämförelsen för avgiften för hela lägenheten eller för avgiften per kvadratmeter. Man kan konstatera att avgiften ligger klart högre för de bostadsrättslägenheter som har färdigställts under åren 1981-1987 i Stockholms- och Göteborgsregionerna än för motsvarande i övriga Sverige.

Avgifternas storlek är dock av mindre betydelse. Man kan konstatera att (det officiella) *överlåtelsepriset* för bostadsrättslägenheter som förvärvades under 1987 i Stockholmsregionen i genomsnitt låg på ca 375 000 kr, i Göteborgsregionen på ca 200 000 kr och i resten av landet på strax under 100 000 kr. Sedan 1987 har skillnaderna sannolikt accentuerats. Det innebär att skillnaden att bo i bostadsrättslägenheter är betydligt större än vad skillnaderna i avgift visar. Nettoutgiften, dvs sedan man tagit hänsyn till räntor, amorteringar, skatteeffekter och bostadsbidrag, för ett enpersonshushåll i bostadsrätt var 1987 i genomsnitt 2 500 kr högre i Stockholmsregionen än i landsortskommunerna (detta gäller en genomsnittlig bostadsrättslägenhet oavsett byggnadsår). Motsvarande skillnad för Göteborgsregionen var 1 500 kr. För ett hushåll med endast makar var motsvarande tal cirka 4 200 kr resp cirka 2 100 kr.

SCBs bostads- och hyresundersökningar omfattar också småhus. Den senaste avser år 1987. År 1987 fanns det cirka 1 160 000 småhus, dvs friliggande småhus samt rad- och kedjehus, i Sverige. Av dem fanns ca 416 000 småhus eller 36 procent i storstadsregionerna, och 765 000 småhus eller 65 procent i övriga landet. Huvuddelen var friliggande, även om andelen rad- och kedjehus uppgick till 30 procent i storstadsregionerna. Även i antal räknat var rad- och kedjehusen vanligare i storstadsregionerna än i övriga landet. Småhusen var vidare något större till ytan än i landsorten. En fjärdedel av småhusen i storstadsregionerna har en yta i intervallet 121-140 kvadratmeter.

När det gäller taxeringsvärdenas storlek föreligger en påtaglig skillnad mellan storstadsregionerna och övriga landet. I storstadsregionerna hade 31 procent av småhusen ett taxeringsvärde på 350 000 kr eller mer år 1987. Motsvarande tal för övriga landet var endast 4 procent. Detta avspeglar skillnader i marknadsvärdena.

Bostadsutgiften för småhus, dvs summan av ränteutgifter, amorteringar, bränslekostnader och andra avgifter (före skatteeffekter), var 1987 ca 12 000 kr högre i storstadsregionerna än i övriga landet.

Skillnaden gäller samtliga storleksklasser. Skillnaden i bostadsutgift är dessutom betydligt större när man jämför äldre hus med hus byggda senare än 1971, främst till följd av att ränteutgifterna för äldre hus i storstadsregionerna är betydligt högre än i övriga landet. Det är också intressant att konstatera att bränsleutgifterna sjunker med stigande färdigställandeår i alla storleksklasser, något mer i storstadsregionerna än i övriga landet.

Eftersom även undersökningen rörande småhus grundar sig på ett urval hushåll har inte de betydande skillnader som finns när det gäller boendeutgifterna kunnat redovisas i sedvanliga tabeller. För några typhushåll har emellertid regionfördelade resultat tagits fram. För makar med ett barn i Stockholmsregionen var nettoutgiften nästan 10 000 kr högre än för motsvarande hushåll utanför storstadsregionerna. För samma typ av göteborgshushåll var skillnaden ca 9 000 kr. Detta trots att skatteeffekt och räntebidrag är betydligt större i storstadsregionerna. Skuldbeloppet är dock mer än dubbelt så högt som för icke storstadsregioner. Bostadsytan är i dessa beräkningar densamma i samtliga jämförda regioner.

Samma bild får man för makar med två barn resp makar med tre eller flera barn. Skillnaderna blir ännu större. Nettoutgiften för hushåll med tre eller flera barn är mellan 16 000 och 17 000 kr högre i Stockholmsregionen och mellan 15 000 och 16 000 kr högre i Göteborgsregionen än utanför storstadsregionerna.

Utvecklingen över tiden kan belysas med SCBs fastighetsprisstatistik. Den bygger på uppgifter från lagfartsbevis om försålda fastigheter. Fastighetspriserna, dvs priserna vid överlåtelser av småhus, har från 1981 till 1988 ökat med i genomsnitt 54 procent (6,4 procent per år i genomsnitt) för riket som helhet. För Stockholms- och Göteborgsregionerna har fastighetspriserna ökat med 90 procent (9,6 procent per år) resp 84 procent (9,1 procent per år), medan uppgången i Mölndalregionen under den redovisade perioden stannade vid 59 procent (6,8 procent per år). Enbart under 1988 steg småhuspriserna i Stockholm med 28 procent och i Göteborg med 24 procent. För riket totalt stannade uppgången vid 18 procent.

Det är intressant att konstatera att prisuppgången 1981-1988 har varit mest markant för småhus i taxeringsvärdeintervallet 401-550 tusen kronor med 80 procent (8,8 procent per år i genomsnitt). I Stockholms

län låg köpeskillingen under första kvartalet 1989 3 gånger högre än taxeringsvärdet, vilket är en betydligt högre kvot än för hela riket (drygt 2,2), trots att taxeringsvärdena i Stockholm ligger drygt 50 procent högre än för riket i genomsnitt.

Inventarier och husgeråd

Inventarier och husgeråd utgör cirka sju procent av den totala privata konsumtionen. Här ingår bl a möbler, där de stora rikstäckande företagen ger ut rikstäckande prislister/kataloger. Om skillnader i prisnivåerna inom detta område förekommer, torde de vara små.

Transport och samfärdsl

Transport och samfärdsl, med ca 17 procent av den totala privata konsumtionen, är ett område där, vilket har antytts tidigare, prisnivåjämförelser kan bli missvisande. Undersökningen av hushållens utgifter, liksom resultaten av 1964 års dyrortsundersökning, visar att utgifterna fördelas olika beroende på region och på tillgång till färdmedel. Att konstatera att t ex bensinen kostar ungefär lika mycket i hela landet - bortsett från lokala och tillfälliga prissänkningar - är därför inte vägledande, eftersom behovet av att använda bilen till nödvändiga transporter, liksom körsträckerna, varierar kraftigt mellan olika regioner. I varugruppen ingår förutom lokalresande och driftskostnader för fordon, även postporto och teletaxor samt inköp av motorfordon.

Fritid

Fritid, nöjen och kultur utgör cirka 10 procent av den totala privata konsumtionen. Här ingår radio och TV, andra fritidsartiklar (t ex sportartiklar), nöjen och rekreation samt böcker, tidningar och tidskrifter. För de varor och tjänster som är jämförbara och prismäts i KPI är skillnaderna i prisnivåer mellan olika regioner inte speciellt stora (TV-licens, tidskriftsprenumerationer och lösnummerpriser på tidningar och tidskrifter), även om de förekommer (dagstidningsprenumerationer). Totalt sett torde eventuella prisnivåskillnader inte vara stora och vara av mindre betydelse.

Resten av hushållens konsumtion kallas diverse i konsumentprisindex och utgör ca 8 procent av privata konsumtionen. Här ingår hälso- och sjukvård, vin, sprit och öl på restaurang, utemåltider, hotellvistelse m m. Här är det svårt att utan speciella undersökningar ge en uppskattning av om regionala skillnader föreligger och hur stora de i så fall är.

Sammanfattning

Den genomgång som gjorts i det föregående visar att skillnader mellan regioner när det gäller prisnivåer och levnadskostnader föreligger för i första hand boende och resor. Boendet är betydligt dyrare i storstadsregionerna, en skillnad som förefaller bli allt större. När det gäller resekostnaderna behövs en specialundersökning som också tar hänsyn till tidsåtgången för och ändamålet med resorna för att fastställa vilka skillnader som föreligger mellan regionerna och hur stora de är.

Appendix

Bostadskostnaderna i småhus: en jämförelse mellan storstäder och landsort (Vogel)

I kapitel 11 visades att boendekostnaderna i storstadsregionerna var avsevärt större än i resten av landet. Skillnaden var 12 000 kr/år i medeltal. Dessa resultat bygger på intervjumaterial som ger en sammanfattande bild av samtliga kostnader som i deklarationssammanhang tas upp i fastighetsdeklarationen.

Det finns ett flertal problem vid regionala jämförelser av denna statistik: här ingår även kostnader som egentligen inte bör räknas som boendekostnader (t ex konsumtionslån med fastigheten som säkerhet). Det finns vidare regionala skillnader i husens storlek, ålder och utrustning. Dessutom visar statistiken boendekostnaderna för *dem som just nu bor i småhusen*. Kostnaderna beror till stor del på den aktuella lånesituationen, och den avgörs av hur länge man har bott i huset (dvs i vilket penningvärde det är köpt), i vilken utsträckning man har renoverat eller av andra skäl höjt lånen, och de beror också på de boendes personliga ekonomi. Om de småhusboende i en region utgör ett selektivt urval med höga inkomster och förmögenhet underskattas boendekostnaderna. Just detta gäller för storstadsregionerna. Vi vet att boendekostnaderna för samma typ av hus kan variera avsevärt både inom och mellan regioner, beroende på sådana faktorer.

Därför kan jämförelser av faktiska boendekostnader i olika regioner vara missvisande när man vill bedöma *levnadskostnaderna* i en region. Sådana jämförelser måste vara oberoende av vem som bor i husen, och de måste gälla samma hus.

I detta appendix beräknar vi därför *hypotetiska boendekostnader för ett medelhus med hänsyn till lokala marknadspriser och beskattning*.

I dessa beräkningar konstanthåller vi den boendes inkomster, husets storlek, standard och byggnadsår, och dessutom inköpsåret, kontantinsatsen och låneräntan, men låter marknadspriserna variera mellan regioner.

I det följande redovisas *typfallsberäkningar* av boendekostnaderna i småhus i de tre storstadsregionerna med jämförelse med ett referensområde. Vi har valt Småland, exkl kommunerna Kalmar, Växjö och Jönköping. Referensområdet får representera landsbygden utanför de större städerna.

Vi utgår från följande förutsättningar:

Vi studerar ett "medelhus" i SCBs fastighetsprisstatistik. Detta hus är byggt på 60-talet, har värdepoäng 13-16 och en area på 116-136 m².

För var och en av de fyra regionerna hämtas taxeringsvärdet samt köpeskilling för denna typ av hus ur fastighetsprisstatistiken.

Vi tittar på två fall: ett sådant hus som köpts 1983 resp 1988.

Köparens årsinkomst är 180 000 kr, han betalar i båda fallen 100 000 kr kontant, och låneräntan är 12 procent.

Typfallsberäkningarna visar kapitalkostnaderna inkl fastighetsskatt enligt 1988 års skatteregler resp 1991 års regler (enl RINK). Vi bortser således från underhållskostnader och amortering. Beräkningarna visar tre typer av effekter:

regionala variationer i kapitalkostnader

skatteomläggningens effekter

effekter av den tid man ägt småhuset.

Beräkningarna ger en *representativ bild av marknaden som möter bostadskonsumenter som är relativt nya på bostadsmarknaden*. Äldre småhusägare som ägt sitt hus längre än fem år bör ha en mera gynnsam situation. För en bedömning av bostadsmarknaden är det emeller-

tid de nya konsumenterna som bör stå i blickpunkten: det är de som möter de av marknadspriserna och beskattningen skapade bostadskostnaderna. Boendekostnaderna för gamla resp nya småhusägare är den idag kanske viktigaste jämlikhetsfrågan: gamla småhusägare (särskilt i storstadsregionerna) har kunnat tillgodoräkna sig enorma latent inflationsvinster, som nu kan tas ut antingen som ett billigt boende eller som konsumtion (reavinst, belåning). I storstadsregionerna har värdestegringen på småhus legat i storleksordningen en (skattefri) miljon. Dagens marknadspriser måste betalas av de nya konsumenterna i form av höga boendekostnader. Det är frågan om en dramatisk omfördelning mellan generationerna, som leder till att ungdomar får väsentligt högre boendekostnader än föräldragenerationen. Reavinstbeskattningen har haft en allt mindre korrigeringseffekt. Den här effekten är störst i storstadsregionerna.

Marknadsvärden

I tabell 11.1 visas att 1983 års marknadsvärde och köpesumma var 72 procent högre i Stockholmsregionen än i Småland. Fem år senare (1988) var stockholmshuset 130 procent dyrare än smålandshuset. Motsvarande hus i Malmö- resp Göteborgsregionen var 1988 72 resp 103 procent dyrare. I Stockholmsregionen kostade "medelhuset" 768 000 kronor år 1988 enl SCBs fastighetsprisstatistik. Detta hus skulle i den nya taxeringen ha fått ett taxeringsvärde på 776 000 kr. Vid slutet av 1989 bör marknadsvärdet ligga vid drygt en miljon kronor. Beräkningarna baseras på sålda fastigheter i samtliga kommuner enl redovisningen i övrigt i denna rapport. I statistiken dominerar småhusen i de yttre förorterna. I de inre förorterna i Stockholmsregionen ligger priserna betydligt högre. Där bör marknadspriset ligga på närmare 1,5 miljoner. Beräkningarna i tabell 11.1 är således relativt snälla: de gäller varken småhus i extremt dyra områden, inte heller nya hus eller extrema lyxhus.

Fastighetsskatten

Fastighetsskatten baseras på taxeringsvärdena, som i sin tur baseras på fastighetsprisstatistiken. Det innebär att marknadsvärdena pressar upp fastighetsskatten. I Stockholmsregionen är den således nästan dubbelt så hög som i Småland. 1991 och enligt det nya skattesystemet (RINK)

ökar denna skillnad ytterligare: i Stockholmsregionen blir fastighets-skatten 130 procent högre än i Småland, i Göteborgsregionen 85 procent högre. Merkostnaden blir i Stockholmsregionen cirka 5 244 kronor och i Göteborgsregionen 3 456 kronor.

Kapitalkostnader

De totala kapitalkostnaderna *inkl fastighetsskatten* varierar ännu kraftigare, trots att vi tittar på samma typ av hus. Den övre delen av tabellen visar hur det går för den som har köpt medelhuset år 1983. Fem år senare (1988) betalar stockholmaren 26 357 kr/år och smålänningen 12 778 kr för samma hus, köpt fem år tidigare. Göteborgaren och Malmöbon betalar 21 resp 19 000 kr per år. Skillnaden blir ännu större om man tittar på ett nyköpt hus (år 1988). Då betalar stockholmaren 46 815 kr, smålänningen 17 230 kr, göteborgaren 40 243 och Malmöbon 33 337 kronor per år. Här ligger alltså skillnaden i kapitalkostnad i samma typ av hus på närmare 2 500 kronor per månad mellan Stockholmsregionen och Småland.

Dessa beräkningar gäller det gamla skattesystemet. Om vi får en skatteomläggning enl RINK blir skillnaderna ännu större: stockholmaren som har köpt hus år 1988 får betala 65 452 kr, och smålänningen betalar 23 388 kr för samma hus. Här ligger alltså skillnaden på 3 500 kronor per månad. I det nya skattesystemet blir det alltså ännu dyrare att bo i storstadsregionerna: merkostnaden i Stockholmsregionen kan ur tabell 11.1 härledas till följande belopp:

Extra kapitalkostnad (kr/år) jämfört med Småland			
Skattesystem	1989	1991 (RINK)	Ökning
Inköpsår 1983	13 579	20 924	+ 7 345
Inköpsår 1988	29 585	42 064	+12 479

Som synes ökar boendekostnaderna med 7 resp 12 000 kr *mera* i Stockholmsregionen jämfört med Småland: med RINK blir det alltså *relativt sett ännu dyrare att bo i småhus i storstadsregionerna*.

Tabell 11.1 Fastighetsskatt och kapitalkostnad för "medelhuset" köpt 1983 resp 1988. Kostnader enligt 1989 års resp 1991 års skattesystem (RINK). Kontantinsats: 100 000 kr. Samtliga beräkningar är genomförda i samma penningvärde (1988).

Region	Stockholmsreg				Göteborgsreg				Malmöreg				Småland ¹			
	1989	RINK	1989	RINK	1989	RINK	1989	RINK	1989	RINK	1989	RINK	1989	RINK	1989	RINK
INKÖPSÅR 1983																
Inkomst (tkr)	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180
<u>Data om huset</u>																
Köpesumma (tkr)	447		367		347		347		347		260		260		260	
Taxeringsvärde (tkr)	309	776	280	627	260	627	260	476	185	339			185	339		
Kontantinsats (tkr)	100		100		100		100		100		100		100		100	
Skuldbelopp (tkr)	347		267		247		247		160		160		160		160	
<u>Kostnader</u>																
Fastighetsskatt (kr)	1442	9312	1306	7524	1213	7524	1213	5712	863	4068			863	4068		
Kapitalkostnad ² (kr)	26357	38432	20898	29924	19345	29924	19345	26432	12778	17508			12778	17508		

INKÖPSÅR 1988

Inkomst (tkr)	180	180	180	180	180	180	180	180
Data om huset								
Köpesumma (tkr)	768			671	567		330	
Taxeringsvärde (tkr)	309	776		280	627	260	476	339
Kontantinsats (tkr)	100			100	100		100	
Skuldbelopp (tkr)	668			571	467		230	
Kostnader								
Fastighetsskatt (kr)	1442	9312	1306	7524	1213	5712	863	4068
Kapitalkostnad ² (kr)	46815	65452	40243	54474	33337	46912	17230	23388

1 exkl Kalmar, Växjö och Jönköping

2 inkl fastighetsskatt

Kapitel 12

Sociala relationer

Kontakter mellan människorna - kontakter med familj, grannar, arbetskamrater, vänner och bekanta eller inom föreningslivet - präglas i betydande utsträckning av grundläggande faktorer som urbaniseringen, hushållssplittringen, sysselsättningen och den offentliga sektorns övertagande av hushållssektorns traditionella servicefunktioner.

Urbaniseringen innebär förflyttningar och har under efterkrigstiden medfört att en stor del av befolkningen har bosatt sig långt från uppväxtorten och därmed ofta förlorat möjligheterna till täta kontakter med föräldrar och andra släktingar, barndomsvänner och sin förankring i ett lokalt socialt nätverk. På inflyttningssorterna var det nödvändigt att bygga upp ett nytt socialt nätverk, där släkten och barndomsvännerna spelade en mindre roll och där istället grannkontakternas, arbetskamraternas och föreningslivets betydelse ökade. Mindre kontinuitet i de sociala relationerna, mera anonymitet i de stora städerna och en tydligare uppdelning mellan arbete och fritid gav säkert livet på inflyttningssorterna mindre av den sociala gemenskap som ett kvarboende på uppväxtorten kunde ge.

Under efterkrigstiden har vi också sett dramatiska förändringar i sysselsättningen. Kvinnornas förvärvsintensitet har ökat kraftigt och därmed vidgat de sociala kontakterna. Detta gäller inte minst i storstads-länen, där år 1988 83 procent av alla kvinnor förvärvsarbetade, mot något under 80 procent för övriga län - 54 procent av storstadskvinnorna arbetade på heltid mot cirka 40 procent av kvinnorna i det övriga landet (enligt SCBs arbetskraftsundersökningar). I omstruktureringen av arbetsmarknaden ingår en överföring av arbetsuppgifter från hus-

hållen till främst den offentliga sektorn. Det gäller dels barntillsynen, vården av anhöriga och utbildningen. Barnstugorna, sjukvården, åldersvården och yrkesutbildningen övertog omsorgsfunktioner som på gott och ont innebar praktiska och emotionella band mellan familjemedlemmar och generationer. Ett minskat beroende av familj och släktingar kan vara positivt för de som inte för egen del och just då behöver sitt nätverk. Men det kan också vara negativt t ex för svaga personer för vilka familjerelationer kan innebära stöd och emotionell trygghet.

Under de senaste årtiondena har vi vidare haft en omfattande hushållssplittring i form av ökande skilsmäsofrekvens och avbrutna samboendeförhållanden. Sålunda har skilsmäsofrekvensen fördubblats sedan början av 1960-talet vilken i sin tur var dubbelt så hög som den var i mitten av 1940-talet. Den ökade familjesplittringen brukar sättas i samband med urbaniseringen, den ökade förvärvsfrekvensen bland kvinnor och sekulariseringen.

Familjerna är således betydligt stabilare i landsorten än i storstadsregionerna. Det är mellan 30 och 50 procent vanligare att familjerna upplöses i de tre storstadsregionerna än i riket som helhet. Om man gör en tio-i-topp-lista av kommunerna med den högsta isärflyttningsfrekvensen hamnar, med ett undantag, samtliga inom storstadsregionerna (åldersstandardiserade indextal; genomsnitt för riket=100): Solna 169, Sundbyberg 154, Stockholm och Malmö 145, Haninge 144, Botkyrka 139, Göteborg, Huddinge, Sigtuna och Oxelösund 132. På den motsatta sidan, med lägst isärflyttning, hamnar kommuner som Överkalix 32, Sorsele 41, Öckerö 43, Habo, Övertorneå och Götene 48 osv (Välfärdsbulletinen nr 3, 1989). Solna har alltså en mer än fem gånger så hög familjeupplösning som i Överkalix.

I detta kapitel skall vi redovisa några mått på kontakter mellan människor i olika avseenden familjekontakter, grannkontakter, kontakter med vänner och bekanta osv. Men kan man göra statistik av detta? Många aspekter på de levnadsförhållanden som redovisas i övriga kapitel är ganska enkla att beskriva statistiskt, t ex trångboddhet, bilinnehav och andra materiella förhållanden. Men när man vidgar perspektivet till olika aspekter på livskvalitet saknar man ofta vedertagna indikatorer som fångar upp det väsentliga i dessa begrepp.

Ensamhet och isolering är kanske i första hand ett välfärdsproblem på ett inre individuellt plan. Upplevelsen av ensamhet finns inom individen. Samhällets möjligheter att hjälpa individen i detta avseende är också mera begränsade än när det gäller den materiella levnadsstandarden. Ensamhet kan också vara något positivt för individen om den är självvald - till skillnad från påtvingad isolering. Även på detta område gäller att människor har olika behov och intressen.

På grund av dessa svårigheter att kartlägga den inre upplevelsen av ensamhet studerar vi istället förutsättningarna för ensamhet eller gemenskap, nämligen omfattningen av kontakter med andra människor i olika avseenden. Det är med andra ord kvantitet och allsidighet i de sociala relationerna som välfärdsstatistiken kan belysa. När det däremot gäller kvalitetsaspekten - positiva upplevelser att älska och vara älskad, att känna trygghet i sina sociala relationer och möta uppskattning från omvärlden saknar vi användbara statistiska mått.

Familjekontakter

Redan i kapitel tre, som handlar om demografisk segregation, redovisades utvecklingen när det gäller olika familjers sammansättning - andelen ensamstående, andelen barnfamiljer, pensionärshushåll osv. Vi kommer i detta avsnitt att ansluta till och komplettera dessa uppgifter genom att dels visa hur många som bor helt ensamma i de olika områdena, dels hur många som inte brukar ha kontakt med någon nära anhörig så ofta som en gång i månaden.

Utvecklingen i Sverige går mot allt mindre hushåll. I ett längre perspektiv finner man att år 1945 utgjorde enpersonershushållen 14 procent av samtliga hushåll. Fyrtio år senare, 1985, hade denna andel ökat till 36 procent. Under samma tid minskade medelantalet personer per hushåll från 3,1 till 2,2.

I tabell 12.1 visas att 19 procent av alla personer mellan 16 och 74 år **bor helt ensamma**. Under perioden mellan 1978 och 1988 är detta en ökning med två procentenheter. Ensamboendet är vanligast bland de allra äldsta. I åldersgruppen 75-84 år bor 34 procent bland männen och 64 procent bland kvinnorna ensamma. Den större andelen ensamboende bland äldre kvinnor förklaras av att kvinnor lever längre än män

och att de i ett parförhållande ofta är yngre än männen. Det fanns 1987 cirka 455 000 änkor men bara 116 000 änklingar.

Men även i medelåldern - efter den normala åldern för familjebildning - finns ett stort antal som är helt ensamboende, och det antalet har ökat markant. Bland 25-34-åringarna är 20 procent ensamboende och det är en andel som ökat med 6 procentenheter på bara 12 år. Det är här främst männen som är ensamboende, en följd av att dessa bildar par något senare och att kvinnor i större utsträckning väljer äldre partners.

De regionala skillnaderna blir då i stor utsträckning en återspeglning av regionens köns- och ålderssammansättning. I det äldre hyresbeståndet i de gamla stadskärnorna bor många äldre människor - här är också ensamboendet utbrett. Motsatsen gäller då ofta för de nybyggda bostadsområdena i storstadsregionernas periferi. Enligt tabell 12.1 är 24 procent inom Stockholmsregionen ensamboende, (hela 32 procent i Stockholms kommun), cirka 20 procent i Göteborgs- och Malmöregionerna samt 15-17 procent i områdena utanför de större kommunerna. I samtliga områden visas ökande andelar ensamboende - högst är ökningen i det norra inlandet (fem procentenheter) vilket kan bero på en relativt sett ökande andel åldringar med fler änkor/änklingar till följd.

Då man ser specifikt till storstadsregionerna visas en mycket tydlig trend när det gäller ensamboendet i centrum kontra periferin - 42 procent i de centrala delarna, 22 i närorter och 14 i ytterorter. I de centrala delarna dominerar hyreslägenheterna bland de ensamboende. Av de som bor i områden med i huvudsak allmännyttans bostäder är 45 procent ensamboende mot 33 procent i områden med de mera kapitalkrävande bostadsrätterna. Ökningstakten har emellertid varit störst i närort - här har också andelen personer över 65 år ökat.

Indikatorn i tabellernas andra kolumn - *ej kontakt med anhörig* - redovisar dem som dels är ensamboende, dels inte träffar någon nära anhörig (föräldrar, syskon, barn) så ofta som en gång i månaden. Detta gäller för sju procent i befolkningen. Här har emellertid utvecklingen gått i positiv riktning - mot lägre andelar utan familjekontakter. Parallellt med en ökad familjesplittring i form av allt flera uppbrott från parförhållanden och ett ökat ensamboende, har familjekontakterna med föräldrar, barn och syskon ökat i betydelse.

Tabell 12.1 Sociala relationer i olika delar av landet. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ensam- boende	Ej kon- takt m. anhörig ¹	Ej kon- takt m. vänner ¹	Ingen grann- kontakt ²	Saknar nära vän ¹	Socialt isolerad ¹
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	18.7	7.1	8.2	25.1	20.9	1.4
Trend 1978-88	2.1*	-1.4*D	-5.9*	-4.9*D	-4.5*D	-1.1*
RUT-Regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen	23.7	9.6	8.5	29.6	18.8	2.2
Göteborgsregionen	19.6	8.2	8.3	30.5	19.8	1.6
Malmöregionen	20.2	7.3	9.9	33.2	19.4	1.8
Stödjepunkter i söder	19.1	6.7	8.6	27.7	21.3	1.3
Stödjepunkter i norr	16.7	6.4	7.2	21.2	22.0	1.1
Mindre regioner i söder	15.4	5.4	7.9	20.9	21.9	1.1
Mindre regioner i norr	17.5	6.9	8.2	19.7	21.4	1.0
Norra inlandet	16.4	7.0	8.1	14.6	24.1	1.1
Trend 1978-88						
Stockholmsregionen	2.1	-2.4*D	-7.2*	-10.5*	-5.1*	-1.3*
Göteborgsregionen	1.0-	-1.4-	-3.8	-1.7	-3.0 D	-0.6 D
Malmöregionen	1.9	-2.9	-7.3*	-11.5*	-11.0*D	-2.3*
Stödjepunkter i söder	2.7*	-1.7*	-6.3*	-5.1 D	-3.1	-1.3*
Stödjepunkter i norr	1.9	-0.9*D	-4.6	-4.4*D	-2.3-	-0.8-
Mindre regioner i söder	0.8-	-0.9 D	-7.0*	-3.0	-5.1*D	-0.8*
Mindre regioner i norr	3.0*	-0.4	-5.7*	-3.4 D	-4.7*D	-1.7
Norra inlandet	5.0*	0	0.9-	3.4*D	-4.3	-0.4

1) Uppgifter saknas år 1978.

2) Uppgifter saknas åren 1978-79.

Tabell 12.2 Sociala relationer. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ensam- boende	Ej kon- takt m. anhörig ¹	Ej kon- takt m. vänner ¹	Ingen grann- kontakt ²	Saknar nära vän ¹	Socialt isolerad ¹
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	18.7	7.1	8.2	25.1	20.9	1.4
Trend 1978-88	2.1*	-1.4*D	-5.9*	-4.9*D	-4.5*D	-1.1*
ALLA STORSTADSOMR						
Nuläge 1983/88	22.1	8.8	8.6	30.8	19.2	2.0
Trend 1978-88	1.9	-2.3*	-6.4*	-8.2*	-5.0*D	-1.1*
Regiondel						
Nuläge 1983/88						
Centrum	41.8	15.4	7.7	42.4	16.4	3.5
Närort	21.7	9.1	9.2	33.7	20.9	1.9
Ytterort	14.3	5.7	8.3	21.9	18.1	1.4
Trend 1978-88						
Centrum	1.3-	-5.0*	-9.8*	-13.2*	-5.4*	-3.3*
Närort	3.6*	-1.4	-6.0*	-6.0	-2.7*D	-0.8
Ytterort	1.2-	-1.6	-5.3*	-7.7*	-8.0*	-0.5
Förortsområden						
Nuläge 1983/88						
> 80 % småhus	7.3	3.5	7.3	15.9	19.1	0.7
> 80 % bostadsrätt	24.0	9.2	11.6	37.3	22.5	2.9
> 80 % hyresrätt	28.8	12.4	10.4	41.0	20.6	2.2
Trend 1978-88						
> 80 % småhus	0.3-	-2.0*	-5.7*	-8.4*	-5.7*D	-0.6
> 80 % bostadsrätt	5.0	-2.6	4.7	-10.8*	-3.0	2.4
> 80 % hyresrätt	6.4*	2.0	-5.9*D	-5.3 D	-2.4 D	-1.4

Områdeskluster

Nuläge 1983/88

Hpriv centr -1951	43.0	15.5	7.6	42.9	15.4	3.6
Hallm centr	45.3	20.7	5.0	37.1	19.5	3.7
Brätt centr	33.3	11.5	8.5	47.1	19.7	3.3
Hpriv näroort	36.9	13.4	9.3	43.0	19.0	3.1
Hallm näroort	26.7	11.9	10.6	42.7	23.0	2.1
Brätt när- el ytterort	25.9	10.0	11.7	38.8	20.7	3.1
Småhus näroort	7.1	3.3	6.9	17.5	19.4	0.4
Blandomr näroort	15.1	7.2	7.9	26.0	21.1	1.4
Hallm ytter	27.3	10.5	8.4	34.9	17.1	2.0
Småhus ytter	7.4	3.6	7.7	14.8	19.0	0.9
Blandomr ytter	12.8	4.6	7.2	19.6	16.7	1.3

Trend 1978-88

Hpriv centr -1951	0.6	-5.5*	-7.9*	-13.5*	-3.6	-2.9
Hpriv näroort	9.7*	0.1-	-9.5*	-8.7	-5.4	-0.9-
Hallm näroort	6.7*	1.7-	-5.4	-3.1	-0.2	-0.3
Brätt när- el ytterort	5.0*	-1.1 D	1.1-	-5.7	-8.7*	1.9
Småhus näroort	0.8-	-3.3*	-5.7	-8.9	-5.4*D	-0.3
Blandomr näroort	-3.0 D	-4.9	-7.8	-2.8-	4.4	-2.4
Hallm ytter	5.5-	-3.9-	-8.6*	-5.1*D	-13.1*	-1.9-
Småhus ytter	-0.2	-1.0	-5.6*	-7.8*	-5.8	-0.8
Blandomr ytter	3.4	-1.8	-6.1	-4.6 D	-4.1-	0.7

1) Uppgifter saknas år 1978.

2) Uppgifter saknas åren 1978-79.

Tabell 12.2 forts Sociala relationer. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ensam- boende	Ej kon- takt m. anhörig ¹	Ej kon- takt m. vänner ¹	Ingen grann- kontakt ²	Saknar nära vän ¹	Socialt isolerad ¹
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	18.7	7.1	8.2	25.1	20.9	1.4
Trend 1978-88	2.1*	-1.4*D	-5.9*	-4.9*D	-4.5*D	-1.1*
ALLA STORSTADSOMR						
Nuläge 1983/88	22.1	8.8	8.6	30.8	19.2	2.0
Trend 1978-88	1.9	-2.3*	-6.4*	-8.2*	-5.0*D	-1.1*
<u>Miljonprogramråden</u>						
Nuläge 1983/88						
Hallm närort	23.2	14.6	9.9	42.5	24.7	2.2
Hallm ytterort	27.7	11.8	7.8	33.1	17.2	2.2
Brätt närort	23.3	10.2	12.9	36.4	21.8	3.6
Brätt ytterort	21.2	8.0	13.1	31.3	22.0	2.9
Småhus närort	5.5	3.3	6.8	18.5	18.0	0.8
Småhus ytterort	5.2	3.5	7.4	14.2	18.3	0.7
Trend 1978-88						
Hallm närort	8.5	5.9	1.0-	9.1	1.7-	2.5 D
Hallm ytterort	5.9-	0.3-	-5.4	1.7 D	-9.3	-1.0-
Brätt närort	12.0*	-10.0	1.2-	-10.0-	-5.1-	1.4-
Småhus närort	-1.2-	-2.1 D	-5.8	-5.3	-8.9*	1.1
Småhus ytterort	0 D	1.2	-3.9	-6.0*D	-1.7	0.8

1) Uppgifter saknas år 1978.

2) Uppgifter saknas åren 1978-79.

Skillnaderna mellan de olika regionerna samvarierar naturligt nog med andelen ensamboende, men påverkas också av hur stor andel av befolkningen i ett område som är nyinflyttade. I Stockholms kommun saknar var åttonde person sådana här familjekontakter mot ungefär var sextonde i områdena utanför de större kommunerna. I de centrala delarna av storstadsområdena uppger 15 procent att man inte umgås med anhöriga - högst är andelen i områden med allmännyttans hyresrättslägenheter (21 procent). I ytterområdena är motsvarande andel endast sex procent. Trenderna visar dock på en snabbare positiv utveckling i centrum-områdena, en minskning med fem procentenheter.

Kontakter med grannar, vänner och bekanta

Med övriga indikatorer i tabell 12.1-2 går vi så ett steg utanför själva hushållet och ser till umgängeskontakter överhuvud taget.

"Inga grannkontakter" sägs de ha som svarat nej på frågan "Finns det någon här i området som Du brukar utbyta små tjänster med, t ex genom att hjälpa varandra med blomvattning eller lån av småsaker?" och som svarat mindre än någon gång i kvartalet på frågan "Hur ofta brukar Du själv träffa och vara tillsammans med någon av Dina grannar?". Här hamnar var fjärde vuxen person, 25 procent, men även här har trenden gått mot ökande grannkontakter. Under perioden sedan 1978 minskade således andelen med fem procentenheter, bl a innebärande en viss regional utjämning.

Fortfarande är dock skillnaderna mellan olika områden i Sverige stora. I Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna ligger andelarna på cirka 30 procent mot 15 procent i norra inlandet. Men skillnaderna har varit betydligt större: under perioden minskade andelen utan grannkontakter med 11-12 procentenheter i Stockholms- och Malmöregionerna men ökade med tre procentenheter i norra inlandet.

Skillnader i grannkontakter mellan boende i olika delar av storstadsregionerna kan antagligen bero på flera samverkande faktorer, t ex boendetid i området, hur stora omflyttningarna är mellan områdena samt hur homogen eller heterogen befolkningen i de olika områdena är. Det är således betydligt vanligare att människor har kontakt med varandra i småhusområden än i områden med i huvudsak hyres- och bostadsrätter. Högsta andelen utan grannkontakter redovisar de som bor i områ-

den med centrala bostadsrätter (47 procent), följt av privata hyreslägenheter i centrum och närort samt allmännyttans bostäder i närorter (43 procent). Här tycks således anonymiteten människor emellan vara betydligt större än i t ex förorternas småhusområden, där endast cirka 16 procent inte säger sig ha några utvecklade grannkontakter.

Andelen som *inte träffar några vänner eller bekanta* så ofta som en gång i kvartalet skiljer sig däremot ganska litet åt mellan de olika regionerna i landet. Totalt hamnar åtta procent av befolkningen här - en minskning med hela sex procentenheter sedan 1978. Liksom när det gällde grannkontakter har denna utveckling inneburet en viss regional utjämning så att samtliga RUT-regioner nu har andelar på 7-10 procent. Även i de olika bostadsområdena i storstadsregionerna är skillnaderna förhållandevis små.

Slutligen har vi också ställt en fråga om man, vid sidan av den egna familjen, *har någon riktigt nära vän* som man kan ta kontakt med och prata med om vad som helst. Syftet med frågan är att få en viss uppfattning om de sociala kontakternas kvalitet - om man har någon att anförtro sig åt. Var femte person i den vuxna befolkningen säger sig sakna någon sådan vän, men även för denna indikator har det skett en ganska snabb utveckling under den senaste tioårs-perioden. 1979 uppgav nämligen var fjärde person att man inte hade någon nära vän. Denna utveckling går igen även i de olika storstadsregionerna, där skillnaderna mellan områdena är ganska små och dessutom förefaller vara relativt oberoende av områdenas karaktär.

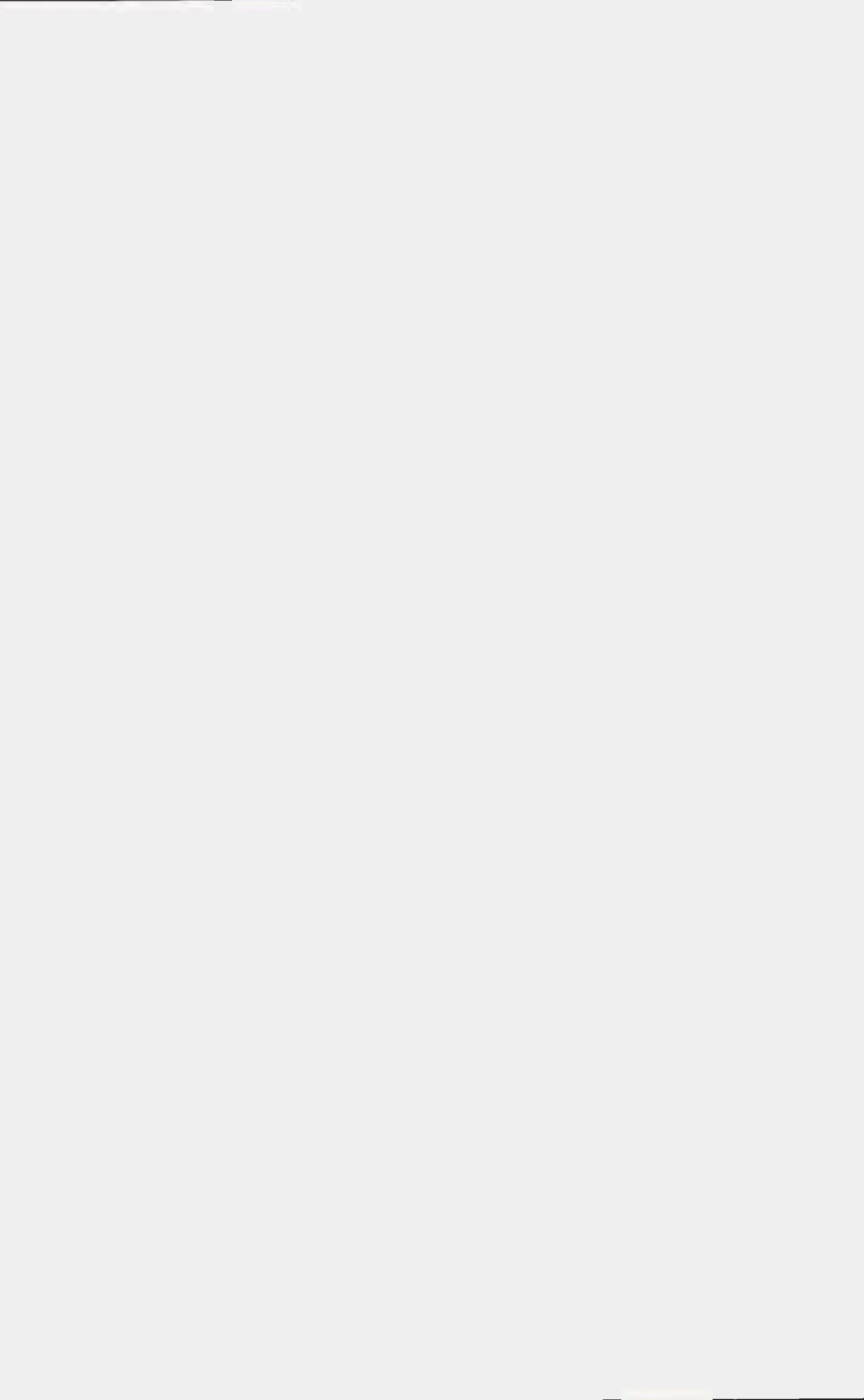
Social isolering

En liten del av befolkningen, cirka en och en halv procent, kan betecknas som *socialt isolerade*. Utvecklingen sedan 1978 visar en minskning med cirka en procent, dvs närmast en halvering av andelen isolerade. Våra resultat bör emellertid snarast uppfattas som minimiskattningar - man bör räkna med att de intervjuade ibland undviker att berätta om ensamhet.

Med att vara socialt isolerad menas att man dels är ensamboende, dels under loppet av en normal vecka inte haft några kontakter med anhöriga, grannar, arbetskamrater eller andra vänner och bekanta. I ULF-undersökningarna har visats att denna sociala isolering är vanligast i de

övre åldrarna, där döden har ryckt bort anhöriga och vänner. Den är också hög bland förtidspensionärer och personer med rörelsehinder och andra handikapp, men framför allt bland ensamstående män i medelåldern (11 procent).

Storstäderna tycks ha en något högre andel socialt isolerade. Högst är den bland de boende i de centrala citykärnorna där 3-4 procent är socialt isolerade enligt detta sätt att räkna. Här har dock också minskningen varit särskilt hög - drygt tre procentenheter.

Kapitel 13

Kriminalitet

Det är väl känt att brottsligheten är starkt koncentrerad till vissa begränsade delar av landet och varierar markant med befolkningstätheten. Områden med många individer per ytenhet har således en hög brottsnivå och vice versa. De högsta brottsnivåerna finns följaktligen i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö medan de lägsta nivåerna finns i Norrland samt i delar av Sydsverige.

Att de mest tätbefolkade delarna av landet också har det största antalet brott brukar främst ges två förklaringar: tillfällesstrukturen och den svagare sociala kontrollen.

Tillfällesstrukturen utgörs, när det gäller egendomsbrott, t ex av affärernas rikhaltiga varuutbud i citykärnorna, mängden av under dagtid övergivna lägenheter och småhus i storstädernas ytterområden eller av fullbelagda parkeringsplatser och -garage. Mängden av presumtiva frestelser är således betydligt större i storstäder än på mindre orter. När det gäller våldsbrott har storstadsregionerna också ett mer utvecklat nöjesliv med restauranger, nattklubbar, discotek etc, oftast i den centrala innerstaden, där ungdomar från hela storstadsområdet samlas och konfronteras. Den **svagare sociala kontrollen** som finns i storstadsregionerna gör det lättare att leva som social avvikare och detta kan underlätta uppkomsten av brottsdelkulturer. Härtill kommer att upptäcktsrisken också är mindre.

Brottsnivån och brottslighetens utseende varierar också markant mellan stadens olika delar; ett område som har mycket gatuvåld behöver inte samtidigt ha många bostadsinbrott, och omvänt, ett område med många bostadsinbrott kan kanske vara nästan fritt från gatuvåld. En

ytterligare aspekt på brottsligheten i stadens olika delar är dess grad av lokalitet; i vissa områden begås brotten huvudsakligen av dem som bor i området, i andra områden är det tillfälliga besökare som står för de flesta brotten. I vissa delar av staden är en större andel av de boende kända för brott än i andra delar, detsamma gäller också offer för brott. Områden med många brottsoffer är inte alltid samma områden som har många brottslingar boende där (Wikström, 1988).

I detta kapitel skall vi först redovisa brottsligheten utifrån kriminalstatistikens uppgifter om de *anmälda brotten* regionala fördelning. Därefter ser vi kriminaliteten ur ett offerperspektiv. I debatten kring trygghetsfrågan har ofta riskerna för olika typer av brottslighet observerats. Genom så kallade offerundersökningar som integrerats med levnadsnivåundersökningarna kan vi följa riskerna att bli utsatt för olika former av våld eller hotelser, stölder eller skadegörelser. Liksom i de flesta andra länder har Sverige en ökning av den registrerade brottsligheten. Ur individuell välfärdssynpunkt är det förstås *sannolikheten att drabbas* som står i centrum för vårt intresse, men även *den psykologiska otryggheten* som många människor kan uppleva. I andra kapitel i denna rapport behandlas trygghetsdimensionen ur övriga perspektiv, t ex när det gäller sysselsättning, ekonomi och boende.

Utvecklingen enligt kriminalstatistiken

Det är en ganska allmän uppfattning att våldet och kriminaliteten breddat ut sig allt mer i samhället. Detta tycks också bekräftas av den offentliga kriminalstatistiken. År 1988 polisanmälades 955 043 brottsbalksbrott i Sverige. Under tioårs-perioden sedan 1978 är detta en ökning från 683 646 brott, dvs drygt en kvarts miljon brott.

De regionala variationerna är betydande med en mycket stark koncentration till de tre storstadsregionerna. I Stockholmsregionen polisanmälades år 1988 19 391 brottsbalksbrott per 100 000 invånare. I Göteborgsregionen är motsvarande siffra 15 776 och i Malmöregionen 18 033. Dessa tre områden har brottsnivåer som är betydligt högre än i landet i övrigt, där 10 450 brott anmälades per 100 000 invånare år 1988.

I tabell 13.1 visas den regionala fördelningen av några olika brottstyper för storstadsregionerna resp landet i övrigt. Brottskoncentrationen

Tabell 13.1 Anmällda brott i vissa regioner 1988 fördelade per 100 000 av medelfolkmängden.

Brottsart	Stock- holms- reg	Göte- borgs- reg	Malmö- reg	Övriga riket	Hela riket
Mord eller dråp, misshandel med dödlig utgång	2	2	3	1	2
Misshandel, ej dödlig utgång	644	501	570	375	445
Olaga hot, ofredande	465	346	495	279	329
Våldtäkt	23	22	19	13	16
Rån	120	89	84	24	50
Inbrottsstöld	2 520	2 047	2 148	1 197	1 552
därav i lägenhet el villa	419	483	414	149	239
Övrig stöld, snatteri	6 952	5 321	6 097	3 056	4 094
därav i butik och varuhus	1 076	825	1 287	544	701
Fullbordade biltillgrepp	1 142	798	496	304	502
Bedrägeri	1 867	1 461	1 363	816	1 083
Skadegörelse	1 299	1 087	1 232	918	1 016
Narkotikabrott	241	593	415	333	344
Trafikonykterhetsbrott	313	304	302	279	289
Samtliga brott (ej enbart de ovan redovisade)	19 391	15 776	18 033	10 450	12 875

Källa: Rättsstatistisk årsbok 1989, SOS, SCB 1989

till storstadsregionerna framgår här mer eller mindre markant för var och en av brottskategorierna. En av de mera iögonfallande brottstyperna i detta avseende är *rånen*. Av de 4 177 rån som anmälades 1988, inträffade två av tre i någon av storstadsregionerna, varav Stockholmsregionen ensamt svarade för 1 758 rån (42 procent). Ungefär detsamma är förhållandet för *biltillgreppen*. Av drygt 42 000 anmälda fullbordade tillgrepp inträffade närmare 17 000 i Stockholmsregionen, närmare 6 000 i Göteborgsregionen och drygt 2 000 i Malmöregionen. I relation till befolkningsstorleken innebär detta att dessa brott förekommer drygt dubbelt så ofta i Stockholms- som i Malmöregionen och närmare fyra gånger så ofta som i riket utanför de tre storstadsregionerna.

När det gäller *våldsbrott* som misshandel, olaga hot och ofredanden är de regionala skillnaderna något mindre. I Stockholmsregionen anmälades 1988 1 109 sådana brott per 100 000 personer. I Göteborgs- resp Malmöregionen är motsvarande siffra 847 resp 1 065 och i riket i övrigt 654.

De brottskategorier i tabellen som är jämnast spridda över landet är trafiknykterhetsbrott och narkotikabrott. För *narkotikabrotten* noteras en överrepresentation i Göteborgsregionen - närmare 600 anmälda brott per 100 000 personer mot mellan 200 och 400 i Stockholm, Malmö och övriga delar av landet. Eftersom såväl narkotikabrott som trafiknykterhetsbrott så starkt hänger samman med polisens insatser, går det dock inte att ur dessa uppgifter utläsa omfattningen och hur de varierar mellan olika regioner.

I ett längre tidsperspektiv är en tilltagande brottslighet i storstadsregionerna ett framträdande regionalt mönster. Antalet anmälda brottsbalksbrott har ökat mycket kraftigt i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län, där man under perioden 1975 till 1987 registrerat 70 resp 76 procent fler brottsbalksbrott. I Malmöhus län är motsvarande ökning 42 procent och i övriga län 33 procent. Under de 13 åren ökade antalet anmälda brottsbalksbrott i Sverige med nära 300 000. Av dessa polisanmälades 200 000 i något av de tre storstadslänen medan återstående 100 000 hörde hemma i något av de övriga länen (BRÅ, 1988)

Offer för våld och hotelser

Resultaten från ULF-undersökningarna skiljer sig från statistiken över anmälda våldsbrott. *I dessa undersökningar kan vi inte finna något belägg för att våld har blivit vanligare i Sverige under den senaste tioårsperioden.* Utvecklingen sedan 1978, då de första mätningarna gjordes, har varit mycket stabil. Andelen som blivit utsatt för *något våld eller hot* under "den senaste ettårsperioden" har hela tiden pendlat mellan fem och sex procent, medan den grävsta formen av våld - *våld med kroppsskada* - har rapporterats av cirka två procent av befolkningen.

Det finns dock risker med att använda resultaten från offerundersökningar som facit. Data över polisanmälda våldsbrott och offerdata beskriver sannolikt inte helt och hållet samma del av den verkliga våldsbrottsligheten. De som är inblandade i den polisanmälda våldsbrottsligheten hör till stor del till kriminellt belastade och/eller missbrukargrupper. Offerdata beskriver troligen bäst det våld som den "vanlige" medborgaren utsätts för (Wikström, 1987).

En annan orsak till de skiljaktliga resultaten enligt de båda statistik-källorna kan vara att människors toleransnivå mot våldshandlingar minskat och anmälningsbenägenheten därför ökat. Den debatt på våldsområdet som tidvis förts med stor intensitet skulle kunna tolkas som ett uttryck för en toleransminskning, t ex debatterna om ungdomsvåld, kvinnomisshandel, barnmisshandel, mobbning, polisvåld etc. Självklart kan man dock inte anta något enkelt samband av typen att en toleransminskning åtföljs av en höjd anmälningsbenägenhet. Dessutom bör man tänka på att det bara är en mindre del av alla våldshändelser som överhuvud taget kommer till polisens kännedom. Utifrån 1988 års ULF-undersökning har vi gjort en mycket grov uppskattning att den vuxna befolkningen i Sverige mellan 16 och 74 år under en ettårsperiod blivit utsatta för närmare 350 000 våldsbrott (med eller utan kroppsskada). Härtill kommer drygt en halv miljon fall av hotelser som "var farliga eller så allvarliga att man blev rädd". Under 1988 anmäldes emellertid endast 80 957 brott som klassificerades som brott mot person. Om vi till detta lägger 4 177 rån, får vi totalt cirka 85 000 anmälda våldsbrott eller 25 procent av de ovannämnda 350 000 våldshändelserna.

I tabellerna 13.2 och 13.3 redovisas andelen drabbade personer i olika regioner och storstadsområden. I indelningen efter RUT-regioner (lik-som efter H-regioner i tabell B.13.1 i bilaga 3) visas således en klar tendens mot en högre andel våldsoffer i de mera tätbefolkade områdena i landet. I Stockholmsregionen uppgår drygt nio procent att man blivit utsatta för något våld eller hot under en ettårsperiod. Motsvarande andel i Göteborgsregionen hamnar mellan sju och åtta procent, i Malmöregionen på närmare sex procent medan övriga områden i landet får andelar på mellan fyra och fem procent.

Utvecklingen över tiden visar genomgående små förändringar och den enda statistiskt säkerställda trenden erhålls för Göteborgs kommun, där andelen drabbade antyds ha *minskat* med tre procentenheter sedan 1978.

När man ser till de olika storstadsregionerna finner man att risken att drabbas av våld eller hotelser är störst för dem som bor i stadskärnorna liksom för dem som bor i områden vars huvudsakliga bebyggelse består av hyresrättslägenheter. När så regiondel och bebyggelse typ kombineras erhålls några områden där mer än var tionde person uppgår sig ha blivit utsatta för våld eller hotelser under en ettårsperiod. Dessa utgörs av allmännyttans bostäder såväl centralt som i när- och ytterort samt områden med privata hyreshus i centrum. Högst andel anges bland dem som bor i allmännyttans bostäder i ytterorter och som dessutom tillhör miljonprogramområdena. Här säger sig 15 procent av den vuxna befolkningen ha blivit drabbade under ett år - fyra procent av ett så allvarligt våld att det ledde till synliga märken eller kroppsskada.

På vilka platser äger då våldet rum? Är allt slags våld (lägenhetsvåld, våld på arbetsplatser, gatuvåld etc) vanligare i storstadsregionerna än i övriga delar av landet? I tabell 13.4 redovisas platsen för våldet efter H-regioner med data från ULF-undersökningarna 1988.

I tabellen kan vi se en ganska tydlig tendens att såväl gatuvåld som lägenhetsvåld och våld på arbetsplatser är vanligare i storstadsregionerna. Ett undantag utgör våld eller hotelser på "restaurang, dansställe, folkpark eller annat nöjesställe", där den drabbade procenten av befolkningen är ganska jämnt fördelad över landet. När det däremot gäller gatuvåld och våld på andra allmänna platser totalt sett drabbas årligen var tjugonde stockholmare mot 2-3 procent i områdena utanför storstadsregionerna. I tabellen ges också ett intryck av att våld på

Tabell 13.2 Exponering för kriminalitet i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Våld eller hot	Våld med Orolig kroppss- skada- våld ¹	Stöld, skade- görelse ²
HELA RIKET			
Nuläge 1983/88	5.9	1.9	23.6
Trend 1978-88	-0.2	-0.2-	-0.1
RUT-Regioner			
Nuläge 1983/88			
Stockholmsregionen	9.3	2.6	34.7
Göteborgsregionen	7.5	2.4	31.1
Malmöregionen	5.7	1.7	28.8
Stödjepunkter i söder	5.0	1.6	23.3
Stödjepunkter i norr	4.6	1.4	19.6
Mindre regioner i söder	4.8	1.8	17.8
Mindre regioner i norr	4.3	1.4	14.7
Norra inlandet	4.1	1.6	12.5
Trend 1978-88			
Stockholmsregionen	-0.7	-0.6-	-2.0
Göteborgsregionen	-2.1	-0.9	3.3
Malmöregionen	0.8	0.3-	7.1
Stödjepunkter i söder	-1.0	-0.4-	0
Stödjepunkter i norr	0.1-	0	-1.1
Mindre regioner i söder	0.5-	0.3 T	-1.2
Mindre regioner i norr	0.4-	-0.3-	0.9 D
Norra inlandet	0.3-	0.4-	-6.8

1) Uppgifter saknas år 1986.

2) Uppgifter saknas åren 1978-1981.

Tabell 13.3 Exponering för kriminalitet. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsområdena. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Våld eller hot	Våld med kroppss- skada-	Orolig för våld ¹	Stöld, skade- görelse ²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	5.9	1.9	12.3	23.6
Trend 1978-88	-0.2	-0.2-	1.1 D	-0.1
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	8.3	2.4	17.6	32.8
Trend 1978-88	-0.8	-0.5	0.9 D	0.8
Regiondel				
Nuläge 1983/88				
Centrum	10.9	3.2	20.0	37.5
Närort	7.6	2.2	20.2	32.2
Ytterort	8.0	2.4	13.0	31.5
Trend 1978-88				
Centrum	-0.6	0.3	-1.7 D	4.2
Närort	-1.8	-0.9	2.0	1.0
Ytterort	0.8-	0	2.0	-0.9-
Förortsområden				
Nuläge 1983/88				
> 80 % småhus	6.2	1.8	11.9	28.7
> 80 % bostadsrätt	6.6	3.1	23.0	27.7
> 80 % hyresrätt	9.9	2.7	22.4	37.6
Trend 1978-88				
> 80 % småhus	-0.5-	-0.8-	1.9	2.2
> 80 % bostadsrätt	-1.0-	1.5-	6.3	7.5
> 80 % hyresrätt	-1.1-	-1.4	0.9	-3.9

Områdeskluster					
Nuläge 1983/88					
Hpriv centr -1951	11.7	3.6	19.3	37.3	
Hallm centr	10.1	2.2	22.1	37.3	
Brätt centr	6.9	0.4	20.4	41.0	
Hpriv närort	7.5	2.5	20.6	33.7	
Hallm närort	10.4	2.7	23.0	37.2	
Brätt när- el ytterort	7.7	2.7	22.0	29.1	
Småhus närort	5.2	1.4	15.1	29.1	
Blandomr närort	7.3	2.4	19.3	28.7	
Hallm ytter	13.7	4.1	18.1	44.0	
Småhus ytter	7.0	2.1	9.6	28.4	
Blandomr ytter	5.2	1.5	14.6	30.8	
Trend 1978-88					
Hpriv centr -1951	-1.0-	0.4-	-2.5 D	7.5	
Hpriv närort	-0.7-	-1.5-	-2.0-	-6.7	
Hallm närort	-1.2-	-1.0 D	0.2-	1.2	
Brätt när- el ytterort	-1.0-	1.2-	5.3	1.2	
Småhus närort	-3.0	-1.8-	3.0	5.9	
Blandomr närort	-3.7	-0.4-	8.1	-2.0	
Hallm ytter	4.9-	0.5-	4.9*	-8.4	
Småhus ytter	1.4-	0.1-	1.5-	-0.4-	
Blandomr ytter	-1.1-	0.8-	4.1	6.2*	

1) Uppgifter saknas år 1986.

2) Uppgifter saknas åren 1978-1981.

Tabell 13.3 forts Exponering för kriminalitet. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsområdena. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Våld eller hot	Våld med Orolig kroppss- skada- våld ¹	Stöld, skade- görelse ²
HELA RIKET			
Nuläge 1983/88	5.9	1.9	12.3
Trend 1978-88	-0.2	-0.2-	1.1 D -0.1
ALLA STORSTADSOMRÅDEN			
Nuläge 1983/88	8.3	2.4	17.6
Trend 1978-88	-0.8	-0.5	0.9 D 0.8
Miljonprogramområden			
Nuläge 1983/88			
Hallm närort	10.2	2.7	23.2
Hallm ytterort	15.2	4.0	18.2
Brätt närort	6.6	2.3	26.9
Brätt ytterort	12.6	2.7	16.6
Småhus närort	4.2	1.3	13.0
Småhus ytterort	6.3	1.6	8.6
Trend 1978-88			
Hallm närort	-3.7*	-2.4	4.7- -0.4-
Hallm ytterort	1.6-	-1.4-	4.1 -14.7*
Brätt närort	-2.6-	2.0-	17.2* 13.7 D
Småhus närort	-4.2	-2.6	1.5- 9.5
Småhus ytterort	1.0-	-0.1-	0.9- -0.1-

1) Uppgifter saknas år 1986.

2) Uppgifter saknas åren 1978-1981.

arbetsplatser skulle vara i det närmaste dubbelt så vanligt som våld i bostadslägenheter. Detta hänger naturligtvis samman med svårigheterna att kartlägga det "privata" våldet, där gärningsmannen ofta tillhör den egna familjen eller bekantskapskretsen. Detta är en typ av våld som människor ofta inte vill berätta om - vare sig för polisen eller för en intervjuare. Mera rättvisande är antagligen de angivna värdena för det s k gatuvåldet samt våld på den egna arbetsplatsen.

Avslutningsvis, och som en summering, ett citat från Brottsförebyggande rådets årsbok "Brottsutvecklingen 1988" (sid 43): Den övervägande delen av våldet mellan främlingar sker i nöjeslivet. Det är sällan främlingar slåss under andra omständigheter. Det rör sig oftast om män som slår män. Parterna är ungdomar eller yngre vuxna. Vanligtvis utspelar sig händelserna på sen kvälls- eller nattetid i städernas cityområden i och kring restauranger och andra nöjeslokaler. Brotten är starkt geografiskt koncentrerade. I städer sker också en del av detta våld på allmänna kommunikationer när folk är på väg till eller, mera vanligt, hem från olika nöjesaktiviteter.

Oro för att bli utsatt för våld

Andelen som säger sig vara rädd för våld står ofta i skarp kontrast till andelen som faktiskt blivit utsatt för något våld eller hot. I hela befolkningen, 16-74 år, uppger drygt 12 procent, motsvarande omkring 750 000 personer, att man "någon gång under det senaste året har avstått från att ge sig ut på kvällen av oro för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad". Denna andel har varit ganska konstant under hela perioden mellan 1978 och 1988.

Sedan tidigare undersökningar vet vi att oron för våld främst varierar med ålder, med kön och med var i landet man bor. Äldre är mer oroliga än yngre, kvinnor mer än män och storstadsbor mer oroliga än människor i glesbygd. Kombinerar dessa bakgrundsvariabler förstärks tendenserna dramatiskt. Praktiskt taget ingen bland de yngre männen i de norra delarna av landet säger sig vara oroliga. Däremot: bland kvinnor, 65-84 år, i Stockholm uppger närmare 55 procent att man på grund av rädsla har avstått från att ge sig ut på kvällen (1988 års uppgifter) - en skrämmande hög siffra. Även om denna variabel, såsom den framställs vid intervjuerna, inte förmedlar några objektiva fakta,

Tabell 13.4 Var någonstans äger våldet rum? Redovisning efter H-region. Personer 16-74 år. 1988. Procent.

	Har blivit utsatt för våld eller hot...						Har ej blivit utsatt för våld eller hot
	I bo- stads- lägen- het	på ar- bets- plats	på tåg, buss, T-bana etc	på restaurang, folk- park etc	på gator o övr på allm plat- ser	Summa	
H-region							
Hela befolkningen	1,0	1,8	0,4	1,0	2,1	3,2	93,8
Stockholm	1,2	2,7	1,1	0,7	3,6	5,2	90,5
Göteborg och Malmö	1,1	2,1	0,6	0,8	2,9	3,6	93,1
Större kommuner	1,2	1,9	0,1	1,3	1,8	3,0	94,1
Södra mellanbygden	0,6	1,3	0,1	0,9	1,1	2,0	95,4
Norra tätbygden	0,4	1,2	0,2	1,4	1,6	2,8	94,7
Norra glesbygden	0,8	0,8	0	0,9	1,0	1,7	96,7

ger den dock sannolikt en ganska god bild av den attityd den försöker spegla - oron för våld på gator och torg.

I den tredje kolumnen i tabell 13.3 visas de förhållandevis små regionala skillnaderna mellan olika bostadsområden i storstadsregionerna. Det framgår här att andelen oroade är genomsnittligt högre bland dem som bor i centrum eller i närort och, när det gäller bebyggelsestyp, högre bland dem som bor i flerfamiljshus än i småhusområden. Den högsta andelen, 27 procent oroade, förekommer bland dem som bor i närorternas bostadsrätter och som tillhör miljonprogramområden. Detta beror på en mycket markant ökning med hela 17 procentenheter sedan 1978, som bör vara en konsekvens av att många förhållandevis gamla personer flyttat in i dessa områden under perioden.

Offer för stöld eller skadegörelse

I ULF-undersökningarna finns jämförbara uppgifter om stölder och skadegörelser sedan 1982. Under den sjuårsperiod vi därmed kan överblicka finns ingen tendens till en ökning av andelen som drabbats av stölder, till skillnad från utvecklingen av den registrerade tillgreppsbrottsligheten. 1982 berättade 25 procent av befolkningen om någon stöld eller skadegörelse under en ettårsperiod. Fram till 1985-86 sjönk andelen ned till 21-22 procent för att under 1987-88 på nytt nå upp till cirka 25 procent.

I tabellerna 13.2-3 (kolumn fyra) visas, liksom när det gällde våld, kraftiga regionala skillnader. Enligt indelningen efter RUT-regioner har i medeltal mer än var tredje person (35 procent) inom Stockholmsregionen årligen berättat om någon stöld eller skadegörelse under perioden 1983-88. I Göteborgs- resp Malmöregionen är motsvarande andel 31 resp 29 procent för att sedan successivt minska i de mindre tätbefolkade områden till 13 procent i norra inlandet. I vissa storstadskommuner fås mycket höga andelar: i Stockholmsregionen når Hanninge 45 procent, Järfälla 41 och Huddinge 39 procent, i Malmöregionen har Lomma 39 procent (tabell B.13.2 i bilaga 3).

När man ser till utvecklingen över tiden antyds en ökad andel drabbade i Malmöregionen med 7 procentenheter (framför allt i Malmö kommun med 13 procentenheter) och en minskning i norra inlandet med 7 procent. Då vi för denna indikator endast har data sedan 1982

krävs det emellertid ännu större skillnader för att trenden skall vara statistiskt säkerställd.

Sedan tidigare undersökningar vet vi att offren för stöld och skadegörelser betydligt oftare bor i områden med höghusbebyggelse än i villa- och småhusområden. Vid t ex 1988 års ULF-undersökning konstaterade vi att 39 procent av samtliga boende i höga flerfamiljshus (minst fyra våningar) blivit utsatta för stöld/skadegörelse, medan motsvarande andel bland boende i villa eller småhus var 19 procent. Dessa skillnader tenderar att minska då vi enbart jämför olika bebyggelse typer i storstadsregionerna - andelen drabbade i småhusområden ligger här närmare motsvarande andel i flerfamiljshus. Både i områden som till sin huvudsakliga bebyggelse har småhus resp bostadsrätter är andelen drabbade totalt sett strax under 30 procent medan boende i områden med hyresrätter i allmänhet ligger cirka 10 procentenheter högre. Generellt sett tycks också de som bor i storstädernas centrala delar mer drabbade (38 procent) i jämförelse med dem som bor i när- eller ytterort.

Kombineras dessa faktorer, typ av bebyggelse och närhet till centrum, erhålls några specifika riskområden. Ett sådant är allmännyttans bostäder i ytterort där hela 44 procent säger sig ha blivit drabbade av stöld eller skadegörelse under en ettårsperiod. Trots den nuvarande nivån noteras dock en minskad andel egendomsbrott under perioden - i de av allmännyttans bostäder i ytterort som ligger inom miljonprogramsområdena visas en statistiskt säkerställd nedgång med hela 15 procentenheter. Detta antyder att i början av 80-talet var närmare 60 procent av dessa hushåll drabbade årligen.

Ytterligare en bostadstyp, centrala bostadsrätter, hamnar över 40 procent. Skillnaden gentemot centralt belägna hyresrätter är dock liten och man kan knappast spekulera i att de mera välsituerade bostadsrätterna i centrum skulle utgöra en speciell lockelse för brottsangrepp. Flertalet övriga områden, såväl bostadsrätter, småhus- och blandområden både i när- och ytterort hamnar på 30 procent eller strax därunder.

Vi skall också något närmare se hur stölderna/skadegörelserna för delar sig på olika brottstyper. Här har vi enbart uppgifter för de olika H-regionerna, ej för skilda bostadsområden.

Tabell 13.5 Bostadshushåll som under en ettårsperiod blivit utsatta för stöld eller skadegörelse. Särredovisning efter brottstyp och H-region. 1988. Procent.

Stöld eller skadegörelse..							
	..i den ..på ordina- vind, i rie bo- källare, staden i gara- ge etc	..i fri- tids- bo- stad	..av bil i el från bilen av dessa	..av något ped, MC stöld	..av cy- kel, mo- nan	..an- nan	
Samtliga bostadshushåll	2,0	5,4	0,6	4,3	7,5	7,3	5,4
Stockholm	2,4	9,3	0,4	6,3	12,7	7,3	7,6
Göteborg och Malmö	3,0	9,0	0,7	6,1	10,9	8,5	7,3
Större kommuner	2,3	4,3	0,6	3,6	6,3	7,9	4,5
Södra mellanbygden	1,5	3,1	0,4	2,9	4,4	7,2	4,4
Norra tätbygden	0,7	1,8	1,4	2,9	4,2	5,1	3,8
Norra glesbygden	0	1,3	0	2,9	2,1	4,3	3,1

Den högre brottsligheten i storstadsregionerna slår igenom för flertalet brottstyper. I särskilt hög grad gäller detta stöld/skadegörelse i olika förvaringsutrymmen, vind, källare eller garage (9 procent av hushållen i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna), stöld av bilar (6 procent) eller stöld eller skadegörelse av något i eller från bilen (hela 13 procent i Stockholmsregionen, 11 i Göteborgs- och Malmöregionerna). Stölder eller åverkan på cyklar, mopeder eller motorcyklar liksom inbrott i fritidsbostäder är däremot mera jämnt fördelade över landet.

Slutligen ett par uppgifter om skadegörelse eller vandaliseringstenden-
ser i bostadsområden i olika regioner samt i vilken utstäckning det förekommer variationer när det gäller innehav av hemförsäkring. Även här finns enbart uppgifter för olika H-regioner, de senaste från 1985.

I tabellen nedan redovisas således i de båda första kolumnerna de andelar som år 1978 resp 1985 svarat "ja, mycket vanligt" eller "ja, ganska vanligt" på frågan "Är det vanligt här i bostadsområdet att det förekommer skadegörelse eller åverkan på gemensamma utrymmen, lekplatser, parker eller dylikt?". Här framgår två tydliga tendenser: För det första, vandaliseringsgraden ökar med befolkningstäthet och är således högst i Stockholmsregionen där var femte person 1985 ansåg att det var vanligt med skadegörelse i bostadsområdet. I Göteborgs- och Malmöregionerna var motsvarande andel 16 procent, för att sedan sjunka till 4 procent i norra glesbygden. Den andra tendensen är att det är *färre* som upplever vandalisering i sitt bostadsområde 1985 än det var 1978 - en positiv utveckling således. Detta gäller i större eller mindre utsträckning i var och en av de beskrivna regionerna - störst har minskningen varit i Stockholmsregionen, från 30 till 21 procent.

I de båda sista kolumnerna visas de andelar som uppger att man inte har någon hemförsäkring för bostaden. Även här finns det en klar utvecklingstrend. Andelen som saknar hemförsäkring har närmast halverats under de åtta åren. I Stockholmsregionen, där 13 procent angav att man ej var hemförsäkrad 1978, har andelen minskat till mellan 7 och 8 procent 1985. Fortfarande tycks andelen ej försäkrade vara något högre i de tre storstadsregionerna än i övriga landet. I samband med 1985 års undersökning kunde vi konstatera att andelen icke försäkringstagare varierade markant med boendeform liksom bostadens standard och utrustning. Så gott som alla som bor i villor och småhus

Tabell 13.6 1) Uppfattning om vandalisering i bostadsområdet samt
 2) personer som saknar hemförsäkring. 1978 resp 1985. Särredovisning efter
 H-region. Procenttal.

H-region	Anser vandalisering van- lig i bostadsområdet		Har ej hemförsäkring för bostaden	
	1978	1985	1978	1985
Hela riket	16,3	11,2	8,1	4,4
Stockholm	29,7	20,8	13,2	7,5
Göteborg och Malmö	19,3	15,5	7,3	6,2
Större kommuner	14,9	9,8	6,3	2,7
Södra mellanbygden	11,7	6,0	7,4	3,1
Norra tätbygden	7,3	6,4	9,0	3,9
Norra glesbygden	4,8	3,7	6,3	4,8

är försäkrade. För dessa är ju hemförsäkringen vanligen kombinerad med den oftast obligatoriska villaförsäkringen (s k villa-hemförsäkring). Bland boende i flerfamiljshus saknar cirka 10 procent försäkring. Att ha försäkring är också betydligt vanligare bland dem som bor med ägande- eller bostadsrätt än bland dem som enbart har hyresrätt. Utrymmes- och utrustningsstandard är också viktig. Andelen försäkringstagare ökar med antal rum och antal utrustningsdetaljer som disk- eller tvättmaskiner. En grupp som i stor utsträckning saknar hemförsäkring är de utländska medborgarna. Både 1978 och 1985 uppgav var fjärde av dessa att man saknade hemförsäkring.

Kapitel 14

Politiskt deltagande

Variationer i det politiska deltagandet, t ex medlemskap och aktiviteter i politiska partier eller olika intresseorganisationer, liksom valdeltagandet kan tolkas på flera olika sätt. Deltagandet kan öka när viktiga politiska frågor engagerar väljarna. Ett lågt deltagande kan vara ett tecken på större konsensus i befolkningen: att det inte finns några större motsättningar som engagerar befolkningen. Men låg mobilisering kan också vara ett tecken på resignation: att väljarna inte ser några politiska alternativ som ger lösningar på deras problem och svarar mot deras värderingar. Skillnader mellan olika grupper och geografiska områden kan alltså ge uppslag till olika tolkningar.

80-talet präglas av minskande politisk mobilisering. Mellan 1982 och 1988 har valdeltagandet minskat med 5,4 procentenheter. 1988 röstade 86 procent. De regionala skillnaderna mellan olika valkretsar är relativt små i Sverige. Vid 1988 års riksdagsval varierade valdeltagandet mellan 84,0 procent i Kopparbergs län och 88,0 procent i Älvsborgs läns södra valkrets. Även trenderna är mycket likformade - i samtliga valkretsar minskade valdeltagandet mellan 1985 och 1988, som mest i Västmanlands och Kopparbergs län (-4,7 procentenheter), som minst i Gotlands län (-3,1 procentenheter).

Valdeltagandet i storstäderna i sin helhet visar ganska små avvikelser från riksgenomsnittet. Stockholms och Göteborgs kommuner ligger traditionellt något under riksgenomsnittet - 84,7 resp 84,6 procent deltog vid valet 1988 (en minskning med 4,1 resp 4,0 procentenheter sedan 1985). Malmö kommun ligger nära riket i dess helhet - 85,8 procent 1988, en minskning med 3,3 sedan 1985.

I vissa valdistrikt i storstadsområdena är valdeltagandet däremot mycket lågt, och utvecklingen är delvis alarmerande. I detta kapitel skall vi inleda med en analys av valbeteendet i storstäderna. Sedan fortsätter vi med andra indikatorer på politiskt beteende, såsom föreningsaktiviteter, intresse för politiska frågor osv.

Riksdagsvalet 1988.

SCB gör regelbundet vid varje riksdagsval särskilda valdeltagandeundersökningar, som bygger på urval från Arbetskraftsundersökningarna (AKU) vilka kompletteras med uppgifter från röstlängderna. Vid den senaste efter valet 1988 omfattade urvalet cirka 37 000 personer. Dessa undersökningar möjliggör en redovisning av valdeltagandet inom skilda befolkningsgrupper, efter kön, ålder, utbildningsnivå, inkomstförhållanden osv. På uppdrag av storstadsutredningen har en särskild tabellredovisning tagits fram för en jämförelse i storstadsregionerna och riket i övrigt (SCB: 1990c).

I tabell 14.1 görs en jämförelse av valdeltagandet i storstadsområdena och resten av landet efter kön, ålder, utbildning, inkomstförhållanden och facklig tillhörighet. (Konsekvenserna av att detta är en urvalsundersökning visar sig t ex i att vi skattar valdeltagandet i hela riket till 85,2 i stället för det sanna värdet 86,0. Men intresset i den här tabellen knyter ju främst an till skillnaderna mellan olika regioner och olika befolkningsgrupper inom dessa regioner.)

Tabellen visar att kvinnor röstar i större utsträckning än män. I landet i sin helhet är skillnaden närmare tre procentenheter, men i storstadsregionerna är den något mindre än i det övriga landet. Både i Stockholms kommun och i Stor-Malmö är skillnaderna mellan könen obetydliga.

Valdeltagandet är lägst bland de allra yngsta och de allra äldsta. Bland förstagångs- och andragångsväljarna (18-24-åringar) var det ungefär en fjärdedel som avstod att rösta vid riksdagsvalet 1988. Sedan stiger deltagandet med ökande ålder för att nå sitt maximum i åldrarna mellan 55 och 69 år - över 90-procentigt deltagande. I den äldsta åldersgruppen, personer över 75 år, har andelen röstande åter sjunkit ner till omkring 77 procent. Skillnaderna mellan storstad och det övriga landet är mest uttalade bland de yngsta väljarna: 80 procent av 18-24 åring-

arna röstade i storstadsområdena mot cirka 73 procent i landet i övrigt. I övriga åldrar upp till 75 år är skillnaderna ganska små och varierande, medan bland de äldsta förhållandet snarast tycks vara det omvända - fler röstande bland äldre utanför storstadsområdena.

Högutbildade röstar betydligt flitigare än lågutbildade: nästan 94 procent bland dem med eftergymnasial utbildning röstade 1988 mot cirka 85 procent bland dem som har gymnasial eller förgymnasial utbildning. Skillnaden mellan könen är mindre bland de eftergymnasialt utbildade (en och en halv procentenheter fler kvinnliga röstande) än bland gymnasialt (drygt fem procentenheter) och förgymnasialt utbildade (tre och en halv procentenheter fler kvinnor). Tendensen är ungefär densamma i storstadsområdena som i resten av landet.

Valdeltagandet varierar också kraftigt mellan personer med olika inkomster. Det är lågt vid små inkomster - cirka 80 procent i inkomstklasser under 60 000 kronor - och stiger sedan successivt till över 93 procent bland dem som tjänar mer än 140 000 kronor.

Den mest påtagliga regionala skillnaden gäller dem som har låga inkomster inom Stockholms kommun. I inkomstlägena under 60 000 kronor valskolkar 27-28 procent - en nivå som ligger mer än 20 procentenheter lägre än bland de högsta inkomsttagarna (6 procent valskolkare).

Här kan också påpekas att inkomstfördelningen i Stockholm är starkt förskjuten uppåt i jämförelse med hela landet. Bara 25 procent av stockholmarna har under 60 000 kronor mot 34 procent i hela landet. I gengäld har cirka 30 procent av stockholmarna inkomster över 120 000 kronor mot 21 procent av befolkningen i hela landet.

I tabell 14.1 visas även valdeltagandet efter facklig tillhörighet. Totalt sett är knappt hälften av de röstberättigade (48 procent) anslutna till något fackligt förbund inom LO, TCO eller SACO. Fackförbundstillhörighet har samband både med utbildningsnivå och inkomstförhållanden. Tendensen blir således liknande den vi har sett för dessa indelningar: LO-gruppen ligger lägst med drygt 83 procent röstande, TCO-medlemmarna ligger på 92-93 procent och SACO på närmare 97 procent. Valdeltagandet är högre bland de fackligt anslutna i storstäderna än i landet i sin helhet (90 procent, cirka två procenten-

Tabell 14.1 Valdeltagande i storstadsområdena resp det övriga landet efter kön, ålder, utbildningsnivå, inkomstförhållanden och facklig tillhörighet. Riksdagsvalet 1988. Procent.

	Stor- stads- områ- den	Stor- stads- områ- den	Övr Stock- holm	Stor- Göte- borg	Stor- Malmö	Övriga landet	Hela riket
Samtliga	86,4	84,5	86,5	87,3	87,4	84,7	85,2
Kön							
Män	85,5	84,8	84,9	85,7	87,1	83,0	83,8
Kvinnor	87,1	84,2	87,9	88,8	87,7	86,2	86,5
Ålder							
18-21 år	80,1	81,1	80,4	76,5	83,5	73,6	75,6
21-24	80,1	77,3	77,2	85,1	80,3	72,2	74,8
25-29	81,9	83,7	79,4	82,2	82,1	80,9	81,2
30-34	84,9	85,0	83,3	84,8	87,2	81,3	82,5
35-39	89,9	86,5	88,5	92,8	92,4	87,5	88,2
40-44	91,1	87,1	92,1	90,5	94,7	87,8	88,8
45-49	89,2	85,9	89,8	90,4	89,9	89,9	89,6
50-54	90,6	85,2	92,0	91,3	93,5	89,0	89,5
55-59	90,2	88,8	92,4	89,7	89,7	91,3	91,0
60-64	92,5	93,8	92,2	91,8	91,9	91,7	91,9
65-69	91,8	91,8	86,5	92,6	97,1	89,9	90,4
70-74	90,7	87,8	89,6	94,2	91,9	88,8	89,4
75-	73,9	68,2	81,7	75,0	73,0	78,4	77,2

Utbildningsnivå

Förgymnasial	85,2	84,6	83,9	84,9	87,7	84,5	84,7
därav män	82,4	82,9	79,6	81,9	85,8	83,0	82,9
kvinnor	87,7	86,3	87,6	87,7	89,5	86,1	86,5
Gymnasial	86,9	85,2	85,3	88,5	89,5	84,5	85,3
därav män	85,6	83,9	84,6	86,1	88,4	81,5	82,7
kvinnor	88,3	86,4	86,0	91,0	90,8	87,7	87,9
Eftergymnasial	93,4	91,4	94,4	93,9	93,9	94,1	93,8
därav män	92,7	91,0	95,5	93,8	92,3	93,2	93,0
kvinnor	94,1	91,8	93,5	94,0	95,6	94,9	94,6
Inkomstförhållanden							
Ingen inkomst	78,5	..	..	..	..	81,6	80,7
1 - 39 999	79,0	72,9	80,0	81,8	79,7	78,8	78,8
40 000 - 59 999	79,1	71,9	80,2	82,3	80,7	79,8	79,6
60 000 - 79 999	85,3	87,2	83,8	83,6	87,0	84,5	84,7
80 000 - 99 999	87,8	85,7	86,1	89,5	90,2	85,2	86,0
100 000 - 119 999	89,1	88,5	86,9	89,8	92,0	88,2	88,5
120 000 - 139 999	90,1	85,6	91,6	90,3	93,0	90,3	90,2
140 000 kr el mer	93,9	93,9	92,5	95,0	95,6	93,0	93,4
Facklig tillhörighet							
LO	85,2	84,2	84,0	84,3	88,2	82,9	83,4
TCO	93,2	89,9	92,8	95,3	95,2	92,2	92,5
SACO	96,3	96,9	96,7	95,1	96,0	97,2	96,8

heter högre än i hela landet). Det gäller främst LO-grupperna som visar ett relativt högre valdeltagande i storstäderna än riket i övrigt.

Valbeteende i valdistrikt inom storstadsregionerna

I tidigare kapitel i denna rapport har vi systematiskt redovisat levnadsförhållandena för människor som bor i storstädernas olika delar, med hänsyn till närhet till centrum, huvudsaklig bostadstyp i området osv. För att möjliggöra en motsvarande redovisning även när det gäller valdeltagandet *har vi klassificerat storstädernas valdistrikt på samma sätt som vi har gjort beträffande de tidigare definierade bostadsområdena*: efter regiondelar, efter förortsområden, efter områdeskluster och efter distrikt som domineras av miljonprogrambebyggelse. Dessa båda indelningar överensstämmer i sina huvuddrag med varandra. Notera således att områdesindelningen således inte är identisk med den som tillämpas i övriga kapitel.

Genom att klassificera valdistrikten efter bebyggelsens karaktär och befolkningsstruktur med hjälp av folk- och bostadsräkningarna, kan vi dessutom beskriva valbeteende och röstningsmönster i valdistrikt med speciella karakteristika: hög/låg andel arbetare eller andel högre tjänstemän, inkomstnivå, andel utrikes födda, andel barnfamiljer, pensionärsfamiljer eller ensamboende. Och detta har vi gjort för vart och ett av riksdagsvalen mellan 1979 och 1988. Valet 1979 har vi relaterat till folk- och bostadsräkningen 1980 (FOB 80), valet 1982 till både FOB -80 och FOB -85 samt valen 1985 och 1988 till FOB -85.

Vi har inte bara tillgång till andelen röstande i de olika bostadsområdena utan även hur rösterna har fördelats på de olika politiska partierna. Det bör också observeras att detta medför en *totalredovisning* av samtliga personer i de definierade storstadsområdena, dvs resultaten visar det faktiska valdeltagandet och den faktiska röstfördelningen.

I diagram 14.1 visas utvecklingen av valdeltagandet inom olika typer av valdistrikt i storstadsregionerna. I tabell 14.2 kompletteras detta genom att redovisa valdeltagandet samt andelen röster på respektive politiskt block (socialdemokraterna + vänsterpartiet kommunisterna resp centerpartiet + folkpartiet + moderata samlingspartiet) dels för riks-

dagsvalet 1988, dels för utvecklingen sedan 1979 (ökning eller minskning räknat i procentenheter).

Den andra raden i tabellen visar således resultatet för samtliga storstadsvaldistrikt sammantagna. Vid riksdagsvalet 1988 deltog 84,9 procent: en minskning med fyra och en halv procentenheter sedan valet 1979. Det socialistiska blocket minskade med 2,3 procentenheter till 44,8 procent medan det borgerliga blocket minskade med 5,7 procentenheter till 45,5 procent. De resterande 9,7 procenten utgörs av miljöpartiet (6,6 procent) och övriga partier, främst KDS, (3,1 procent).

I förhållande till hela riket är valdeltagandet drygt en procentenhet lägre i storstadsområdena, men utvecklingen sedan 1979 har i stort sett varit densamma som i riket. Det socialistiska blocket är svagare i storstäderna än i hela riket (drygt fyra procentenheter lägre) medan det omvända gäller för det borgerliga blocket: närmare fyra procentenheter *starkare* i storstadsområdena.

Tabell 14.2 visar också att *det socialistiska blocket har haft en sämre utveckling i storstäderna* än det borgerliga blocket. Detta gäller i relation till utvecklingen i riket. Medan S+VPK ökade i hela riket med 0,2 procentenheter minskade man i storstadsregionerna med 2,3 procentenheter. De borgerliga minskade med 7,2 procentenheter i riket men endast med 5,7 i storstäderna. Den större nedgången för de borgerliga inträffade parallellt med en stor ökning för miljöpartiet.

Miljonprogramområden

Valdeltagandet är lägst i allmännyttans hyresbostäder. Detta gäller såväl centralt som i när- och ytterort. Allra lägst är deltagandet i de av allmännyttans bostäder som byggdes under miljonprogrammet. Här röstade endast cirka tre fjärdedelar av de röstberättigade vid riksdagsvalet 1988. *Det är också här som valdeltagandet har minskat mest.* Traditionellt är det socialistiska blocket starkt i dessa områden: cirka 60 procent av rösterna år 1988 mot 30 procent eller därunder för det borgerliga blocket.

När det gäller de allmännyttiga hyreshusområdena är bilden generell ganska negativ ur det socialistiska blockets synvinkel. I allmännyttans

Tabell 14.2 Valdeltagande och partipreferenser storstadsområdena. Riksdagsvalet 1988 resp utvecklingen mellan valen 1979 och 1988. Procent. Enbart röstberättigade.

Valdeltagande		Andel SAP/VPK		Andel C+FP+M		
1988	Utveck- ling 79-88	1988	Utveck- ling 79-88	1988	Utveck- ling 79-88	
Hela riket	86,0	-4,7	49,0	+0,2	41,8	-7,2
Samtliga storstadsområden	84,9	-4,5	44,8	-2,3	45,5	-5,7
Stockholm	84,6	-4,6	43,3	-3,8	47,7	-3,5
Göteborg	84,7	-4,3	45,5	-0,1	43,3	-9,2
Malmö	86,2	-4,6	48,6	-1,1	41,8	-7,1
Regiondel						
Centrum	83,0	-3,8	39,2	-5,0	48,8	-5,1
Närort	84,7	-4,7	48,3	-1,4	42,4	-6,2
Ytterort	86,1	-4,6	43,0	-2,2	47,9	-5,4
Förortsområden						
Småhus > 80 %	90,0	-3,6	33,4	+0,6	57,8	-8,2
Bostadsrätt > 80 %	86,2	-4,4	56,1	0	34,9	-7,0
Hysesrätt > 80 %	79,4	-6,2	53,2	-1,9	36,2	-6,6
Områdeskuster						
Hpriv centrum -51	82,6	-3,6	34,3	-5,7	53,6	-4,5
Hallm centrum	81,9	-4,8	53,0	-4,9	34,0	-6,2
Brätt centrum	85,2	-3,1	48,8	-5,7	40,0	-3,4
Hpriv närort	82,2	-5,6	49,9	-2,5	40,3	-5,4
Hallm närort	78,8	-6,7	62,2	-1,4	28,1	-6,1
Brätt när- el ytterort	85,0	-4,9	54,4	-1,6	36,5	-5,6
Småhus närort	91,6	-2,7	30,9	+0,7	60,6	-8,1

Blandomr närort	87,3	-4,1	41,7	-0,9	49,1	-6,9
Hallm ytterort	77,0	-7,4	59,6	-4,2	31,3	-2,8
Småhus ytterort	89,0	-4,2	35,0	+0,5	56,1	-8,1
Blandomr ytterort	86,8	-4,1	44,3	-3,3	46,6	-4,5
Miljonprogramråden						
Hallm närort	75,5	-8,2	61,8	-0,6	27,7	-7,4
Hallm ytterort	76,3	-7,6	59,8	-3,3	30,8	-3,8
Brätt närort	84,7	-5,6	62,4	+0,7	28,8	-7,6
Brätt ytterort	82,3	-6,3	55,0	-0,3	36,1	-6,6
Småhus närort	92,4	-2,8	29,1	-0,2	62,6	-7,1
Småhus ytterort	89,6	-4,3	35,0	-0,6	56,3	-7,0

Tabell 14.2 (forts) Valdeltagande och partipreferenser i storstads-
områdena. Riksdagsvalet 1988 resp utvecklingen mellan valen 1979 och
1988. Procent.

Valdeltagande		Andel SAP/VPK		Andel C+FP+M	
1988	Utveck- ling 79-88	1988	Utveck- ling 79-88	1988	Utveck- ling 79-88
Politisk dominans					
S+VPK 65- %	78,6 -7,0	68,2 +0,1	23,2 -6,7		
S+VPK 35-64 %	84,5 -4,8	49,3 -0,8	40,7 -7,4		
S+VPK -34 %	88,5 -3,9	25,4 0	65,1 -8,2		
Andel sysselsatta					
Hög	88,1 -5,2	40,6 +0,2	50,6 -7,8		
Mellan	83,6 -6,1	46,1 -0,6	43,7 -7,9		
Låg	75,8 -8,3	59,7 +3,2	28,8 -12,3		
Andel arbetare					
Hög	77,5 -7,4	65,0 -0,5	25,5 -6,8		
Mellan	85,3 -4,5	46,5 -1,5	43,7 -6,6		
Låg	88,9 -3,6	24,6 -0,4	65,9 -7,9		
Andel högre tjänstemän					
Hög	88,3 -3,7	28,2 +1,8	61,9 -10,5		
Mellan	84,4 -5,3	49,7 +1,4	40,6 -9,4		
Låg	75,9 -9,1	66,9 +2,1	23,8 -9,2		
Andel företagare					
Hög	86,2 -6,0	31,1 +1,2	55,4 -13,5		
Mellan	86,6 -2,8	39,4 -8,0	51,2 +0,3		
Låg	82,7 -4,4	52,2 -8,0	37,8 +0,2		

Inkomstnivå

Hög	89,6	-	26,1	-	65,4	-
Mellan	85,3	-	46,2	-	43,9	-
Låg	78,4	-	60,9	-	28,7	-

Andel utrikes födda

Hög	78,2	-6,6	58,0	-3,3	32,2	-4,2
Mellan	86,2	-3,8	42,4	-3,1	47,9	-5,0
Låg	88,5	-4,5	36,3	+0,4	53,8	-9,0

Andel ensamboende

Hög	81,1	-4,6	46,5	-3,1	41,9	-6,4
Mellan	84,6	-4,4	46,9	-3,3	43,6	-4,4
Låg	91,1	-3,2	32,6	-0,2	59,1	-6,9

Andel barnfamiljer

Hög	87,1	-4,3	44,2	+0,3	47,0	-7,7
Mellan	85,1	-4,3	44,7	-2,8	45,7	-5,1
Låg	82,3	-4,3	46,0	-4,2	43,2	-4,6

Andel pensionärer

Hög	83,8	-4,0	44,9	-1,6	44,9	-6,7
Mellan	84,9	-4,6	45,0	-2,4	45,2	-5,8
Låg	86,4	-3,9	43,7	-3,1	47,3	-4,3

lägenheter i ytterorter har S+VPK minskat kraftigare än genomsnittligt för storstadsområdena - en minskning med 4,2 procentenheter: -3,4 för socialdemokraterna, -0,8 för VPK. Detta ska jämföras med genomsnittet för storstadsvaldistrikten (-2,3) resp riksgenomsnittet (+0,2).

Småhusområden

Områden med i huvudsak småhusbebyggelse har det högsta valdeltagandet med i genomsnitt 90 procent. Här har minskningen av valdeltagandet också varit förhållandevis måttlig, 3,6 procentenheter. Det är i dessa områden som det socialistiska blocket har hållit sina ställningar bäst; detta är de enda områden där man kan se en ökning av andelen socialistiska röster. Här är det istället det borgerliga blocket som under samma tid har minskat (med omkring åtta procentenheter), men fortfarande dominerar de borgerliga kraftigt i småhusbebyggelsen med cirka 58 procent av rösterna.

Områden som i huvudsak består av bostadsrätter hamnar ungefär mitt emellan hyreshus- och småhusområden, både vad beträffar valdeltagandets nivå (cirka 85 procent) och utveckling (i snitt minus fyra och en halv procentenheter).

Det socialistiska blocket är ofta starkt i flerfamiljshusområden (både bostadsrätt och hyresrätt). Vid valet 1988 fick dessa partier 56 procent av rösterna i bostadsrättsområden och 53 procent i områden med hyresrätter. Motsvarande andelar för de borgerliga partierna var 35 resp 36 procent.

Innerstaden

Ett markant undantag utgör de gamla privata hyreshusområdena i innerstaden. Här fanns 1988 endast 34 procent socialistiska sympatisörer mot närmare 54 procent för de borgerliga. Det är också här, liksom i de centrala områdena i övrigt, som det socialistiska blocket har fått vidkännas de kraftigaste förlusterna. Sedan valet 1979 har SAP/VPK tappat 5,7 procentenheter, vilket är mer än dubbelt så mycket som för storstadsområdena i sin helhet. Detta hänger antagligen samman med den ökade tillströmningen av högre tjänstemän som ägt rum under perioden.

I tabell 14.2 finns också en redovisning av valdistrikt med speciella karakteristika: hög/låg andel arbetare, utrikes födda, barnfamiljer, pensionärer osv. De 20 procent av samtliga områden som har den högsta andelen arbetare betecknar vi med "hög andel arbetare". På motsvarande sätt tillskrivs de 20 procent av områdena med lägst arbetarandel "låg andel arbetare". Mellannivån utgörs således av de resterande 60 procenten av områdena. Samma princip gäller för de övriga indelningarna, med undantag av den första, "politisk dominans". Här har vi helt enkelt delat in områdena efter andel röster på socialdemokraterna och VPK sammantagna: mer än 65 procent, mindre än 35 procent resp något däremellan.

Här framgår tydligt att valdeltagandet är lägst i de områden där det socialistiska blocket är starkt, och att utvecklingen mellan 1979 och 1988 har förstärkt denna tendens. Numera är det hela tio procentenheter lägre valdeltagande i de socialistiskt starka områdena jämfört med de svaga områdena. Däremot ger den decimerade gruppen röstande i de starka fästena ungefär lika stora röstandelar åt SAP och VPK 1988 som man gjorde 1979. Det borgerliga blocket har under motsvarande tid minskat med närmare sju procentenheter.

I tabellen kan vidare noteras att valdeltagandet är lågt i områden med låg sysselsättningsgrad (75,8 procent), hög andel arbetare (77,5), hög andel utrikes födda personer (78,2) och områden med en låg inkomstnivå (78,4 procent).

Partiernas förankring i olika typer av områden

I en annan typ av tabell, tabell 14.3, visas valdeltagandet och rösternas fördelning på de olika partierna vid riksdagsvalet 1988 som indextal. Andelen för samtliga storstadsområden har satts till 100. Indexberäkningarna underlättar en överblick över i vilka områden som valdeltagandet var relativt lågt/högt och var de olika partierna har sina starka och svaga fästen.

Man kan här se att **VPK och miljöpartiet** är starkast representerat i allmännyttans hyreslägenheter i de centrala stadskärnorna (index=169 resp 144). Båda partierna har också ovanligt många väljare i den gamla stenstaden (index=132 resp 139). **Socialdemokraterna** är starkast i de

Tabell 14.3 Valdeltagande och partipreferenser i storstadsområdena.
Riksdagsvalet 1988. Index. Samtliga storstadsområden = 100.

	Valdel- tagande 1988	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR
Samtliga								
storstadsområden	100	100	100	100	100	100	100	100
Stockholm	100	111	94	96	92	102	109	86
Göteborg	100	104	101	112	121	114	79	122
Malmö	102	56	119	94	94	74	102	111
Regioner								
Centrum	98	127	80	130	74	97	121	107
Närort	100	105	108	90	84	97	93	107
Ytterort	101	79	99	98	132	107	98	87
Förortsområden								
Småhus > 80 %	106	53	79	91	141	124	126	92
Bostadsrätt > 80 %	102	93	132	86	81	79	74	107
Hysesrätt > 80 %	94	148	113	108	74	83	79	111
Områdeskluster								
Hpriv centrum -51	97	132	65	139	78	103	135	97
Hallm centrum	97	169	108	144	66	81	73	114
Brätt centrum	100	106	109	112	68	84	94	123
Hpriv närort	97	122	109	99	79	93	88	108
Hallm närort	93	155	136	89	68	70	56	123
Brätt när- el ytter	100	103	125	91	85	86	76	102
Småhus närort	108	47	73	84	104	127	143	97
Blandomr närort	103	83	95	93	93	110	110	98
Hallm ytterort	91	132	133	94	85	78	60	93
Småhus ytterort	105	57	82	95	165	121	116	88
Blandomr ytterort	102	78	103	99	123	104	97	82

Miljonprogramområden

Hallm närort	89	159	134	94	62	69	55	138
Hallm ytterort	90	136	133	95	80	77	60	100
Brätt närort	100	94	149	77	69	66	60	122
Brätt ytterort	97	112	125	94	88	85	74	87
Småhus närort	109	35	71	80	100	134	148	97
Småhus ytterort	106	53	83	94	153	126	116	83

Tabell 14.3 (forts) Valdeltagande och partipreferenser i storstads-
 områdena. Riksdagsvalet 1988. Index. Samtliga storstadsområden = 100.

	Valdel- tagande 1988	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR
Politisk dominans								
S+VPK 65- %	93	129	157	73	61	56	46	121
S+VPK 35-64 %	100	112	110	104	103	95	83	101
S+VPK -34 %	104	59	56	103	108	130	158	90
Andel sysselsatta								
Hög	104	76	94	93	119	115	108	86
Mellan	99	113	101	105	91	93	99	105
Låg	89	137	133	105	59	69	61	145
Andel arbetare								
Hög	91	124	150	84	71	62	49	128
Mellan	101	103	104	101	110	100	91	100
Låg	105	69	52	107	85	130	167	79
Andel högre tjänstemän								
Hög	104	80	60	112	90	128	151	83
Mellan	100	106	112	97	108	93	83	104
Låg	89	122	155	77	70	57	46	136
Andel företagare								
Hög	102	54	73	102	193	113	112	219
Mellan	102	83	89	98	111	108	116	94
Låg	98	122	115	103	83	90	79	104
Inkomstnivå								
Hög	106	57	59	91	93	131	162	78
Mellan	101	105	103	104	109	100	92	99
Låg	92	128	137	97	76	67	58	128

Andel utrikes födda

Hög	92	134	129	93	74	77	67	115
Mellan	102	97	94	102	97	104	108	94
Låg	104	44	89	95	184	118	105	115

Andel ensamboende

Hög	96	136	97	125	77	90	97	110
Mellan	100	101	106	97	102	96	94	100
Låg	107	50	77	86	117	133	131	87

Andel barnfamiljer

Hög	103	83	102	92	108	114	96	89
Mellan	100	99	100	99	102	100	101	99
Låg	97	119	99	111	81	94	99	113

Andel pensionärer

Hög	99	101	100	100	81	95	105	114
Mellan	100	101	100	101	104	98	99	100
Låg	102	91	99	95	98	115	99	89

bostadsrättsområden i närorterna som tillhör miljonprogrammet (149). De är också överrepresenterade i miljonprogrammets allmännyttiga hyreshusområden, men svaga i den gamla stenstaden och (liksom VPK) i småhusområdena. *Centerpartiet* är starkast i ytterorternas småhusområden (165), medan *folkpartiet* och *moderaterna* är starkast i närorternas småhusområden (index=127 resp 143).

I *centrumområdena* är således tre partier starkt överrepresenterade i förhållande till sitt normala väljarstöd. Det är VPK, miljöpartiet och moderaterna. I *den gamla stenstaden* är socialdemokraterna starkt underrepresenterade, liksom centern. Man kan också konstatera att *miljöpartiet är ett utpräglad innerstadsparti*, medan centern har sitt huvudsakliga stöd i förorternas småhusområden.

Förändringar av röstbeteendet i storstadsregionerna

I tabell 14.2 och 3 visades valdeltagandet och partival vid 1988 års riksdagsval. I det följande ska vi titta närmare på *utvecklingen sedan senaste regeringsskiftet 1982*. Med hjälp av multivariat analys ska vi visa hur valdeltagande och andel avgivna röster på S+VPK har förändrats i olika typer av valdistrikt. Den metod som använts är regressionsanalys med områdestypen (kluster av valdistrikt) resp klassstrukturen i valdistrikten som förklarande variabler. De statistiska enheterna utgörs av valdistrikt i storstadsregionerna, och variablerna beskriver således egenskaper hos valdistrikten, beräknade via den totalräknade folk- och bostadsräkningen 1985 resp den likaledes totalräknade valstatistiken för riksdagsvalen 1982-88.

Valbeteendet har här uppfattats som en effekt av dels den socioekonomiska strukturen i ett område (andelen arbetare), dels av boendemiljön i valdistriktet såsom denna klassificeras enligt beskrivningen i kapitel 2. Genom att i regressionsekvationen ta med den socioekonomiska strukturen kan vi beräkna befolkningens valdeltagande resp partival i valdistriktet som en ren "miljöeffekt". Med andra ord: vi kan visa hur befolkningen skulle ha röstat om det inte hade förekommit några skillnader mellan valdistrikten ifråga om klasstruktur. Beräkningarna som redovisas i tabell 14.4 och 14.5 har genomförts för en reducerad uppsättning valdistrikt, nämligen de mest resp minst attraktiva områdena (centrumområden, småhusområden och miljonprogramområden).

Valdeltagande

Beträffande *valdeltagandet* visar tabell 14.4 följande resultat. Andelen arbetare har fått ökad betydelse för valdeltagandet. *Analysen visar att det framför allt är i de arbetartäta distrikten som valdeltagandet har minskat.* Enligt tabell 14.4 ökar arbetarkvotseffekten från -0,10 till -0,17. Det innebär att man i valdistrikt med 10 procent flera arbetare än genomsnittet i storstadsregionerna hade ett valdeltagande som var en procentenhet lägre än genomsnittet. Detta gäller för 1982. 1988 hade effekten ökat till -1,7 procentenheter.

I *miljonprogramområdena* (allmännyttans hyreshusområden i förorterna, byggda 1965-75) *har valdeltagandet minskat med 9,4 procentenheter* mellan 1982 och 1988, dvs ungefär dubbelt så mycket som i storstadsregionerna i medeltal. Därav kan huvuddelen hänföras till skillnader i andelen arbetare. Men om vi konstanthåller klassstrukturen kvarstår en viss "områdeseffekt". I sista kolumnen i tabell 14.4 ser vi att områdeseffekten är negativ i miljonprogramområdena både 1982 och 1988, vilket visar att man har ett lägre valdeltagande där än genomsnittligt i storstadsregionerna. Och dessutom *har områdeseffekten förstärkts.* 1982 låg valdeltagandet 1,9 procentenheter under det genomsnittliga i storstadsregionerna. 1988 låg det 4,9 procentenheter under, allt beräknat med antagande av genomsnittlig klasstruktur. Differensen har alltså ökat med -3,0 procentenheter. Detta visar att det finns en tydlig minskning av valdeltagandet i just miljonprogramområdena, som inte kan förklaras med skillnader i klasstrukturen, och att den effekten är större än i andra typer av valdistrikt.

I *småhusområdena* minskar det observerade valdeltagandet med endast 2,9 procentenheter (inre förorter) resp 4,3 procentenheter (yttre förorter). Båda talen ligger klart lägre än den genomsnittliga minskningen i storstadsregionerna. Minskningen är således markant lägre än den minskning i valdeltagandet som vi hade i miljonprogramområdena. Om vi tittar på områdeseffekten (vid konstant klasstruktur) ser vi att småhusområdena har högre valdeltagande än genomsnittet såväl 1982 som 1988. Dessutom är utvecklingen positiv: relativt övriga områden *ökar* valdeltagandet i småhusområdena.

Tabell 14.4 Regressionsanalys av valdeltagande.

	Antal områden	Valdeltagande		Områdeseffekt	
		1982	1988	1982	1988
			Diff		Diff
Samtliga områden	1 605	89,9	84,9	0	0
Urval av områdeskluster			-5,0		0
Hpriv centr -1951	192	86,8	82,6	-4,0	-4,2
Hallm centr	39	85,3	81,8	-3,9	-2,2
Brätt centr	54	89,1	84,7	-0,7	-0,3
Småhus närort	153	94,3	91,4	3,6	4,7
Småhus ytter	260	92,5	88,2	2,5	2,9
Hallm förort 1965-75	130	85,5	76,1	-1,9	-4,9
Arbetarkvotseffekt		-0,10	-0,17		
Förklarad varians (%)		43	67		

Även i *centrumområdena* är nedgången i det observerade valdeltagandet lägre än genomsnittet i storstäderna, men det ligger ganska nära detta genomsnitt. Områdeseffekten är något varierande: starkt negativt värde i den gamla stenstaden och i allmännyttans centrala områden, vilket visar att de har lägre valdeltagande än småhusområdena. Utvecklingen är genomsnittlig i den gamla stenstaden och i bostadsrättsområdena och klart positiv i allmännyttans centrumområden.

Notera att dessa "områdeseffekter" alltså inte har att göra med klasstrukturen i områdena, utan är beräknade som om klasstrukturen (andelen arbetare) hade varit densamma i alla områden. Skillnaderna kan alltså i princip tolkas som en ren områdeseffekt. Det innebär att det minskande valdeltagandet i miljonprogramområdena måste ses som en reaktion på miljö- och levnadsförhållanden som är unika för dessa områden. En kompletterande förklaring är befolkningens sammansättning i andra avseenden än den socioekonomiska. I den mån miljön i dessa områden faktiskt har försämrats, om de har stigmatiserats i massmedia och blivit allt mindre attraktiva, kan det i sin tur leda till selektiva omflyttningar som har tillfört miljonprogramområdena en relativt stor andel andra resurssvaga bostadskonsumenter (socialbidragstagare, låginkomsttagare, problemfamiljer), dvs hushåll som har de sämsta valmöjligheterna på bostadsmarknaden. Och dessa har antagligen också ett exeptionellt lågt valdeltagande. Vi kan inte avgöra vilken av dessa hypoteser som är mest relevant. Båda berör emellertid områdenas attraktivitet.

Partival

I tabell 14.5 visar vi en analog analys av partivalet. Här tittar vi istället på *andelen av alla röstberättigade som har lagt sin röst på SAP eller VPK*. Även här kan vi se tydliga skillnader mellan olika typer av valdistrikt. Till att börja med kan vi konstatera att *klassstrukturen i ett valdistrikt spelar en stor roll för partivalet*: när arbetarandelen ökar med 10 procentenheter ökar andelen röster på SAP/VPK med 5 procentenheter.

Även här kan vi konstatera störst effekter i *miljonprogramområdena*: det är där nedgången för det socialistiska blocket är störst. Tabell 14.5 visar att de socialistiska partierna samlade hela 10,9 procentenheter mindre vid riksdagsvalet 1988 än 1982 i miljonprogramområdena. I

småhusområdena var nedgången bara en fjärdedel av detta (knappt 3 procentenheter). Det mesta av nedgången kan tillskrivas klassstrukturen, men vi ser att det även här finns tydliga skillnader när det gäller områdeseffekten. I miljonprogramområdena har SAP/VPK-väljarna minskat med 4,3 procentenheter, medan den har ökat med cirka 3 procentenheter i småhusområdena (allt räknat relativt till den genomsnittliga utvecklingen och vid konstant klasstruktur).

Även här kan vi alltså mellan 1982 och 1988 konstatera betydande röstförluster i miljonprogramområdena, medan vänstern har klarat sig betydligt bättre i småhusområdena. Den typ av data vi har tillgång till (aggregerade data) tillåter tyvärr inte några säkra slutsatser om **individuella** partival. Den mest naturliga tolkningen av dessa resultat bör emellertid vara att man i miljonprogramområdena har fått en stark minskning bland traditionella vänsterväljare, och att det i huvudsak rör sig om minskat valdeltagande. Det ligger nära till hands att se denna utveckling som en reaktion på miljöfaktorer i vid bemärkelse. Områdeseffekten ligger på ytterligare 4,3 procent i relativ minskning av vänsterröster, jämfört med den genomsnittliga.

I *småhusområdena* har de socialistiska partierna de allra minsta förlusterna i registrerade röster (knappt 3 procentenheter, vilket är mindre än genomsnittet i storstadsregionerna). Och om vi enbart tittar på "områdeseffekten" så konstaterar vi att SAP/VPK istället har klarat sig **bättre** än genomsnittligt i småhusområdena: där **ökar** vänsterrösterna med cirka 3 procentenheter (relativt till utvecklingen i samtliga berörda områdena). En rimlig tolkning är att småhusbefolkningen har blivit (relativt sett) mera nöjd med de socialistiska partiernas politik, medan man har blivit allt mera missnöjd i miljonprogramområdena. En annan förklaring kan vara selektiv omflyttning: att vänsteranhängare (oavsett klasstillhörighet) i större utsträckning bosätter sig i småhusområdena.

Centrumområdena intar en mellanställning mellan småhusområdena och miljonprogramområdena i förorterna. Även här har SAP/VPKs ställning försvagats (mera än genomsnittligt).

I bilaga 5 finns en komplett redovisning av valdeltagande och partival för de olika bostadsområdena och för områden med olika befolknings-egenskaper för vart och ett av riksdagsvalen mellan 1979 och 1988.

Tabell 14.5 Regressionsanalys av andelen av samtliga röstberättigade som röstar på SAP eller VPK.

	Antal områden	Procent SAP/VPK		Områdeseffekt	
		1982	1988	1982	1988
		Diff		Diff	

Samtliga områden	1 605	43,5	36,9	0	0
Urval av områdeskluster					
Hpriv centr -1951	192	34,4	27,7	0,9	-0,6
Hallm centr	39	50,4	43,3	8,8	7,4
Brätt centr	54	48,8	40,2	10,1	7,2
Småhus närort	153	30,3	27,5	-3,9	-1,1
Småhus ytter	260	33,3	30,4	-4,4	-1,9
Hallm förort 1965-75	130	56,3	45,4	5,7	1,5

Arbetarkvotseffekt		0,5	0,5		
Förklarad varians (%)		64	60		

Övriga indikatorer på politiska resurser

Förutom valdeltagande redovisar vi i detta kapitel (tabellerna 14.6 och 14.7):

- medlemskap och aktivitet i politiska partier
- medlemskap och aktivitet i fackliga organisationer
- intresse för att diskutera politik
- tillgång till daglig tidning
- förmåga att överklaga ett myndighetsbeslut

Föreningsaktiviteter

Ett av de mer traditionella sätten att försöka påverka samhällsutvecklingen är att i politiska partier eller andra sammanslutningar tillsammans med andra föra fram sin åsikt. Deltagande i föreningslivet är också ett sätt att använda sin fritid på, som kan ha den dubbla funktionen att förströ och stimulera samtidigt som man därigenom kan försöka styra och påverka samhällsutvecklingen.

Ungefär 15 procent av befolkningen, cirka 890 000 personer, uppger sig vara medlemmar i *politiska partier*. Detta kan vara en viss underskattning. Bland dem som är fackligt kollektivanslutna finns det säkert de som inte uppgett sig vara partimedlemmar vid intervjuerna. En del personer upplever också frågor om politisk tillhörighet som känsliga och då kanske även frågor om eventuellt medlemskap. I den första kolumnen i tabell 14.6 ser vi att andelen medlemmar har varit i stort sett oförändrad under perioden sedan 1978.

Av medlemmarna säger sig ungefär var fjärde delta aktivt i partiets verksamhet. I absoluta tal blir detta närmare en kvarts miljon människor eller ungefär en tjugonedel av befolkningen.

Andelen partimedlemmar är lägre i storstadsregionerna än i de glesbefolkade delarna av landet. 10-11 procent i Stockholm och Göteborg, 12 i Malmö, ökar till 17-18 procent i norra tät- och glesbygden. För andelen aktiva medlemmar är skillnaderna små och krympande. I områdena utanför storstadsregionerna antyds ökande andelar av ej aktiva

Tabell 14.6 Medborgerliga aktiviteter i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ej med- lem pol. parti ¹	Ej aktiv i pol parti ²	Ej medl i fackl org ³	Ej fack- ligt verksam ⁴	Brukar ej disk politik ⁵	Ej dagl. tidning ⁶	Kan ej över- klaga ⁷
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	85.4	96.0	14.7	87.3	29.9	15.5	4.3
Trend 1978-88	-0.2-	1.1-	-3.1*D	3.9*T	-3.7*	2.4*A	-1.3
RUT-Regioner							
Nuläge 1983/88							
Stockholmsregionen	89.4	96.9	24.7	88.9	22.1	24.6	3.1
Göteborgsregionen	89.5	96.9	17.2	89.1	26.3	18.1	4.4
Malmöregionen	87.8	97.4	15.8	87.9	27.2	14.3	2.5
Stödjepunkter i söder	86.1	96.5	11.5	86.9	29.7	13.6	4.6
Stödjepunkter i norr	84.5	96.3	7.9	85.8	30.0	11.0	4.3
Mindre regioner i söder	80.7	94.5	13.4	86.9	34.7	11.8	5.0
Mindre regioner i norr	83.4	95.6	8.7	86.5	35.5	14.5	5.5
Norra inlandet	83.4	95.1	8.6	84.1	38.2	15.0	4.9
Trend 1978-88							
Stockholmsregionen	1.2	0.2-	0.5 D	3.3*T	-5.7*	0.6 D	-1.2-
Göteborgsregionen	-1.9	0.7-	-1.1-	5.3 T	-0.6-	5.0*	0.4-
Malmöregionen	-2.7-	-0.2-	-0.9	4.7*T	-6.5*	3.9*	-2.6
Stödjepunkter i söder	0.1-	1.2	-5.0*D	4.3*T	-3.6	2.6*	-2.6*
Stödjepunkter i norr	0.5	3.4*	-5.2*	1.6	-4.9	1.2	-1.3-
Mindre regioner i söder	-1.4	0.8-	-3.5*D	5.5*T	-3.0	1.2	-0.4-
Mindre regioner i norr	0.4-	1.9	-6.6*D	3.4	-3.2	3.8*	-2.2
Norra inlandet	1.2	0.8	-8.1*	-2.4	3.5	5.7	-1.1-

1-7) Se fotnoter under tabell 14.7.

Tabell 14.7 Medborgerliga aktiviteter. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ej med- lem pol. parti ¹	Ej aktiv i pol parti ²	Ej medl i fackl org ³	Ej fack- ligt verksam ⁴	Brukar ej disk politik ⁵	Ej dagl. tidning ⁶	Kan ej över- klaga ⁷
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	85.4	96.0	14.7	87.3	29.9	15.5	4.3
Trend 1978-88	-0.2-	1.1-	-3.1*D	3.9*T	-3.7*	2.4*A	-1.3
ALLA STORSTADSOMRÅDEN							
Nuläge 1983/88	89.2	97.1	21.7	88.9	23.8	20.7	3.3
Trend 1978-88	-0.3	0.1-	0.3 D	4.3*T	-4.2*	1.9 D	-0.9
Regiondel							
Nuläge 1983/88							
Centrum	88.6	96.8	28.1	89.6	15.2	20.2	1.4
Närort	89.9	97.5	19.0	88.1	26.0	21.0	3.8
Ytterort	88.6	96.6	22.7	89.6	24.4	20.6	3.3
Trend 1978-88							
Centrum	1.4-	-0.1-	6.9	4.8*	-12.2*	-4.5	-3.9*
Närort	-0.6-	0.6-	-1.8	1.5 T	-3.0	2.8	-1.3
Ytterort	-0.4-	-0.2-	-0.1-	7.3*T	-2.3	3.4 D	1.2
Förortsområden							
Nuläge 1983/88							
> 80 % småhus	88.2	96.6	22.6	88.9	21.0	11.6	2.2
> 80 % bostadsrätt	88.2	95.6	20.0	84.8	28.7	19.2	4.5
> 80 % hyresrätt	91.7	97.9	18.7	89.2	31.5	34.2	5.5
Trend 1978-88							
> 80 % småhus	-1.1-	0.1-	-2.6	5.2	-3.2*	2.4	-0.2-
> 80 % bostadsrätt	0.1	-3.2	6.3-	4.2	-1.1-	2.6	2.5
> 80 % hyresrätt	0.5-	0.5-	-1.8	1.5 T	0.4-	4.8*	0.4-

Områdeskluster

Nuläge 1983/88

Hpriv centr -1951	88.9	96.6	30.9	90.5	15.0	20.4	1.0
Hallm centr	90.3	97.0	18.8	83.4	16.1	25.9	3.9
Brätt centr	88.9	98.5	24.2	92.7	17.1	12.9	1.2
Hpriv närort	90.5	97.4	20.6	88.3	26.8	27.7	3.8
Hallm närort	91.3	98.7	18.1	88.2	31.7	32.6	5.8
Brätt när- el ytterort	89.1	96.3	17.6	88.4	29.2	20.9	4.2
Småhus närort	87.9	96.7	20.6	87.5	19.0	7.1	1.6
Blandomr närort	89.7	97.2	18.8	86.8	21.3	13.2	3.6
Hallm ytter	90.6	96.8	19.0	91.7	33.2	41.3	5.6
Småhus ytter	88.3	96.6	24.0	89.9	22.3	14.8	2.6
Blandomr ytter	88.3	97.7	24.6	89.9	20.9	17.1	2.7
Trend 1978-88							
Hpriv centr -1951	3.7	-0.2	8.9 D	7.0*	-11.1*	-5.9	-2.8*
Hpriv närort	-2.3-	-1.5-	1.3-	3.1	-3.0	5.1	-1.4-
Hallm närort	0.4-	2.6	-2.6-	-1.6 T	-0.9-	5.6	-0.1-
Brätt när- el ytterort	-0.6	-1.8-	0	9.6*	-2.6-	0.4 D	-0.1-
Småhus närort	-2.4-	0.6-	-4.6	0.4 T	-3.6	-1.3-	-1.6*
Blandomr närort	-0.3-	0.4-	-5.5-	-0.7	-4.9-	2.3-	-1.8-
Hallm ytter	-0.4-	-1.2-	-1.2	7.7	6.2-	9.2	3.5
Småhus ytter	-0.2-	0	-1.4-	8.2	-3.2	4.7*	0.8
Blandomr ytter	2.7-	3.2	6.2-	7.3	-4.6-	3.0	-0.7-

1) Uppgifter saknas år 1979.

2) Uppgifter saknas åren 1979, 1986 och 1987.

3) Enbart anställda.

4) Enbart anställda. Uppgifter saknas åren 1979, 1986 och 1987.

5) Uppgifter saknas åren 1982 och 1983.

6) Uppgifter saknas åren 1978 och 1979.

7) Uppgifter saknas år 1986.

Tabell 14.7 (forts) Medborgerliga aktiviteter. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ej med- lem pol. parti ¹	Ej aktiv i pol parti ²	Ej medl i fackl org ³	Ej fack- ligt verksam ⁴	Brukar ej disk politik ⁵	Ej dagl. tidning ⁶	Kan ej över- klaga ⁷
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	85.4	96.0	14.7	87.3	29.9	15.5	4.3
Trend 1978-88	-0.2-	1.1-	-3.1*D	3.9*T	-3.7*	2.4*A	-1.3
ALLA STORSTADSOMRÅDEN							
Nuläge 1983/88	89.2	97.1	21.7	88.9	23.8	20.7	3.3
Trend 1978-88	-0.3	0.1-	0.3 D	4.3*T	-4.2*	1.9 D	-0.9
Miljöprogramområden							
Nuläge 1983/88	90.4	98.9	17.1	89.2	36.8	37.8	6.9
Hallm närort	91.3	95.6	20.0	90.4	38.0	45.1	5.9
Brätt närort	88.8	97.5	17.3	88.3	33.3	20.1	4.4
Brätt ytterort	87.0	95.4	18.8	85.3	25.5	26.8	7.5
Småhus närort	89.2	96.9	21.6	86.4	17.0	5.1	1.4
Småhus ytterort	88.6	95.6	24.1	88.3	18.7	12.0	1.9
Trend 1978-88							
Hallm närort	0.6-	6.7	0.1-	4.5	1.2-	1.0-	2.0-
Hallm ytterort	0.3-	-3.7	0.9	6.0	10.2	14.3	5.4*
Brätt närort	0.6-	-0.2	6.3-	7.6 T	4.6-	3.7	0.6-
Småhus närort	-2.8-	1.2-	-2.6-	1.2 T	-4.3	0	-0.6-
Småhus ytterort	-1.7	-0.6-	-0.1-	12.9	-4.3	6.9*	0.2-

1-7) Se fotnoter under föregående tabell.

personer - statistiskt säkerställd ökning dock enbart i den norra tätbygden (tabell B.14.1 i bilaga 3).

Även i de olika storstadsregionerna är skillnaderna små när det gäller de partipolitiska aktiviteterna; andelen medlemmar hamnar i samtliga områden mellan 8 (hyresrätter) och 12 procent (småhus och bostadsrätter).

Den *fackliga anslutningen* bland anställda har ökat med tre procentenheter under perioden och uppgår nu till 85 procent. Däremot tycks *aktiviteten* inom facken gå åt motsatt håll. Andelen bland de anställda som säger att man deltar aktivt i den fackliga verksamheten minskade nämligen under motsvarande tid med 4 procentenheter. Numera uppger knappt 13 procent av de anställda att man deltar aktivt i den fackliga verksamheten.

Den regionala indelningen visar att man i Stockholmsregionen har en betydligt lägre organisationsnivå - var fjärde anställd stockholmare är oorganiserad. I Göteborg och Malmö är motsvarande andel 16-17 procent och i de mindre tätbefolkade delarna av landet cirka 10 procent. Detta hänger delvis samman med att storstadsregionerna har en proportionellt stor andel anställda inom handel och andra tjänste- och servicenäringar där anslutningsgraden traditionellt sett är låg.

Variationerna inom storstadsregionerna är också relativt stora. Andelen medlemmar är lägst i de centrala stadsdelarna, allra lägst bland dem som bor i de privata äldre hyreshusområdena i city. Här är hela 31 procent oorganiserade; mindre än 10 procent uppger sig vara aktiva i den fackliga verksamheten. Det är en minskning med hela sju procentenheter sedan 1978. Generellt kan sägas att anslutningsgraden är något lägre i områden med hög andel högre tjänstemän än i områden med många facklärd arbetare. På riksnivå är totalt sett ungefär 90 procent bland facklärd arbetare medlemmar i en fackförening mot cirka 83 procent bland de högre tjänstemännen. Detta innebär att hyres- och bostadsrättsområden i när- och ytterorter med en högre andel arbetare, ofta har relativt hög facklig anslutningsgrad.

I tabell 14.8 visas medlemskap i några andra föreningstyper än politiska och fackliga organisationer, liksom vissa andra föreningsaktiviteter. Till skillnad från vad som gällde för politiska partier har medlemsandelen ökat för t ex hyresgäst-, bostadsrätts- och villaägare

Tabell 14.8 Föreningsaktiviteter i olika H-regioner 1984. Jämförelser med år 1978. Procent.

	Stock- holm	Göte- borg, Malmö	Större kommun- er	Södra mellan- bygden	Norra tät- bygden	Norra gles- bygden	Hela riket
Medlem i...							
..hyresgäst-, bostadsrätts- el villägareförening	43,6+11	42,4+17	32,5+12	19,7+6	24,0+11	11,7 +4	31,2+10
..konsumföreningar el andra konsumentorganisationer	34,9 +5	27,7 +7	36,1 +8	33,0+5	44,9+15	45,4+12	35,3 +7
..lokala intresse- el aktions- grupper, miljögrupper el likn	5,2 +1	4,7 0	5,4 +1	6,9+3	9,4 +5	8,3 +4	6,1 +2
..idrotts- el friluftsföreningar	31,9 +6	31,5 +9	35,7+10	37,3+8	38,7+11	34,7 +8	34,9 +9
.. <i>någon</i> förening	89,0 +3	89,9 +8	91,3 +5	91,8+7	91,6 +6	92,2 +9	90,9 +6
Deltar aktivt i <i>någon</i> förening	39,5 +4	38,6 +2	43,0 +4	45,9+4	42,8 +1	41,5 +7	42,3 +4
Har varit på <i>något</i> förenings- möte senaste året	66,0 +7	64,6 +4	68,9 +7	68,2+6	69,2 +4	66,0 +6	67,4 +6
Har varit på mer än tolv möten senaste året	16,3 +3	18,6 +6	20,3 +5	22,1+6	19,5 +3	18,0 +7	19,5 +5
Försökt att påverka beslut1)	37,9 +5	34,5 +9	34,0 +4	35,7+8	41,5+12	35,5+10	35,9 +6

1) Andel som svarat "ja" på frågan "Har Du någon gång tagit kontakt med någon person i ansvarig ställning i någon... (olika föreningstyper) för att påverka ett beslut i en fråga?"

föreningar, konsumentorganisationer och idrotts- eller friluftsföreningar. 1984 var nio av tio i den vuxna befolkningen medlemmar i någon förening, en ökning med sex procentenheter sedan 1978. Även mötesdeltagandet tycks ha ökat under perioden - 1984 uppgav drygt två tredjedelar att man varit på något föreningsmöte under en ettårsperiod, även detta en ökning med sex procentenheter. 36 procent uppger att man tagit kontakt med någon person i ansvarig ställning i någon förening för att påverka ett beslut i någon fråga. 1978 var motsvarande andel knappt 30 procent.

De regionala skillnaderna mellan storstadsregioner och landet i övrigt är stora främst när det gäller medlemskap i hyresgäst-, bostadsrätts- eller villaägareföreningar. 42-43 procent i storstadsregionerna minskar successivt ned till 12 procent i norra glesbygden. För konsumentorganisationer, lokala miljö- och intressegrupper liksom för idrotts- eller friluftsföreningar är tendensen snarast den omvända, med något högre medlemsandelar utanför storstadsområdena.

Intresse för politik

Intresse för politik försöker vi spegla genom frågan "Hur brukar Du själv göra om Du är med i ett sällskap, där samtalet kommer in på politiska frågor?". I den femte kolumnen i tabell 14.6-7, "brukar ej diskutera politik", redovisas andelen som svarat antingen "jag brukar inte bry mig om att lyssna när folk börjar prata om politik" eller "jag brukar nog lyssna, men jag lägger mig aldrig i diskussionen". Ungefär 30 procent av befolkningen väljer något av dessa alternativ, vilket är en minskning med närmare fyra procentenheter sedan 1978. Ungefär en tredjedel av befolkningen ger svaret "det händer ibland, men inte så ofta, att jag säger vad jag själv tycker" medan den sista dryga tredjedelen svarar "jag brukar för det mesta vara med i diskussionen och säga min åsikt".

Denna indikator ger framför allt stora skillnader mellan grupper med olika utbildningsnivå och därmed också skillnader mellan olika socioekonomiska grupper. 40 procent bland de icke facklärdas arbetarna säger sig icke diskutera politik - en andel som successivt sjunker till 10 procent bland de högre tjänstemännen (uppgifter från år 1988). Därmed blir också de regionala skillnaderna stora. I områden med många högutbildade, t ex i storstadsregionerna, är det färre som ej brukar

diskutera politik än i glesbygderna. Andelen ökar successivt från 22 procent i Stockholmsregionen till 38 procent i det norra inlandet. I Stockholmsregionen har det också ägt rum en påtaglig minskning under perioden, närmare 6 procentenheter.

Mycket stora skillnader kan också noteras mellan de olika storstadsområdena. Skillnader som också blivit allt större under perioden. I de centrala delarna, som fått ett ökande inslag av välutbildade personer bland de boende, är det bara omkring 15 procent som säger sig ej diskutera politik - en andel som har minskat med hela 12 procentenheter under perioden sedan 1978. Detta kan jämföras med förorternas hyreshusområden där utvecklingen snarare har varit negativ. I allmännyttans hyresområden som tillhör miljonprogrammet antyds ökande andelar som ej diskuterar politik på cirka 10 procentenheter, och ligger numera på närmare 40 procent. Detta ger således en skillnad på hela 25 procentenheter i förhållande till bostadsområdena i de centrala stadskärnorna.

Förmåga att försvara sina intressen

Liknande tendenser mellan storstadsområdena fås för den indikator som skall visa förmågan att försvara sina intressen. 33 procent, drygt två miljoner av den svenska befolkningen 16-74 år, anser inte att man själva skulle kunna åta sig att författa en skrivelse och överklaga ett beslut av en myndighet. Omkring 1,6 miljoner av dessa uppger att man känner någon som man skulle kunna få hjälp av i en sådan situation, medan ytterligare 134 000 säger att man vet vart man kan vända sig för att få hjälp (advokater, rättshjälp eller dylikt). De återstående 260 000 personerna (drygt fyra procent av befolkningen) skulle således, enligt detta sätt att mäta, sakna möjlighet att försvara sig mot ett beslut av en myndighet. Det är denna andel som redovisas i kolumnen näst längst till höger i tabellerna.

Även denna indikator är kraftigt korrelerad till utbildningsnivå och socioekonomisk grupp. I rapporten "Ojämligheten i Sverige" kunde konstateras att det knappast fanns några alls bland de högre tjänstemännen eller de politiskt aktiva som inte skulle klara av ett överklagande, medan det i grupper som förtidspensionerade eller arbetshandikappade arbetare och utländska arbetare rör sig om drygt 10 procent (Vogel m fl, 1987).

De regionala skillnaderna på riksnivå ger inga enhetliga trender mellan storstad och glesbygd. Generellt antyds en minskad andel som ej anser sig kunna överklaga - cirka en procentenhet. I storstadsområdena varierar andelarna på ungefär samma sätt som när det gällde intresset av att diskutera politik - låga andelar (cirka en procent) i centrala områden med bostadsrätter och privata hyresrätter samt i småhusområdena; relativt höga andelar (6-7 procent) i miljonprogrammets hyreslägenhetsområden. Även här ökar skillnaderna - i centrum minskande andelar, i allmännyttans hyresområden ökande.

Ej daglig tidning

Den sista indikatorn i detta sammanhang visar de andelar i befolkningen som inte har tillgång till någon daglig tidning. Massmedierna, och då kanske framför allt dagspressen, spelar en mycket central roll i det politiska livet. De förmedlar i sina nyheter en huvuddel av den offentligt tillgängliga informationen om vad som sker på olika nivåer i politiken. De fungerar också som ett forum för åsikter i samhällsfrågor - i debattartiklar och insändare kan man föra fram olika politiska budskap.

Totalt sett uppgår ungefär 16 procent av befolkningen att man inte har tillgång till någon daglig tidning. Detta innebär en ökning med cirka två och en halv procent under perioden sedan 1978. Stockholmsregionen ligger här i topp - ungefär var fjärde stockholmare har ingen daglig tidning. I Göteborgsregionen är motsvarande andel 18 procent och i övriga regioner mellan 11 och 15 procent (indelningen efter RUT-regioner).

Inom storstadsregionerna är också skillnaderna markanta mellan de olika boendeformerna. I förorter och småhusområden är det 12 procent som saknar daglig tidning - en andel som ökar till 19 procent i områden med bostadsrätter och till hela 34 procent i hyresrättsområdena. Ytterligheterna visas i två av miljonprogrammets områden: 45 procent saknar daglig tidning i allmännyttans hyresområden i ytterorter mot 5 procent i småhusområdena i närorter. I de förra områdena har andelen ökat med cirka 14 procentenheter sedan 1978. När det gäller att göra prioriteringar vid knappa ekonomiska resurser är det uppenbarligen så att många finner dagstidningarna mera umbärliga än annat.

Tabell 14.9 Valdeltagande och andra medborgerliga aktiviteter i olika storstadsområden. Nuläge och utveckling. Procent.

	Rös- tade ej 1988	Trend 79-88	Ej med- lem i poli parti	Trend 78-88	Dis- kute- rar ej poli- tik	Kan ej över- klaga Trend 78-88	Trend 78-88
Hela riket	14,0	+4,7	85,4	-0,2	29,9	-3,7	4,3 -1,3
Samtliga orstadsområden	15,1	+4,5	89,2	-0,3	23,8	-4,2	3,3 -0,9
Områdeskluster							
Hpriv centrum	17,4	+3,6	88,9	+3,7	15,0	-11,1	1,0 -2,8
Hallm centrum	18,1	+4,8	90,3	..	16,1	..	3,9 ..
Brätt centrum	14,8	+3,1	88,9	..	17,1	..	1,2 ..
Hpriv närtort	17,8	+5,6	90,5	-2,3	26,8	-3,0	3,8 -1,4
Hallm närtort	21,2	+6,7	91,3	+0,4	31,7	-0,9	5,8 -0,1
Brätt när- el ytterort	15,0	+4,9	89,1	-0,6	29,2	-2,6	4,2 -0,1
Småhus närtort	8,4	+2,7	87,9	-2,4	19,0	-3,6	1,6 -1,6
Blandomr närtort	12,7	+4,1	89,7	-0,3	21,3	-4,9	3,6 -1,8
Hallm ytterort	23,0	+7,4	90,6	-0,4	33,2	+6,2	5,6 +3,5
Småhus ytterort	11,0	+4,2	88,3	-0,2	22,3	-3,2	2,6 +0,8
Blandomr ytterort	13,2	+4,1	88,3	+2,7	20,9	-4,6	2,7 -0,7

**Miljonprogram-
områden**

Hallm närort	24,5	+8,2	90,4	+0,6	36,8	+1,2	6,9	+2,0
Hallm ytterort	23,7	+7,6	91,3	+0,3	38,0	+10,2	5,9	+5,4
Brätt närort	15,3	+5,6	88,8	+0,6	33,3	+4,6	4,4	+0,6
Brätt ytterort	17,7	+6,3	87,0	..	25,5	..	7,5	..
Småhus närort	7,6	+2,8	89,2	-2,8	17,0	-4,3	1,4	-0,6
Småhus ytterort	10,4	+4,3	88,6	-1,7	18,7	-4,3	1,9	+0,2

De tre indikatorerna, "brukar ej diskutera politik", "kan ej överklaga" och "har ej tillgång till daglig tidning", ger, som vi sett, tydliga mönster i de olika storstadsområdena, beroende på koncentrationen av resursstarka eller resurssvaga grupper. Dessa tendenser får också genomslag på kommunnivå (se tabell 14.2 i bilaga 3). I Stockholmsregionen kan detta åskådliggöras genom Danderyd, där andelarna för de tre indikatorerna ovan är 8, 0 resp 8 procent. Motsvarande andelar är för t ex Botkyrka 34, 4 resp 36 procent, för Haninge 30, 6 resp 31 procent och för Sundbyberg 18, 9 resp 38 procent.

Sammanfattande tabell av sambandet mellan valdeltagande och andra medborgerliga aktiviteter

Som en översiktlig sammanfattning jämförs i tabell 14.9 de ovan redovisade resultaten för valdeltagande med några av de övriga måtten på politiska aktiviteter inom de olika områdesklustren och miljonprogramområdena.

Som synes är tendenserna påfallande samstämmiga. För att ta de i denna rapport ofta använda exemplen på attraktiva och mindre attraktiva områden: småhus i närort resp allmännyttans hyresområden inom miljonprogrammet. I dessa senare områden är andelen valskolkare nästan tre gånger så hög som i de inre småhusområdena och ökningen under perioden mellan 1979 och 1988 har varit betydligt snabbare. Det är vidare färre (tre och en halv procentenheter) som är anslutna till något politiskt parti, det är dubbelt så många som uppger att man inte brukar diskutera politik och ungefär fyra gånger så många som inte tror sig ha några möjligheter att författa en skrivelse för att överklaga ett beslut av en myndighet. Och dessutom går utvecklingen åt motsatt håll i dessa områden, klyftorna vidgas: anslutningen till politiska partier tycks ha ökat i närorternas småhusområden mellan 1978 och 1988, intresset för politik ökar också och det är fler som skulle klara av att överklaga ett beslut. I miljonprogrammets allmännyttiga hyresområden är andelarna istället minskande för vart och ett av dessa mått.

Kapitel 15 Hälsa

En av de mest betydelsefulla aspekterna av ett lands välfärd är befolkningens hälsa. Det kan dock vara svårt att definiera vad som menas med hälsa. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) innebär begreppet hälsa ett tillstånd "av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej endast frånvaro av sjukdom eller svaghet" (SCB, 1987). Här ingår således två olika hälsoperspektiv: Dels det **objektiva** perspektivet från vilket hälsobedömningarna vanligen görs av medicinsk expertis (yttre kriterier), och dels det **subjektiva** perspektivet där individen själv får beskriva och bedöma det egna hälsotillståndet (upplevd ohälsa). Genom att registrera och sammanställa objektiva och subjektiva hälsodata kan hälsoförhållandena hos befolkningen beskrivas i termer av hur stora andelar som drabbas av hjärt-kärlsjukdomar, olycksfall, diabetes, olika cancerformer eller sjukdomar i rörelseorganen, samt hur stora andelar som upplever att de har någon långvarig sjukdom, nedsatt arbetsförmåga, funktionsnedsättningar, upplever stress på arbetsplatsen eller som mår allmänt dåligt etc. Genom att även studera hur ohälsan är fördelad mellan könen, i olika åldersgrupper, olika socioekonomiska grupper, mellan olika regioner etc kan man få en mer ingående bild av befolkningens hälsa.

Innan dessa sammanställningar om olika hälsoförhållanden kan göras måste man först bemästra de olika svårigheter som uppkommer i samband med val av undersökningsmetod och den praktiska datainsamlingen. Två vanliga metoder är dels personlig intervju och dels enkätintervju, genom vilka uppgifterna om hälsoförhållandena kommer direkt från själva källan. Man kan dels få uppgifter om **diagnosticerade** sjukdomar och dels om mer subjektivt upplevd ohälsa. Båda dessa metoder är dock förknippade med kvalitetsbrister i fråga om mätfel och bortfall. Det är till exempel lätt hänt att den

intervjuade glömmar bort att berätta om olika krämpor eller besvär kanske därför att denne vant sig vid och lärt sig leva med dem. Dessutom kan många sjukdomar och besvär vara förknippade med skamkänslor som gör att den intervjuade ibland inte vill uppges eventuell könssjukdom eller liknande. Ytterligare en faktor som kan leda till underskattning av sjukligheten är ett dåligt vårdutbud inom rimligt avstånd från hemmet. Ett annat problem är att den man vill intervjua är alltför sjuk för att överhuvudtaget kunna besvara intervjufrågorna.

Undersökningens kvalitet är således till stor del beroende av i vilken utsträckning mätfel och bortfall kan elimineras. Det är således viktigt att ha i åtanke att några absoluta sanningar i fråga om befolkningens hälsa inte kan fastställas eftersom ett visst bortfall och en viss grad av mätfel är oundvikliga i alla typer av hälsoundersökningar. Det blir i stället en bedömningsfråga i vilken utsträckning sådana kvalitetsbrister kan tänkas snedvrider resultaten.

Även om hälsotillståndet bland befolkningen sett i ett nationellt perspektiv kan betraktas som gott har omfattande forskning och undersökningar på bl a ULF-materialet visat att det föreligger stora skillnader dels regionalt och dels mellan olika befolkningsgrupper. Eftersom ohälsa och sjuklighet är så intimt förknippat med *åldrandet* är det givetvis i de äldsta åldersgrupperna som sjukligheten är mest utbredd. Kvinnor drabbas också i högre utsträckning än män av ohälsa när det gäller de flesta sjukdomsgrupperna. Det finns också *socioekonomiska skillnader*: Personer i arbetaryrken drabbas oftare av olika slags sjukdomar och funktionsnedsättningar än personer i tjänstemannayrken. Det kan i många fall vara svårt att avgöra om det är vissa yrken i sig som orsakar ohälsan eller om det beror på att *ohälsosamma levnadsvanor* såsom rökning, hög alkoholkonsumtion, mycket fett i kosten, för lite motion eller dylikt är vanligare bland arbetare än bland tjänstemän och därigenom orsakar hög sjuklighet. Omfattande forskning har dock visat att överriskerna för olika typer av sjukdomar hos arbetare kvarstår även sedan man tagit hänsyn till dessa riskfaktorer (Socialstyrelsen, 1987; SCB 1985).

Ohälsa och sjuklighet är regionalt ojämnt fördelad i landet. Till viss del kan detta förklaras av skillnader i ålders-, köns-, och socioekonomisk fördelning. Befolkningen i storstäderna och i de större kommunerna längs norrlandskusten, syd- och mellansverige är förhållandevis

friskare än den befolkning som bor i avfolkningsbygden i de norra och inre delarna av Norrland samt i glesbygdsområden i Götaland och Svealand. En del av förklaringen till detta är att den yngre, friskare och mer arbetsföra delen av befolkningen flyttat till storstadsregionerna där det största utbudet av arbeten, kulturell och social service finns. Kvar blir då en äldre befolkning, relativt sett mer belastad av tunga arbeten i skogs- och jordbruk, gruv- och tillverkningsindustri. Till viss del kan det också bero på arbetsmarknadsförhållanden: vissa regioner har drabbats hårt av företagsnedläggelser med massarbetslöshet och förtidspensioneringar som följd, vilket i sin tur kan leda in i psykisk ohälsa och missbruksproblem av olika slag (Vogel m fl, 1987).

När vi jämför hälsoförhållandena inom storstadsregionerna liksom mellan olika regioner, finner vi att vissa områden uppvisar en relativt frisk befolkning hos vilka långvariga sjukdomar och funktionsnedsättningar förekommer i relativt liten utsträckning, medan befolkningen i andra typer av områden uppvisar relativt omfattande hälsoproblem av olika slag. Orsakerna till dessa hälsoskillnader kan vara flera. För det första kan det vara så att speciella **miljöförhållanden** i själva området genererar ohälsa bland befolkningen. Det kan finnas brister i vårdutbudet eller i det förebyggande hälsoarbetet, lokala arbetsförhållanden kan medföra betydande risker för sjukdomar eller olycksfall, giftiga ämnen i utomhusmiljön eller i själva bostäderna kan förorsaka olika hälsoproblem etc. För det andra kan det föreligga hög sjuklighet i ett geografiskt område inte i första hand beroende på miljömässiga egenskaper utan i stället på **selektionsprocesser** av olika slag, d v s det kan ha skett en selektiv flyttning till- och från området så att en betydande andel friska har flyttat ut eller en betydande andel sjuka flyttat in till området. Om sådana selektiva omflyttningar får fortgå kommer sådana bostadsområden att uppvisa en alltmer vårdkrävande befolkning med stora hälsoproblem, medan andra mer attraktiva bostadsområden, till exempel centrala lägen och småhusområden, i allt större utsträckning kommer att befolkas av friska personer med välbetalda arbeten, som i allmänhet också innebär mindre hälsorisker.

För det tredje kan hälsoförhållandena i bostadsområdet liksom i det förra fallet bero på befolkningsstrukturen, men där **köns- och åldersstrukturen** är av störst betydelse, d v s biologiska faktorer som inte är relaterade till miljömässiga förhållanden.

En stor del av de regionala hälsoskillnaderna beror alltså på att olika bostadsområden eller regionala områden har olika befolkningsstrukturer. Vi kan därför förvänta oss att områden med framför allt en hög andel äldre, men också områden med höga andelar arbetare, invandrare, förtidspensionerade, arbetslösa etc kommer att uppvisa sämre hälsoförhållanden än områden med större andel tjänstemän och lägre medelålder. På samma sätt kan man ibland förklara eventuella hälsoförändringar i områdena med att det förmodligen skett mer eller mindre omfattande förändringar i dessa områdens befolkningsstruktur, snarare än att de personer som bott i områdena blivit friskare eller sjukare på grund av miljön.

För att försöka ge en någorlunda övergripande bild av hälsoförhållandena i Sverige skall vi i detta kapitel om befolkningens hälsa begränsa oss till att redovisa följande fyra variabler:

- andelen av den vuxna befolkningen med långvarig sjukdom
- andelar med nedsatt arbetsförmåga
- andelar med nedsatt rörelseförmåga
- andelar som inte gjort något tandläkarbesök det senaste året

Eftersom hälsoförhållandena bland befolkningen så starkt samvarierar med ålders- och könsstrukturen kommer detta att överskugga de samband som råder mellan befolkningens hälsa och andra strukturella faktorer såsom yrkestillhörighet och arbetsmiljö, arbetslöshet, etniskt ursprung, ekonomiska förhållanden, boendeförhållanden, hushållssammansättning, social förankring etc. Därför har nedanstående tabeller ålders- och könsstandardiserats, d v s resultaten har genom ett speciellt vägningsförfarande omräknats efter den ålders- och könsfördelning som råder i olika regionala redovisningsområden (ålder i 10-års klasser). Hälsoskillnader mellan olika regioner kan därmed inte förklaras genom de skillnader i ålders- och könsstruktur som råder mellan olika regioner, utan eventuella skillnader måste då få andra förklaringar. Man får dock inte glömma bort de faktiska hälsoförhållandena i olika regioner där ålders- och könsfördelningen utgör en viktig förklaring. Dessutom är de faktiska hälsoförhållandena av stor vikt för hälso- och sjukvårdsplaneringen. De "riktiga" värdena, ostandardiserade, återfinns därför i tabell B.15.3-5 i bilaga 3.

Långvarig sjukdom

38 procent av befolkningen mellan 16 och 74 år uppger att de har någon långvarig sjukdom. Denna andel har varit tämligen konstant under perioden 1978-1988. De högsta andelarna med långvarig sjukdom finner man i glesbygdsområdena i Norrland, Svealand och Götaland. Efter ålders- och könsstandardisering kvarstår norra inlandet som speciellt utsatt där 43 procent av befolkningen skulle ha uppgivit långvarig sjukdom om de hade haft samma ålders- och könsstruktur som landets totalbefolkning. Trenden visar också att andelen med långvarig sjukdom har ökat under 10-års perioden i de norra glesbygderna. Till viss del kan detta bero på en övervikt beträffande slitsamma och tunga arbeten inom bl a skogs- och gruvnäringarna. En annan förklaring kan ligga i en förändrad arbetsmarknadsstruktur som medför utflyttningar av den friskare, yngre och mera arbetsföra delen av befolkningen till orter där arbeten finns. De som då stannar kvar i regionen utgör en växande andel med relativt hög sjuklighet och som inte på samma sätt har möjlighet att hävda sig på arbetsmarknaden.

De lägsta andelarna långvarigt sjuka återfinns i de större tätorterna och då främst i Stockholmsregionen där andelen med långvarig sjukdom dessutom minskat med fem procentenheter medan den ökat i de båda övriga storstadsregionerna Göteborg och Malmö, orter som präglas av tung varvsindustri med tillhörande arbetsmiljöproblem och försurningsskador. Det är dessutom troligt att dessa regioners karaktärer av industriområden inte i samma utsträckning som i Stockholmsområdet lockat till sig en relativt frisk arbetskraft verksam inom tjänstesektorn, utan istället i relativt stor utsträckning både behåller sin arbetarbefolkning och rekryterar nya unga arbetare som med åren åldras och slits i arbetslivet.

Flera av de "speciella regionerna" (se bilaga 3, tab B.15.1) kan urskiljas som större befolkningscentra med betydande industrier och handel, mer eller mindre rikt kulturutbud samt i många fall också utbildningscentra med en eller flera högskolor knutna till dessa regioner. Efter köns- och åldersstandardisering föreligger endast små skillnader mellan dessa vad gäller förekomst av ohälsa. Möjligen kan man urskilja regioner som Linköping och Örebro, med en relativt frisk befolkning och där andelen med långvarig sjukdom minskar, medan den i stället är relativt hög och dessutom ökar i industriregioner som Växjö, Västerås, Bergslagen och Sydöstra Götaland.

Även vid en uppdelning på de enskilda kommunerna inom storstadsregionerna (se tabell B.15.2 i bilaga 3) framträder skillnader i fråga om förekomst av långvarig sjukdom bland befolkningen. Det är dock viktigt att tänka på att slumpen kan ha haft en icke obetydlig inverkan på resultaten av de kommunvisa beräkningarna då antalet intervjuer ofta är förhållandevis få.

Stockholmsregionens kommuner har förhållandevis låga andelar med långvarig sjukdom i förhållande till kommunerna i Göteborgs- och Malmöregionerna. I Stockholmsregionen är det främst Värmdö, Ekerö och Botkyrka som uppvisar höga andelar med långvarig sjukdom, vilket förvånar något med tanke på att Ekerö och Värmdö för övrigt inte är speciellt hårt belastade vad gäller antal sjukskrivningsdagar och andel förtidspensioneringar bland befolkningen (Regionplane- och trafikkontoret, 1983). Men eftersom dessa kommuner har relativt få äldre är det troligt att detta kan ha påverkat de ålders- och könsstandardiserade resultaten. I Ale kommun i Göteborgsregionen kan vi se att varannan person har någon långvarig sjukdom. Relativt höga andelar finns också i Mölndal, Göteborg, Härryda och Kungälv. Dessa kommuner kännetecknas för övrigt av att de har relativt höga andelar arbetare och relativt få högre tjänstemän (Storstadsutredningen, 1989). För Malmöregionen kan vi se ett något motsägande mönster. I enlighet med ovanstående resonemang borde arbetarkommuner som Malmö, Trelleborg, Burlöv och Svedala uppvisa relativt höga andelar med långvarig sjukdom (Sydvästra Skånes kommunalförbund, 1989; Storstadsutredningen, 1989). Istället framstår befolkningen i dessa kommuner som relativt frisk (Svedala undantaget) medan Lund och Vellinge, kommuner med höga andelar högre tjänstemän, uppvisar förhållandevis höga andelar långvarigt sjuka. Ålders- och könsstandardiseringen torde inte ha spelat någon roll här eftersom även den icke standardvägda tabellen visar ungefär samma resultat (se tabell B.15.5 i bilaga 3). Däremot kan slumpens inverkan vara betydande då redovisningen sker på kommunnivå.

Storstädernas mångskiftande bebyggelse typer med bl a centrumområdenas äldre stenhus, miljonprogrammets tämligen likformiga och höga flerfamiljshus i utkanterna av stadskärnan, äldre villabyggnad förhållandevis nära centrum etc avspeglar sig också i hälsoförhållandena hos de människor som bor i dessa områden. Efter ålders- och könsstandardisering finns förhållandevis höga andelar med

Tabell 15.1 Hälsa och tandvårdskonsumtion i olika delar av landet. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988. Köns- och åldersstandardiserade beräkningar.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.4	12.9	28.7
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.4*
RUT-Regioner				
Nuläge 1983/88				
Stockholmsregionen	35.5	8.6	12.4	28.6
Göteborgsregionen	40.1	9.5	11.8	23.9
Malmöregionen	36.4	8.0	13.0	20.5
Stödjepunkter i söder	37.9	9.0	13.9	26.5
Stödjepunkter i norr	37.3	10.1	12.1	33.4
Mindre regioner i söder	39.0	9.5	12.9	27.8
Mindre regioner i norr	40.9	11.2	13.7	32.2
Norra inlandet	43.0	11.3	12.6	44.4
Trend 1978-88				
Stockholmsregionen	-4.8*	-1.6	-3.8*	-7.8*
Göteborgsregionen	4.5	-0.7	-4.1*	-11.8*
Malmöregionen	4.4*	3.4*	-0.6-	-10.6*
Stödjepunkter i söder	0.1-	-1.1	-2.6*	-17.8*
Stödjepunkter i norr	-2.4-	-0.4-	-4.6*	-16.7*
Mindre regioner i söder	1.4-	-0.2-	-3.2*	-22.7*
Mindre regioner i norr	3.6	-0.4	-2.0*D	-21.9*R
Norra inlandet	5.3	1.2	-1.2 D	-16.4*

Tabell 15.2 Hälsa och tandvårdskonsumtion. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988. Kön- och åldersstandardiserade beräkningar.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.4	12.9	28.7
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.4*
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	37.0	8.8	12.3	26.0
Trend 1978-88	-0.5-	-0.4-	-3.4*	-9.4*
<u>Regiondel</u>				
Nuläge 1983/88				
Centrum	35.2	8.4	13.9	28.4
Närort	38.4	9.1	13.1	25.1
Ytterort	36.0	8.5	10.4	26.1
Trend 1978-88				
Centrum	-8.3	-1.0-	-1.5-	-3.7
Närort	0.2	-1.4-	-3.3*	-7.7*
Ytterort	2.9-	1.5-	-3.9*	-14.8*
<u>Förortsområden</u>				
Nuläge 1983/88	36.1	6.6	9.9	20.7
> 80 % småhus	37.9	8.8	10.7	23.1
> 80 % bostadsrätt	41.6	12.7	15.9	33.2
> 80 % hyresrätt				

Trend 1978-88				
> 80 % småhus	6.0*	0.9	-1.2-	-10.4*
> 80 % bostadsrätt	3.2-	0.1-	-7.2*	-12.0
> 80 % hyresrätt	-1.5-	-1.1	-4.5*	-7.3*
Områdeskluster				
Nuläge 1983/88				
Hpriv centr -1951	35.4	8.9	14.1	27.3
Hallm centr	37.6	7.7	15.3	36.9
Brätt centr	33.1	8.8	13.8	30.3
Hpriv närort	40.4	11.2	12.2	30.1
Hallm närort	39.9	11.6	16.6	31.8
Brätt när- el ytterort	37.8	8.6	12.6	25.7
Småhus närort	36.2	6.5	11.3	18.0
Blandomr närort	32.9	7.0	10.8	21.7
Hallm ytter	41.8	13.6	17.2	36.4
Småhus ytter	35.9	6.5	8.5	23.0
Blandomr ytter	32.1	8.4	10.3	24.5
Trend 1978-88				
Hpriv centr -1951	-8.6	-0.5-	0.2-	-3.1
Hpriv närort	-0.1-	-1.5-	-6.7*	-4.4
Hallm närort	-4.6	-1.8-	-2.8-	-8.0*
Brätt när- el ytterort	0.6-	-1.0	-3.5	-7.3
Småhus närort	6.9*	0.9-	0.3-	-5.8
Blandomr närort	-0.7	-2.3-	-6.8	-9.0
Hallm ytter	3.5-	2.0-	1.5	-13.5* ^T
Småhus ytter	5.5	1.2	-2.6	-14.1*
Blandomr ytter	-3.9-	2.1-	-7.7	-12.2

Tabell 15.2 forts Hälsa och tandvårdskonsumtion. Särredovisning av inomregionala variationer i storstadsregionerna. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988. Kön- och åldersstandardiserade beräkningar.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.4	12.9	28.7
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.4*
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	37.0	8.8	12.3	26.0
Trend 1978-88	-0.5-	-0.4-	-3.4*	-9.4*
Miljonprogramområden				
Nuläge 1983/88				
Hallm närort	40.4	13.2	16.5	32.8
Hallm ytter	45.0	15.6	21.3	36.6
Brätt närort	39.4	10.3	16.8	25.7
Brätt ytterort	34.8	12.5	16.5	35.1
Småhus närort	35.2	5.5	10.1	15.8
Småhus ytterort	37.6	5.6	8.8	19.8
Trend 1978-88				
Hallm närort	-1.4-	0.8-	-4.6-	-9.1
Hallm ytter	7.9-	4.6-	6.1 T	-21.3*
Brätt närort	1.8-	-0.9	2.4-	1.4 D
Småhus närort	12.5*	-1.9	-3.4	-5.9
Småhus ytterort	10.0	-3.0	0.6-	-16.9*

långvarig sjukdom bland dem som bor i hyreshusområden och då speciellt i ytterområden där de allmännyttiga bostadsföretagen äger bostadsbestånden uppförda under miljonprogrammets tid cirka 1965-1975. Variationerna är betydande: i den gamla centrala stenstaden har 35 procent långvarig sjukdom, medan denna andel i allmännyttans bostadsområden i ytterområdena uppgår till 45 procent. Trenden antyder också att andelen med långvarig sjukdom skulle ha ökat under 10-årsperioden för de boende i dessa områden medan den däremot skulle ha minskat i närförorterna.

Den friskare delen av befolkningen återfinner vi i storstadsregionernas centrala delar samt i bostadsrätts- och småhusområdena. Huvudförklaringen ligger här på skillnader i yrkesstrukturen. Andelen arbetare är betydligt lägre i dessa områden. I de centrala områdena har dessutom andelen med långvarig sjukdom minskat med cirka åtta procent, medan den i stället ökat med omkring sex procent bland dem som bor i småhus. Ökningen är speciellt stor bland dem som bor i småhus byggda under miljonprogrammets tid. Det kan finnas många olika förklaringar till de skillnader som föreligger mellan de olika områdestyperna och till de förändringar som inträffat under 10-årsperioden. Den troligaste förklaringen torde emellertid vara att det skett en omfattande omflyttning av olika befolkningsgrupper under 1978-1988 och som därmed tagit med sig sin hälsostatus till det nya området. Som tidigare omtalats i kapitel 4 så har bl a andelen arbetare och andelen ensamstående ökat i allmännyttans bostadsområden i ytterförorterna men också i småhusområdena, medan andelen högre tjänstemän blivit allt vanligare i storstädernas centrala områden och på så sätt successivt kommit att ersätta den äldre arbetarbefolkningen där.

Nedsatt arbetsförmåga och rörelseförmåga

Långvarig sjukdom hänger till stor del samman med nedsatt arbetsförmåga och nedsatt rörelseförmåga. Det är högst sannolikt att om man har någon "långvarig sjukdom, besvär efter olycksfall något handikapp eller annan svaghet", som frågeformuleringen lyder, så torde detta inverka negativt på den egna förmågan både att klara av olika arbetsuppgifter och att röra sig obehindrat i det dagliga livet. Således är de regioner i landet med höga andelar med långvarig sjukdom i stor utsträckning också de regioner där stora delar av befolkningen uppger att den egna rörelse- och arbetsförmågan är nedsatt. För pensionärer som

inte förvärvsarbetar gäller uppgiften om nedsatt arbetsförmåga i stället någon form av sysselsättning. I tabellredovisningen anges de andelar som har en "i hög grad" nedsatt arbetsförmåga.

Under perioden 1983-1988 har i genomsnitt cirka nio procent av rikets befolkning uppgivit att de har i hög grad nedsatt arbetsförmåga, medan motsvarande andel för nedsatt rörelseförmåga uppgår till ca 13 procent. De regionala skillnaderna är mycket små för båda variablerna. Dock finns en viss överrepresentation för regionerna i norra Sverige vad gäller nedsatt arbetsförmåga, vilket sannolikt kan förklaras av den höga andelen arbetare där. För arbetaryrkena gäller också att kraven på god hälsa är större i dessa arbeten, vilket i sig bidrar till att siffrorna inte är högre. Både andelen med nedsatt arbetsförmåga och nedsatt rörelseförmåga minskar i alla regioner med undantag för Malmöregionen och norra inlandet där i stället en svag ökning kan skönjas vad gäller nedsatt arbetsförmåga, vilket återigen kan ha sin förklaring i dels selektiva flyttningar och dels att detta är regioner med tunga industrier som tär hårt på arbetskraften.

När det gäller de speciella regionerna (tab B.15.1 i bilaga 3) kan vi inte utläsa några nämnvärda skillnader beträffande nedsatt arbets- och rörelseförmåga. Däremot förefaller andelen med nedsatt rörelseförmåga ha minskat markant i Uppsala-regionen. Andelen med nedsatt arbetsförmåga är överlag lägre i storstadskommunerna jämfört med riksgenomsnittet (tab B.15.2 i bilaga 3). Ett fåtal kommuner i Stockholmsregionen utmärker sig: Haninge, Huddinge, Botkyrka och Solna. Även när det gäller nedsatt rörelseförmåga uppvisar främst Haninge en hög andel medan de övriga tre kommunerna inte är lika dominerande här. I Göteborgsregionen ser vi att höga andelar av befolkningen i Härryda har både nedsatt arbetsförmåga och nedsatt rörelseförmåga. Låga andelar finns i tjänstemannakommunerna Kungsbacka, Lerum och Kungälv. I Malmöregionens kommuner är det överlag låga andelar med nedsatt rörelse- respektive arbetsförmåga jämfört med de övriga storstadskommunerna. Endast Trelleborg kan sägas uppvisa höga värden. Som nämnts tidigare bör dock siffrorna tolkas med viss försiktighet vid kommunjämförelserna med tanke på slumpens inverkan på resultatet.

I storstadsregionerna är hyreshusområdena mest belastade medan småhusområdena uppvisar mycket låga värden både vad avser nedsatt arbetsförmåga och nedsatt rörelseförmåga. Ingen större förändring har

skett beträffande andelen med nedsatt arbetsförmåga, medan andelen med nedsatt rörelseförmåga minskat relativt mycket i bostadsrättsområden. Framför allt är det i allmännyttans hyreshusområden i förorterna, byggda under miljonprogrammets tid som nedsatt arbets- och rörelseförmåga är mest utbredd. Här har hela 15 procent av befolkningen "i hög grad nedsatt arbetsförmåga". I småhusområdena är det 7 procent. Motsvarande skillnader är beträffande nedsatt rörelseförmåga 21 respektive 10 procent. I allmännyttans miljonprogramområden i ytterförorterna kan vi också se en ökning av dessa andelar under perioden 1978-1988, medan andelarna i stället generellt minskar i övriga områden. Notera att dessa skillnader inte kan bero på skillnader i åldersstrukturen mellan områdena. Förklaringen till detta ligger i stället återigen i den socioekonomiska strukturen: Områden med höga andelar arbetare uppvisar höga värden medan områden med höga andelar högre tjänstemän uppvisar låga värden.

Tandläkarbesök

Tandvårdskonsumtionen är en god indikator på vårdkonsumtionen: alla behöver regelbunden tandvård oavsett hälsotillstånd. Under perioden 1983-1988 har i genomsnitt 29 procent av rikets befolkning uppgivit att de inte gjort något tandläkarbesök under det senaste året. Mellan 1978 och 1988 minskade denna andel med 16 procent, till stor del beroende på tandvårdsreformen från 1974. I denna fastslogs att hela befolkningen skulle ha lika möjligheter till adekvat tandvård oavsett bostadsort och betalningsförmåga. Man lät därför landstingen få ett ansvar för barn- och ungdomsvården samt för specialistvården. Vidare byggde man ut folktandvården och erbjöd ungdomar avgiftsfri tandvård fram t o m 19 års ålder samt inrättade en allmän försäkring för den vuxna befolkningen 20 år och äldre. Patienten skulle inte behöva betala mer än 50 procent av den totala kostnaden för vården. Tandvårdsförsäkringen har emellertid till viss del försämrats sedan dess. Den andel av den totala kostnaden för tandvården som patientförsäkringen täcker har sedan reformen startade varit oförändrad, men däremot har den kostnadsandel som försäkringen täcker för varje enskild behandlingsform varierat år från år beroende på regeringens bestämmelser. Detta har exempelvis inneburit att den profylaktiska vården blivit relativt dyrare för patienten medan andra vårdformer blivit billigare (SCB, 1986).

Trots att tandvårdsförsäkringen till stora delar fått önskade effekter så kan vi fortfarande skönja en regional variation beträffande andelen som inte gjort något tandläkarbesök under det senaste året. Denna andel är störst i norra inlandet och minst i storstadsregionerna och i de mellanstora kommunerna. Trenden visar emellertid att andelen som har fått tandvård har ökat mest i de utsatta regionerna och vi har därmed fått en allt större regional utjämning.

Beträffande inomregionala variationer i storstadsregionerna finner vi att den del av befolkningen som bor i hyresrätt inte besökt tandläkare i samma höga utsträckning som dem som bor i småhus. Inte heller minskar denna andel lika mycket i hyresrättsområdena som i småhus- och bostadsrättsområdena. Speciellt höga är dessa andelar i de allmännyttiga bostadsområdena även om trenden är starkt avtagande. Vidare har storstädernas centrala områden något högre andelar som inte besökt tandläkare än närorts- och ytterortsområdena. Minskningen är heller inte lika påtaglig i centrum som i ytterförorterna.

Storstadsregionernas kommuner uppvisar stora olikheter vad beträffar tandläkarbesök. Man kan se ett visst mönster där kommuner med en hög andel arbetare även har en relativt hög andel av befolkningen som inte gjort tandläkarbesök: Upplands-Väsby, Värmdö, Haninge, Sundbyberg och Upplands-Bro i Stockholmsregionen. Härryda, Ale och Göteborg i Göteborgsregionen. Kävlinge, Trelleborg, Svedala och Malmö i Malmöregionen. På motsvarande sätt hittar vi i tabellen fler tandläkarbesök i kommunerna Ekerö, Danderyd och Lidingö i Stockholmsregionen. Kungsbacka, Kungälv, Lerum och Partille i Göteborgsregionen samt Lomma och Vellinge i Malmöregionen.

Det är över lag påfallande små andelar i Malmöregionens kommuner som uppgett att de inte gjort något tandläkarbesök senaste året. Möjligen beror detta på en väl fungerande tandvårdsorganisation med en effektiv uppsökande verksamhet. En annan viktig förklaring till dessa skillnader är att de välutbildade högre tjänstemannaskikten på ett bättre sätt än arbetare och lägre tjänstemän lyckats tillgodogöra sig information om hur man tillämpar god förebyggande egenvård. Det är också tänkbart att de högre samhällsskikten genom större möjligheter att tillgodose sina intressen och bättre ekonomiska förhållanden kan etablera bra kontakter med privatpraktiserande läkare, medan de lägre socialgrupperna inte anser sig ha råd med täta profylaktiska behandlingsformer utan i stället utnyttjar tandvården för mer akuta fall. Denna

senare förklaring kan också utgöra en konsekvens av den förra. Emellertid torde dock den numera aktivt uppsökande folktandvården i hög grad medverka till att utplåna de grova socioekonomiska skillnaderna i alla fall vad gäller besöksfrekvensen hos tandläkare generellt. De regionala variationer som kan utläsas ur tabellerna skulle i så fall till stor del kunna bero på variationer hos respektive regional tandvårdsorganisation.

Bilagor

Bilaga 1

De regionala indelningarna

I: H-regioner

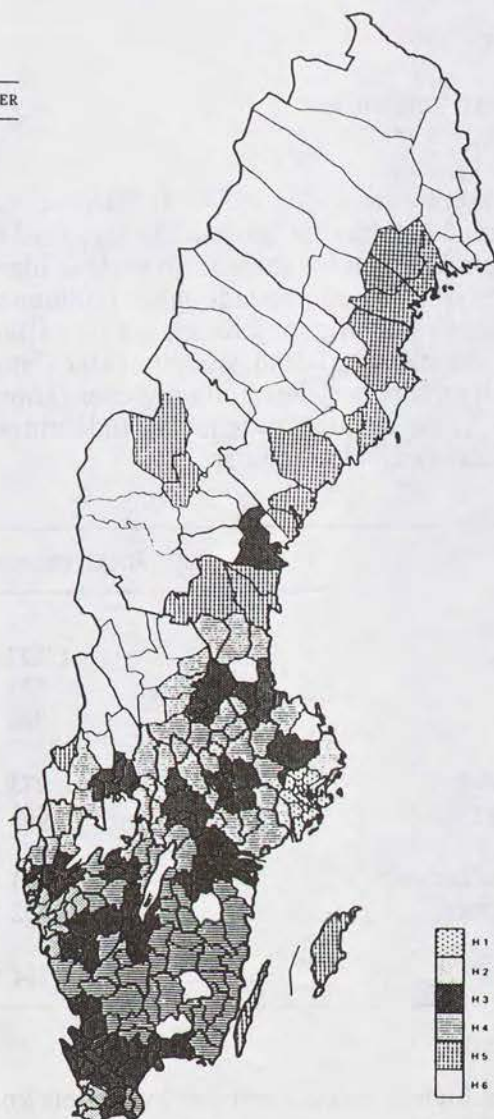
Indelningsprinciper samt karta.

Indelningen i H-regioner finns redovisad i "Regionala koder för administrativa och icke-administrativa områden", Meddelanden i samordningsfrågor, MIS 1986:4, SCB. Sex homogenitetsregioner har erhållits genom att indela landet efter befolkningstäthet. Kommunerna förs till de olika regionerna efter det lokala och regionala befolkningsunderlagets storlek. Regionerna är således i princip inte geografiskt sammanhängande. De definieras enligt vad som framgår av tabellen på nästa sida.

H-regioner	Innebörd	Befolkningen i åldern 16-74 år
H1 Stockholm	Stockholm/Södertäljes A-region	1 115 000
H2 Göteborg och Malmö	Göteborgs A-region och Malmö/Lund/Trelleborgs A-region	874 000
H3 Större kommuner	Kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 km radie från kommuncentrum	1 891 000
H4 Södra mellan- bygden	Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 km radie från kommun- centrum samt med mer än 300 000 invånare inom 100 km radie från samma punkt	1 307 000
H5 Norra tät- bygden	Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 in- vånare inom 30 km radie från kommuncentrum samt med mindre än 300 000 invånare inom 100 km radie från samma punkt	483 000
H6 Norra gles- bygden	Kommuner med mindre än 27 000 invånare inom 30 km radie från kommuncentrum	390 000

Namnen på H4-H6 antyder viss huvudsaklig belägenhet men dessa regioner kan även innehålla kommuner från andra delar av landet. Så ingår tex Gotland och Öland i H5 Norra tätbygden. En karta över H-regionerna återges nedan.

H-REGIONER

II: RUT-regioner

Klassificering av kommuner samt karta.

Regionalpolitiska kommittén (SOU 1984:74) tillämpar en ny regional klassificering där man kombinerar geografiskt läge med funktionell indelning där stödjepunkter utanför storstadsområdena identifieras (kommuner med betydande nettoinpendling). Vi tillämpar en komprimerad variant av denna klassificering för att spegla välfärdsskillnaderna mellan de tre storstadsområdena, stödjepunkter ("orstadsalternativ"), funktionellt mindre betydelsefulla regioner (kommungrupper) och glesbygden i norr (se nedanstående tablå). Indelningen bygger på en gruppering av landets 284 kommuner.

RUT-regioner	Antal personer ¹
Stockholmsregionen	1 127 000
Göteborgsregionen	523 000
Malmöregionen	326 000
Stödjepunkter i söder	1 273 000
Stödjepunkter i norr	661 000
Mindre regioner i söder	1 404 000
Mindre regioner i norr	492 000
Norra inlandet	264 000

¹ Medeltal 1984/85.

På följande sidor redovisas klassificeringen av landets kommuner i RUT-regioner samt karta.

1. Stockholmsregionen

160 Täby	192 Nynäshamn	183 Sundbyberg
129 Värmdö	115 Vallentuna	123 Järfälla
186 Lidingö	163 Sollentuna	187 Vaxholm
114 Upplands-Väsby	125 Ekerö	136 Haninge
181 Södertälje	191 Sigtuna	162 Danderyd
127 Botkyrka	138 Tyresö	126 Huddinge
182 Nacka		
139 Upplands-Bro		
180 Stockholm		
184 Solna		
128 Salem		
117 Österåker		

2. Göteborgsregionen

1384 Kungsbacka	1524 Lerum	1401 Härryda
1521 Ale	1402 Partille	1481 Mölndal
1480 Göteborg	1482 Kungälv	1415 Stenungsund
1407 Öckerö		
1419 Tjörn		

3. Malmöregionen

1230 Staffanstorps	1287 Trelleborg	1261 Kävlinge
1263 Svedala	1231 Burlöv	1281 Lund
1233 Vellinge	1280 Malmö	1262 Lomma
1229 Bara		

4. Stöddepunkter i söder

1861 Hallsberg	484 Eskilstuna	1581 Trollhättan
380 Uppsala	1683 Skövde	840 Mörbylånga
1622 Mullsjö	880 Kalmar	1623 Habo
780 Växjö	1881 Kumla	581 Norrköping
1980 Västerås	680 Jönköping	1682 Skara
580 Linköping	1485 Uddevalla	1282 Landskrona
1580 Vänersborg	1166 Klippan	481 Oxelösund
1263 Helsingborg	1662 Tibro	1080 Karlskrona
1880 Örebro	480 Nyköping	582 Söderköping
1214 Svalöv		
885 Borgholm		
1380 Halmstad		
1162 Bromölla		
1180 Kristianstad		
1284 Höganäs		
1260 Bjuv		
1381 Laholm		
1167 Åstorp		

5. Stöddepunkter i norr

2380 Östersund	2262 Timrå	1780 Karlstad
319 Älvkarleby	2580 Luleå	2482 Skellefteå
2080 Falun	1715 Käl	2284 Örnsköldsvik
2560 Älvsbyn	2480 Umeå	2581 Piteå
1761 Hammarö	2180 Gävle	1763 Forshaga
2460 Vännäs	2582 Boden	2081 Borlänge
1764 Grums		
2281 Sundsvall		
2181 Sandviken		
2403 Bjurholm		

6. Mindre regioner i söder

687 Tranås	1981 Sala	760 Uppvidinge
1421 Orust	1181 Simrishamn	1663 Töreboda
560 Boxholm	1684 Hjo	861 Mönsterås
1983 Köping	617 Gnosjö	1566 Herrljunga
1265 Sjöbo	1885 Lindesberg	381 Enköping
1582 Alingsås	763 Tingsryd	1637 Karlsborg
188 Norrtälje	1484 Lysekil	1315 Hylte
1860 Laxå	482 Flen	1430 Munkedal
882 Oskarshamn	1960 Kungsör	586 Mjölby
1527 Vårgårda	1267 Höör	1661 Götene
682 Nässjö	1602 Grästorp	1121 Ö Göinge
1917 Heby	563 Valdemarsvik	1485 Strömstad
1183 Hässleholm	1961 Hallstahammar	486 Strängnäs
1685 Tidaholm	1060 Olofström	1681 Lidköping
305 Habo	1507 Färgelanda	1168 Båstad
1884 Nora	561 Åtvidaberg	1427 Sotenäs
834 Torsås	1686 Falköping	665 Vaggeryd
1382 Falkenberg	1163 Osby	1660 Vara
428 Vingåker	1383 Varberg	761 Lessebo
1984 Arboga	684 Sävsjö	1562 Lilla Edet
1285 Eslöv	512 Ydre	483 Katrineholm
1643 Gullspång	821 Högsby	1680 Mariestad
583 Motala	685 Vetlanda	1264 Skurup
1882 Askersund	884 Vimmerby	1435 Tanum
1082 Karlshamn	513 Kindsa	584 Vadstena
1561 Mellerud	686 Eksjö	881 Nybro
509 Ödeshög	860 Hultsfred	562 Finsspång
1165 Perstorp	883 Västervik	
683 Värnamo	862 Emmaboda	
781 Ljungby	1160 Tomelilla	<u>Sjuhäradsbygden</u>
604 Aneby	764 Alvesta	
1286 Ystad	1083 Sölvesborg	1584 Ulricehamn
662 Gislaved	767 Markaryd	1552 Tranemo
1081 Ronneby	1137 Örkelljunga	1583 Borås
1182 Ängelholm	1603 Essunga	1565 Svenljunga
765 Älmhult	0980 Gotland	1563 Mark
1266 Hörby		

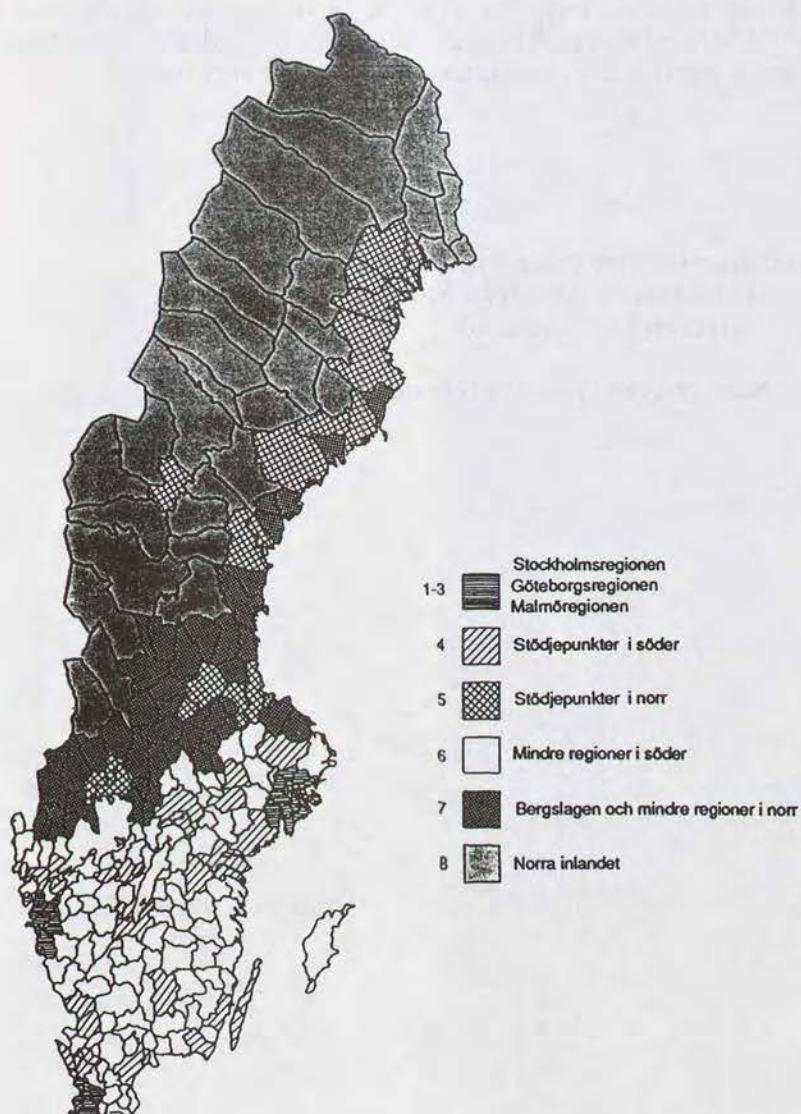
7. Mindre regioner i norr Bergslagen

2409 Robertsfors	2280 Härnösand	2183 Bollnäs
1504 Dals-Ed	1766 Sunne	2121 Ovanåker
2401 Nordmaling	2031 Rättvik	2061 Smedjebacken
2182 Söderhamn	2062 Mora	360 Tierp
1585 Åmål	1785 Säffle	1781 Kristinehamn
2026 Gagnef	2184 Hudiksvall	382 Östhammar
1560 Bengtsfors	2029 Leksand	1782 Filipstad
2132 Nordanstig	2101 Ockelbo	1760 Storfors
1730 Eda	2034 Orsa	2085 Ludvika
1784 Arvika	2282 Kramfors	1762 Munkfors
1765 Årjäng	2082 Säter	1962 Norberg
2083 Hedemora	1982 Fagersta	
1864 Ljusnarsberg	1883 Karlskoga	
2104 Hofors	1783 Hagfors	
1907 Surahammar	1904 Skinnskatteberg	
2084 Avesta	1863 Hällefors	
1862 Degerfors		

8. Norra inlandet

2506 Arjeplog	2518 Övertorneå	2513 Överkalix
1737 Torsby	2039 Älvdalen	2321 Åre
2462 Vilhelmina	2481 Lycksele	2425 Dorotea
2021 Vansbro	2260 Ånge	2283 Sollefteå
2584 Kiruna	2583 Haparanda	2523 Gällivare
2309 Krokom	2161 Ljusdal	2313 Strömsund
2421 Storuman	2361 Härjedalen	2417 Norsjö
2023 Malung	2303 Ragunda	2305 Bräcke
2510 Jokkmokk		
2326 Berg		
2505 Arvidsjaur		
2521 Pajala		
2404 Vindeln		
2514 Kalix		
2463 Åsele		
2422 Sorsele		

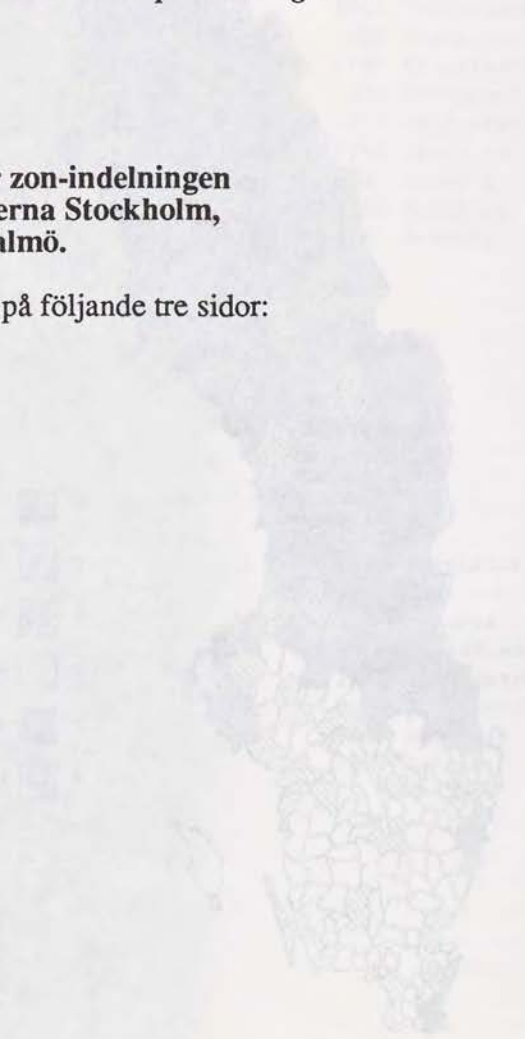
Indelning efter RUT-regioner

Vår redovisning av RUT-regionerna kompletteras med en redovisning av välfärdssituationen för ett urval av kommuner och regioner av särskild betydelse som storstadsalternativ, i huvudsak högskoleorter. Dessa benämnes i tabellerna som *speciella regioner*.

III: Kartor som visar zon-indelningen i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Kartorna redovisas på följande tre sidor:

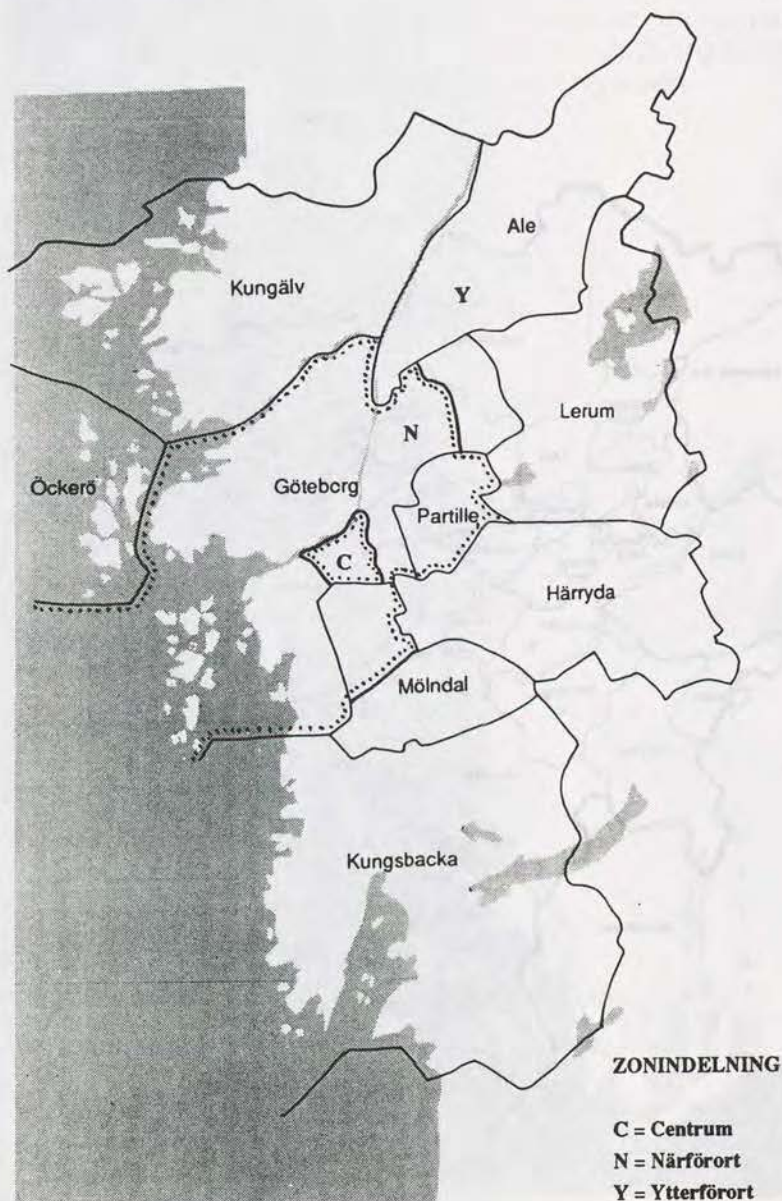
Stockholmsregionen

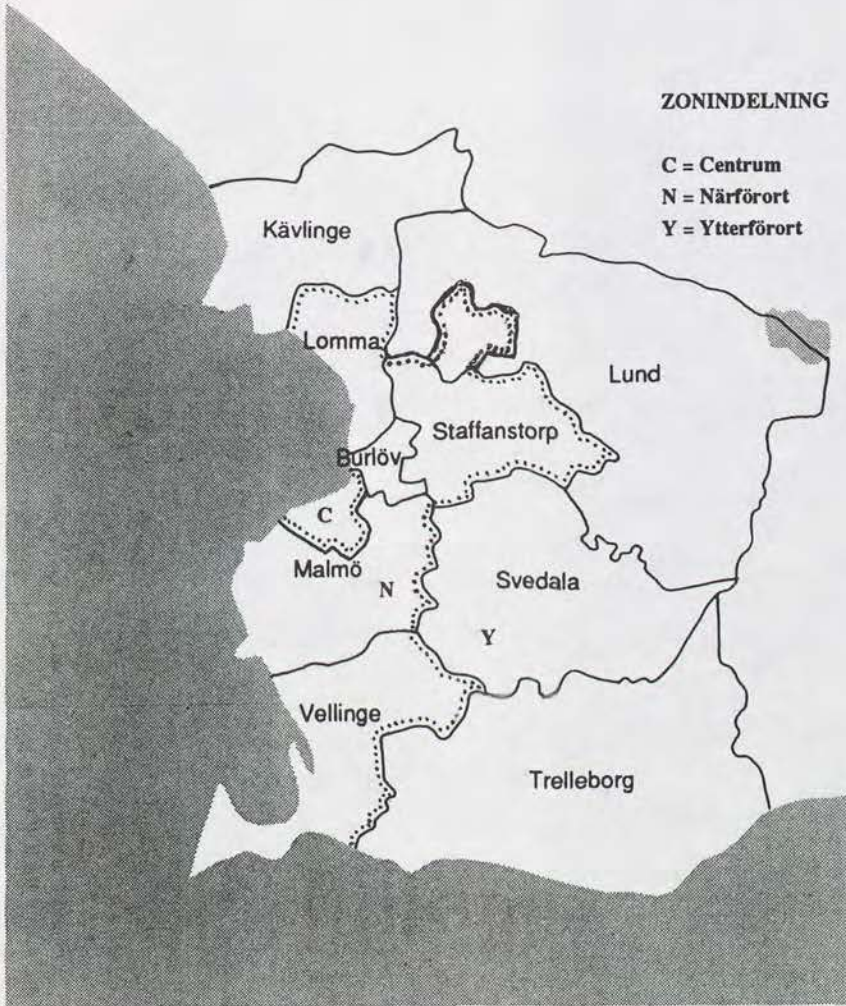
ZONINDELNING

- C = Centrum
- N = Närförort
- Y = Ytterförort

Göteborgsregionen

Malmöregionen

Bilaga 2 Befolknings- och bastalstabeller

Läsanvisning: Nedan lämnas befolkningstal och stickprovsstorlekar (s k vägda bastal, vilket i stort sett överensstämmer med antalet genomförda intervjuer) för samtliga regionala indelningar som redovisas i rapporten. Dels anges storleken inom hela befolkningen, 16-74 år, dels bland de förvärvsarbetande. Stickprovsstorlekarna kan användas för att bedöma den statistiska precisionen av de skattningar som görs och för signifikanstestning. Hjälptabeller för detta ändamål finns i flertalet publikationer i serien Levnadsförhållanden liksom i en separat appendixserie. (Se t ex Teknisk rapport avseende 1982-83 års undersökningar av levnadsförhållandena. Appendix nr 7 till serien Levnadsförhållanden, SCB 1986.)

Befolkningstalen visar ett medelvärde för de år som resp region normalt ingår i rapportens nulägesbeskrivningar (1983-1988), medan bastalen visar de sammanslagna stickprovsstorlekarna under motsvarande år. Det bör betonas att flera avvikelser från normalfallet förekommer beroende på att vi saknar mätvärden för vissa variabler vissa år. Dessa avvikelser anges i anslutning till resp tabell.

Exempel: Enligt tabellen nedan uppskattar vi antalet personer, 16-74 år, som bor i Malmöregionen till i genomsnitt cirka 331 000 under sexårsperioden 1983-1988. Bastalet anges till 1 829. Av tabell 6.1 framgår att vi saknar uppgift för indikatorn "extremt lågutbildad" åren 1983 och 1988. Skattningen i tabell 6.1 att 2,8 procent av de boende i Malmöregionen är extremt lågutbildade grundas därför enbart på de fyra åren 1984-87 och bastalet bör därför reduceras med en tredjedel till cirka 1 200. Uppgiften om antalet personer i Malmöregionen är ju dock fortfarande giltig och man kan t ex göra uppskattningen att drygt 9 000 personer är extremt lågutbildade i Malmöregionen (2,8 procent av 331 000). När det gäller "nuläges"-beskrivningen redovisas inte uppgifter som grundas på ett bastal mindre än 60. De ersätts i tabellerna med "...". För beskrivning av utvecklingen mellan 1978-88, "trenden", kräver vi ett bastal på minst 400.

	Hela befolkningen, 16-74 år		Syselsatta, 16-74 år	
	Genom- snittligt befolk- ningstal (1000-tal)	Vägt bastal (huvud- variant, 1983-88)	Genom- snittligt befolk- ningstal (1000-tal)	Vägt bastal (huvud- variant, 1983-88)
HELA RIKET	6 090	34 800	4 325	24 670
<u>Rut-regioner</u>				
Stockholmsregionen	1 141	5 933	865	4 478
Göteborgsregionen	523	2 887	378	2 074
Malmöregionen	331	1 829	239	1 320
Stödjepunkter i söder	1 284	7 462	904	5 287
Stödjepunkter i norr	668	3 926	469	2 761
Mindre regioner i söder	1 387	8 220	976	5 785
Mindre regioner i norr	499	2 994	332	1 988
Norra inlandet	256	1 550	162	977
<u>H-regioner</u>				
H1 Stockholm	1 141	5 933	865	4 478
H2 Göteborg, Malmö	886	4 888	640	3 514
H3 Större kommuner	1 892	10 934	1 332	7 749
H4 Södra mellanbygden	1 302	7 813	898	5 371
H5 Norra tätbygden	480	2 878	337	2 015
H6 Norra glesbygden	389	2 354	254	1 543

Speciella regioner

Stockholms kommun	488	2 530	355	1827
Göteborgs kommun	317	1 740	218	1 190
Malmö kommun	160	879	108	585
Umeå/Luleå	182	1 095	132	793
Uppsala	119	678	88	504
Linköping	90	514	65	375
Norrköping	86	498	62	361
Örebro	118	684	83	485
Växjö	48	288	35	210
Västerås	103	600	72	424
Bergslagen	218	1 311	144	861
Sjuhäradsbygden	128	746	94	550
Sydöstra Götaland	233	1 374	162	950

	Hela befolkningen, 16-74 år		Sysselsatta, 16-74 år	
	Genom- snittligt befolk- ningstal (1000-tal)	Vägt batal (huvud- variant, 1983-88)	Genom- snittligt befolk- ningstal (1000-tal)	Vägt batal (huvud- variant, 1983-88)
ALLA STORSTADSREGIONER	1 887	10 081	1 401	7 443
<u>Regiondel</u>				
Centrum	291	1 529	203	1 061
Närort	916	4 933	659	3 526
Ytterort	680	3 619	538	2 857
<u>Förortsområden</u>				
> 80 % småhus	602	3 279	476	2 583
> 80 % bostadsrätt	106	559	74	387
> 80 % hyresrätt	397	2 096	281	1 473
<u>Områdeskluster</u>				
Hpriv centr -1951	214	1 121	152	794
Hallm centr	33	173	24	123
Brätt centr	28	150	17	88
Hpriv närort	165	873	116	609
Hallm närort	280	1 489	195	1 024

Brätt när- el ytterort
 Småhus närort
 Blandomr närort
 Hallm ytter
 Småhus ytter
 Blandomr ytter

184
 249
 109
 113
 352
 123

967
 1 378
 597
 587
 1 901
 653

131
 191
 80
 89
 285
 97

687
 1 052
 434
 460
 1 531
 512

Miljonprogramsområden

Hallm närort
 Hallm ytterort
 Brätt närort
 Brätt ytterort
 Småhus närort
 Småhus ytterort

100
 77
 45
 32
 115
 119

532
 404
 239
 170
 643
 646

69
 61
 31
 24
 93
 94

368
 316
 166
 125
 519
 509

Hela befolkningen,
16-74 år

Sysselsatta,
16-74 år

Genom- snittligt befolk- ningstal (1000-tal)	Vägt bastal (huvud- variant, 1983-88)	Genom- snittligt befolk- ningstal (1000-tal)	Vägt bastal (huvud- variant, 1983-88)
--	---	--	---

STORSTADSKOMMUNER

Stockholmsregionen

Upplands-Väsby	28	145	23	119
Vallentuna	16	81	12	62
Österåker	18	92	16	83
Värmdö	13	68	..	54
Järfälla	37	198	30	160
Ekerö	13	68	..	45
Huddinge	55	286	45	235
Botkyrka	51	266	39	203
Salem	..	52	..	46
Haninge	48	251	39	203
Tyresö	22	112	17	87
Upplands-Bro	17	87	13	67
Täby	37	232	30	160
Danderyd	21	111	15	78
Sollentuna	37	191	30	153
Stockholm	488	2 530	355	1 827
Nacka	42	220	33	172

Sundbyberg	18	96	13	70
Solna	40	206	29	147
Lidingö	27	138	20	102
Vaxholm	..	27	..	20
Sigtuna	21	112	16	83

Göteborgsregionen

Kungsbacka	33	184	26	145
Härryda	19	107	15	80
Partille	23	126	17	92
Öckerö	..	39	..	29
Göteborg	317	1 740	218	1 190
Mölnadal	37	204	30	166
Kungälv	23	131	19	108
Ale	17	97	14	77
Lerum	25	138	18	100

Malmöregionen

Staffanstorp	12	67	..	53
Burlöv	12	69	..	51
Vellinge	20	110	16	89
Kävlinge	15	85	12	71
Lomma	12	70	..	57
Svedala	11	64	..	46
Malmö	160	879	108	585
Lund	63	345	47	260
Trelleborg	26	141	20	108

Bilaga 3

Kompletterande tabeller

Tabell B.3.1.S Boendesegregation med avseende på befolkningens demografiska sammansättning. Bostadsområden i Stockholmsregionen. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningskategorier, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kluster av bostadsområden.
Källa: FOB 1980 och 1985.

		Ensamst.hushåll		Andel barn<18 år		Pensionär		Syselsättningsgrad					
		-----		-----		-----		-----					
1985		index	trend	1985	index	trend	1985	index	trend				

HELA STOCKHOLMSREG.		26.2	1.04	2.2	20.7	0.99	-1.8	15.5	0.97	0.9	83.5	1.02	3.0

REGIONDEL													
Centrum		44.1	1.76	0.4	9.7	0.47	1.2	26.7	1.67	-3.4	79.9	0.97	3.1
Närort		28.1	1.12	3.1	18.2	0.87	-1.0	18.8	1.18	2.3	82.2	1.00	2.4
Ytterort		18.2	0.73	2.2	26.5	1.27	-3.4	8.9	0.56	1.3	85.9	1.05	3.4

FÖRORTSOMRÅDEN													
80%<småhus		8.1	0.32	0.6	29.2	1.41	-2.8	7.7	0.48	0.7	87.9	1.07	3.3
80%<bostadsrätt		30.9	1.23	3.8	19.2	0.92	-5.2	14.1	0.88	3.9	86.0	1.05	3.5
80%<hyresrätt		33.3	1.33	3.8	18.7	0.90	-1.5	16.1	1.01	2.4	80.2	0.98	2.5

OMRÅDESKLUSTER													
Hpriv centr -1951		45.7	1.82	-0.1	9.4	0.45	1.3	26.7	1.67	-4.2	80.6	0.98	3.0
Hallm centr		38.0	1.51	3.6	12.2	0.59	0.6	21.9	1.37	-1.3	77.9	0.95	3.0
Brätt centr		42.8	1.70	0.6	10.8	0.52	1.3	30.5	1.91	-1.0	83.2	1.01	3.5
Hpriv närort		40.2	1.60	3.5	11.2	0.54	-0.9	24.2	1.51	1.9	82.1	1.00	3.4
Hallm närort		31.0	1.23	3.8	18.6	0.89	-1.1	17.8	1.11	3.2	79.3	0.97	1.6
Brätt när- el ytterort		32.9	1.31	4.0	17.3	0.83	-4.2	17.1	1.07	3.1	84.5	1.03	3.1

Småhus näror	8.5	0.34	0.8	26.3	1.27	-1.2	12.0	0.75	1.4	87.6	1.07	2.9
Blandomr näror	19.9	0.79	1.9	20.9	1.01	-0.3	18.7	1.17	0.8	86.2	1.05	3.2
Hallm ytter	32.5	1.30	4.3	24.6	1.18	-3.2	8.4	0.53	1.4	81.9	1.00	3.8
Småhus ytter	8.0	0.32	0.5	30.1	1.45	-3.3	6.5	0.40	0.4	88.0	1.07	3.4
Blandomr ytter	16.8	0.67	2.5	26.3	1.26	-3.1	10.3	0.64	1.4	86.2	1.05	2.9

MILJONPROGRAMRÅDEN

Hallm näror	25.7	1.03	2.1	26.7	1.28	-1.6	9.1	0.57	1.2	77.4	0.94	1.2
Hallm ytter	32.3	1.29	4.0	26.3	1.26	-3.5	6.7	0.42	1.6	80.9	0.98	4.1
Brätt näror	30.5	1.21	4.0	23.2	1.12	-0.2	13.5	0.85	1.6	83.1	1.01	-0.5
Brätt ytteror	29.6	1.18	4.3	24.1	1.16	-6.2	10.7	0.67	3.5	83.7	1.02	4.0
Småhus näror	5.8	0.23	0.8	28.3	1.36	-4.4	5.6	0.35	2.0	89.4	1.09	2.1
Småhus ytteror	6.0	0.24	0.0	31.5	1.52	-5.9	4.3	0.27	1.0	88.9	1.08	2.7

Tabell B.3.1.1.G Boendesegregation med avseende på befolkningens demografiska sammansättning. Bostadsområden i Göteborgsregionen. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningskategorier, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kluster av bostadsområden.
Källa: FOB 1980 och 1985.

	Ensamst.hushåll		Andel barn<18 år		Pensionär		Sysse/sättningsgrad			

	1985 index trend		1985 index trend		1985 index trend		1985 index trend		1985 index trend	

HELA GÖTEBORGSREGIONEN	23.0	0.92	2.2	21.1	1.01	-1.8	16.3	1.02	1.1	80.6 0.98 4.0

REGIONDEL										
Centrum	40.2	1.60	1.0	10.4	0.50	1.2	25.9	1.62	-2.0	77.6 0.95 6.3
Närort	23.9	0.95	2.7	20.8	1.00	-2.1	16.2	1.02	2.1	79.8 0.97 3.5
Ytterort	12.3	0.49	1.8	27.4	1.32	-2.9	11.2	0.70	0.4	84.5 1.03 4.0

FÖRORTSOMRÅDEN										
80%<småhus	7.5	0.30	0.5	27.5	1.32	-2.5	10.9	0.68	0.7	84.6 1.03 4.0
80%<bostadsrätt	28.2	1.12	4.4	16.2	0.78	-3.6	24.5	1.53	5.1	80.8 0.98 2.9
80%<hyresrätt	34.9	1.39	4.0	18.9	0.91	-2.6	15.7	0.98	2.4	75.3 0.92 2.7

OMRÅDESKLUSTER										
Hpriv centr -1951	39.9	1.59	-0.2	9.0	0.43	1.4	24.9	1.56	-3.4	78.7 0.96 6.7
Hallm centr	43.2	1.72	1.5	12.4	0.60	2.3	25.1	1.57	-1.4	75.2 0.92 5.9
Brätt centr	36.7	1.46	3.4	9.9	0.48	0.1	29.2	1.83	0.3	77.7 0.95 6.9
Hpriv närtort	38.2	1.52	2.7	13.1	0.63	-1.1	22.7	1.42	1.5	78.7 0.96 5.2
Hallm närtort	33.9	1.35	4.6	20.4	0.98	-2.8	14.3	0.90	2.6	73.9 0.90 1.8
Brätt när- el ytterort	30.5	1.21	4.8	14.6	0.70	-3.3	25.8	1.61	4.8	80.6 0.98 3.2

Småhus närtort	6.9	0.27	0.2	26.3	1.26	-2.0	11.6	0.72	1.1	84.5	1.03	3.8
Blandomr närtort	18.8	0.75	2.0	26.5	1.28	0.6	12.6	0.78	-0.3	84.1	1.02	5.6
Hallm ytter	34.8	1.39	5.7	22.8	1.09	-5.2	11.7	0.73	2.6	82.7	1.01	3.1
Småhus ytter	8.2	0.33	0.8	28.7	1.38	-3.0	10.1	0.63	0.3	84.7	1.03	4.2
Blandomr ytter	15.4	0.61	3.1	26.9	1.29	0.0	12.9	0.80	-1.2	85.0	1.04	3.4
MILJONPROGRAMOMRÅDEN												
Hallm närtort	33.3	1.33	5.1	27.5	1.32	-3.8	9.0	0.56	1.3	72.1	0.88	1.8
Hallm ytter	34.4	1.37	6.1	25.7	1.23	-4.9	9.2	0.57	1.9	82.9	1.01	3.4
Brätt närtort	25.8	1.03	3.1	21.9	1.05	-4.2	17.2	1.08	4.4	82.4	1.00	3.1
Brätt ytterort	36.1	1.44	9.5	15.5	0.74	-9.1	22.7	1.42	6.6	80.8	0.98	1.4
Småhus närtort	4.9	0.20	-0.1	29.0	1.39	-3.9	7.3	0.46	1.4	85.3	1.04	3.2
Småhus ytterort	5.9	0.23	0.4	31.9	1.53	-4.8	6.1	0.38	0.7	86.0	1.05	3.6

Tabell B.3.1.M Boendesegregation med avseende på befolkningens demografiska sammansättning. Bostadsområden i Malmöregionen. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningskategorier, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kluster av bostadsområden. Källa: FOB 1980 och 1985.

		Ensamst.hushåll		Andel barn<18 år		Pensionär		Sysse/sättningsgrad		-----			
		1985 index trend		1985 index trend		1985 index trend		1985 index trend		-----			

HELA MALMÖOMRÅDET		24.6	0.98	2.6	20.9	1.01	-1.9	17.0	1.07	1.2	80.0	0.97	1.8

REGIONDEL													
Centrum		46.4	1.85	3.7	9.8	0.47	0.3	28.7	1.80	-0.5	75.5	0.92	3.6
Närort		21.2	0.85	2.4	23.0	1.10	-2.5	14.2	0.89	1.9	80.6	0.98	1.3
Ytterort		15.6	0.62	2.3	25.1	1.20	-2.1	14.7	0.92	0.4	84.4	1.03	1.5

FÖRTORTSOMRÅDEN													
80%<småhus		8.3	0.33	0.9	28.5	1.37	-2.7	9.8	0.61	0.8	85.6	1.04	1.7
80%<bostadsrätt		26.7	1.06	3.7	18.5	0.89	-4.6	20.0	1.25	6.2	81.6	0.99	0.9
80%<hyresrätt		37.7	1.50	5.5	22.8	1.10	-2.6	11.5	0.72	1.9	69.1	0.84	-2.1

OMRÅDESKLUSTER													
Hpriv centr -1951		48.6	1.94	2.5	10.3	0.50	0.9	26.2	1.64	-2.4	75.5	0.92	4.4
Hallm centr		33.6	1.34	7.4	4.3	0.21	-2.7	46.1	2.88	8.7	70.1	0.85	-4.3
Brätt centr		45.9	1.83	8.3	6.6	0.32	-0.9	38.5	2.40	4.2	75.2	0.92	2.4
Hpriv närort		39.4	1.57	3.1	15.9	0.77	-0.9	18.7	1.17	0.4	74.7	0.91	1.3
Hallm närort		37.7	1.50	5.9	21.6	1.04	-2.1	14.0	0.87	2.6	68.3	0.83	-2.3
Brätt när- el ytterort		30.1	1.20	4.2	17.1	0.82	-3.5	20.9	1.31	4.8	80.4	0.98	0.8

Småhus närort	7.6	0.30	0.7	28.7	1.38	-3.2	9.0	0.56	1.4	85.5	1.04	1.7
Blandomr närort	18.5	0.74	1.5	21.6	1.04	-1.5	16.7	1.05	0.6	83.2	1.01	3.3
Hallm ytter	35.5	1.42	7.3	24.4	1.17	-6.3	12.0	0.75	4.7	73.0	0.89	-3.6
Småhus ytter	9.8	0.39	1.3	27.9	1.34	-1.6	11.5	0.72	-0.3	85.8	1.04	1.8
Blandomr ytter	25.7	1.02	2.5	17.8	0.86	-1.7	28.5	1.78	1.0	84.9	1.03	2.3

MILJONPROGRAMOMRÅDEN

Hallm närort	36.9	1.47	5.3	27.3	1.31	-2.2	6.7	0.42	0.9	65.6	0.80	-2.9
Hallm ytter	34.3	1.37	6.5	25.3	1.22	-5.0	9.4	0.59	1.5	75.0	0.91	-3.1
Brätt närort	27.9	1.11	3.8	21.0	1.01	-4.0	17.3	1.08	4.5	81.4	0.99	0.5
Brätt ytterort	29.2	1.16	5.5	16.9	0.81	-5.3	21.2	1.33	6.6	85.6	1.04	3.3
Småhus närort	6.4	0.26	0.5	31.2	1.50	-4.9	6.3	0.39	1.6	86.4	1.05	1.5
Småhus ytterort	7.0	0.28	1.2	32.1	1.54	-3.4	7.5	0.47	0.3	87.9	1.07	1.8

Tabell B.3.2 Boendesegregation med avseende på befolkningens demografiska sammansättning. Kommuner i storstadsregionerna. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningskategorier, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kommuner. Källa: FOB 1980 och 1985.

	Ensamst. vuxna		Barn<18 år		Pensionärer		Sysselsättningsgrad					
	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend				
ALLA STORSTADSKOMMUNER	25.1	1.00	2.3	20.8	1.00	-1.8	16.0	1.00	82.1	1.00	3.0	
REGION												
Stockholm	26.2	1.05	2.2	20.7	0.99	-1.8	15.5	0.98	0.9	83.5	1.02	3.0
Göteborg	23.0	0.92	2.2	21.1	1.01	-1.8	16.3	1.03	1.1	80.6	0.98	4.0
Malmö	24.6	0.99	2.6	20.9	1.00	-1.9	17.0	1.07	1.2	80.0	0.97	1.8
STORSTADSKOMMUNER												
Stockholmsregionen												
Upplands-Väsby	20.1	0.80	2.2	27.8	1.33	-3.3	6.7	0.42	-0.4	87.1	1.06	1.8
Vallentuna	13.8	0.55	2.4	29.1	1.39	-4.0	9.1	0.57	1.5	86.5	1.05	3.0
Österåker	13.8	0.55	..	30.5	1.46	..	7.1	0.45	..	86.0	1.05	..
Värmdö	18.4	0.74	2.6	25.7	1.23	-3.3	10.2	0.64	0.3	86.8	1.06	3.3
Järfälla	17.5	0.70	3.0	26.0	1.24	-4.7	7.1	0.45	2.1	86.8	1.06	4.2
Ekerö	11.9	0.48	1.8	29.1	1.39	-4.2	9.1	0.57	1.1	88.0	1.07	1.8
Huddinge	20.9	0.84	2.6	24.7	1.18	-2.7	8.7	0.54	0.8	86.1	1.05	3.6
Botkyrka	19.8	0.79	..0	28.6	1.37	..	6.5	0.41	..	83.0	1.01	..
Salem	13.4	0.54	..	31.6	1.51	..	6.5	0.41	..	87.8	1.07	..
Haninge	21.8	0.87	2.7	27.4	1.31	-4.3	6.8	0.43	1.3	86.0	1.05	3.8
Tyresö	15.7	0.63	1.2	27.6	1.32	-5.0	6.1	0.38	1.1	86.7	1.05	3.2
Upplands-Bro	18.1	0.72	3.1	29.5	1.41	-3.4	6.2	0.39	1.1	86.4	1.05	3.0
Täby	14.9	0.59	1.1	26.6	1.27	-2.9	9.3	0.58	1.3	86.6	1.05	3.2
Danderyd	16.2	0.65	1.6	22.3	1.07	-2.7	16.6	1.05	2.0	83.9	1.02	3.0
Sollentuna	17.6	0.71	1.5	25.4	1.22	-2.2	10.1	0.64	0.6	86.4	1.05	3.4
Stockholm	33.7	1.35	2.1	15.3	0.73	-0.1	21.9	1.38	0.2	81.2	0.99	2.6
Nacka	21.3	0.85	2.7	24.9	1.19	-1.9	12.0	0.75	1.8	85.4	1.04	3.3

Sundbyberg	33.3	1.33	2.6	13.8	0.66	-1.5	20.4	1.28	2.6	83.4	1.01	3.4
Solna	31.5	1.26	2.9	14.1	0.68	-1.8	19.5	1.23	3.4	81.6	0.99	2.8
Lidingö	20.8	0.83	3.5	21.5	1.03	-1.5	16.2	1.02	3.0	84.2	1.02	3.3
Vaxholm	18.1	0.72	..	23.7	1.13	..	13.6	0.85	..	86.6	1.05	..
Sigtuna	20.1	0.80	3.0	25.4	1.21	-4.6	8.9	0.56	1.2	84.9	1.03	3.1
<u>Göteborgsregionen</u>												
Kungsbacka	11.3	0.45	1.2	26.8	1.28	-3.6	11.2	0.70	0.8	84.0	1.02	4.8
Härryda	12.4	0.50	1.9	27.9	1.34	-2.6	10.2	0.64	0.7	85.4	1.04	3.1
Partille	17.3	0.69	2.7	25.1	1.20	-2.1	11.9	0.75	0.4	84.3	1.03	5.4
Öckerö	11.3	0.45	2.5	26.6	1.27	-1.7	15.1	0.95	1.5	83.3	1.01	6.1
Göteborg	28.0	1.12	2.3	18.1	0.87	-1.3	18.8	1.18	1.3	78.5	0.96	4.0
Mölnadal	17.9	0.72	3.1	23.6	1.13	-0.7	13.5	0.85	0.2	84.7	1.03	3.6
Kungälv	15.4	0.62	1.9	24.9	1.19	-3.5	12.6	0.80	0.8	83.8	1.02	3.7
Ale	13.4	0.54	2.3	27.9	1.33	-3.7	11.9	0.75	0.8	84.3	1.03	3.2
Lerum	10.9	0.43	1.7	29.4	1.41	-3.4	9.5	0.60	0.5	84.7	1.03	3.8
<u>Malmöregionen</u>												
Staffanstorps	9.9	0.40	1.8	29.2	1.39	-5.4	7.6	0.48	1.0	86.8	1.06	1.6
Burlöv	18.9	0.76	3.2	23.7	1.13	-3.4	12.0	0.76	1.5	83.6	1.02	0.6
Vellinge	9.7	0.39	0.5	28.3	1.35	-3.6	10.4	0.65	1.5	84.6	1.03	2.1
Kävlinge	14.2	0.57	2.6	27.8	1.33	-2.8	12.5	0.79	0.7	85.7	1.04	1.0
Lomma	9.5	0.38	0.1	27.2	1.30	-3.9	10.7	0.67	0.5	85.0	1.03	2.4
Svedala	12.4	0.50	2.4	29.4	1.40	-2.5	10.6	0.67	0.6	85.4	1.04	2.3
Malmö	31.5	1.26	3.3	17.0	0.81	-1.4	21.0	1.32	1.7	77.0	0.94	1.7
Lund	24.5	0.98	2.1	22.5	1.08	-1.0	14.1	0.89	0.1	80.6	0.98	2.0
Trelleborg	19.2	0.77	2.6	21.2	1.02	-2.1	18.3	1.15	0.8	81.8	1.00	1.6

Tabell B.4.1.S Boendesegregation med avseende på befolkningens resurser. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningsgrupper, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för bostadsområden i Stockholmsregionen. Källa FOB 1980 och 1985.

Arbetare		Tjänstemän (M+H)		Högre tjänstemän		Utrikes födda						
-----		-----		-----		-----						
1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend					

HELA STOCKHOLMSOMRÅDET												
36.1	0.90	-0.6	35.9	1.08	1.6	17.5	1.11	4.1	14.0	1.14	0.9	

REGIONDEL												
Centrum												
24.4	0.61	-2.8	45.8	1.38	4.3	25.4	1.62	6.3	11.5	0.93	0.1	
Närort												
38.4	0.96	-0.6	33.0	0.99	2.5	14.8	0.94	3.8	14.8	1.20	1.5	
Ytterort												
38.5	0.96	0.3	34.7	1.04	0.0	16.7	1.07	3.5	14.2	1.16	0.7	

FÖRTSOMRÅDEN												
80%<småhus												
27.5	0.68	0.0	43.3	1.30	-0.2	22.4	1.42	4.8	8.8	0.72	0.7	
80%<bostadsrätt												
41.8	1.04	-2.2	31.8	0.96	3.1	13.3	0.85	4.0	15.9	1.29	0.2	
80%<hyresrätt												
50.2	1.25	0.7	23.8	0.71	1.7	8.5	0.54	2.0	20.7	1.69	1.7	

OMRÅDESKLUSTER												
Hpriv centr -1951												
24.0	0.60	-2.8	46.0	1.38	4.4	25.6	1.63	6.6	10.8	0.88	0.2	
Hallm centr												
32.2	0.80	-3.5	40.5	1.22	5.3	19.3	1.23	4.7	17.1	1.39	0.2	
Brätt centr												
17.9	0.45	-2.7	54.2	1.63	5.2	30.8	1.96	7.1	9.2	0.75	-0.0	
Hpriv närort												
38.3	0.96	-1.3	31.7	0.95	3.2	13.1	0.83	3.6	12.9	1.05	0.5	
Hallm närort												
48.6	1.21	0.6	24.0	0.72	1.9	8.3	0.53	2.0	19.7	1.60	2.7	
Brätt när- el ytterort												
43.2	1.08	-2.1	30.6	0.92	3.3	12.7	0.81	4.2	16.8	1.36	0.8	
Småhus närort												
22.1	0.55	-1.6	48.0	1.44	1.7	25.9	1.65	6.3	7.8	0.63	0.4	
Blandomr närort												
26.9	0.67	-1.6	44.1	1.32	2.9	24.1	1.53	6.1	9.6	0.78	0.6	
Hallm ytter												
60.0	1.50	1.6	18.2	0.55	0.4	5.6	0.36	1.2	25.7	2.09	0.8	
Småhus ytter												
29.0	0.72	0.5	41.9	1.26	-0.7	21.3	1.36	4.4	9.1	0.74	0.8	
Blandomr vter												
33.2	0.83	-0.2	39.6	1.19	-0.2	21.2	1.35	4.2	11.8	0.96	0.5	

MILJONPROGRAMOMRÅDEN

Hallm närort	54.8	1.37	1.9	22.0	0.66	0.8	8.0	0.51	1.6	33.8	2.75	4.5
Hallm ytter	62.5	1.56	2.1	16.8	0.51	-0.1	5.0	0.32	0.7	30.1	2.45	0.9
Brätt närort	44.1	1.10	0.5	29.7	0.89	3.3	11.4	0.73	4.5	23.8	1.94	7.7
Brätt ytterort	53.5	1.33	-0.4	22.9	0.69	2.0	8.2	0.52	2.6	20.6	1.67	0.3
Småhus närort	21.0	0.52	-0.3	47.9	1.44	-1.0	25.4	1.62	5.5	7.6	0.62	0.8
Småhus ytterort	28.1	0.70	1.6	43.2	1.30	-2.2	21.2	1.35	3.9	8.9	0.72	0.9

Tabell B.4.1.G Boendesegregation med avseende på befolkningens resurser. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningsgrupper, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för bostadsområden i Göteborgsregionen. Källa FOB 1980 och 1985.

	Arbetare		Tjänstemän (M+H)		Högre tjänstemän		Utrikes födda					
	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend				
HELA GÖTEBORGSOMRÅDET	45.5	1.14	-0.6	30.2	0.91	2.0	13.1	0.84	3.5	10.3	0.84	0.6
REGIONDEL												
Centrum	31.2	0.78	-4.5	43.3	1.30	5.6	21.6	1.37	5.9	9.3	0.75	0.0
Närort	48.9	1.22	-0.7	27.9	0.84	2.0	11.9	0.76	3.3	12.8	1.04	0.8
Ytterort	45.3	1.13	1.5	28.6	0.86	0.5	11.7	0.74	3.0	5.5	0.44	0.5
FÖRORTSOMRÅDEN												
80%<småhus	36.2	0.90	0.8	36.0	1.08	0.7	17.1	1.09	4.3	6.1	0.49	0.7
80%<bostadsrätt	53.0	1.32	-2.2	23.5	0.71	2.9	7.8	0.50	3.0	11.9	0.97	-0.0
80%<hyresrätt	64.6	1.61	0.4	16.4	0.49	1.7	4.9	0.32	1.5	18.1	1.47	1.0
OMRÅDESKLUSTER												
Hpriv centr -1951	28.0	0.70	-3.9	44.6	1.34	5.5	22.9	1.46	6.3	8.8	0.72	0.1
Hallm centr	40.7	1.02	-5.8	37.5	1.13	5.5	16.2	1.03	4.5	10.0	0.81	-0.2
Brätt centr	29.0	0.72	-7.0	46.6	1.40	9.2	24.2	1.54	8.2	9.4	0.76	0.1
Hpriv närort	51.7	1.29	-2.2	25.3	0.76	3.6	8.9	0.57	3.0	12.5	1.02	-0.5
Hallm närort	68.5	1.71	1.1	13.9	0.42	1.3	3.9	0.25	1.1	20.4	1.66	2.0
Brätt när- el ytterort	52.4	1.31	-2.5	24.3	0.73	3.1	7.9	0.50	2.8	11.4	0.93	0.1
Småhus närort	30.7	0.77	-0.7	41.3	1.24	1.4	21.2	1.35	5.4	7.3	0.60	0.8
Blandomr närort	40.2	1.00	-1.6	35.3	1.06	1.9	15.9	1.01	3.9	9.3	0.75	-0.1
Hallm ytter	69.2	1.72	1.6	13.4	0.40	-0.1	2.7	0.17	0.1	9.8	0.79	-0.5
Småhus ytter	41.8	1.04	2.3	30.7	0.92	-0.0	12.9	0.82	3.1	4.8	0.39	0.6
Blandomr ytter	47.5	1.19	-1.2	28.5	0.86	2.6	11.2	0.71	3.4	6.2	0.51	0.7

MILJONPROGRAMOMRÅDEN

Hallm närort	72.7	1.81	2.5	12.1	0.36	0.3	3.1	0.20	0.5	26.0	2.11	1.4
Hallm ytter	70.0	1.74	1.7	12.8	0.39	-0.5	2.5	0.16	0.1	10.3	0.84	-0.7
Brätt närort	56.4	1.41	-0.4	21.4	0.64	2.0	6.7	0.42	2.0	14.3	1.16	0.6
Brätt ytterort	62.5	1.56	3.8	18.7	0.56	-0.5	4.1	0.26	0.3	8.6	0.70	-0.2
Småhus närort	27.8	0.69	0.7	43.5	1.31	0.0	22.3	1.42	5.3	6.4	0.52	0.8
Småhus ytterort	37.2	0.93	3.6	35.0	1.05	-1.6	15.3	0.97	3.6	4.9	0.40	0.5

Tabell B.4.1.M Boendesegregation med avseende på befolkningens resurser. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningsgrupper, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för bostadsområden i Malmöregionen. Källa FOB 1980 och 1985.

	Arbetare		Tjänstemän (M+H)		Högre tjänstemän		Utrikes födda					
	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend				
HELA MALMÖOMRÅDET	44.8	1.12	-0.9	29.8	0.90	1.6	13.7	0.88	3.2	10.3	0.84	1.2
REGIONDEL												
Centrum	42.1	1.05	-3.3	30.6	0.92	3.7	12.2	0.77	3.3	11.9	0.97	1.4
Närort	44.2	1.10	-0.5	31.0	0.93	1.3	15.2	0.97	3.4	10.8	0.88	1.4
Ytterort	49.8	1.24	0.4	24.1	0.73	1.0	9.9	0.63	2.3	6.3	0.51	0.3
FÖRORTSOMRÅDEN												
80%<småhus	36.1	0.90	1.0	35.0	1.05	-0.2	17.2	1.10	3.4	5.6	0.46	0.6
80%<bostadsrätt	57.4	1.43	-0.7	19.4	0.58	2.3	6.9	0.44	2.1	11.2	0.91	1.2
80%<hyresrätt	67.4	1.68	0.8	17.3	0.52	0.8	7.5	0.48	1.6	26.3	2.13	4.1
OMRÅDESKLUSTER												
Hpriv centr -1951	38.8	0.97	-3.0	33.5	1.01	3.7	13.4	0.85	3.5	12.0	0.98	1.1
Hallm centr	67.3	1.68	-3.4	12.6	0.38	4.3	1.4	0.09	0.2	11.5	0.93	2.9
Brätt centr	54.7	1.36	-4.5	20.7	0.62	4.3	6.8	0.43	2.6	10.6	0.86	1.5
Hpriv närort	47.8	1.19	-2.1	32.9	0.99	3.1	17.5	1.12	3.8	14.6	1.19	1.7
Hallm närort	66.1	1.65	0.4	17.6	0.53	1.4	6.8	0.43	1.6	25.9	2.11	4.0
Brätt när- el ytterort	58.0	1.45	-1.5	19.9	0.60	2.8	7.4	0.47	2.4	11.2	0.91	1.3
Småhus närort	32.1	0.80	1.0	38.6	1.16	-0.7	20.0	1.27	4.0	5.9	0.48	0.7
Blandomr närort	40.1	1.00	-2.6	33.1	0.99	2.8	16.3	1.04	4.2	7.7	0.63	0.9
Hallm ytter	81.7	2.04	-0.6	6.8	0.20	1.0	1.5	0.10	0.6	20.3	1.65	-0.4
Småhus ytter	44.7	1.11	1.0	27.2	0.82	0.7	11.3	0.72	2.4	5.0	0.40	0.5
Blandomr ytter	55.3	1.38	-1.9	20.8	0.63	2.4	8.8	0.56	3.2	5.0	0.41	0.1

MILJONPROGRAMOMRÅDEN

Hallm närort	67.4	1.68	1.0	18.2	0.55	0.6	7.6	0.48	1.4	31.6	2.57	4.5
Hallm ytter	80.7	2.01	-0.8	7.2	0.22	0.9	1.7	0.11	0.8	19.0	1.55	-0.6
Brätt närort	60.1	1.50	-0.7	17.8	0.53	2.3	5.8	0.37	1.8	11.5	0.94	1.3
Brätt ytterort	68.1	1.70	-0.9	13.1	0.39	2.8	3.8	0.24	1.0	9.1	0.74	-1.5
Småhus närort	29.2	0.73	1.2	41.5	1.25	-1.6	21.6	1.38	4.3	5.4	0.44	0.6
Småhus ytterort	41.7	1.04	0.9	33.0	0.99	-0.5	14.3	0.91	2.7	4.4	0.36	0.2

Tabell B.4.2 Boendesegregation med avseende på befolkningens resurser. Kommuner i storstadsregionerna. Procent år 1985 som tillhör olika befolkningsgrupper, index resp trend (differens) mellan 1980 och 1985 för kommuner. Källa FOB 1980 och 1985.

	Arbetare		Tjänstemän (M+H)		Högre tjänstemän		Utrikes födda		
	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	1985	index trend	
ALLA STORSTADSKOMMUNER	40.1	1.00	-0.6	33.3	1.00	1.7	15.7	1.00	0.9
REGION									
Stockholm	36.1	0.90	-0.6	35.9	1.08	1.6	17.5	1.11	4.1
Göteborg	45.5	1.13	-0.6	30.2	0.91	2.0	13.1	0.84	3.5
Malmö	44.8	1.11	-0.9	29.8	0.90	1.6	13.7	0.88	3.2
STORSTADSKOMMUNER									
Stockholmsregionen									
Upplands-Väsby	46.1	1.15	-1.3	30.2	0.91	0.4	13.4	0.85	3.2
Vallentuna	40.5	1.01	3.6	33.1	0.99	-2.6	15.8	1.01	2.1
Österåker	38.4	0.96	..	33.7	1.01	..	15.8	1.01	..
Värmdö	45.8	1.14	-0.8	26.9	0.81	1.6	11.2	0.71	3.4
Järfälla	36.2	0.90	-2.7	37.4	1.12	1.3	16.3	1.04	3.6
Ekerö	31.7	0.79	1.0	38.8	1.16	-0.9	19.9	1.27	3.8
Huddinge	43.6	1.09	1.5	29.2	0.88	0.2	12.2	0.77	2.7
Botkyrka	51.6	1.28	..	25.1	0.75	..	9.4	0.60	..
Salem	38.8	0.97	..	36.2	1.09	..	15.1	0.96	..
Haninge	47.9	1.19	0.6	26.6	0.80	0.9	9.8	0.62	2.4
Tyresö	40.1	1.00	1.2	32.1	0.96	-0.1	13.6	0.87	3.5
Upplands-Bro	46.4	1.15	2.2	29.7	0.89	0.5	11.4	0.72	2.5
Täby	25.7	0.64	-0.5	45.4	1.36	-0.2	25.7	1.63	5.5
Danderyd	18.0	0.45	-0.8	52.2	1.57	-2.7	36.4	2.32	6.2
Sollentuna	31.5	0.78	1.0	40.8	1.23	0.2	20.6	1.31	4.4
Stockholm	33.6	0.84	-1.4	37.4	1.12	3.2	18.4	1.17	4.7
Nacka	33.5	0.83	-0.9	38.9	1.17	1.2	20.8	1.32	4.8

Sundbyberg	43.6	1.08	-0.6	26.9	0.81	2.1	10.8	0.69	2.9	14.4	1.17	1.0
Solna	34.8	0.87	-1.1	35.5	1.06	2.4	16.6	1.05	4.1	16.0	1.30	1.4
Lidingö	22.7	0.56	-1.2	47.6	1.43	-0.1	29.0	1.85	5.9	11.3	0.92	-0.3
Vaxholm	33.2	0.82	..	38.3	1.15	..	17.7	1.13	..	6.4	0.52	..
Sigtuna	48.5	1.21	1.5	26.4	0.79	-0.5	10.6	0.67	2.1	16.0	1.30	1.1
<u>Göteborgsregionen</u>												
Kungsbacka	39.5	0.98	3.5	31.0	0.93	-0.7	14.4	0.91	3.3	4.4	0.36	0.3
Härryda	44.2	1.10	0.9	30.7	0.92	0.8	13.1	0.84	2.7	7.8	0.64	0.3
Partille	42.3	1.05	-0.3	32.1	0.96	1.0	13.7	0.87	3.6	9.1	0.74	-0.8
Öckerö	52.2	1.30	-0.9	22.3	0.67	1.3	7.0	0.44	1.5	3.1	0.25	0.2
Göteborg	46.2	1.15	-1.4	30.2	0.91	2.8	13.3	0.85	3.7	12.5	1.01	0.8
Mölnadal	42.7	1.06	-1.6	32.7	0.98	2.7	14.8	0.94	3.8	7.5	0.61	0.5
Kungälv	48.9	1.22	0.9	27.1	0.81	0.6	10.5	0.67	3.1	4.9	0.40	0.3
Åle	54.7	1.36	1.3	23.2	0.70	0.9	7.6	0.49	2.2	8.3	0.68	0.3
Lerum	40.5	1.01	1.3	33.6	1.01	0.1	14.4	0.92	3.4	5.8	0.47	0.4
<u>Malmöregionen</u>												
Staffanstorps	41.2	1.03	3.7	32.1	0.96	-1.9	14.3	0.91	1.9	5.6	0.45	0.5
Burlöv	54.8	1.36	1.9	21.5	0.65	-1.0	8.4	0.54	1.5	10.2	0.83	1.6
Vellinge	31.5	0.78	2.1	36.1	1.08	-2.2	18.5	1.18	3.7	4.9	0.40	0.4
Kävlinge	47.1	1.17	0.1	26.7	0.80	0.4	11.2	0.71	3.0	5.6	0.45	0.5
Lomma	32.3	0.80	0.1	38.2	1.15	0.1	20.3	1.29	4.8	5.2	0.42	0.7
Svedala	46.8	1.16	1.4	25.9	0.78	0.2	9.9	0.63	2.5	4.8	0.39	0.5
Malmö	48.7	1.21	-1.3	25.9	0.78	2.3	10.4	0.66	2.8	13.1	1.07	1.8
Lund	34.5	0.86	-3.5	44.5	1.34	3.2	25.5	1.62	5.1	9.2	0.75	0.7
Trelleborg	54.9	1.36	0.4	19.0	0.57	1.1	7.1	0.45	2.0	8.0	0.65	0.4

Tabell B.4.3 Procent som tillhör olika socioekonomiska grupper. Regional särredovisning av hela landet. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Arbetare		Tjänstemän				
	Ej fack- lärd	Fack- lärd	Samtliga arbetare	Lägre nivå	Mellan nivå	Högre o. led.bef ¹	Mellan o högr tjänstem
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	29.2	15.1	44.3	13.9	14.1	8.0	22.1
Trend 1978-1988	-2.5*	0.5	-1.9*	1.4*	..	..	3.5*D
H-Regioner							
Nuläge 1983/88							
H1 Stockholm	21.5	12.3	33.7	19.0	18.5	13.3	31.8
H2 Göteborg, Malmö	26.3	14.6	40.9	15.6	15.4	9.5	24.9
H3 Större kommuner	31.1	16.1	47.2	13.3	13.2	7.3	20.5
H4 Södra mellanbygden	33.1	16.5	49.6	10.9	11.5	5.1	16.6
H5 Norra tätbygden	30.5	14.1	44.6	12.7	14.2	6.3	20.4
H6 Norra glesbygden	34.3	16.3	50.6	9.3	11.1	3.9	15.0
Trend 1978-88							
H1 Stockholm	-5.4*	-0.8-	-6.1*	0.8	..	..	6.5*
H2 Göteborg, Malmö	-2.6	0.8-	-1.8-	1.6	..	..	1.6-
H3 Större kommuner	-1.6	0.6-	-1.0	1.1-	..	..	2.9*D
H4 Södra mellanbygden	-1.3	1.3-	0	1.2 T	..	..	2.2*
H5 Norra tätbygden	0.5-	0	0.5-	1.9	..	..	2.7
H6 Norra glesbygden	-3.6	2.0-	-1.6-	2.8	..	..	5.2*
Speciella regioner							
Nuläge 1983/88							
Stockholms kommun	19.0	11.8	30.7	20.2	18.6	15.7	34.3
Göteborgs kommun	27.0	15.7	42.6	14.9	16.1	9.0	25.1
Malmö kommun	30.2	15.0	45.3	17.3	14.9	8.2	23.1
Umeå/Luleå	26.6	14.7	41.3	13.4	16.3	8.4	24.7
							38.0

Uppsala	23.0	13.5	36.5	14.6	16.6	13.6	30.2	44.8
Linköping	26.3	12.8	39.0	13.8	16.0	12.9	29.0	42.8
Norrköping	32.2	18.2	50.4	13.5	14.1	6.4	20.5	34.0
Örebro	30.0	16.3	46.2	13.2	14.6	7.7	22.4	35.6
Växjö	24.1	13.1	37.2	12.6	15.8	11.1	27.0	39.5
Västerås	28.2	14.0	42.2	14.8	16.5	8.9	25.4	40.2
Bergslagen	34.5	20.0	54.5	10.4	12.4	4.2	16.6	27.0
Sjuhäradsbygden	39.2	15.6	54.8	11.2	9.6	5.0	14.6	25.8
Sydöstra Götaland	34.6	15.8	50.4	9.5	10.6	4.4	15.0	24.5
Trend 1978-88								
Stockholms kommun	-7.2*	-0.9	-8.2*	-0.8-	..	..	11.4*	10.6*
Göteborgs kommun	-4.5	-0.2-	-4.7	-1.5	..	..	4.5	2.9
Malmö kommun	-2.2-	1.7-	-0.6-	4.4*	..	..	-0.4-	4.0-
Umeå/Luleå	-2.7	-1.6	-4.4	2.3-	..	..	4.6-	7.0
Uppsala	-3.8-	1.4-	-2.5-	-2.0-	..	..	8.8	6.8
Linköping	-6.6	-0.5-	-7.1	-0.3-	..	..	12.2*	11.9*
Norrköping	-2.1-	2.8-	0.7-	1.9-	..	..	1.8-	3.7-
Örebro	-1.2-	1.6-	0.4	-5.6	..	..	4.5	-1.1
Växjö	-2.7	1.4	-1.3	-3.8-	..	..	9.0	5.1
Västerås	-6.0 T	-0.3-	-6.4 T	-1.3-	..	..	6.8	5.5-
Bergslagen	1.1-	0.6-	1.7-	-0.1-	..	..	3.5	3.4
Sjuhäradsbygden	-3.4-	6.3	2.9-	1.1-	..	..	4.4-	5.5-
Sydöstra Götaland	-1.4-	4.2	2.8-	1.5-	..	..	-1.2 D	0.3 D

1. Se not till tabell 4.3 i kapitel 4.

Tabell B.4.4 Procent som tillhör olika socioekonomiska grupper. Särredovisning av storstadskommunerna. Genomsnitt för 1983-1988.

	Arbetare			Tjänstemän				
	Ej fack- lärd	Fack- lärd	Samtliga arbetare	Lägre nivå	Mellan nivå	Högre o. led.bef	Mellan o högr tjänstem	Samtliga
HELA RIKET								
Nuläge 1983/88	29.2	15.1	44.3	13.9	14.1	8.0	22.1	36.0
<u>Storstadskommuner</u>								
Nuläge 1983/88								
<u>Stockholmsregionen</u>								
Upplands-Väsby	25.3	13.9	39.3	14.5	22.2	9.9	32.1	46.6
Vallentuna	26.1	15.4	41.5	14.3	15.2	13.8	29.1	43.4
Österåker	17.4	7.8	25.2	17.1	30.9	9.2	40.1	57.2
Värmdö	23.9	18.6	42.5	21.4	19.0	4.0	23.0	44.4
Järfälla	18.6	12.6	31.2	17.4	24.7	11.2	35.9	53.3
Ekerö	17.4	6.4	23.7	11.6	11.0	21.3	32.3	43.9
Huddinge	26.1	14.9	41.0	18.2	14.9	11.2	26.1	44.3
Botkyrka	27.3	16.2	43.4	18.7	17.3	6.8	24.1	42.8
Haninge	30.6	16.6	47.2	12.8	18.2	6.4	24.6	37.4
Tyresö	21.6	13.0	34.6	18.7	16.2	11.9	28.1	46.8
Upplands-Bro	25.2	9.3	34.5	17.2	15.2	12.3	27.4	44.6
Täby	17.4	7.5	25.0	16.5	20.4	19.0	39.4	55.9
Danderyd	12.2	3.1	15.2	15.0	20.2	23.7	43.9	58.9
Sollentuna	16.4	9.0	25.4	25.7	22.1	11.2	33.3	59.0
Stockholm	19.0	11.8	30.7	20.2	18.6	15.7	34.3	54.5

Nacka	19.7	9.3	29.0	17.1	20.7	14.3	35.1	52.2
Sundbyberg	21.8	12.5	34.2	27.3	16.7	7.2	23.9	51.3
Solna	21.9	12.7	34.6	29.0	19.6	7.6	27.2	56.2
Lidingö	21.6	5.2	26.9	20.9	16.4	22.3	38.7	59.6
Sigtuna	21.9	14.4	36.3	15.4	18.4	10.3	28.8	44.2
<u>Göteborgsregionen</u>								
Kungsbacka	17.2	11.7	28.9	13.7	19.9	13.9	33.8	47.5
Härryda	35.5	10.3	45.8	13.9	10.9	13.2	24.1	38.0
Partille	26.2	12.7	38.8	16.4	10.7	13.0	23.7	40.2
Göteborg	27.0	15.7	42.6	14.9	16.1	9.0	25.1	40.0
Mölnadal	27.1	16.6	43.7	15.1	15.1	9.2	24.2	39.3
Kungälv	27.2	16.5	43.7	17.1	12.1	7.9	20.0	37.1
Åle	36.9	19.5	56.4	15.5	10.4	2.6	13.0	28.5
Lerum	24.3	10.4	34.7	20.2	17.5	7.6	25.1	45.4
<u>Malmöregionen</u>								
Staffanstorps	20.6	12.6	33.3	22.8	25.2	5.5	30.7	53.5
Burlöv	28.4	19.7	48.1	16.5	10.3	6.1	16.4	32.9
Vellinge	14.9	7.9	22.8	26.0	19.3	8.2	27.5	53.5
Kävlinge	30.2	22.0	52.2	6.1	21.5	9.7	31.2	37.3
Lomma	12.1	14.3	26.4	13.8	9.5	17.6	27.2	40.9
Svedala	17.0	20.1	37.1	19.0	24.9	0	24.9	43.8
Malmö	30.2	15.0	45.3	17.3	14.9	8.2	23.1	40.4
Lund	18.2	10.7	28.9	13.2	14.9	19.6	34.5	47.7
Trelleborg	36.5	12.4	48.9	16.3	10.8	3.8	14.6	30.8

Tabell B.6.1 Utbildningsresurser i olika delar av landet. Procenttal. Genomsnitt för perioden 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Extremt låg ut- bildad ¹	Efter- gymn utbildn	Endast för- gymn	Inget studie- deltag ²
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	2.8	19.0	39.4	61.8
Trend 1978-88	-2.0*	6.0*	-13.3*	-4.4
H-Regioner				
Nuläge 1983/88				
H1 Stockholm	1.4	28.7	29.9	59.1
H2 Göteborg, Malmö	2.9	24.3	36.3	59.1
H3 Större kommuner	2.9	17.4	40.5	62.4
H4 Södra mellanbygden	3.3	12.3	46.3	64.9
H5 Norra tätbygden	2.2	17.0	38.7	60.5
H6 Norra glesbygden	4.5	11.3	46.5	65.1
Trend 1978-88				
H1 Stockholm	-0.7	8.7*	-10.9*	-0.3 D
H2 Göteborg, Malmö	0.1-	5.6*	-11.5*	-8.5*
H3 Större kommuner	-1.7*	5.9*	-14.2*	-4.4
H4 Södra mellanbygden	-3.7*	3.7*	-14.1*	-4.4*
H5 Norra tätbygden	-2.9*	5.7*	-12.2*	-0.6-
H6 Norra glesbygden	-4.6*	4.8*D	-15.4*	10.2*
Speciella regioner				
Nuläge 1983/88				
Stockholms kommun	1.3	32.8	27.9	59.4
Göteborgs kommun	2.8	25.3	36.3	56.7
Malmö kommun	2.5	20.8	39.0	67.0
Umeå/Luleå	2.4	22.0	32.3	55.8
Uppsala	1.5	35.9	29.7	49.2

Linköping	1.9	22.3	27.2	55.7
Norrköping	2.1	14.8	39.4	60.1
Örebro	2.7	20.0	38.3	71.2
Växjö	2.5	23.6	38.6	46.7
Västerås	1.2	21.0	33.2	51.7
Bergslagen	2.5	11.8	44.8	66.8
Sjuhäradsbygden	4.1	12.1	53.9	57.9
Sydöstra Götaland	3.8	11.2	47.3	64.9
Trend 1978-88				
Stockholms kommun	-0.2-	12.0*	-12.0*R	-1.4
Göteborgs kommun	0.8	7.6*	-9.4*	-12.9*
Malmö kommun	-0.5	2.2-	-12.2*	-6.6
Umeå/Luleå	-2.2	7.8	-15.4*	2.4-
Uppsala	-3.9*	8.6	-9.9	-2.7-
Linköping	1.6	7.6	-27.3*	-7.6
Norrköping	-3.6	5.2*	-13.2*	-0.8-
Örebro	-2.8	4.1	-15.4*	0.2-
Växjö	..	9.2*	-4.7-	-18.5
Västerås	-3.2*	8.8	-17.8*	-15.3*
Bergslagen	-2.3	2.8	-12.7*	-1.1
Sjuhäradsbygden	-5.1	5.1	-11.4*	-8.7
Sydöstra Götaland	-2.6*	2.5 D	-14.5*	-4.4-

1) Uppgifter saknas åren 1982, 1983 och 1988.

2) Uppgifter saknas år 1984.

Tabell B.6.2 Utbildningsresurser i olika storstadskommuner.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988.

	Extremt lågut- bildad ¹	Efter- gymn utbildn	Endast för- gymn	Inget studie- deltag ²
HELA RIKET	2.8	19.0	39.4	61.8
Nuläge 1983/88				
Storstadskommuner				
Nuläge 1983/88				
Stockholmsregionen				
Upplands-Väsby	5.0	23.4	35.5	72.6
Vallentuna	1.6	25.2	39.5	59.2
Österåker	1.4	35.0	26.2	50.6
Värmdö	..	15.5	33.1	..
Järfälla	1.0	28.5	27.0	65.7
Ekerö	..	38.3	31.2	..
Huddinge	2.6	21.4	32.4	54.7
Botkyrka	0.8	16.5	36.5	63.7
Haninge	1.5	18.9	31.8	57.5
Tyresö	0	27.2	34.3	60.2
Upplands-Bro	..	24.0	34.3	52.2
Täby	1.4	37.2	23.3	53.7
Danderyd	0	44.1	16.8	68.8
Sollentuna	0.6	30.0	25.7	52.3
Stockholm	1.3	32.8	27.9	59.4
Nacka	0	36.4	28.1	59.2
Sundbyberg	1.2	19.2	39.5	59.4
Solna	3.6	21.9	32.5	67.7
Lidingö	1.1	38.8	22.8	52.5
Sigtuna	3.7	23.0	38.5	59.8

Göteborgsregionen					
Kungsbacka	0	29.5	26.4	53.8	
Härryda	7.6	20.3	37.5	70.2	
Partille	0	30.7	34.2	45.5	
Göteborg	2.8	25.3	36.3	56.7	
Mölndal	2.9	25.6	34.5	58.0	
Kungälv	3.4	17.7	44.2	56.0	
Åle	5.4	7.5	42.1	66.9	
Lerum	2.3	26.0	34.2	53.5	
Malmöregionen					
Staffanstorps	..	23.7	32.9	..	
Burlöv	..	16.9	38.8	..	
Vellinge	2.1	25.2	25.2	52.1	
Kävlinge	..	22.8	39.8	70.4	
Lomma	..	32.1	32.1	..	
Svedala	..	18.5	34.5	..	
Malmö	2.5	20.8	39.0	67.0	
Lund	2.4	41.9	23.2	53.0	
Trelleborg	8.7	13.0	52.3	71.0	

1) Uppgifter saknas åren 1983 och 1988.

2) Uppgifter saknas år 1984.

Tabell B.7.1 Sysselsättning och arbetslöshet i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Syssel- satta	Ej hel- tid/hel- helår ¹	Långvar. arbets- lös	Arbets- lös	Arbets- lös	Arbets- lös	Orolig bli ar- erfaren ² betslös ³
HELA RIKET							
Nuläge 1983/88	71.0	36.9	4.3	2.2	14.2	12.4	
Trend 1978-88	3.4*D	0.5 T	0.2-	0T	2.2*T	-5.1	
H-Regioner							
Nuläge 1983/88							
H1 Stockholm	75.8	31.7	3.1	1.4	10.7	10.1	
H2 Göteborg, Malmö	72.8	37.2	4.0	1.9	13.8	11.2	
H3 Större kommuner	70.4	36.8	4.7	2.5	14.4	12.9	
H4 Södra mellanbygden	68.9	39.3	4.5	2.3	14.9	12.6	
H5 Norra tätbygden	70.2	40.8	5.0	2.4	16.4	14.0	
H6 Norra glesbygden	65.4	41.3	5.3	3.8	19.0	17.2	
Trend 1978-88							
H1 Stockholm	2.5*	-4.2 T	-0.5	0.1-	0.9	-3.7	
H2 Göteborg, Malmö	5.7*	2.5*T	-0.3-	-0.4-	2.4 T	-8.9	
H3 Större kommuner	2.8*D	0.3 T	0.8	0.2	2.6*	-4.2	
H4 Södra mellanbygden	3.1*	4.2*T	0.6-	-0.5 T	3.1*T	-5.7	
H5 Norra tätbygden	3.3 D	3.0	0.5-	0.4	2.2	-4.1	
H6 Norra glesbygden	3.2	-2.3 T	-0.2-	0.7	2.0 T	-3.7	
Speciella regioner							
Nuläge 1983/88							
Stockholms kommun	72.7	31.6	3.4	1.2	10.8	10.0	
Göteborgs kommun	68.8	34.4	4.9	2.4	15.3	10.4	
Malmö kommun	67.3	33.4	5.0	2.3	14.8	16.5	
Umeå/Luleå	72.2	42.1	3.9	2.5	18.2	13.5	
Uppsala	73.9	37.4	2.7	3.1	13.4	14.0	

Linköping	71.6	43.4	3.4	1.1	12.4	15.4
Norrköping	72.0	38.3	4.7	2.0	12.1	12.4
Örebro	70.6	35.7	3.5	2.8	11.9	10.9
Växjö	72.7	44.8	4.0	0.6	13.2	13.7
Västerås	70.0	33.9	4.7	3.6	16.0	10.0
Bergslagen	66.1	39.1	5.4	3.8	16.1	13.4
Sjuhäradsbygden	73.4	36.8	4.7	1.9	16.0	11.7
Sydöstra Götaland	69.4	35.5	4.3	1.6	14.0	15.8
Trend 1978-88						
Stockholms kommun	3.8	-7.2*T	-1.3*	0.2	1.5	-4.0
Göteborgs kommun	2.3-	-2.2	-0.5-	-0.3-	2.8	-8.7
Malmö kommun	2.4-	0.2 T	-0.6-	-0.4-	3.5	-8.2
Umeå/Luleå	3.6-	2.9 T	-1.5-	0.5	1.6	-5.8
Uppsala	1.6-	-4.1-	-1.0-	1.6 T	0.5-	1.9
Linköping	4.0	5.8	-0.1-	0.2-	5.3	3.3-
Norrköping	3.8-	-0.2-	0.4-	0.5-	0.5-	-5.5
Örebro	3.1-	0.6	1.1-	2.3*T	1.2	-5.8
Växjö	-6.1-	..	2.9	0.7-	4.2-	..
Västerås	6.3	0.2 T	-0.2	-0.5-	2.2	-8.2
Bergslagen	2.9-	6.4 T	-0.7-	-0.2-	3.3	-11.7*
Sjuhäradsbygden	5.8	-0.7-	1.5	-0.3-	6.0	-4.4
Sydöstra Götaland	3.3-	3.6	0	-0.8-	2.7	-6.1

1) Enbart anställda.

2) Uppgifter saknas år 1978.

3) Enbart sysselsatta. Uppgifter saknas åren 1982-83 och 1986-87.

Tabell B.7.2 Sysselsättning och arbetslöshet i storstadskommuner.
 Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988.

	Sysselsatta	Ej hel- tid/hel- helår lös	Långvar. arbets- lös	Arbets- lös	Arbets- lös erfaren	Orolig bli ar- betslös ²
HELA RIKET	71.0	36.9	4.3	2.2	14.2	12.4
Nuläge 1983/88						
Storstadskommuner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen						
Upplands-Väsby	82.4	38.6	0.6	0	12.2	..
Vallentuna	74.1	..	1.8	1.1	7.4	..
Österåker	90.1	33.2	4.0	2.8	8.1	..
Värmdö	79.4	..	4.5	0	6.6	..
Järfälla	81.0	26.9	1.6	1.0	9.2	9.5
Ekerö	68.9	..	1.4	0	6.3	..
Huddinge	82.3	30.1	3.6	2.0	10.6	11.2
Botkyrka	76.8	28.3	4.6	2.0	11.2	12.4
Haninge	80.7	33.8	2.2	3.5	17.3	7.1
Tyresö	77.1	32.0	1.6	1.3	11.3	..
Upplands-Bro	76.6	29.6	4.9	0	5.4	..
Täby	80.2	43.9	2.0	0.7	8.4	8.6
Danderyd	72.1	30.1	0.7	1.6	4.7	..
Sollentuna	81.3	32.4	2.1	1.4	7.3	9.2
Stockholm	72.7	31.6	3.4	1.2	10.8	10.0
Nacka	78.3	43.3	2.9	1.8	10.8	8.9
Sundbyberg	73.5	23.1	4.0	2.0	11.0	..
Solna	72.2	23.7	5.1	2.5	8.8	11.5
Lidingö	72.7	40.8	2.3	0	7.4	..
Sigtuna	74.6	20.4	2.9	2.0	7.8	..

Göteborgsregionen

Kungsbacka	78.9	37.2	1.3	0.4	8.8	7.8
Härryda	76.0	38.5	2.1	0	12.3	..
Partille	72.1	48.5	3.5	2.4	13.5	..
Göteborg	68.8	34.4	4.9	2.4	15.3	10.4
Mölndal	81.9	42.6	2.8	1.0	9.6	4.5
Kungälv	82.6	36.1	1.6	0	18.1	10.3
Alf	81.6	36.9	2.3	1.6	11.4	..
Lerum	73.5	42.5	3.4	1.9	14.9	..
Malmöregionen						
Staffanstorps	78.7	..	0.8	1.5	8.8	..
Burlöv	73.6	..	2.3	0.7	15.2	..
Vellinge	81.4	47.6	3.1	0	7.3	..
Kävlinge	83.5	44.3	4.1	1.0	4.9	..
Lomma	83.3	..	0	0	5.7	..
Svedala	71.5	..	6.0	3.3	16.3	..
Malmö	67.3	33.4	5.0	2.3	14.8	16.5
Lund	75.1	40.0	3.0	2.0	13.5	9.7
Trelleborg	74.7	29.3	6.5	2.6	17.7	14.4

1) Enbart anställda.

2) Enbart sysselsatta. Uppgifter saknas åren 1983 och 1986-87.

Tabell B.7.3 Arbetsförhållanden i olika delar av landet. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Nuläge vecko- arb.tid ¹	Årsnat än dag- tid ¹	Dagliga tunga lyft ²	Öronbe- dövande buller ²	Dejk an- sträng- ande ²	Jäktigt och en- formigt ²
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	35.9	18.6	24.2	9.6	39.4	11.6
Trend 1978-88	0.9*D	1.7*	4.0*	-2.5*	1.9 T	-1.2 T
H-Regioner						
Nuläge 1983/88						
H1 Stockholm	37.1	15.1	20.5	5.7	44.1	10.5
H2 Göteborg, Malmö	36.0	19.2	22.2	7.9	41.3	11.8
H3 Större kommuner	35.8	19.0	25.0	10.2	40.1	11.1
H4 Södra mellanbygden	35.3	19.3	27.4	12.0	34.8	11.9
H5 Norra tätbygden	35.3	20.9	25.1	11.2	36.4	13.6
H6 Norra glesbygden	35.3	21.9	25.8	13.2	34.5	13.7
Trend 1978-88						
H1 Stockholm	1.2*	0.9-	2.8	-1.6	1.8 T	-3.5*T
H2 Göteborg, Malmö	0	3.2	3.6	-1.8-	-1.5	-0.3 T
H3 Större kommuner	0.9*	1.0	4.8*	-1.5	3.5 T	-1.7 T
H4 Södra mellanbygden	0.9*	1.3	5.2*D	-3.5*	1.1 T	-0.4 T
H5 Norra tätbygden	0.4	1.9-	4.2	-3.9*	-0.2 T	1.6 T
H6 Norra glesbygden	1.7*D	6.3*	1.6-	-6.9*	7.8*	0.5
Speciella regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholms kommun	37.1	14.8	19.0	5.3	46.3	11.4
Göteborgs kommun	36.5	22.6	23.8	8.6	44.7	13.5
Malmö kommun	36.3	18.7	24.2	7.9	43.5	15.2
Umeå/Luleå	35.3	20.1	23.3	9.9	35.0	12.3
Uppsala	35.3	14.0	19.9	6.1	44.4	10.8

Linköping	35.4	13.8	25.9	7.8	39.3	9.2
Norrköping	36.2	21.7	23.0	11.6	47.6	11.0
Örebro	35.4	18.2	31.2	10.9	41.5	10.2
Växjö	35.7	17.1	25.6	7.2	42.3	8.9
Västerås	36.9	17.9	23.9	7.6	43.1	10.2
Bergslagen	35.0	27.0	27.0	14.0	35.3	12.4
Sjuhäradsbygden	35.9	16.5	28.8	9.8	33.7	13.1
Sydöstra Götaland	35.8	20.0	28.4	15.7	38.0	12.9
Trend 1978-88						
Stockholms kommun	1.6*D	-0.4-	3.1-	-1.2	2.1 T	-2.8*T
Göteborgs kommun	0.7-	5.4*	2.5-	-2.1-	3.5-	-0.7 T
Malmö kommun	-0.2	1.3-	7.8	-3.9	-5.1	2.5-
Umeå/Luleå	0.7-	3.0-	4.4	-7.5*	1.4 T	1.1
Uppsala	-0.2-	4.9-	0.4-	-1.2-	0.9	-0.5
Linköping	1.1-	-5.7	9.1	-1.3	5.7-	-0.3-
Norrköping	2.6*	0.8-	1.7	5.0	8.8	0.9
Örebro	0.2 D	2.7-	17.6*	3.0-	-0.7-	-5.2 T
Växjö	..	..	..	..	..	..
Västerås	0.9-	-4.8	6.1	-6.1	-3.5-	-2.8-
Bergslagen	-0.2-	4.1	9.0*	-5.3	-4.3-	-2.1
Sjuhäradsbygden	0.3-	-5.1	2.8-	-5.0	-5.8	4.2
Sydöstra Götaland	0.8-	2.5-	6.1	-1.2	-0.2-	-2.3 T

1) Enbart anställda.

2) Enbart sysselsatta.

Tabell B.7.4 Arbetsförhållanden i storstadskommuner. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988.

	Normal vecko- arb.tid ¹	Annat än dag- tid ¹	Dagliga tunga lyft ²	Öronbe- dövande buller ²	Psyk.an- sträng- ande ²	Jäktigt och en- formigt ²
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	35.9	18.6	24.2	9.6	39.4	11.6
<u>Storstadskommuner</u>						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen						
Upplands-Väsby	36.0	22.6	16.1	8.7	35.9	7.9
Vallentuna	37.6	14.4	23.2	8.1	51.4	12.0
Österåker	36.0	7.7	10.0	6.0	35.2	9.0
Värmdö	..	..	..	..	..	..
Järfälla	37.7	15.9	20.5	3.6	45.0	5.1
Ekerö	..	..	..	..	..	..
Huddinge	36.4	14.4	26.6	5.6	44.7	14.3
Botkyrka	36.5	19.5	25.8	9.7	44.2	11.4
Haninge	36.3	16.4	32.0	6.1	40.8	12.5
Tyresö	38.9	10.5	23.9	3.8	44.5	12.3
Upplands-Bro	37.0	14.1	20.4	6.4	52.0	6.5
Täby	36.0	10.0	18.8	4.9	44.0	12.6
Danderyd	38.3	8.8	11.2	0	48.8	2.0
Sollentuna	37.7	16.8	19.8	5.9	43.7	8.3
Stockholm	37.1	14.8	19.0	5.3	46.3	11.4
Nacka	36.6	15.6	18.6	4.9	40.3	8.3
Sundbyberg	37.1	17.8	18.8	4.4	43.1	10.1
Solna	37.8	9.5	18.7	7.1	39.2	15.6
Lidingö	38.6	12.2	17.8	2.1	51.3	9.0
Sigtuna	38.1	21.7	21.4	8.1	47.6	7.7

Göteborgsregionen

Kungsbacka	36.1	17.7	20.3	8.2	38.1	9.7
Härryda	37.4	16.1	29.3	12.1	48.4	10.3
Partille	33.1	15.5	20.3	10.1	34.9	10.2
Göteborg	36.5	22.6	23.8	8.6	44.7	13.5
Mölndal	34.8	20.0	28.9	8.9	38.6	10.5
Kungälv	35.9	20.3	20.9	9.6	36.7	12.8
Ala	35.7	22.4	21.8	13.0	38.0	15.8
Lerum	34.9	18.9	21.4	7.9	36.1	9.8

Malmöregionen

Staffanstorps	..	..	..	..	..	..
Burlöv	..	..	..	..	..	..
Vellinge	32.8	18.3	18.9	6.3	36.4	8.5
Kävlinge	34.6	17.9	23.4	10.2	45.1	9.0
Lomma	..	..	..	..	..	..
Svedala	..	..	..	..	..	..
Malmö	36.3	18.7	24.2	7.9	43.5	15.2
Lund	36.7	12.5	13.6	2.1	42.5	7.5
Trelleborg	36.8	19.0	17.3	5.8	31.9	12.6

1) Enbart anställda.

2) Enbart sysselsatta.

Tabell B.8.1 Inkomstförhållanden i olika delar av landet. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1987 samt trend 1983-1987. Källa: ULF 1983-1987.

	Disp ink/ke (tkr)	Under existens- minimum ¹	Låg- avlö- nad ²	Fått social- bidrag	Ingen kontant marg. ³	Orolig för ekonomin ⁴
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	67.8	7.5	40.9	4.0	14.8	26.7
Trend 1983-87	0.5	-1.8	-2.7	0.3-	-1.8	3.1
H-Regioner						
Nuläge 1983/87						
H1 Stockholm	74.5	5.5	34.6	4.5	16.5	29.0
H2 Göteborg, Malmö	71.0	7.0	38.3	4.1	13.9	26.9
H3 Större kommuner	66.3	7.5	43.9	4.1	14.9	26.5
H4 Södra mellanbygden	64.4	8.1	45.1	3.4	14.1	24.9
H5 Norra tätbygden	65.5	8.4	39.4	3.7	13.7	26.1
H6 Norra glesbygden	61.6	12.4	43.1	3.4	15.1	27.9
Trend 1983-87						
H1 Stockholm	-0.8	-1.9	-3.2	0	-1.5	4.2
H2 Göteborg, Malmö	-0.6-	-1.9	-2.2	0.8	-4.6*	1.3 T
H3 Större kommuner	1.7	-1.2	-0.5	0.7	-1.5	3.5
H4 Södra mellanbygden	-0.6	-0.7	-3.3	0.2-	-0.9	2.5
H5 Norra tätbygden	3.5	-4.6	-4.3-	-1.1	-2.2-	0.2
H6 Norra glesbygden	0.7	-4.6	-9.1	-0.1	-0.3	7.1
Speciella regioner						
Nuläge 1983/87						
Stockholms kommun	74.9	5.8	33.7	5.5	15.4	29.5
Göteborgs kommun	70.4	7.9	35.2	4.3	15.6	30.2
Malmö kommun	67.8	7.4	42.3	6.2	15.4	28.2
Umeå/Luleå	66.6	7.6	30.4	3.9	12.9	28.4
Uppsala	69.2	6.0	47.6	5.2	13.4	25.0

Linköping	67.4	8.3	39.5	4.2	9.6	28.5
Norrköping	66.6	6.3	39.9	4.5	16.2	28.2
Örebro	67.1	5.1	45.8	3.7	13.8	31.6
Växjö	64.4	6.9	36.1	3.1	16.1	19.0
Västerås	70.8	5.1	35.2	4.3	16.6	29.3
Bergslagen	64.4	8.3	37.5	4.0	18.0	26.1
Sjuhäradsbygden	64.4	7.3	51.8	1.2	14.1	23.8
Sydöstra Götaland	61.1	9.6	47.0	3.3	13.7	24.0
Trend 1983-87						
Stockholms kommun	1.2-	-1.7*	-6.2	0.2-	-2.7	7.0
Göteborgs kommun	2.8	-3.0*	-4.0	0.8	-8.3*	5.1
Malmö kommun	-4.7	3.1	14.2	1.4	-2.1-	7.5
Umeå/Luleå	3.8	-4.7	-6.6	-3.4	-7.4*	2.9
Uppsala	3.4	-2.9	1.5	4.3	-2.6-	-4.8
Linköping	1.1	0.6	-20.3	2.6	-5.4 T	11.5
Norrköping	0.3	-1.3-	-5.2	4.7	-3.7-	4.0
Örebro	2.2-	-4.1	11.2-	-2.0-	-1.6 T	10.8*
Växjö	..	..	..	..	8.0*T	..
Västerås	2.8	-0.3-	-4.9	-4.3 D	0.7 T	4.8-
Bergslagen	-1.6	0.3	-8.6	0	-3.4-	1.7
Sjuhäradsbygden	1.9	-1.5	-0.6	0.8-	-0.5-	-0.6
Sydöstra Götaland	0	-2.2	-1.4	0.6-	-1.3 T	-1.3

1-4) Se fotnoter under tabellen på nästa sida.

Tabell B 8.2 Inkomstförhållanden i olika storstadskommuner. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1987. Källa: ULF 1983-1987.

	Disp ink/ke (tkr)	Under existens- minimum ¹	Låg- avlö- nad ²	Fått social- bidrag	Ingen kontant marg. ³	Orolig för ekonomin ⁴
HELA RIKET						
Nuläge 1983/87	67.8	7.5	40.9	4.0	14.8	26.7
<u>Storstadskommuner</u>						
Nuläge 1983/87						
Stockholmsregionen						
Upplands-Väsby	71.3	4.7	31.1	3.5	14.3	33.9
Vallentuna	71.1	8.2	32.7	3.2	6.9	..
Österåker	81.2	1.5	37.6	5.8	7.8	..
Värmdö	71.0	4.4	42.7	5.7	23.6	..
Järfälla	71.6	5.4	33.1	3.5	14.6	28.9
Huddinge	70.2	8.3	35.1	3.7	18.8	31.2
Botkyrka	68.9	7.4	43.6	5.6	26.5	37.2
Haninge	69.3	4.8	35.1	4.7	20.0	31.2
Tyresö	73.8	4.1	26.8	6.0	14.5	28.9
Upplands-Bro	76.5	5.3	39.2	2.7	23.2	..
Täby	79.8	1.9	31.5	0.7	6.9	19.6
Danderyd	87.5	5.7	29.4	0.9	3.4	..
Sollentuna	78.2	1.1	27.6	3.3	9.4	18.8
Stockholm	74.9	5.8	33.7	5.5	15.4	29.5
Nacka	77.5	3.7	32.6	3.4	14.5	29.2
Sundbyberg	71.6	1.2	31.2	2.4	23.5	..
Solna	76.8	7.4	47.8	8.1	22.8	26.4
Lidingö	85.6	3.6	28.0	1.7	11.1	20.3
Sigtuna	71.0	6.0	33.3	4.2	21.2	27.3
Göteborgsregionen						

Kungsbacka	77.0	5.2	26.1	0.4	6.6	22.5
Härryda	70.8	10.3	42.1	5.9	19.6	..
Partille	75.2	4.1	29.4	3.7	12.3	18.4
Göteborg	70.4	7.9	35.2	4.3	15.6	30.2
Mölndal	82.6	4.1	40.7	3.1	13.9	19.3
Kungälv	72.2	2.8	37.2	2.5	11.4	21.7
Åle	78.6	9.4	48.5	2.1	17.3	..
Lerum	69.9	8.4	44.9	5.0	13.5	23.0
Malmöregionen						
Burlöv	68.7	1.8	51.1	3.2	13.6	..
Vellinge	77.9	0	38.9	0	4.3	..
Kävlinge	70.3	2.7	18.8	4.2	11.2	..
Lomma	82.0	0	14.1	3.3	8.8	..
Malmö	67.8	7.4	42.3	6.2	15.4	28.2
Lund	71.4	9.0	36.5	5.0	10.9	23.5
Trelleborg	74.3	4.1	44.9	3.9	13.5	27.7

- 1) Ej studerande, kvarboende hos föräldrar eller företagare.
 2) Enbart heltids- och helårsanställda.
 3) "Nuläget" visar ett genomsnitt för perioden 1983-1988.
 4) Uppgifter finns endast åren 1984, 1985 och 1988.

Tabell B.9.1 Materiell levnadsstandard i olika delar av landet.
Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej fritids- hus	Ingen video ¹	Ingen disk- maskin	Ingen bil	Ingen sems- terresa	Ingen frys
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	79.2	73.7	61.1	18.5	37.5	8.4
Trend 1978-1988	3.0 D	-31.4*A	-16.1*	-5.3*	-4.1*	-9.7*R
H-Regioner						
Nuläge 1983/88						
H1 Stockholm	75.0	69.8	62.2	30.1	24.4	14.2
H2 Göteborg, Malmö	81.3	70.8	63.9	21.5	33.3	10.3
H3 Större kommuner	81.6	73.9	60.7	15.9	38.6	7.0
H4 Södra mellanbygden	82.0	76.7	60.4	13.6	44.3	6.0
H5 Norra tätbygden	73.2	75.5	57.7	13.3	43.2	5.2
H6 Norra glesbygden	73.5	78.5	60.6	13.5	50.7	5.8
Trend 1978-88						
H1 Stockholm	7.4 D	-33.2*A	-13.6*	-5.8*	-2.8 T	-17.0*
H2 Göteborg, Malmö	3.0-	-30.7*A	-12.4*A	-5.2*T	-3.5	-12.4*
H3 Större kommuner	1.6 D	-30.8*A	-17.6*	-4.8*	-3.6	-8.5*R
H4 Södra mellanbygden	-1.1	-30.3*A	-17.9*R	-5.0*	-4.2*T	-7.0*R
H5 Norra tätbygden	8.1	-32.8*A	-14.8*	-6.8*	-5.0	-5.4*
H6 Norra glesbygden	5.1	-31.7*A	-19.3*	-7.8*A	-7.4*	-4.5*
Speciella regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholms kommun	74.3	74.8	73.4	41.1	26.6	21.0
Göteborgs kommun	79.0	72.8	73.3	28.6	32.1	14.3
Malmö kommun	80.0	70.4	73.9	26.4	36.4	11.4
Umeå/Luleå	71.4	73.6	51.9	11.3	39.9	5.9

Uppsala	78.6	76.0	64.4	21.4	25.6	10.1
Linköping	78.6	79.0	63.9	17.8	37.7	4.5
Norrköping	78.3	73.7	65.9	20.5	37.8	7.4
Örebro	80.4	73.7	60.2	17.4	33.6	4.8
Växjö	83.8	67.7	59.0	14.6	32.0	4.6
Västerås	79.1	76.0	59.7	14.9	26.2	11.9
Bergslagen	79.5	75.4	67.3	14.6	43.9	9.0
Sjuhäradsbygden	80.1	74.4	58.9	11.5	39.1	7.6
Sydöstra Götaland	82.3	78.5	60.8	12.5	50.4	5.2
Trend 1978-88						
Stockholms kommun	11.7*D	-26.8*A	-7.2*	-5.2-	-0.3-	-20.0*
Göteborgs kommun	7.3	-27.7*	-10.6*T	-5.9 T	-5.3	-17.9*
Malmö kommun	0.9-	-32.1*	-10.3*	-5.5	6.1-	-13.1*
Umeå/Luleå	14.3*D	-33.5*T	-14.4*	-9.9*	-3.8 T	-6.5*
Uppsala	3.0	-22.6*	-14.1*	-5.7	-2.4-	-11.8*
Linköping	1.2-	-23.4*	-19.8*	-5.4-	2.0-	-7.3*
Norrköping	-0.8-	-34.6*	-11.5	-1.3-	-7.9	-9.6*
Örebro	4.0-	-33.0*A	-22.9*	-6.3	-2.2	-10.7*D
Växjö	7.6	..	-14.2	-2.9 T	-8.8-	-7.8
Västerås	-2.4	-32.1*	-24.8*	-9.5*	-0.5-	-11.2*
Bergslagen	1.7	-36.5*	-15.3*	-1.2-	-3.0 T	-6.6*
Sjuhäradsbygden	9.0*D	-27.6*	-15.9*	-9.0*D	-3.7-	-9.8*
Sydöstra Götaland	-1.7-	-27.2*A	-16.2*	-10.0*	0.2	-9.0*

1) Uppgifter saknas åren 1978-81.

Tabell B.9.2 Materiell levnadsstandard i storstadskommunerna. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988.

	Äger ej fritids- hus	Ingen video	Ingen disk- maskin	Ingen bil	Ej gjort semes- terresa	Ingen frys
HELA RIKET	79.2	73.7	61.1	18.5	37.5	8.4
Nuläge 1983/88						
Storstadskommuner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen						
Upplands-Väsby	74.5	61.7	51.0	17.7	20.0	9.5
Vallentuna	77.2	63.6	41.7	9.1	26.1	1.1
Österåker	84.0	60.4	33.1	10.9	22.3	4.2
Värmdö	82.5	61.0	55.0	19.1	27.9	3.5
Järfälla	72.3	68.7	46.8	16.5	17.0	8.1
Ekerö	67.3	64.9	32.6	12.6	18.4	4.1
Huddinge	79.4	62.3	59.4	20.8	25.4	7.7
Botkyrka	78.9	65.2	57.4	27.7	22.2	3.3
Haninge	81.6	62.2	56.3	23.3	25.1	13.6
Tyresö	74.1	60.8	47.6	20.7	20.5	8.6
Upplands-Bro	79.5	67.9	49.2	14.5	21.7	7.8
Täby	63.5	62.1	35.0	11.3	16.1	5.8
Danderyd	66.1	62.0	31.8	10.6	24.4	7.6
Sollentuna	68.9	65.5	49.8	18.0	17.8	9.8
Stockholm	74.3	74.8	73.4	41.1	26.6	21.0
Nacka	75.4	62.9	48.8	23.2	13.7	6.7
Sundbyberg	73.6	82.8	83.8	46.8	28.0	28.1
Solna	66.8	76.9	80.0	38.4	36.4	18.7
Lidingö	70.3	70.8	51.4	26.9	20.6	9.5
Sigtuna	76.3	61.2	52.8	19.2	19.6	12.5

Göteborgsregionen

Kungsbacka	88.6	61.1	41.8	5.3	28.2	5.6
Härnäs	85.7	72.9	62.3	12.2	32.1	9.2
Partille	73.6	62.7	53.2	13.1	31.4	8.2
Göteborg	79.0	72.8	73.3	28.6	32.1	14.3
Mölnådal	77.8	68.6	57.4	17.7	28.1	7.1
Kungälv	80.5	74.8	51.3	5.4	31.7	4.8
Ålesund	81.6	65.5	54.1	12.2	42.7	7.9
Lerum	80.0	66.2	39.3	9.9	29.3	5.6

Malmöregionen

Staffanstorps	85.0	59.6	37.0	2.9	27.5	3.5
Burlöv	84.0	77.1	67.7	16.6	30.4	3.5
Vellinge	86.6	68.9	31.4	6.1	37.3	3.0
Kävlinge	89.6	60.1	49.2	7.1	34.7	1.3
Lomma	76.5	70.6	29.5	6.6	22.1	1.2
Svedala	86.9	55.1	53.1	9.1	30.3	6.5
Malmö	80.0	70.4	73.9	26.4	36.4	11.4
Lund	83.6	78.0	64.6	27.8	30.2	14.4
Trelleborg	90.7	65.8	63.3	17.1	47.8	5.8

Tabell B.10.1 Bostadsförhållanden i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Äger ej Bor i sin bo- lägen- stad het	Antal boende /100 re ¹	Trång- bodd norm ³²

HELA RIKET			
Nuläge 1983/88	33.8	55.2	15.4
Trend 1978-88	-6.0*R	-6.0*	-4.8*
H-Regioner			
Nuläge 1983/88			
H1 Stockholm	48.5	56.5	19.8
H2 Göteborg, Malmö	38.6	55.4	16.5
H3 Större kommuner	31.8	54.5	13.8
H4 Södra mellanbygden	26.3	54.7	13.1
H5 Norra tätbygden	26.2	55.5	14.3
H6 Norra glesbygden	23.5	56.4	16.5
Trend 1978-88			
H1 Stockholm	-7.7*	-4.0*	1.1
H2 Göteborg, Malmö	-6.1*D	-4.6*	-4.2
H3 Större kommuner	-7.6*	-6.6*	-6.4*
H4 Södra mellanbygden	-3.8*D	-6.9*	-6.9*
H5 Norra tätbygden	-4.9*	-6.1*	-7.9*
H6 Norra glesbygden	-3.9	-8.5*	-5.7
Speciella regioner			
Nuläge 1983/88			
Stockholms kommun	64.5	55.2	24.1
Göteborgs kommun	56.9	55.8	20.6
Malmö kommun	41.5	56.2	19.0
Umeå/Luleå	27.4	55.6	13.6
Uppsala	29.2	53.7	14.5

Linköping	43.5	51.5	54.1	13.8
Norrköping	45.3	47.6	56.3	15.1
Örebro	41.9	41.4	53.8	13.3
Växjö	30.9	30.1	51.9	10.4
Västerås	33.0	46.8	55.6	16.1
Bergslagen	28.8	32.0	57.0	16.2
Sjuhäradsbygden	26.3	29.9	55.9	12.8
Sydöstra Götaland	24.3	21.1	53.9	12.5
Trend 1978-88				
Stockholms kommun	-4.6	-0.2	-4.0*	6.7*
Göteborgs kommun	-4.6	-4.3	-4.0*	-4.6
Malmö kommun	-7.5	-3.5-	-2.5	-1.7
Umeå/Luleå	-5.6	-1.8-	-5.7*	-10.7
Uppsala	-4.7-	2.2-	-5.5	-1.3-
Linköping	-7.8	-6.1	-5.3*	-2.9-
Norrköping	-9.9	-11.3	-11.7*D	-3.7
Örebro	-14.7*	-12.3	-8.5*	-10.4*D
Växjö	-4.8-	-5.0	-8.3*	..
Västerås	-12.9*	-13.1*	-4.2	-3.4-
Bergslagen	-6.8*D	-8.5*	-8.4*	-5.2
Sjuhäradsbygden	-10.2*	-11.6*	-5.9*	-12.9
Sydöstra Götaland	-6.0*D	-7.3*	-7.3*T	-8.3

1-2) Se fotnoter under tabellen på nästa sida.

Tabell B.10.2 Bostadsförhållanden i storstadskommunerna.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988.

	Äger ej Bor i sin bo- lägen- stad het	Antal boende /100 re ¹	Trång- bodd norm ³²
-----	-----	-----	-----
HELA RIKET	33.8	39.9	15.4
Nuläge 1983/88		55.2	
<u>Storstadskommuner</u>			
Nuläge 1983/88			
Stockholmsregionen			
Upplands-Västerbotten	42.7	46.3	12.6
Vallentuna	7.9	22.4	7.8
Österåker	8.5	13.8	8.1
Värmdö	29.6	26.3	18.9
Järfälla	19.6	47.4	15.7
Ekerö	17.0	9.0	5.4
Huddinge	40.8	45.3	22.7
Botkyrka	35.6	53.8	19.0
Haninge	35.2	48.7	19.7
Tyresö	25.9	35.3	14.0
Upplands-Bro	31.4	46.0	14.8
Täby	5.9	32.7	7.7
Danderyd	21.5	28.5	7.3
Sollentuna	29.0	42.3	10.2
Stockholm	64.5	79.2	24.1
Nacka	34.0	45.4	12.4
Sundbyberg	85.7	90.5	29.9
Solna	77.2	94.0	26.7

Göteborgsregionen

Kungsbacka	14.3	15.9	52.7	7.6
Härryda	25.1	23.7	59.6	22.8
Partille	30.3	35.4	56.8	17.9
Göteborg	56.9	71.3	55.8	20.6
Mölnadal	26.2	40.7	58.3	17.4
Kungälv	24.5	32.3	56.5	14.8
Ala	20.6	18.8	56.1	16.8
Lerum	10.7	14.7	56.5	10.8

Malmöregionen

Staffanstorps	11.3	11.8	55.5	4.4
Burlöv	30.7	51.3	53.5	7.8
Vellinge	9.1	4.5	51.0	1.9
Kävlinge	18.0	14.3	55.4	8.6
Lomma	3.7	12.7	51.7	5.5
Svedala	18.4	16.1	55.5	5.7
Malmö	41.5	71.5	56.2	19.0
Lund	38.2	48.4	52.4	15.0
Trelleborg	28.3	41.1	52.7	13.2

1) re = rumsenheter (kök samt rum på minst 6 kvm)

2) Som trångbodda enl norm 3 räknas personer i hushåll där man har mindre än ett rum per person, kök och vardagsrum oräknade. Samboende anses dock dela sovrum.

Tabell B.12.1 Sociala relationer i olika delar av landet. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ensam- boende	Ej kon- takt m. anhörig ¹	Ej kon- takt m. vänner ¹	Ingen grann- kontakt ²	Saknar nära vän ¹	Socialt isolerad ¹
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	18.7	7.1	8.2	25.1	20.9	1.4
Trend 1978-88	2.1*	-1.4*D	-5.9*	-4.9*D	-4.5*D	-1.1*
H-Regioner						
Nuläge 1983/88						
H1 Stockholm	23.7	9.6	8.5	29.6	18.8	2.2
H2 Göteborg, Malmö	19.7	7.7	8.9	31.1	19.4	1.6
H3 Större kommuner	18.3	6.4	8.6	26.4	22.0	1.5
H4 Södra mellanbygden	15.8	5.9	7.9	20.9	21.7	1.0
H5 Norra tätbygden	15.7	6.5	6.5	18.0	19.7	0.7
H6 Norra glesbygden	17.3	6.5	7.6	15.3	24.2	1.2
Trend 1978-88						
H1 Stockholm	2.1	-2.4*D	-7.2*	-10.5*	-5.1*	-1.3*
H2 Göteborg, Malmö	1.2-	-2.2	-5.2*	-5.6	-6.6*D	-1.3*
H3 Större kommuner	2.5*	-1.6*	-7.1*	-4.4 D	-3.7*	-1.2
H4 Södra mellanbygden	1.8 D	-0.3	-6.0*	-3.6*D	-4.3*	-1.0*
H5 Norra tätbygden	0.3-	-1.8	-1.8-	-2.3 D	-1.8 D	-0.7-
H6 Norra glesbygden	4.5*	0.4	-2.1	0.9 D	-5.0	-0.8 D
Speciella regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholms kommun	31.5	12.5	8.1	35.5	20.4	2.7
Göteborgs kommun	25.3	10.5	9.2	36.7	19.5	2.1
Malmö kommun	22.7	8.9	12.0	40.5	18.8	2.2
Umeå/Luleå	15.5	6.0	5.1	14.6	18.7	0.6
Uppsala	21.9	8.1	5.7	25.7	16.9	1.2

Linköping	18.1	7.8	8.6	25.2	20.2	1.1
Norrköping	22.8	8.0	8.7	32.9	19.6	1.9
Örebro	19.7	6.5	6.3	32.3	23.6	1.6
Växjö	17.0	5.3	6.4	21.6	22.2	0.3
Västerås	16.8	6.8	6.2	25.9	19.8	1.5
Bergslagen	16.6	7.8	8.7	23.0	22.4	1.1
Sjuhäradsbygden	15.2	5.3	6.3	19.0	20.9	0.7
Sydöstra Götaland	15.0	5.2	7.8	19.0	23.3	1.4
Trend 1978-88						
Stockholms kommun	4.3	-1.8	-8.1*	-11.7*	0.4	-2.2
Göteborgs kommun	1.8-	-1.3-	-4.0	-1.4	-4.3	0 D
Malmö kommun	0.6	-3.0	-5.7*	-5.8	-7.3*	-2.7
Umeå/Luleå	-1.2	-2.1	-4.0	-12.1*D	-4.2 D	-0.5
Uppsala	2.0-	-4.4	-6.1*	-2.3	-1.0-	-2.8*
Linköping	-5.6-	-3.6	-5.9	-3.3 D	-8.4	-1.6
Norrköping	9.6*	0.4-	-5.2	1.2-	-5.0	-1.2
Örebro	3.4	-0.4-	-7.4	-5.3	-3.0-	0.5
Växjö	7.1	-2.3-	1.9-	-7.6	5.1-	-0.9-
Västerås	-1.7	0.7	-12.7*	-11.8*	-6.5	-2.2
Bergslagen	2.4-	-0.3-	-6.8*	-8.0*	-5.6*	-1.6
Sjuhäradsbygden	-1.7-	-2.4	-10.0*	-9.3*D	-9.0*	-2.0
Sydöstra Götaland	-1.0 D	-2.8	-5.8	-7.0*	-2.7	0.1

1) Uppgifter saknas år 1978.

2) Uppgifter saknas åren 1978-79.

Tabell B.12.2 Sociala relationer i storstadskommunerna. Procenttal.
Genomsnitt för 1983-1988.

	Ensam- boende	Ej kon- takt m. anhörig	Ej kon- takt m. vänner	Ingen grann- kontakt	Saknar nära vän	Socialt isolerad
HELA RIKET	18.7	7.1	8.2	25.1	20.9	1.4
Nuläge 1983/88						
Storstadskommuner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen						
Upplands-Väsby	18.2	6.8	11.3	27.9	14.1	0.9
Vallentuna	10.4	5.1	8.8	17.5	19.1	1.7
Österåker	12.6	4.2	7.7	17.8	14.4	1.0
Värmdö	9.8	6.9	3.8	10.3	15.1	0
Järfälla	16.0	5.4	8.0	22.8	15.8	1.1
Ekerö	11.1	0	7.0	12.1	25.1	5.1
Huddinge	15.5	7.4	6.8	27.7	19.6	1.2
Botkyrka	16.5	7.2	10.7	26.2	23.1	2.7
Haninge	16.6	6.6	10.7	25.5	19.4	2.4
Tyresö	17.9	6.8	7.0	23.2	11.6	2.2
Upplands-Bro	14.5	10.6	9.2	24.5	13.8	1.1
Täby	9.2	4.3	6.9	22.3	19.2	0
Danderyd	16.9	7.7	3.7	22.4	12.8	1.6
Sollentuna	14.8	4.8	9.4	20.8	20.0	2.6
Stockholm	31.5	12.5	8.1	35.5	20.4	2.7
Nacka	19.4	7.6	9.0	25.5	15.6	0.5
Sundbyberg	33.5	15.1	5.1	48.7	18.3	2.8
Solna	36.3	13.6	11.7	47.1	16.7	3.4
Lidingö	21.8	9.2	9.1	22.2	12.7	1.5
Sigtuna	17.4	6.9	11.8	13.3	13.7	2.5

Göteborgsregionen

Kungsbacka	7.3	5.4	7.5	17.4	13.1	0.5
Härryda	10.8	3.5	7.6	26.3	32.3	1.3
Partille	7.8	5.0	6.9	24.5	22.3	0.9
Göteborg	25.3	10.5	9.2	36.7	19.5	2.1
Mölndal	13.0	7.1	5.7	29.6	22.9	1.6
Kungälv	12.8	3.5	4.3	11.8	12.1	0
Ale	15.9	2.8	5.7	16.5	27.2	1.3
Lerum	9.3	1.7	10.7	23.1	19.7	0

Malmöregionen

Staffanstorps	12.4	2.0	11.6	24.7	23.4	0
Burlöv	19.8	9.9	5.6	37.9	18.2	0
Vellinge	5.8	5.4	3.4	16.4	18.2	1.7
Kävlinge	8.5	2.3	8.3	18.4	14.3	1.6
Lomma	2.5	0	5.4	10.0	21.1	0
Svedala	15.8	3.6	5.3	24.0	17.6	1.4
Malmö	22.7	8.9	12.0	40.5	18.8	2.2
Lund	26.1	8.9	8.6	26.4	19.7	2.4
Trelleborg	21.5	4.6	10.9	42.5	24.4	0

Tabell B.13.1 Exponering för kriminalitet i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Våld eller hot		Våld med Orolig kroppss- skada- våld ¹		Stöld, för skade- görelse ²	
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	5.9	1.9	12.3	23.6		
Trend 1978-88	-0.2	-0.2-	1.1 D	-0.1		
H-Regioner						
Nuläge 1983/88						
H1 Stockholm	9.3	2.6	18.3	34.7		
H2 Göteborg, Malmö	6.7	2.1	16.0	30.0		
H3 Större kommuner	4.9	1.7	12.9	21.6		
H4 Södra mellanbygden	4.4	1.6	8.0	17.9		
H5 Norra tätbygden	4.7	1.5	7.2	17.3		
H6 Norra glesbygden	5.0	1.5	4.4	13.0		
Trend 1978-88						
H1 Stockholm	-0.7	-0.6-	0.6 D	-2.0		
H2 Göteborg, Malmö	-1.0	-0.4-	0.9 D	4.5		
H3 Större kommuner	-0.1	-0.1-	1.3	0.8		
H4 Södra mellanbygden	-0.5	-0.2	0.7	-0.4 D		
H5 Norra tätbygden	0.3-	-0.1-	2.7 D	-3.5		
H6 Norra glesbygden	1.9	0.5-	0.8	-7.0		
Speciella regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholms kommun	10.0	2.8	20.7	35.8		
Göteborgs kommun	8.1	2.9	18.2	33.6		
Malmö kommun	4.8	1.5	22.8	32.0		
Umeå/Luleå	4.3	1.6	7.0	22.4		
Uppsala	8.5	2.2	13.8	34.3		

Linköping	5.4	2.0	12.9	26.7
Norrköping	2.2	1.0	16.2	30.1
Örebro	6.1	1.6	19.9	19.0
Växjö	5.0	1.1	12.0	24.1
Västerås	6.1	1.9	15.6	32.5
Bergslagen	3.7	1.6	9.2	17.3
Sjuhäradsbygden	5.6	2.4	6.1	17.1
Sydöstra Götaland	6.1	2.0	6.8	17.3
Trend 1978-88				
Stockholms kommun	-2.1	-0.8	-0.4-	0.6
Göteborgs kommun	-3.0*D	-0.8	-3.3	2.0-
Malmö kommun	1.3 D	0.3 D	8.3*D	13.1
Umeå/Luleå	0.4-	0.7-	2.6	-4.2
Uppsala	0.2 D	-1.7	-0.5	-5.2
Linköping	-1.2	0.5-	-1.1	4.9-
Norrköping	-6.5	-0.6-	4.9	9.7
Örebro	4.1	0.3-	2.6-	3.0
Växjö	-0.7-	-1.3	-1.1-	..
Västerås	0.7	0.1-	-1.1	0.2
Bergslagen	-1.4-	-0.7-	-0.1-	-0.1 D
Sjuhäradsbygden	1.4-	0.8-	-4.3 D	-1.5
Sydöstra Götaland	2.3	0.9	-0.8-	-2.5-

1) Uppgifter saknas år 1986.

2) Uppgifter saknas åren 1978-1981.

Tabell B.13.2 Exponering för kriminalitet i olika storstads-
kommuner. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988.

	Våld eller hot	Våld med Orolig kroppss- skada- våld ¹	Stöld, för skade- görelse
HELA RIKET	5.9	1.9	12.3
Nuläge 1983/88			23.6
<u>Storstadskommuner</u>			
Nuläge 1983/88			
Stockholmsregionen			
Upplands-Väsby	5.7	1.0	16.8
Vallentuna	10.1	3.7	9.4
Österåker	13.9	4.1	12.6
Värmdö	3.3	1.4	9.4
Järfälla	11.6	3.4	15.3
Ekerö	5.4	1.4	7.0
Huddinge	9.9	3.0	16.6
Botkyrka	9.6	2.7	17.9
Haninge	8.3	3.5	15.5
Tyresö	6.1	2.9	12.9
Upplands-Bro	3.4	2.3	15.8
Täby	4.7	1.6	14.9
Danderyd	8.4	2.5	15.8
Sollentuna	9.1	3.2	13.8
Stockholm	10.0	2.8	20.7
			30.7
			31.5
			36.6
			19.7
			40.5
			22.0
			39.1
			35.2
			44.8
			30.2
			28.1
			31.8
			26.8
			35.1
			35.8

Nacka	8.4	1.3	18.9	37.4
Sundbyberg	8.2	1.9	24.3	30.0
Solna	12.7	2.9	25.6	35.8
Lidingö	8.6	2.1	21.8	27.4
Sigtuna	12.4	1.8	7.9	22.5
Göteborgsregionen				
Kungsbacka	8.6	1.4	8.6	29.8
Härryda	5.0	0	13.2	18.3
Partille	4.9	0.4	20.1	35.6
Göteborg	8.1	2.9	18.2	33.6
Mölndal	6.4	2.5	8.6	19.8
Kungälv	4.7	1.8	6.2	30.0
Ale	9.0	3.4	9.1	25.1
Lerum	5.4	1.7	6.7	29.1
Malmöregionen				
Staffanstorps	9.9	0.8	12.2	19.2
Burlöv	4.8	1.4	19.3	26.8
Vellinge	2.6	0.7	13.3	18.6
Kävlinge	6.0	2.1	12.1	26.5
Lomma	9.8	3.5	14.1	38.6
Svedala	3.4	0.9	12.1	30.4
Malmö	4.8	1.5	22.8	32.0
Lund	7.5	1.8	17.4	25.8
Trelleborg	5.9	3.6	12.6	25.3

1) Uppgifter saknas år 1986.

Tabell B.14.1 Medborgerliga aktiviteter i olika delar av landet.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Ej med- lem pol. parti ¹	Ej aktiv i pol parti ²	Ej medl i fackl org ³	Ej fack- ligt verksam ⁴	Brukar ej disk politik ⁵	Ej dagl. tidning ⁶ över- klaga ⁷
HELA RIKET						
Nuläge 1983/88	85.4	96.0	14.7	87.3	29.9	15.5
Trend 1978-88	-0.2-	1.1-	-3.1*D	3.9*T	-3.7*	2.4*A
H-Regioner						
Nuläge 1983/88						
H1 Stockholm	89.4	96.9	24.7	88.9	22.1	24.6
H2 Göteborg, Malmö	88.7	97.0	16.8	88.5	26.5	16.3
H3 Större kommuner	85.1	96.1	11.3	86.9	31.4	13.3
H4 Södra mellanbygden	82.0	95.0	11.9	86.9	34.5	12.9
H5 Norra tätbygden	82.8	95.6	7.9	87.1	30.2	9.3
H6 Norra glesbygden	81.7	95.1	9.5	82.3	36.9	14.8
Trend 1978-88						
H1 Stockholm	1.2	0.2-	0.5 D	3.3*T	-5.7*	0.6 D
H2 Göteborg, Malmö	-1.9	0.3-	-1.2	4.9 T	-3.1	4.2*
H3 Större kommuner	-0.4-	1.3	-4.7*D	3.3*T	-4.4*	2.7*
H4 Södra mellanbygden	-0.7 D	1.2	-3.3*	6.3*T	-1.7	2.2
H5 Norra tätbygden	1.6-	3.1*	-7.3*	6.0*	-2.8	-0.1
H6 Norra glesbygden	-0.3-	1.7	-7.5*	-5.1	-2.1	3.5
Speciella regioner						
Nuläge 1983/88						
Stockholms kommun	89.7	97.2	26.2	88.7	20.4	24.2
Göteborgs kommun	90.7	97.4	16.8	87.7	25.1	19.9
Malmö kommun	88.4	97.4	14.1	90.2	27.7	17.1
Umeå/Luleå	84.1	96.5	6.9	86.4	26.7	10.4
Uppsala	86.4	96.4	12.0	87.9	21.8	20.1

Linköping	87.0	97.1	13.2	90.5	25.7	12.5	4.8
Norrköping	85.6	96.8	9.4	87.4	29.8	12.7	6.2
Örebro	88.7	95.6	9.8	90.1	28.5	10.2	4.2
Växjö	84.0	97.2	13.8	82.2	31.5	11.7	5.9
Västerås	86.3	98.1	11.6	82.2	27.1	15.3	4.7
Bergslagen	84.2	96.1	6.8	86.9	35.4	15.1	7.0
Sjuhäradsbygden	80.9	94.9	14.9	86.4	36.7	9.9	6.8
Sydöstra Götaland	82.0	94.6	11.3	84.2	34.9	11.3	4.5
<i>Trend 1978-88</i>							
Stockholms kommun	1.5-	0.5-	0.7	1.1	-7.8*	-2.2	-3.2
Göteborgs kommun	-1.7	0.6-	3.3	1.4 T	-1.1-	3.0	-0.6-
Malmö kommun	-4.3*D	-0.7-	0.4	8.3	-6.0*	4.9	-4.7
Umeå/Luleå	-0.8-	3.9*	-4.5	6.8*	-3.0	-0.4-	-1.6
Uppsala	-2.4-	1.8-	-6.7	7.9	-4.3	2.4-	-2.3-
Linköping	-2.0-	-2.4	-9.3	9.0	-11.5	9.1	-7.8*
Norrköping	-1.0-	-0.1-	-6.7	1.9	-1.6-	4.2	-2.8
Örebro	-0.2 D	3.3	-8.5	13.4*	-3.5-	4.1	-1.0
Växjö	-6.8-	3.1-	-5.0-	-0.7 T	8.4	4.2-	-2.7
Västerås	-6.3	4.5	-7.1	-3.6	-11.0	4.2	-1.1-
Bergslagen	3.0-	4.1	-3.6	4.3	-3.8	3.9	-3.8
Sjuhäradsbygden	-4.9	-1.3-	-4.7	-0.8-	-3.3	3.9	-0.7
Sydöstra Götaland	1.0	1.2	-0.5-	3.4	-1.5-	-1.2	1.4-

1-7) Se fotnoter under tabell 14.6 i kapitel 14.

Tabell B.14.2 Medborgerliga aktiviteter i olika storstadskommuner.
Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988.

	Ej med- lem pol. parti	Ej aktiv i pol parti ¹	Ej medl i fackl org ²	Ej fack- ligt verksam ³	Brukar ej disk politik ⁴	Ej dagl. tidning över- klaga ⁵
HELA RIKET	85.4	96.0	14.7	87.3	29.9	15.5
Nuläge 1983/88						4.3
Storstadskommuner						
Nuläge 1983/88						
Stockholmsregionen						
Upplands-Väsby	87.1	95.8	17.6	91.4	23.2	18.4
Vallentuna	88.4	97.5	29.0	87.2	23.8	27.5
Österåker	96.3	100.0	28.1	94.1	11.7	26.7
Värmdö	90.0	100.0	16.2	87.9	23.7	36.5
Järfälla	85.9	94.2	26.1	90.7	17.2	16.3
Ekerö	84.7	94.3	33.4	92.7	19.0	11.2
Huddinge	92.3	97.7	23.4	88.7	30.8	30.7
Botkyrka	88.2	95.5	20.7	90.2	33.9	35.9
Haninge	92.4	97.5	20.1	93.3	29.7	30.8
Tyresö	87.2	98.2	22.0	90.9	25.0	18.0
Upplands-Bro	92.0	98.2	22.8	83.7	28.6	14.9
Täby	91.8	97.9	37.9	89.2	14.6	17.6
Danderyd	87.5	96.0	42.8	90.2	7.7	8.0
Sollentuna	87.8	97.9	28.4	89.4	16.5	18.3
Stockholm	89.7	97.2	26.2	88.7	20.4	24.2
Nacka	88.4	95.4	25.3	85.7	17.6	18.2
Sundbyberg	88.5	96.3	20.8	86.5	17.5	37.5
Solna	89.7	96.7	22.5	88.3	28.8	27.8
Lidingö	84.3	93.5	31.4	83.2	18.0	22.0
Sigtuna	90.4	97.7	17.7	89.2	19.9	22.8

Göteborg	90.7	95.2	25.1	89.0	24.4	16.3	2.2
Kungsbacka	86.7	98.8	19.7	93.9	34.6	17.7	5.8
Härryda	87.2	99.0	16.9	86.8	32.0	11.1	2.8
Partille	90.7	97.4	16.8	87.7	25.1	19.9	4.3
Göteborg	90.3	97.9	11.0	91.5	30.1	12.2	7.9
Mölndal	82.1	96.7	16.7	97.2	26.2	16.7	6.7
Kungälv	81.4	94.2	14.2	87.1	32.1	12.9	8.3
Ala	93.4	94.4	16.3	89.7	29.7	14.3	1.9
Lerum							
Malmö							
Staffanstorps	88.2	94.7	18.9	90.2	27.6	5.5	1.3
Burlöv	87.1	98.3	10.9	80.0	31.7	9.4	4.6
Vellinge	87.3	100.0	27.1	90.5	20.2	5.6	1.8
Kävlinge	89.1	97.8	14.8	88.9	34.9	1.9	6.6
Lomma	87.1	93.5	9.3	89.5	23.5	6.9	0
Svedala	84.4	97.2	23.0	82.2	26.5	16.1	0
Malmö	88.4	97.4	14.1	90.2	27.7	17.1	2.6
Lund	87.7	97.0	21.2	85.5	21.2	15.6	2.2
Trelleborg	86.1	98.3	6.0	82.1	38.1	15.9	2.6

1) Uppgifter saknas åren 1986 och 1987.

2) Enbart anställda.

3) Enbart anställda. Uppgifter saknas åren 1986 och 1987.

4) Uppgifter saknas år 1983.

5) Uppgifter saknas år 1986.

Tabell B.15.1 Hälsa och tandvårdskonsumtion i olika delar av landet. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988. Köns- och åldersstandardiserade beräkningar.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.4	12.9	28.7
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.4*
H-Regioner				
Nuläge 1983/88				
H1 Stockholm	35.5	8.6	12.4	28.6
H2 Göteborg, Malmö	38.5	8.9	12.4	22.5
H3 Större kommuner	38.1	9.6	13.6	27.8
H4 Södra mellanbygden	39.3	9.5	13.0	28.8
H5 Norra tätbygden	38.4	10.5	12.5	34.8
H6 Norra glesbygden	42.5	11.1	12.6	39.4
Trend 1978-88				
H1 Stockholm	-4.8*	-1.6	-3.8*	-7.8*
H2 Göteborg, Malmö	4.2*	1.1 D	-2.5	-11.8*
H3 Större kommuner	0	-0.5	-2.8*	-18.9*
H4 Södra mellanbygden	1.5-	-0.6	-3.1*	-22.1*
H5 Norra tätbygden	-1.0-	-1.7-	-3.8*	-14.5*
H6 Norra glesbygden	5.9*	0.6	-2.1*D	-21.1*
Speciella regioner				
Nuläge 1983/88				
Stockholms kommun	36.8	8.6	13.9	29.9
Göteborgs kommun	41.0	9.7	12.5	25.9
Malmö kommun	34.7	8.6	12.5	20.9

Uppsala	39.6	10.2	12.7	30.2
Linköping	34.7	6.9	12.7	24.0
Norrköping	36.3	8.7	15.4	25.8
Örebro	33.0	9.5	12.6	23.1
Växjö	37.9	7.6	14.3	21.6
Västerås	44.4	11.5	14.5	24.8
Bergslagen	41.6	10.5	13.7	30.4
Sjuhäradsbygden	38.5	8.4	12.6	29.1
Sydöstra Götaland	39.4	9.5	14.5	30.2
Trend 1978-88				
Stockholms kommun	-6.2*	-2.1	-2.6*D	-3.8
Göteborgs kommun	1.4-	-3.2	-5.0	-8.7*
Malmö kommun	3.0-	4.5*	-0.6-	-8.8*
Umeå/Luleå	1.9-	-3.7	-4.7	-12.3*D
Uppsala	0.2-	-3.0	-11.1*	-9.7*
Linköping	-4.6-	-3.5	0.3-	-18.4*
Norrköping	0.5-	-3.9*	-3.3	-24.6*
Örebro	-1.2	1.4-	0.6-	-14.1*
Växjö	6.9	-0.6-	-3.5-	-30.3*
Västerås	4.3 T	2.3	-4.7	-28.3*
Bergslagen	2.2-	-2.3	-3.4	-28.0*R
Sjuhäradsbygden	-1.8-	-2.7	-3.6	-14.0*
Sydöstra Götaland	4.6*	-1.4 T	-3.3	-22.4*

Tabell B.15.2 Hälsa och tandvårdskonsumtion i storstadskommuner. Procenttal. Genomsnitt för 1983-1988. Köns- och åldersstandardiserade beräkningar.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET	38.2	9.4	12.9	28.7
Nuläge 1983/88				
<u>Storstadskommuner</u>				
Nuläge 1983/88				
Stockholmsregionen				
Upplands-Väsby	31.7	8.9	11.2	36.3
Vallentuna	37.2	6.5	5.7	24.3
Österåker	35.5	5.9	5.6	23.9
Värmdö	43.9	6.3	15.0	39.3
Järfälla	29.0	6.1	7.1	23.9
Ekerö	43.5	7.1	11.8	18.6
Huddinge	41.8	10.9	14.1	28.2
Botkyrka	43.9	11.6	13.7	27.1
Haninge	36.7	12.9	19.6	31.6
Tyresö	33.2	5.8	7.4	28.8
Upplands-Bro	28.0	9.2	5.0	31.0
Täby	34.8	8.8	10.5	29.1
Danderyd	20.0	4.8	5.9	19.0
Sollentuna	28.7	6.0	7.6	30.0
Stockholm	36.8	8.6	13.9	29.9

Nacka	35.5	8.9	13.0	27.7
Sundbyberg	32.9	9.1	12.0	33.4
Solna	35.1	11.0	12.7	21.2
Lidingö	31.5	7.8	5.7	14.9
Sigtuna	25.5	5.8	3.8	30.6
Göteborgsregionen				
Kungsbacka	32.6	4.7	6.1	21.3
Härryda	40.5	16.2	22.2	29.0
Partille	37.5	11.1	17.8	19.8
Göteborg	41.0	9.7	12.5	25.9
Mölndal	43.7	9.8	12.8	22.3
Kungälv	40.2	7.1	6.3	20.1
Äle	50.7	12.7	7.8	32.5
Lerum	29.4	5.8	7.5	15.8
Malmöregionen				
Staffanstorp	22.8	6.8	14.7	18.7
Burlöv	30.3	3.4	11.4	14.3
Vellinge	38.9	8.8	14.1	13.6
Kävlinge	37.6	7.1	11.1	29.1
Lomma	25.1	2.8	3.3	8.5
Svedala	41.8	1.0	9.6	25.7
Malmö	34.7	8.6	12.5	20.9
Lund	41.4	5.5	14.0	19.5
Trelleborg	33.6	10.9	16.6	27.9

Tabell B.15.3 Hälсотillståndet i olika delar av landet.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.5	12.9	28.8
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.3*
H-Regioner				
Nuläge 1983/88				
H1 Stockholm	34.4	8.1	11.5	28.4
H2 Göteborg, Malmö	38.0	8.7	12.0	22.3
H3 Större kommuner	38.0	9.6	13.5	27.8
H4 Södra mellanbygden	40.2	9.9	13.9	29.4
H5 Norra tätbygden	38.6	10.7	12.4	34.8
H6 Norra glesbygden	44.3	11.8	14.0	40.4
Trend 1978-88				
H1 Stockholm	-4.8*	-1.6	-3.5*	-7.3*
H2 Göteborg, Malmö	4.1*	0.9 D	-2.5	-11.5*
H3 Större kommuner	-0.1-	-0.5	-2.8*	-18.9*
H4 Södra mellanbygden	1.4-	-0.7	-3.3*D	-22.4*
H5 Norra tätbygden	-0.4-	-1.2-	-3.8*	-14.6*
H6 Norra glesbygden	6.2*	0.9	-1.8 D	-21.2*

RUT-Regioner

Nuläge 1983/88				
Stockholmsregionen	34.4	8.1	11.5	28.4
Göteborgsregionen	39.6	9.3	11.5	23.7
Malmöregionen	35.6	7.8	12.4	20.2

Stödjepunkter i norr	37.1	10.2	11.8	33.1
Mindre regioner i söder	39.9	9.9	13.6	28.6
Mindre regioner i norr	42.3	11.9	15.0	33.0
Norra inlandet	44.6	11.9	14.0	45.5
Trend 1978-88				
Stockholmsregionen	-4.8*	-1.6	-3.5*	-7.3*
Göteborgsregionen	4.5	-0.7	-3.9*	-11.6*
Malmöregionen	3.9	3.1	-1.1-	-10.9*
Stödjepunkter i söder	0	-1.1	-2.6*	-17.7*
Stödjepunkter i norr	-1.6-	0.2-	-3.9*	-16.3*
Mindre regioner i söder	1.7-	-0.3-	-3.4*	-22.7*
Mindre regioner i norr	2.6	-1.1	-2.5*D	-22.6*R
Norra inlandet	6.1	1.7	-0.4 D	-15.9*

Tabell B.15.3.forts Hälsostillståndet i olika delar av landet.
Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.5	12.9	28.8
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.3*
<u>Speciella regioner</u>				
Nuläge 1983/88				
Stockholms kommun	37.6	8.8	15.0	30.3
Göteborgs kommun	41.1	9.8	13.0	25.9
Malmö kommun	35.9	9.3	13.8	21.6
Umeå/Luleå	36.6	8.3	11.0	35.6
Uppsala	36.8	9.3	10.8	30.5
Linköping	32.8	6.5	11.7	24.1
Norrköping	36.7	9.4	16.0	26.0
Örebro	31.9	9.0	12.3	23.5
Växjö	34.5	6.8	11.6	21.0
Västerås	44.3	11.7	14.6	24.4
Bergslagen	42.5	10.9	14.7	30.8
Sjuhäradsbygden	39.1	8.7	13.1	29.6
Sydöstra Götaland	40.4	9.9	15.2	30.5
Trend 1978-88				
Stockholms kommun	-7.3*	-2.7*	-3.7*	-4.1
Göteborgs kommun	1.8-	-3.0	-4.2	-8.9*
Malmö kommun	1.9-	5.1*	-0.5-	-8.7*
Umeå/Luleå	3.2-	-2.3	-3.7	-11.2*D
Uppsala	-0.7-	-2.2-	-9.1*	-8.3
Linköping	-8.0	-4.4	-1.9-	-18.8*

Norrköping	-0.3-	-3.1	-3.4-	-24.7*
Örebro	-1.5-	1.0-	0.7-	-12.9*
Växjö	6.3-	-0.4-	-2.4-	-29.3*
Västerås	5.4 T	3.8*	-1.9-	-27.1*
Bergslagen	1.7-	-2.3	-3.1	-28.0*R
Sjuhäradsbygden	-0.8	-2.3	-3.8	-14.5*
Sydöstra Götaland	4.9	-1.5 T	-3.2	-22.9*

Tabell B.15.4 Hälсотillståndet: inomregionala variationer i storstadsregionerna mellan olika kluster av bostadsområden. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Dj tänd läkare- besök

HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.5	12.9	28.8
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.3*
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	36.2	8.4	11.7	25.7
Trend 1978-88	-0.5-	-0.5-	-3.0*	-8.7*
Regiondel				
Nuläge 1983/88				
Centrum	34.6	7.9	14.4	28.5
Närort	38.8	9.3	13.4	25.2
Ytterort	33.3	7.4	8.3	25.1
Trend 1978-88				
Centrum	-12.8*	-3.1	-5.7*	-4.8
Närort	0.9	-1.1-	-2.5*	-7.2*
Ytterort	4.2	2.0	-1.8	-12.7*
Förortsområden				
Nuläge 1983/88				
> 80 % småhus	33.7	5.7	7.7	19.4
> 80 % bostadsrätt	40.5	9.9	12.8	23.7
> 80 % hyresrätt	41.0	12.2	15.1	33.1
Trend 1978-88				
> 80 % småhus	6.0*	1.2*	-0.6-	-9.6*
> 80 % bostadsrätt	8.3	2.9	-1.0-	-7.8
> 80 % hyresrätt	1.3-	-0.3-	-2.3-	-6.5*

Tabell B.15.4.forts Hälsostillståndet: inomregionala variationer i storstadsregionerna mellan olika kluster av bostadsområden. Genomsnitt för 1983-1988 samt trend 1978-1988.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET				
Nuläge 1983/88	38.2	9.5	12.9	28.8
Trend 1978-88	0.3-	-0.5	-3.1*R	-16.3*
ALLA STORSTADSOMRÅDEN				
Nuläge 1983/88	36.2	8.4	11.7	25.7
Trend 1978-88	-0.5-	-0.5-	-3.0*	-8.7*
Miljonprogramområden				
Nuläge 1983/88				
Hallm närort	36.4	11.8	13.7	33.4
Hallm ytter	38.8	11.6	12.0	36.1
Brätt närort	41.3	10.1	17.1	24.0
Brätt ytterort	31.6	8.5	12.0	34.0
Småhus närort	34.7	4.9	7.0	14.8
Småhus ytterort	32.3	4.4	5.5	18.7
Trend 1978-88				
Hallm närort	1.9-	1.7-	1.8-	-6.2
Hallm ytter	9.3	5.2	4.9	-16.6*T
Brätt närort	10.3	2.4	7.4-	-1.9
Småhus närort	16.9*	0.9-	-0.3-	-2.5-
Småhus ytterort	10.7*	-0.4 T	1.0-	-14.0*

Tabell B.15.5 Hälsotillståndet i storstadskommunerna.
Genomsnitt för perioden 1983-1988.

	Lång- varig sjukdom	Nedsatt arbets- förmåga	Nedsatt rörelse- förmåga	Ej tand- läkare- besök
HELA RIKET	38.2	9.5	12.9	28.8
Nuläge 1983/88				
Nuläge 1983-88				
<u>Stockholmsregionen</u>				
Upplands-Väsby	26.9	6.9	8.0	32.9
Vallentuna	29.9	5.0	4.7	23.8
Österåker	36.0	5.4	5.8	25.6
Värmdö	35.2	6.3	13.8	37.4
Järfälla	26.3	5.6	6.3	26.4
Ekerö	42.6	8.6	10.8	19.5
Huddinge	35.5	8.8	8.2	25.1
Botkyrka	40.2	8.9	11.5	26.0
Haninge	27.3	7.3	11.9	28.0
Tyresö	31.3	5.1	7.0	28.1
Upplands-Bro	28.5	7.6	6.4	31.0
Täby	32.7	8.2	8.3	27.6
Danderyd	23.7	5.8	6.9	20.2
Sollentuna	27.0	5.0	6.6	29.7
Stockholm	37.6	8.8	15.0	30.3
Nacka	34.6	7.8	10.5	27.3
Sundbyberg	32.6	10.4	13.6	35.6
Solna	36.8	11.1	12.7	19.6
Lidingö	33.4	8.7	6.8	14.3
Sigtuna	21.6	5.8	3.3	31.2

Göteborgsregionen

Kungsbacka	30.3	3.9	4.1	19.0
Härryda	34.8	13.7	14.9	26.3
Partille	35.6	10.7	16.6	16.2
Göteborg	41.1	9.8	13.0	25.9
Mölndal	40.3	8.9	10.2	19.3
Kungälv	40.1	7.6	7.4	20.0
Ale	50.3	11.1	6.0	33.1
Lerum	29.0	5.5	7.6	17.5

Malmöregionen

Staffanstorp	21.5	5.5	12.0	14.9
Burlöv	31.5	4.6	10.7	16.2
Vellinge	38.8	6.9	11.5	13.8
Kävlinge	38.1	8.2	10.9	22.6
Lomma	26.4	3.2	4.4	10.9
Svedala	39.4	1.3	7.7	19.4
Malmö	35.9	9.3	13.8	21.6
Lund	38.1	5.4	11.0	18.6
Trelleborg	35.1	12.0	15.0	27.7

Bilaga 4 Teknisk beskrivning

Den tekniska redovisningen i denna rapport är starkt begränsad. Här finns t ex ingen allmän beskrivning av den statistiska precisionen i resultaten liksom andra tillförlitlighetsproblem i statistiken. En mera fullständig diskussion av undersökningsmetodikerna finns i övriga rapporter i serien Levnadsförhållanden och framför allt i den särskilda metoddokumentation som ges ut som appendix till denna serie (se t ex Teknisk rapport avseende 1982-83 års undersökningar av levnadsförhållanden. Appendix nr 7 till serien Levnadsförhållanden, SCB 1986).

Den tekniska beskrivningen i denna bilaga inskränker sig således till:

- 1: Teknisk rapport för regressionsanpassning.
- 2: Trendanalyserna i denna rapport.
- 3: Den socioekonomiska klassificeringen.

Bil 4.1 Teknisk rapport för regressionsanpassning

Syftet med regressionsanpassningen är dels att på ett komprimerat sätt beskriva utvecklingen över tiden för olika indikatorer på levnadsförhållanden och dels att renodla den eventuella trend som kan skönjas. Det är också viktigt att kunna avgöra om utvecklingen tenderar att accelerera, stanna av eller om utvecklingen har vänt under perioden. Av denna anledning användes ett andragradspolynom. Regressionsanpassning sker för var och en av de olika redovisningsgrupperna (de regionala indelningarna).

Efter utredning om modellansats bestämdes att man skulle använda följande modell:

Låt y_t , $t = t_1, \dots, t_k$, vara den i ULF observerade skattningen vid tidpunkten t .

Sätt $\tilde{x}_t' = (1, t, t^2)$.

Modell

$$y_t = \tilde{x}_t' \beta + \varepsilon_t ; t = t_1, \dots, t_k ;$$

där

$$E(\varepsilon_t) = 0 ; V(\varepsilon_t) = \sigma^2 ;$$

$$E(\varepsilon_{t_1} \varepsilon_{t_j}) = 0 \text{ för } i \neq j$$

I matrisform erhålles

$$\tilde{y} = \tilde{x}' \beta + \tilde{\varepsilon}$$

Vektorn β är koefficientvektorn.

Denna skattas via minsta kvadratmetoden med

$$\hat{\beta} = (\tilde{x}' \tilde{x})^{-1} \tilde{x}' \tilde{y}$$

Test av differensen mellan kurvans värde i startpunkten $E(y_{t_1})$ och i slutpunkten $E(y_{t_k})$ utföres som följande:

$$H_0 : E(y_{t_1}) = E(y_{t_k}) \quad (\text{dvs } (\tilde{x}_{t_1} - \tilde{x}_{t_k})' \beta = 0).$$

Testvariabel är

$$z = (\tilde{x}_{t_1} - \tilde{x}_{t_k})' \hat{\beta}$$

med skattad varians $\hat{\sigma}_z^2$,

där

$$\hat{\sigma}_z^2 = (\tilde{x}_{t_1} - \tilde{x}_{t_k})' (\tilde{x}' \tilde{x})^{-1} (\tilde{x}_{t_1} - \tilde{x}_{t_k}) \cdot \hat{\sigma}^2$$

och

$$\hat{\sigma}^2 = \frac{1}{k-1} \sum_{i=1}^k (y_{t_i} - \tilde{x}_{t_i}' \hat{\beta})^2$$

Variabeln

$$T = \frac{z}{\hat{\sigma}_z}$$

är t-fördelad med $(k-3)$ frihetsgrader.

I anslutning till trendanalysen har följande beräkningar genomförts:

T = t-värde (enligt Students fördelning) för diff.

KURV = R för retarderande utveckling

A för accelererande utveckling

T om utvecklingen vänt, med maximum inom intervallet

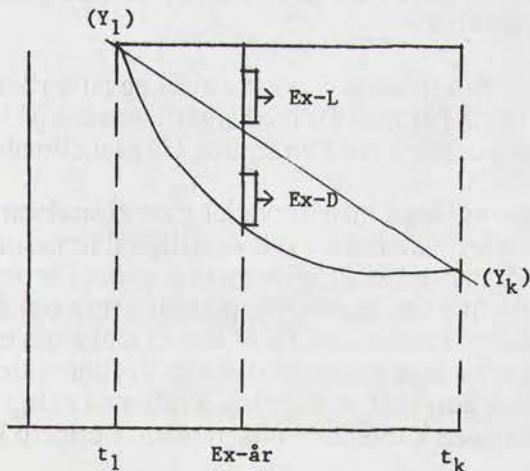
D om utvecklingen vänt, med minimum inom intervallet.

Ex-år = tidpunkt då ett eventuellt extremvärde inträffat. Om KURV = 3 eller = 4 så har Ex-år beräknats med hjälp av derivatan av regressionskurvan. Om KURV = 1 eller = 2 så har Ex-år beräknats till tangeringspunkten till kurvan för en tangent som är parallell med en linje genom kurvans ändpunkter i intervallet.

Ex-D = kurvans avvikelse (i extrempunkten Ex-år) från linjen genom ändpunkterna (se figur).

Ex-L = avvikelser (i extrempunkten Ex-år) mellan linjen genom kurvans ändpunkter och linjen genom Y_1 , parallell med t-axeln (se figur).

Fig Exempel på Ex-D och Ex-L

Bil 4.2 Trendanalyserna i denna rapport

Undersökningarna av levnadsförhållandena har år från år genomförts med i huvudsak konstant undersökningsmetodik i fråga om uppläggning, intervjuteknik, definitioner och skattningsförfaranden. Detta för att så långt som möjligt garantera att mätningarna för varje år avser samma fenomen, vilket är en förutsättning för trendanalyser. I allmänhet finns mätningar tillgängliga för vart och ett av åren 1978-88. I de fall mätningar saknas för ett eller flera år anges detta i anslutning till resp tabell.

Vi har konstruerat ett sammanfattande mått för trenden under hela perioden. I tabellerna anges *förändringen av procentandelen mellan 1978 och 1988*. Vi redovisar således hur många flera (+) eller färre (-) som har resp situation. Beräkningen har gjorts med hjälp av en modellanpassning med s k regressionsanalys. Med utnyttjande av skattningsarna för åren 1978 till 1988 har en andragsgradsfunktion anpassats enligt följande:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2 + \varepsilon_t$$

Med hjälp av denna funktion har differensen mellan andelarna 1978 och 1988 framräknats. Denna skattning bygger således på hela det under 1978-88 insamlade intervjumaterialet, cirka 67 000 intervjuer. För några indikatorer omfattar trendanalysen en kortare tidsperiod, vilket framgår av resp tabeller.

I tabellerna anges vidare om trenden (i positiv eller negativ riktning) är statistiskt säkerställd. Detta har prövats med signifikanstest på 95-procentsnivån. Signifikans markeras med en stjärna (*) i tabellmaterialet.

Med hänsyn till det relativt långa tidsintervallet som vi studerar här - elva år - redovisar vi i tabellmaterialet även en tilläggsinformation om utvecklingen *inom* 11-årsperioden. Här intresserar vi oss för om utvecklingen gått i samma riktning under hela perioden resp om den gått lika snabbt under perioden. I det senare fallet kan vi tänka oss en avtagande (retarderande) eller accelererande ökning. Vi följer inte utvecklingen år för år, utan utnyttjar andragsgradsekvationen enligt ovan för att beskriva den allmänna karaktären hos trenden. I princip kan ut-

vecklingen beskrivas med de trendtyper som finns angivna på nästa sida.

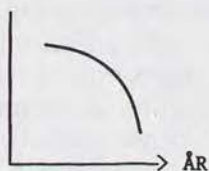
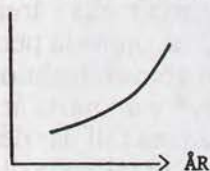
I tabellerna markeras med A, R, T eller D hur trenden har varit inom 11-årsperioden. Två huvudregler har tillämpats. För det första avgörs om trenden avviker från linjär trend (andragradstermen i regressions-ekvationen är signifikant). Därefter väljs A eller R med ledning av den skattade kurvan. A eller R anges även i de fall där topp (T) eller dal (D) inträffar i slutet eller början av perioden (något av de första eller senaste två åren). Här anges således den för perioden dominerande trenden.

ALLMÄN TENDENS:
ÖKNING (+)

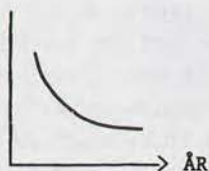
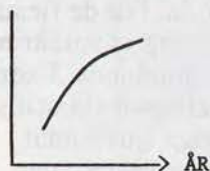
ALLMÄN TENDENS:
MINSKNING (-)

ALLMÄN TENDENS:
OFÖRÄNDRAT (+0)

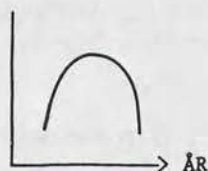
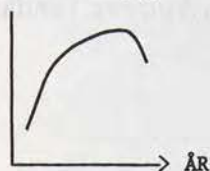
1. MED ACCELERATION (A)

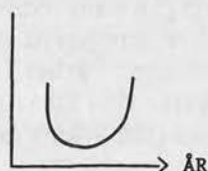
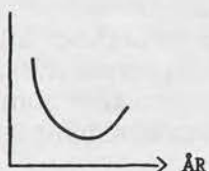
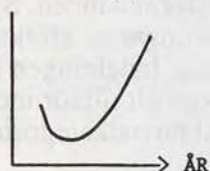
2. MED RETARDATION (R)

3. MED TOPP (T)

4. MED DAL (D)

Man kan säga att dessa preciseringar ger en allmän och övergripande bild av utvecklingen genom en utjämning av de observerade och registrerade procenttalen under vart och ett av åren. Med hänsyn till den begränsade stickprovsstorleken (och därmed precisionen i beräkningar för enskilda år) är det i allmänhet inte tekniskt möjligt att följa utvecklingen år för år. I regel är förändringstakten från ett år till ett annat alltför liten i förhållande till de s k konfidensintervallen.

I allmänhet är trenderna stabila över 11-årsperioden. Retarderande utveckling är många gånger typisk för indikatorer där levnadsnivån närmar sig ett maximum eller en mättnadspunkt (t ex innehav av frys), men kan också vara en indikation på ett avstannande av en positiv utveckling. Topp eller dal i utvecklingen visar att en trend har vänts, vilket kan vara ett viktigt varningstecken.

I några fall kommer vi att observera att fluktuationerna mellan åren är alltför stora för att tillåta ett sammanfattande omdöme om hela perioden. Exempelvis kan semesterresorna minska ett år som en reaktion på en konjunkturedgång, avtalsrörelse, väderläge etc, för att nästa år öka starkt i form av ett uppdämt konsumtionsbehov. Sådana fall där den allmänna trenden över hela 11-årsperioden är liten i förhållande till de årsvisa fluktuationerna markeras särskilt i tabellerna (- efter trendsiffran). I regel är emellertid trenderna svaga men stabila. För de flesta indikatorerna kan vi räkna med att den modellanpassning vi valt är relevant med hänsyn till utvecklingen på de beskrivna områdena. Exempelvis varierar inte bostadsstandarden kortsiktigt (eftersom bostadsbeståndet är relativt konstant), frekvensen av långvariga sjukdomar fluktuerar inte såvida inte stora epidemier bryter ut, investeringar (bilar, tvättmaskiner etc) kan variera över tid, men dessa förändringar påverkar beståndet (andelen som har bilar, tvättmaskiner etc) endast marginellt år från år.

Bil 4.3 Den socioekonomiska klassificeringen

Indelningen syftar i första hand till att gruppera den yrkesverksamma befolkningen med ledning av yrke och anställningsförhållanden. Syftet med redovisningen är att ge möjligheter till bedömningar av effekten av skiktningen i arbetslivet för levnadsförhållandena. Indelningen utgår dels från den fackliga organisation som man normalt tillhör inom yrket dels från yrkets normala utbildningskrav. Till huvudkategorin

arbetare förs yrken som normalt är organiserade inom LO medan övriga anställda räknas som **tjänstemän**. Undergrupperna har sedan klassificerats efter yrkets normala utbildningskrav. Indelningen kan efter syfte och önskemål göras mer eller mindre detaljerad. I denna rapport intresserar vi oss för skillnader mellan de olika kategorierna av arbetare och tjänstemän, oavsett om de förvärvsarbetar eller ej. Klassificeringen görs därför efter nuvarande eller förutvarande yrke, hemarbetande efter makens.

	Utbildningskrav inom yrket (utöver grundskola)	Exempel på yrken	Antal personer ²
Ej facklärd	< 2 år	Affärsbiträde, diskare, chaufför, skogshuggare, vårdbiträde	1 778 000
Facklärd	≥ 2 år	Elektriker, bagare, typograf, undersköterska	920 000
Samtliga arbetare			2 698 000
Lägre tjänstemän	< 3 år	Apoteksbiträde, biblioteksbiträde, bilinstruktör, telefonist, vaktmästare	847 000
Tjänstemän på mellannivå	minst tre men ej sex år	Sjuksköterska, lågstadielärare, ingenjör, verkmästare, polisassistent	859 000
Högre tjänstemän ¹	≥ 6 år	Tandläkare, högstadielärare, socialsekreterare, civilingenjör samt ledande befattningar som byråchef och verkställande direktör	487 000
Samtliga tjänstemän			2 192 000

1-2) Se fotnoter på nästa sida.

Fotnoter till tablån på föregående sida:

1) Här ingår även fria yrkesutövare med akademisk examen. T o m 1981 gäller en annan definition, nämligen mer än fem års utbildningskrav. Denna definitionsförändring genomfördes inom SCB för att i framtiden kunna redovisa en mera homogen grupp med akademisk utbildning. Översynen motiveras av den allmänna höjningen av utbildningarnas längd på tjänstemannasidan. Efter sammanslagning av grupperna högre tjänstemän och tjänstemän på mellannivå erhålls i princip över tiden jämförbara grupper. Trendanalyser kan därför endast genomföras för dessa grupper sammanslagna, icke var för sig.

2) Medeltal 1983/88.

Bilaga 5

Valdeltagande och partival vid riksdagsvalen 1979-1988

Valdeltagande och partival vid riksdagsvalen 1979-88 i olika typer av valdistrikt. Procenttal. Klassificering av valdistrikten enl FOB 1980 resp 1985. ÖVR = Övriga partier. MP ej inräknade i valet 1988.

VALÅR	ENL	Antal FOB avg.	Val- del- röster tag. (1000)	Block		Parti							
				SOC	BORG	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR	
ALLA STORSTADSREGIONER													
	VAL79	(80)	1603	89.4	47.1	51.2	8.0	39.1	.	10.8	13.1	27.3	1.7
	VAL82	(85)	1637	90.2	49.0	47.4	7.8	41.2	2.0	8.6	6.9	31.9	3.6
	VAL85	(85)	1665	88.7	47.2	50.3	7.2	40.0	1.7	5.1	17.3	27.9	2.5
	VAL88	(85)	1619	84.9	44.8	45.5	7.6	37.2	6.6	5.3	15.1	25.1	3.1
REGION													
Stockholm	VAL79	(80)	877	89.2	47.1	51.2	9.0	38.1	.	10.5	12.1	28.7	1.7
	VAL82	(85)	900	90.0	48.4	48.0	8.5	39.9	2.2	8.2	6.0	33.9	3.6
	VAL85	(85)	919	88.5	46.4	51.2	7.9	38.5	1.6	4.2	16.6	30.4	2.4
	VAL88	(85)	886	84.6	43.3	47.7	8.4	34.9	6.3	4.9	15.4	27.4	2.7
Göteborg	VAL79	(80)	426	89.0	45.6	52.5	8.3	37.3	.	12.3	15.9	24.2	1.9
	VAL82	(85)	432	89.9	48.5	47.3	8.5	40.0	2.0	9.8	9.5	28.0	4.2
	VAL85	(85)	441	88.6	47.7	49.5	7.7	40.0	1.7	6.8	20.6	22.1	2.8
	VAL88	(85)	433	84.7	45.5	43.3	7.9	37.6	7.4	6.4	17.2	19.7	3.8
Malmö	VAL79	(80)	299	90.8	49.7	48.9	4.3	45.3	.	9.2	12.1	27.6	1.4
	VAL82	(85)	303	91.2	51.7	45.6	4.3	47.4	1.6	8.3	6.2	31.1	2.7
	VAL85	(85)	305	89.7	48.9	48.7	4.0	45.0	1.6	5.4	14.7	28.7	2.4
	VAL88	(85)	299	86.2	48.6	41.8	4.3	44.3	6.1	5.0	11.2	25.6	3.5

REGIONDEL	VALÅR												
Centrum	VAL79 (80)	330	86.8	44.2	53.9	10.8	33.4	.	8.4	12.6	33.0	1.9	
	VAL82 (85)	328	87.4	45.4	50.6	10.6	34.8	2.5	7.0	7.0	36.6	4.0	
	VAL85 (85)	328	86.2	43.3	53.5	9.9	33.5	2.2	3.7	17.3	32.5	3.2	
	VAL88 (85)	313	83.0	39.2	48.8	9.6	29.6	8.5	3.9	14.6	30.3	3.4	
Närort	VAL79 (80)	762	89.5	49.7	48.6	7.9	41.8	.	9.2	13.4	26.0	1.7	
	VAL82 (85)	769	90.2	52.1	44.5	7.9	44.2	1.7	7.6	7.0	29.9	3.4	
	VAL85 (85)	767	88.7	50.2	47.3	7.4	42.9	1.4	4.4	16.9	26.0	2.5	
	VAL88 (85)	744	84.7	48.3	42.4	8.0	40.3	5.9	4.5	14.6	23.4	3.4	
Ytterort	VAL79 (80)	510	90.7	45.2	53.3	6.7	38.5	.	14.1	13.0	26.2	1.5	
	VAL82 (85)	540	91.6	46.7	49.7	6.3	40.4	2.2	11.0	6.7	32.0	3.6	
	VAL85 (85)	570	90.0	45.2	52.7	5.6	39.6	1.7	6.7	17.9	28.1	2.1	
	VAL88 (85)	561	86.1	43.0	47.9	6.0	36.9	6.4	7.0	16.2	24.7	2.7	
FÖRORTER													
	>80% småhus	VAL79 (80)	386	93.6	32.8	66.0	4.2	28.6	.	15.0	15.5	35.5	1.2
		VAL82 (85)	417	93.9	34.8	61.8	4.0	30.8	2.0	11.8	8.4	41.7	3.4
		VAL85 (85)	437	93.0	34.1	64.1	3.6	30.5	1.5	7.2	21.1	35.7	1.9
>80% bo- stadsrätter	VAL88 (85)	428	90.0	33.4	57.8	4.1	29.3	5.9	7.5	18.7	31.7	2.9	
	VAL79 (80)	95	90.6	56.1	41.9	8.7	47.4	.	9.4	12.1	20.4	2.0	
	VAL82 (85)	83	91.6	60.2	36.4	7.8	52.4	1.8	7.6	6.1	22.7	3.5	
	VAL85 (85)	77	90.2	58.2	39.3	6.8	51.4	1.4	4.2	14.6	20.5	2.4	
>80% hyres- rätter	VAL88 (85)	74	86.2	56.1	34.9	7.0	49.1	5.6	4.3	11.9	18.6	3.4	
	VAL79 (80)	457	85.6	55.1	42.8	11.1	44.0	.	8.4	11.4	23.0	2.1	
	VAL82 (85)	454	86.6	59.1	37.2	11.3	47.7	2.0	6.5	5.7	24.9	3.8	
	VAL85 (85)	438	84.1	56.8	40.1	10.8	46.1	1.7	3.8	14.2	22.1	3.1	
	VAL88 (85)	412	79.4	53.2	36.2	11.2	42.0	7.1	3.9	12.5	19.8	3.5	

VALÅR	ENL	ANAL	Val- del- tag.	Block	-----PARTI-----								
	FOB	avg.	röster (1000)	SOC	BORG	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR	
OMRÅDESKLUSTER													
Hpriv centr -1951	VAL79	(80)	213	86.2	40.0	58.1	12.1	27.9	.	8.6	12.5	36.9	1.9
	VAL82	(85)	205	86.9	40.6	55.1	11.0	29.6	2.8	7.1	7.1	41.0	4.2
	VAL85	(85)	205	85.7	38.9	57.8	10.2	28.7	2.4	3.7	17.9	36.2	3.3
	VAL88	(85)	197	82.6	34.3	53.6	10.1	24.2	9.1	4.1	15.6	33.9	3.0
Hallm centr	VAL79	(80)	32	86.7	57.9	40.2	11.4	46.5	.	8.3	11.5	20.4	2.0
	VAL82	(85)	38	86.0	59.0	36.5	14.0	45.0	2.6	6.5	6.3	23.7	4.5
	VAL85	(85)	38	84.9	57.3	38.9	13.6	43.7	2.3	3.7	14.9	20.3	3.8
	VAL88	(85)	35	81.9	53.0	34.0	12.8	40.2	9.4	3.5	12.2	18.3	3.6
Brätt centr	VAL79	(80)	58	88.3	54.5	43.4	8.8	45.7	.	7.7	12.1	23.6	2.1
	VAL82	(85)	54	89.5	55.9	40.5	9.1	46.8	2.2	6.9	6.4	27.2	3.6
	VAL85	(85)	53	88.5	52.4	44.5	8.3	44.1	2.0	3.7	15.4	25.5	3.1
	VAL88	(85)	53	85.2	48.8	40.0	8.1	40.7	7.3	3.6	12.7	23.7	3.9
Hpriv närort	VAL79	(80)	162	87.8	52.4	45.7	9.4	43.1	.	8.7	12.7	24.3	1.9
	VAL82	(85)	151	88.3	55.0	41.5	9.5	45.5	1.8	7.3	6.7	27.5	3.4
	VAL85	(85)	142	86.8	53.0	44.2	8.9	44.2	1.6	4.0	16.2	24.0	2.7
	VAL88	(85)	142	82.2	49.9	40.3	9.3	40.6	6.5	4.2	14.1	22.0	3.4
Hallm närort	VAL79	(80)	198	85.5	63.6	34.2	10.8	52.8	.	8.0	10.8	15.4	2.2
	VAL82	(85)	194	86.9	67.1	29.3	11.1	56.0	1.6	6.1	5.1	18.0	3.6
	VAL85	(85)	192	84.1	64.8	32.0	10.8	54.0	1.3	3.7	12.2	16.1	3.1
	VAL88	(85)	181	78.8	62.2	28.1	11.8	50.4	5.8	3.6	10.6	13.9	3.9

Brätt när-	VAL79 (80)	148	89.9	56.0	42.1	8.7	47.3	.	9.7	12.2	20.2	1.9
el ytterort	VAL82 (85)	151	90.5	59.3	37.1	8.5	50.8	2.0	7.6	6.1	23.4	3.6
	VAL85 (85)	145	89.0	57.1	40.4	7.6	49.4	1.6	4.4	15.0	20.9	2.5
	VAL88 (85)	136	85.0	54.4	36.5	7.9	46.5	5.9	4.5	13.0	19.0	3.2
Småhus	VAL79 (80)	158	94.3	30.2	68.7	3.6	26.6	.	11.1	16.6	41.0	1.1
närort	VAL82 (85)	166	94.5	32.5	64.5	3.5	28.9	1.7	9.3	9.4	45.8	3.0
	VAL85 (85)	168	93.9	31.3	66.9	3.1	28.1	1.4	5.4	22.1	39.5	1.8
	VAL88 (85)	169	91.6	30.9	60.6	3.6	27.3	5.5	5.5	19.2	35.9	3.1
Blandomr	VAL79 (80)	164	91.4	42.6	56.0	6.6	36.0	.	9.9	14.7	31.3	1.5
närort	VAL82 (85)	169	91.6	44.6	52.0	6.4	38.3	1.9	8.1	7.8	36.1	3.3
	VAL85 (85)	182	90.6	43.1	54.7	5.8	37.4	1.5	4.7	19.3	30.6	2.2
	VAL88 (85)	175	87.3	41.7	49.1	6.3	35.4	6.1	4.9	16.6	27.5	3.1
Hallm ytter	VAL79 (80)	57	84.4	63.8	34.1	10.8	53.0	.	9.5	9.4	15.2	2.1
	VAL82 (85)	67	86.4	66.6	29.9	10.5	56.1	1.9	6.8	4.5	18.6	3.5
	VAL85 (85)	66	82.6	63.5	34.1	9.7	53.8	1.6	4.0	11.9	18.1	2.4
	VAL88 (85)	59	77.0	59.6	31.3	10.0	49.6	6.1	4.5	11.7	15.1	2.9
Småhus	VAL79 (80)	228	93.2	34.5	64.2	4.6	30.0	.	17.5	14.7	31.9	1.3
ytter	VAL82 (85)	250	93.5	36.3	60.1	4.3	32.0	2.2	13.4	7.7	39.0	3.6
	VAL85 (85)	268	92.5	35.9	62.2	3.8	32.0	1.6	8.4	20.5	33.4	1.9
	VAL88 (85)	259	89.0	35.0	56.1	4.4	30.6	6.2	8.7	18.3	29.0	2.8
Blandomr	VAL79 (80)	150	90.9	47.6	51.1	6.4	41.2	.	12.9	12.9	25.3	1.4
ytter	VAL82 (85)	154	91.9	49.1	47.5	5.9	43.2	2.1	10.5	6.7	30.3	3.4
	VAL85 (85)	168	90.7	46.5	51.5	5.2	41.3	1.7	6.4	18.0	27.1	2.0
	VAL88 (85)	178	86.8	44.3	46.6	5.9	38.4	6.5	6.5	15.8	24.3	2.6

VALÅR	ENL Antal FOB avg. röster tag. (1000)	Val- del- tag.	Block	-----		Parti	-----					-----				
			SOC	BORG	VPK	S	MP	C	FP	M					ÖVR	
MILJONPROGRAMSOMRÅDEN																
Hallm näroert	62	83.7	62.4	35.1	10.3	52.1	.	8.2	10.6	16.3	2.5					
	VAL79 (80)															
	63	85.1	66.8	29.1	10.9	55.9	1.6	5.9	4.8	18.4	4.1					
	VAL82 (85)															
Hallm ytter	63	81.3	64.4	32.0	11.0	53.4	1.4	3.9	11.8	16.4	3.5					
	VAL85 (85)															
	61	75.5	61.8	27.7	12.1	49.7	6.1	3.3	10.5	13.9	4.4					
	VAL88 (85)															
Brätt näroert	42	83.9	63.1	34.6	11.1	52.0	.	8.8	9.7	16.1	2.3					
	VAL79 (80)															
	49	85.9	67.0	29.5	10.6	56.4	1.8	6.4	4.7	18.4	3.5					
	VAL82 (85)															
Brätt ytterort	46	82.0	63.6	33.8	9.9	53.7	1.6	3.9	11.9	18.0	2.6					
	VAL85 (85)															
	40	76.3	59.8	30.8	10.3	49.5	6.2	4.2	11.6	15.0	3.1					
	VAL88 (85)															
Småhus näroert	32	90.3	61.7	36.4	7.2	54.5	.	7.9	11.8	16.7	1.9					
	VAL79 (80)															
	34	90.9	65.9	30.9	7.1	58.8	1.4	6.3	6.1	18.5	3.2					
	VAL82 (85)															
Småhus näroert	32	88.9	62.9	34.3	6.9	56.0	1.4	3.8	13.5	17.0	2.9					
	VAL85 (85)															
	29	84.7	62.4	28.8	7.1	55.3	5.0	3.7	10.0	15.1	3.8					
	VAL88 (85)															
Småhus näroert	26	88.6	55.3	42.7	10.5	44.8	.	11.2	11.4	20.1	2.0					
	VAL79 (80)															
	23	89.9	58.7	37.3	9.7	49.0	2.5	8.3	5.0	24.1	3.9					
	VAL82 (85)															
Småhus näroert	22	87.1	58.9	38.7	8.4	50.5	1.6	4.5	13.4	20.8	2.4					
	VAL85 (85)															
	21	82.3	55.0	36.1	8.5	46.4	6.2	4.7	12.9	18.6	2.7					
	VAL88 (85)															
Småhus näroert	64	95.2	29.3	69.7	2.9	26.3	.	10.4	18.1	41.3	1.0					
	VAL79 (80)															
	60	95.2	30.1	66.9	2.5	27.7	1.7	8.7	10.1	48.1	3.0					
	VAL82 (85)															
Småhus näroert	59	94.8	28.8	69.5	2.2	26.6	1.3	5.1	23.1	41.3	1.6					
	VAL85 (85)															
Småhus näroert	57	92.4	29.1	62.6	2.6	26.5	5.3	5.3	20.3	37.0	3.0					
Småhus näroert	VAL88 (85)															

Småhus	VAL79 (80)	116	93.9	35.6	63.3	4.6	31.0	.	15.9	15.6	31.7	1.1
ytterort	VAL82 (85)	112	94.2	36.8	59.5	4.0	32.8	2.2	12.9	8.1	38.6	3.6
	VAL85 (85)	111	93.0	35.6	62.5	3.4	32.1	1.6	7.6	21.3	33.6	1.9
	VAL88 (85)	110	89.6	35.0	56.3	4.0	30.9	6.2	8.1	19.0	29.1	2.6
POLITISK DOMINANS												
65- % soc	VAL79 (80)	223	85.6	68.1	29.9	10.3	57.7	.	7.5	9.3	13.1	2.1
	VAL82 (85)	340	87.1	70.0	26.8	10.5	59.5	1.5	6.0	4.5	16.3	3.3
	VAL85 (85)	241	83.8	68.8	28.4	10.1	58.6	1.3	3.6	10.8	14.1	2.9
	VAL88 (85)	153	78.6	68.2	23.2	9.8	58.4	4.8	3.2	8.4	11.6	3.8
35-64% soc	VAL79 (80)	977	89.3	50.1	48.1	8.7	41.4	.	10.8	13.1	24.2	1.8
	VAL82 (85)	922	90.5	49.6	46.7	8.2	41.5	2.1	9.3	7.1	30.3	3.7
	VAL85 (85)	1004	88.9	49.7	47.8	7.7	42.0	1.8	5.4	17.2	25.2	2.6
	VAL88 (85)	979	84.5	49.3	40.7	8.5	40.8	6.8	5.5	14.4	20.9	3.2
-35% soc	VAL79 (80)	403	92.4	25.4	73.3	4.6	20.8	.	12.8	15.8	44.8	1.2
	VAL82 (85)	374	92.6	25.3	71.1	4.1	21.3	2.3	9.8	9.1	52.2	3.6
	VAL85 (85)	419	91.8	25.4	72.6	3.7	21.7	1.7	5.5	22.4	44.6	2.0
	VAL88 (85)	487	88.5	25.4	65.1	4.5	20.8	6.7	5.7	19.6	39.8	2.8
ANDEL ARBETARE												
HÖG	VAL79 (80)	215	84.9	65.5	32.3	9.1	56.4	.	8.4	10.0	13.9	2.2
	VAL82 (85)	207	86.5	69.9	26.7	9.3	60.7	1.4	6.3	4.6	15.8	3.4
	VAL85 (85)	193	82.8	67.2	29.8	9.0	58.2	1.3	4.1	11.1	14.6	3.0
	VAL88 (85)	180	77.5	65.0	25.5	9.4	55.6	5.5	3.8	9.4	12.3	4.0
MELLAN	VAL79 (80)	1119	89.8	48.0	50.3	8.3	39.7	.	11.4	13.4	25.5	1.7
	VAL82 (85)	1083	90.4	50.7	45.7	8.1	42.6	2.0	9.3	6.9	29.4	3.6
	VAL85 (85)	1118	89.2	48.9	48.7	7.4	41.5	1.7	5.7	17.3	25.7	2.5
	VAL88 (85)	1101	85.3	46.5	43.7	7.9	38.6	6.6	5.8	15.1	22.8	3.2

VALÅR	ENL	Antal FOB avg. röster tag. (10000)	Val- del-	Block		Parti		-----					
				SOC	BORG	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR	
LÅG	VAL79	(80)	268	92.5	25.0	73.8	5.7	19.4	.	10.5	15.2	48.2	1.2
	VAL82	(85)	345	92.2	28.5	67.8	5.9	22.6	2.5	8.2	8.5	51.1	3.7
	VAL85	(85)	352	91.5	27.3	70.4	5.2	22.1	1.8	4.0	21.7	44.7	2.3
	VAL88	(85)	337	88.9	24.6	65.9	5.3	19.3	7.0	4.5	19.6	41.8	2.5
ANDEL SYSSELSATTA													
HÖG	VAL79	(80)	243	93.3	40.4	58.4	5.6	34.8	.	12.6	14.8	31.0	1.2
	VAL82	(85)	607	92.8	43.7	52.9	5.8	37.9	2.1	10.2	7.4	35.3	3.5
	VAL85	(85)	649	91.7	42.0	55.9	5.2	36.9	1.6	5.8	19.4	30.8	2.1
	VAL88	(85)	649	88.1	40.6	50.6	5.8	34.8	6.1	6.3	17.3	27.0	2.7
MELLAN	VAL79	(80)	1140	89.7	46.7	51.6	7.9	38.9	.	10.9	12.9	27.8	1.7
	VAL82	(85)	932	89.1	50.7	45.7	8.9	41.8	2.0	7.9	6.8	31.0	3.6
	VAL85	(85)	929	87.5	49.2	48.1	8.3	40.9	1.7	4.8	16.4	27.0	2.7
	VAL88	(85)	886	83.6	46.1	43.7	8.6	37.6	6.9	4.8	14.1	24.8	3.3
LÅG	VAL79	(80)	220	84.1	56.5	41.1	11.3	45.2	.	8.2	12.1	20.8	2.4
	VAL82	(85)	97	84.4	64.9	30.8	10.3	54.6	1.9	5.7	5.6	19.5	4.2
	VAL85	(85)	86	80.9	62.0	34.4	10.0	52.0	1.7	3.8	12.6	17.9	3.7
	VAL88	(85)	83	75.8	59.7	28.8	10.4	49.3	6.9	3.1	10.5	15.2	4.6

ANDEL TJÄNSTEMÄN

HÖG	VAL79 (80)	267	92.8	26.3	72.6	5.9	20.4	.	10.7	15.5	46.3	1.1
	VAL82 (85)	353	91.9	30.5	65.6	6.9	23.6	2.7	8.2	8.6	48.7	3.9
	VAL85 (85)	368	91.3	29.3	68.2	6.0	23.3	2.0	4.1	21.8	42.3	2.5
	VAL88 (85)	362	88.6	26.6	63.5	6.1	20.5	7.5	4.6	19.5	39.4	2.5
MELLAN	VAL79 (80)	1143	89.6	48.4	49.9	8.4	40.0	.	11.2	13.2	25.5	1.7
	VAL82 (85)	1150	90.3	51.6	44.9	7.9	43.7	1.9	9.1	6.8	29.0	3.5
	VAL85 (85)	1168	88.9	49.9	47.7	7.3	42.6	1.6	5.5	16.9	25.3	2.4
	VAL88 (85)	1141	84.9	47.5	42.8	7.8	39.7	6.5	5.7	14.7	22.4	3.2
LÅG	VAL79 (80)	192	84.6	65.1	32.6	8.6	56.5	.	8.8	9.8	14.0	2.2
	VAL82 (85)	132	85.8	71.4	25.4	9.1	62.2	1.3	6.2	4.3	14.9	3.2
	VAL85 (85)	128	81.9	67.8	29.2	8.7	59.1	1.2	4.5	10.5	14.3	2.9
	VAL88 (85)	116	76.5	65.9	24.9	9.0	56.9	5.1	4.1	8.8	12.0	4.1

ANDEL HÖGRE TJÄNSTEMÄN

HÖG	VAL79 (80)	264	92.0	26.4	72.4	6.7	19.7	.	10.4	15.1	46.9	1.3
	VAL82 (85)	482	91.8	32.1	64.0	6.8	25.3	2.6	8.4	8.5	47.1	3.9
	VAL85 (85)	504	91.1	30.9	66.7	6.0	24.9	1.9	4.4	21.5	40.8	2.4
	VAL88 (85)	491	88.3	28.2	61.9	6.1	22.1	7.3	4.8	19.3	37.8	2.6
MELLAN	VAL79 (80)	1144	89.7	48.3	50.0	8.1	40.2	.	11.2	13.3	25.5	1.7
	VAL82 (85)	1055	90.0	54.0	42.5	8.1	45.9	1.9	9.1	6.5	26.9	3.5
	VAL85 (85)	1061	88.5	52.1	45.4	7.5	44.6	1.6	5.6	16.2	23.6	2.5
	VAL88 (85)	1038	84.4	49.7	40.6	8.0	41.7	6.4	5.7	14.0	20.9	3.3
LÅG	VAL79 (80)	194	85.0	64.8	33.0	8.8	56.0	.	9.2	9.9	13.9	2.2
	VAL82 (85)	99	85.5	72.1	24.6	9.1	63.1	1.3	6.0	4.3	14.4	3.2
	VAL85 (85)	99	81.4	69.0	28.1	8.8	60.2	1.1	4.2	10.1	13.9	2.9
	VAL88 (85)	90	75.9	66.9	23.8	9.2	57.7	5.0	3.7	8.6	11.5	4.3

VALÅR	ENL	Antal	Val-	Block	Parti								
FOB	avg.	del-	tag.	SOC	BORG	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR	

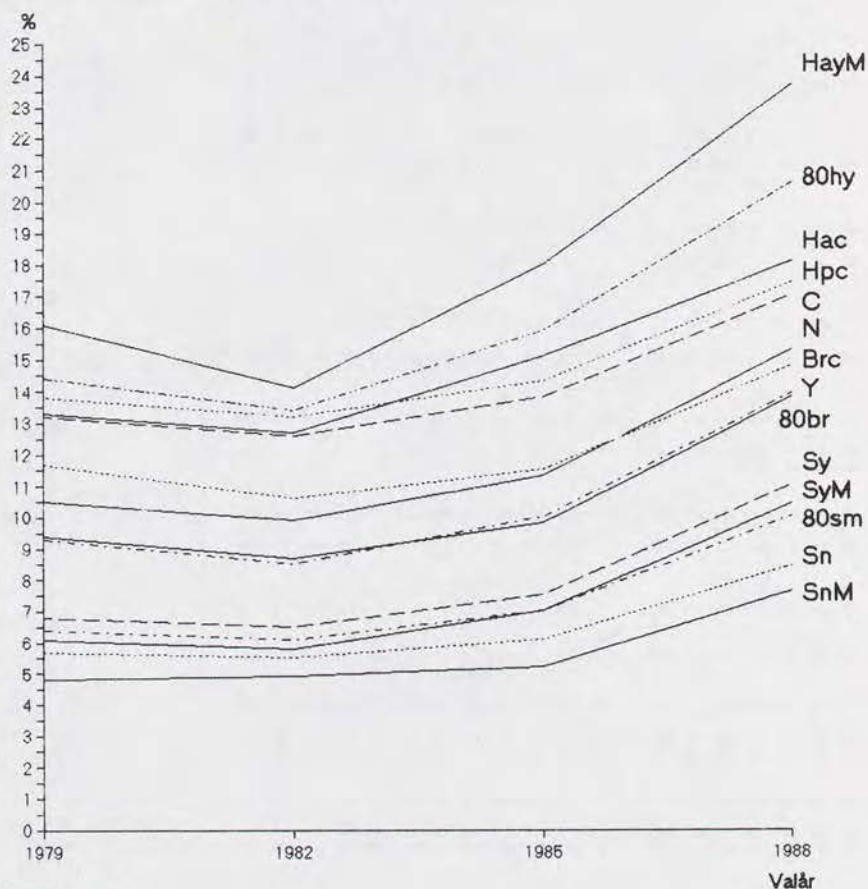
(1000)													
INKOMSTNIVÅ													
HÖG													
VAL79	(80)	381	90.9	38.4	60.2	7.2	31.2	.	9.5	13.2	37.5	1.4	
VAL82	(85)	352	93.0	29.2	67.4	4.7	24.5	2.2	8.6	8.4	50.4	3.3	
VAL85	(85)	361	92.4	27.8	70.3	4.0	23.8	1.6	4.3	22.0	44.0	2.0	
VAL88	(85)	349	89.6	26.1	65.4	4.3	21.8	6.0	4.9	19.7	40.8	2.4	
VAL79	(80)	961	89.4	48.9	49.3	8.3	40.6	.	10.5	13.3	25.6	1.8	
VAL82	(85)	1020	90.3	50.4	45.9	8.3	42.1	2.1	9.3	7.0	29.6	3.7	
VAL85	(85)	1047	89.0	48.9	48.6	7.6	41.3	1.7	5.6	17.4	25.7	2.5	
VAL88	(85)	1024	85.3	46.2	43.9	8.0	38.2	6.8	5.8	15.1	23.0	3.1	
VAL79	(80)	260	88.0	51.1	47.1	7.9	43.2	.	12.9	12.5	21.6	1.8	
VAL82	(85)	264	86.6	66.9	29.5	9.7	57.3	1.6	6.6	4.9	18.0	3.6	
VAL85	(85)	256	83.5	63.6	33.3	9.3	54.3	1.6	4.5	11.7	17.0	3.1	
VAL88	(85)	245	78.4	60.9	28.7	9.7	51.1	6.4	4.0	10.1	14.6	4.0	
ANDEL FÖRETAGARE													
HÖG													
VAL79	(80)	216	92.2	29.9	68.9	4.3	25.6	.	14.4	14.2	40.3	1.3	
VAL82	(85)	21	90.0	32.6	61.5	4.0	28.6	2.1	15.9	9.3	36.3	5.9	
VAL85	(85)	24	89.9	32.3	65.9	3.5	28.8	1.4	13.9	19.5	32.5	1.8	
VAL88	(85)	25	86.2	31.1	55.4	4.1	27.0	6.7	10.2	17.0	28.2	6.9	

MELLAN	VAL79 (80)	1161	89.4	47.4	50.9	8.2	39.3	.	10.6	13.2	27.1	1.7
	VAL82 (85)	944	91.1	42.6	54.0	6.5	36.1	2.0	9.5	7.4	37.1	3.4
	VAL85 (85)	958	90.0	41.1	56.6	5.9	35.2	1.6	5.6	18.7	32.3	2.3
	VAL88 (85)	931	86.6	39.4	51.2	6.3	33.0	6.4	5.9	16.3	29.1	3.0
LÅG	VAL79 (80)	225	87.1	60.2	37.6	10.3	50.0	.	8.7	11.6	17.3	2.2
	VAL82 (85)	671	88.9	57.9	38.3	9.6	48.3	2.0	7.3	6.2	24.8	3.7
	VAL85 (85)	683	87.0	55.5	41.7	8.9	46.6	1.7	4.2	15.4	22.1	2.8
	VAL88 (85)	662	82.7	52.2	37.8	9.3	42.9	6.7	4.4	13.6	19.8	3.3
ANDEL UTRIKES FÖDDA												
HÖG	VAL79 (80)	215	84.8	61.3	36.4	10.7	50.6	.	8.8	10.5	17.1	2.3
	VAL82 (85)	243	86.3	64.9	31.3	10.3	54.6	1.8	6.4	4.9	20.0	3.8
	VAL85 (85)	235	82.9	62.5	34.5	9.9	52.6	1.5	3.9	12.3	18.3	3.0
	VAL88 (85)	228	78.2	58.0	32.2	10.2	47.8	6.1	3.9	11.6	16.7	3.6
MELLAN	VAL79 (80)	1188	90.0	45.5	52.9	8.1	37.4	.	10.3	13.3	29.3	1.6
	VAL82 (85)	1247	90.9	46.4	50.1	7.7	38.7	2.1	8.6	7.1	34.3	3.5
	VAL85 (85)	1274	89.7	44.7	52.9	7.0	37.7	1.7	4.8	18.1	30.0	2.4
	VAL88 (85)	1239	86.2	42.4	47.9	7.4	35.0	6.7	5.1	15.8	27.0	3.0
LÅG	VAL79 (80)	199	93.0	35.9	62.8	3.4	32.5	.	16.6	15.7	30.4	1.3
	VAL82 (85)	146	93.1	36.5	59.9	3.1	33.4	1.8	14.1	9.5	36.3	3.5
	VAL85 (85)	155	92.3	36.2	62.0	2.9	33.3	1.5	10.7	21.1	30.1	1.8
	VAL88 (85)	151	88.5	36.3	53.8	3.4	33.0	6.2	9.8	17.7	26.3	3.6

VALÅR	ENL Antal FOB avg.	Val- del- tag. röster tag. (1000)	Block		Parti							
			SOC	BORG	VPK	S	MP	C	FP	M	ÖVR	
ANDEL ENSAMBOENDE												
HÖG												
VAL79	(80)	253	85.7	49.6	48.3	12.3	37.3	.	8.7	11.9	27.7	2.1
VAL82	(85)	334	86.9	53.4	42.6	10.9	42.5	2.3	7.1	6.2	29.3	4.0
VAL85	(85)	320	85.2	50.6	46.1	10.3	40.3	2.1	4.0	15.7	26.4	3.3
VAL88	(85)	303	81.1	46.5	41.9	10.3	36.1	8.2	4.1	13.6	24.3	3.4
VAL79	(80)	1092	89.0	50.2	48.0	8.1	42.1	.	10.6	12.5	25.0	1.7
VAL82	(85)	1070	90.1	51.0	45.5	7.8	43.1	2.0	8.7	6.7	30.1	3.6
VAL85	(85)	1099	88.5	49.4	48.1	7.2	42.2	1.6	5.3	16.6	26.3	2.4
VAL88	(85)	1082	84.6	46.9	43.6	7.6	39.3	6.3	5.4	14.6	23.7	3.2
LÅG								.	13.1	16.7	36.2	1.2
VAL79	(80)	258	94.3	32.8	66.0	4.2	28.6	.	10.3	8.9	42.8	3.2
VAL82	(85)	232	94.7	34.9	62.0	4.0	30.9	1.9	5.7	22.4	36.8	1.8
VAL85	(85)	245	93.7	33.3	64.9	3.4	30.0	1.5	6.2	20.0	32.8	2.7
VAL88	(85)	233	91.1	32.6	59.1	3.8	28.8	5.6				
ANDEL PENSIONÄRER												
HÖG								.	8.8	13.0	29.8	1.9
VAL79	(80)	263	87.8	46.5	51.6	9.0	37.5	1.9	7.6	7.3	32.3	3.5
VAL82	(85)	275	88.9	49.2	47.3	7.8	41.5	1.7	4.3	17.2	28.5	2.5
VAL85	(85)	262	87.7	47.5	50.0	7.2	40.3	6.6	4.3	14.3	26.3	3.6
VAL88	(85)	246	83.8	44.9	44.9	7.7	37.2					

MELLAN	VAL79 (80)	1101	89.5	47.4	51.0	7.9	39.5	.	11.1	12.8	27.1	1.7
	VAL82 (85)	1187	90.1	49.1	47.4	8.0	41.1	2.0	8.8	6.8	31.7	3.6
	VAL85 (85)	1208	88.6	47.4	50.1	7.3	40.0	1.7	5.3	17.1	27.7	2.5
	VAL88 (85)	1175	84.9	45.0	45.2	7.7	37.3	6.6	5.5	14.9	24.9	3.1
LÅG	VAL79 (80)	238	90.3	46.8	51.6	7.6	39.2	.	11.2	14.2	26.2	1.6
	VAL82 (85)	173	91.9	48.4	47.9	6.9	41.5	2.1	8.7	6.9	32.3	3.7
	VAL85 (85)	195	90.0	46.2	51.5	6.5	39.7	1.6	4.6	18.5	28.4	2.3
	VAL88 (85)	196	86.4	43.7	47.3	6.9	36.8	6.2	5.2	17.4	24.7	2.8
ANDEL BARN												
HÖG	VAL79 (80)	246	91.4	43.9	54.7	6.2	37.7	.	12.7	14.6	27.4	1.4
	VAL82 (85)	122	92.9	47.3	49.2	6.0	41.3	2.0	9.6	7.3	32.3	3.5
	VAL85 (85)	141	91.1	45.7	52.1	5.7	40.0	1.5	5.1	18.9	28.1	2.2
	VAL88 (85)	140	87.1	44.2	47.0	6.3	37.9	6.0	5.7	17.2	24.1	2.8
MELLAN	VAL79 (80)	1100	89.4	47.5	50.8	8.0	39.5	.	10.6	12.8	27.4	1.7
	VAL82 (85)	1262	90.2	48.7	47.7	7.8	41.0	2.0	8.7	6.9	32.1	3.6
	VAL85 (85)	1286	88.8	47.0	50.5	7.1	39.9	1.6	5.3	17.2	28.1	2.5
	VAL88 (85)	1256	85.1	44.7	45.7	7.5	37.2	6.5	5.4	15.0	25.2	3.1
LÅG	VAL79 (80)	256	86.6	50.2	47.8	10.8	39.4	.	8.7	12.7	26.5	2.0
	VAL82 (85)	252	87.8	51.9	44.3	9.4	42.5	2.1	7.4	7.0	29.9	3.7
	VAL85 (85)	238	86.4	49.7	47.4	8.7	41.0	1.9	4.2	16.7	26.6	2.9
	VAL88 (85)	222	82.3	46.0	43.2	9.0	36.9	7.3	4.3	14.1	24.8	3.5

Diagram 14.1 Procent valskolkare i olika typer av bostadsområden i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

C = Centrum

N = Närort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus
i området

80br = >80% bostadsrätter
i området

80hy = >80% hyresrätter
i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna,
byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

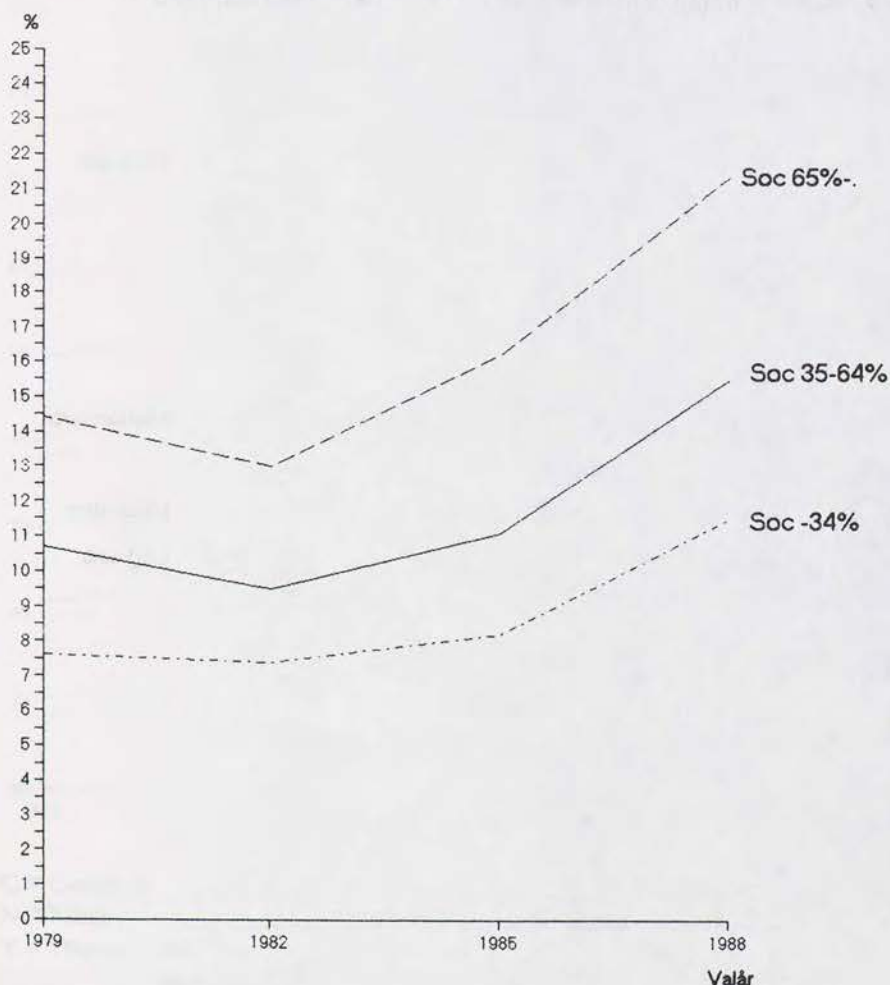
Sy = Småhus i ytterförort

HayM = Hyresrätter, allmännyttan, ytterförort,
byggda under miljonprogrammets tid

SnM = Småhus i närförort, miljonprogrammet

SyM = Småhus i ytterförort, miljonprogrammet

Diagram 14.2. Procent valskolkare i områden med olika andelar röster på det socialistiska blocket i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

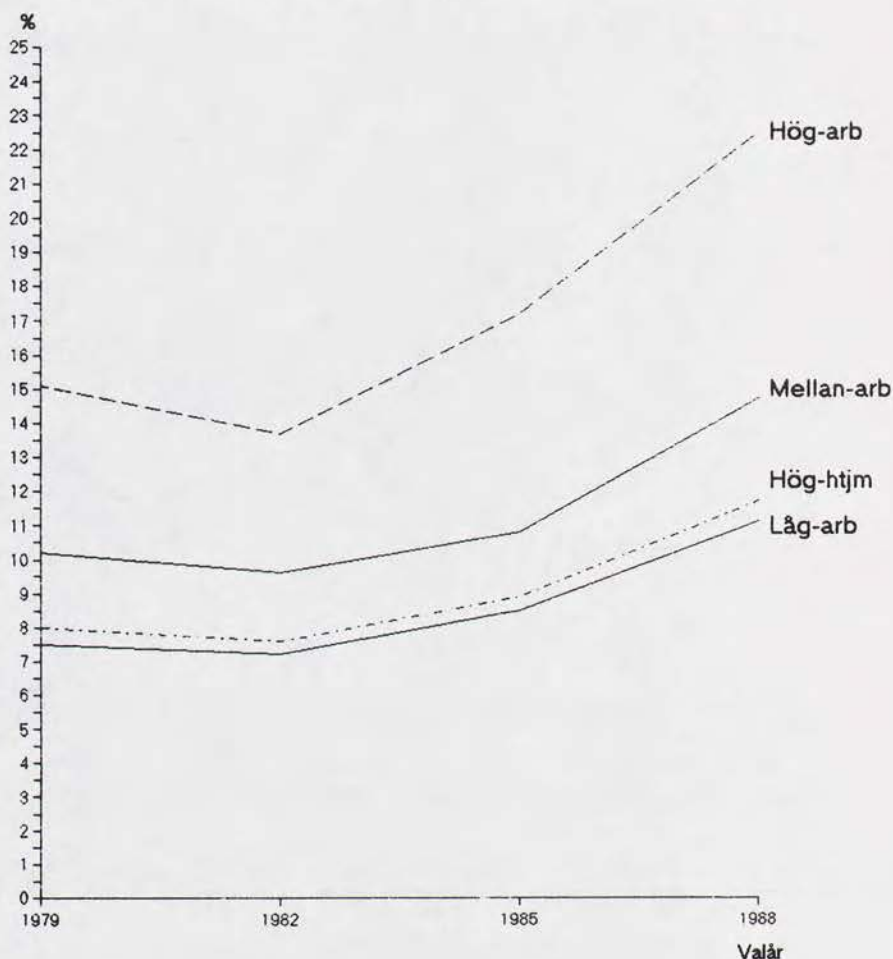

Soc 65%- = Områden med 65% eller högre andel röster på det socialistiska blocket

Soc 35-65% = Områden med 35-65% röster på det socialistiska blocket

Soc -34% = Områden med upp till 34% röster på det socialistiska blocket

Diagram 14.3 Procent valskolkare i områden med olika andelar arbetare resp hög andel högre tjänstemän i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

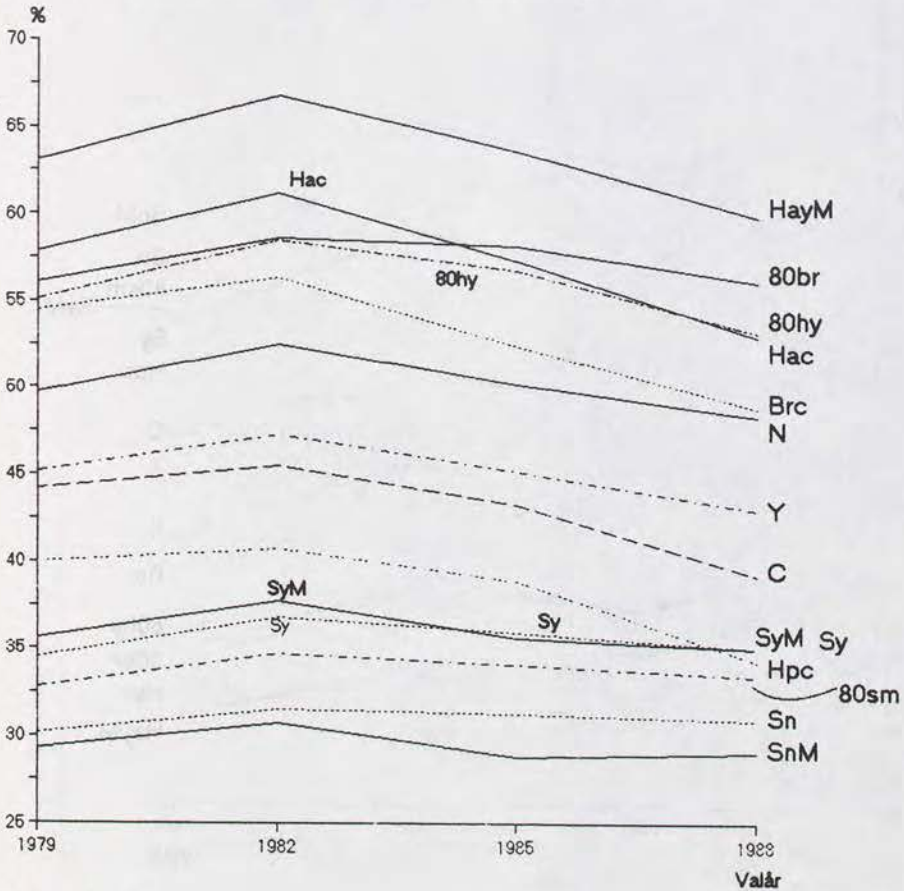
Hög-arb = Områden med en hög andel arbetare

Mellan-arb = Områden med en medelhög andel arbetare

Låg-arb = Områden med en låg andel arbetare

Hög-htjm = Områden med en hög andel högre tjänstemän

Diagram 14.4 Procent socialistiska röster i olika typer av bostadsområden i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

C = Centrum
N = Närförort
Y = Ytterförort

Förortsområden

80sm = >80% småhus
i området
80br = >80% bostadsrätter
i området
80hy = >80% hyresrätter
i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna,
byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

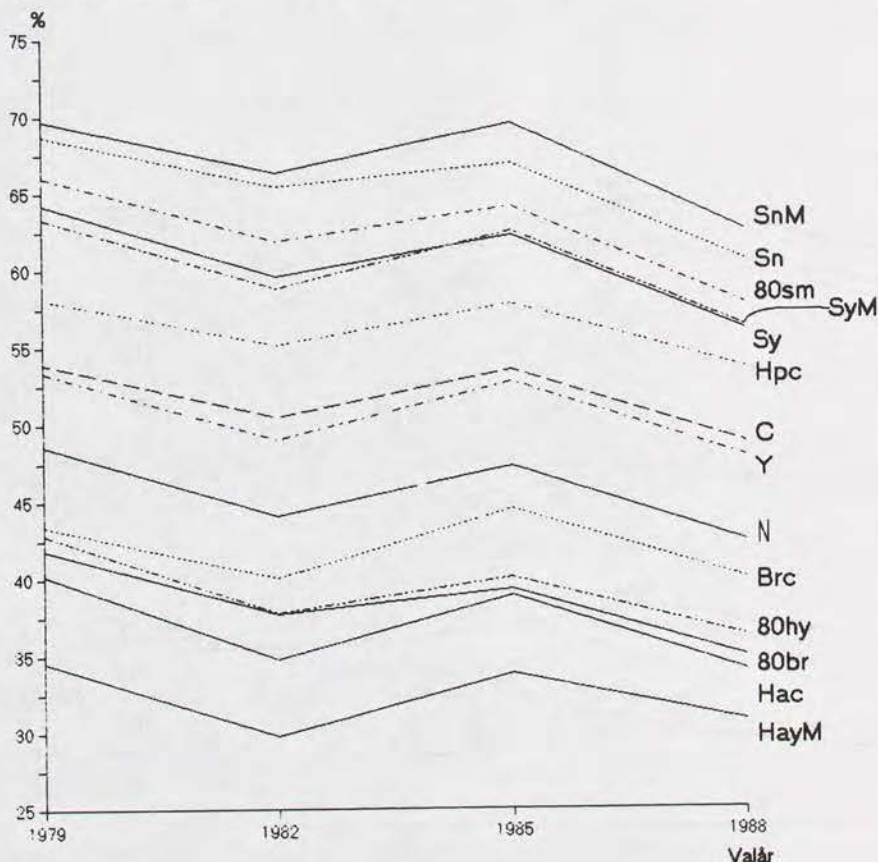
Sy = Småhus i ytterförort

HayM = Hyresrätter, allmännyttan, ytterförort,
byggda under miljonprogrammets tid

SnM = Småhus i närförort, miljonprogrammet

SyM = Småhus i ytterförort, miljonprogrammet

Diagram 14.5 Procent borgerliga röster i olika typer av bostadsområden i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

C = Centrum

N = Närort

Y = Ytterort

Förortsområden

80sm = >80% småhus
i området

80br = >80% bostadsrätter
i området

80hy = > 80% hyresrätter
i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna,
byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närförort

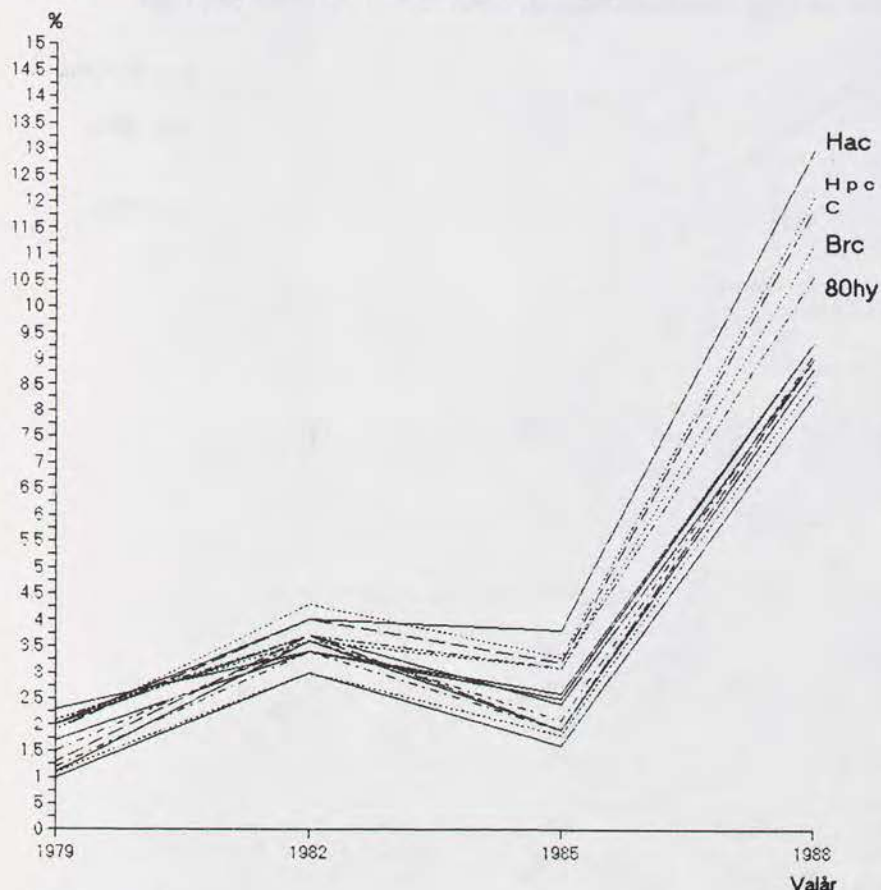
Sy = Småhus i ytterförort

HayM = Hyresrätter, allmännyttan, ytterförort,
byggda under miljonprogrammets tid

SnM = Småhus i närförort, miljonprogrammet

SyM = Småhus i ytterförort, miljonprogrammet

Diagram 14.6 Procent röstande på småpartier i olika typer av bostadsområden i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

C = Centrum

N = Närtort

Y = Yttort

Förortsområden

80sm = >80% småhus
i området

80br = >80% bostadsrätter
i området

80hy = >80% hyresrätter
i området

Hpc = Hyresrätter, privata, centralt belägna,
byggda före 1951

Hac = Hyresrätter, allmännyttan, centralt belägna

Brc = Bostadsrätter, centralt belägna

Sn = Småhus i närtort

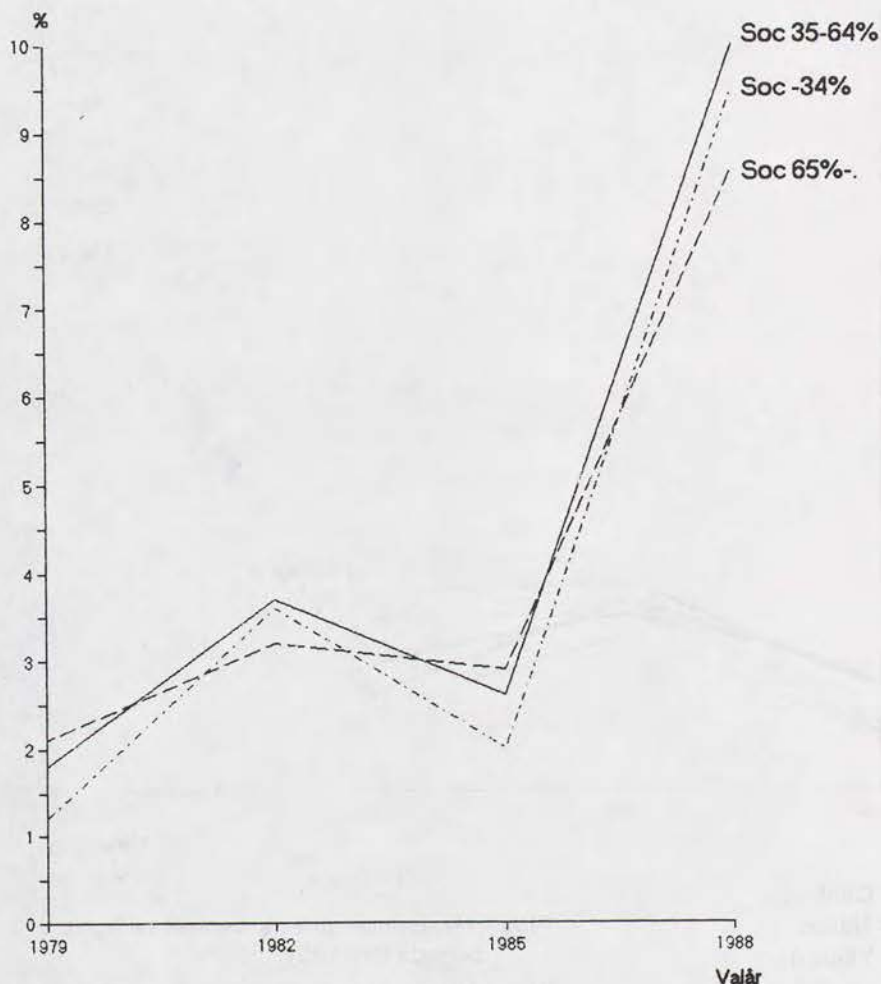
Sy = Småhus i yttort

HayM = Hyresrätter, allmännyttan, yttort,
byggda under miljonprogrammets tid

SnM = Småhus i närtort, miljonprogrammet

SyM = Småhus i yttort, miljonprogrammet

Diagram 14.7 Procent röstande på småpartier i områden med olika andelar röster på det socialistiska blocket i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

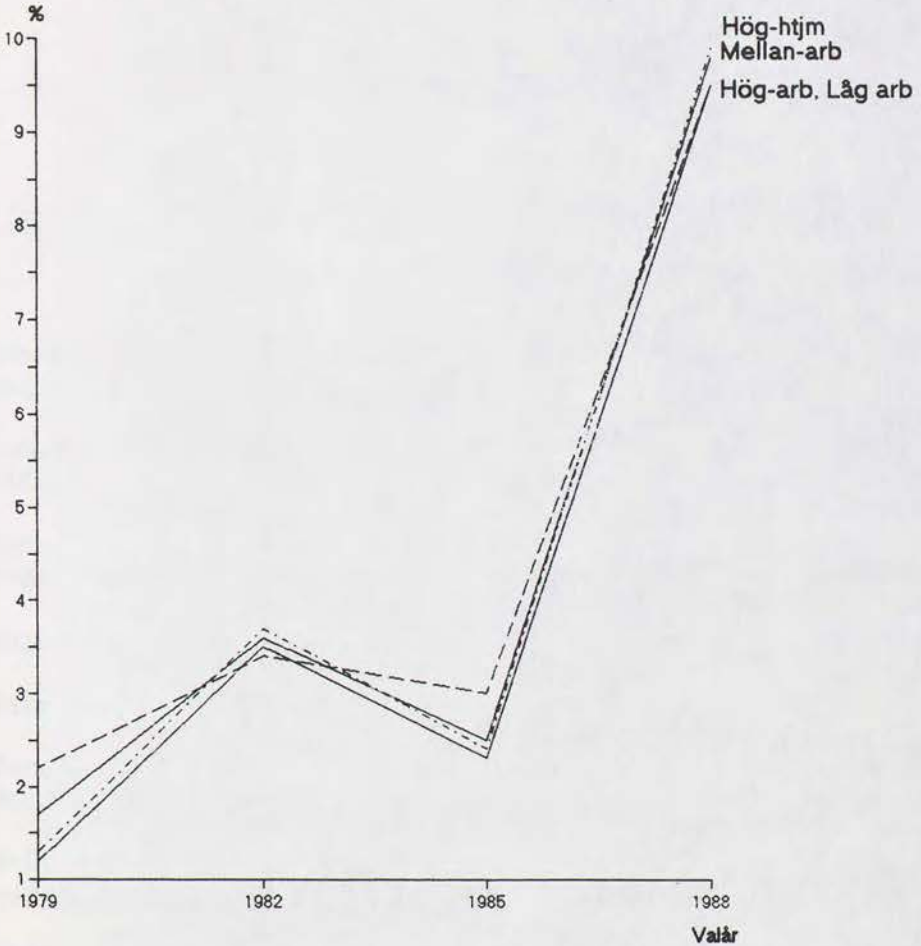

Soc 65%- = Områden med 65% eller högre andel röster på det socialistiska blocket

Soc 35-65% = Områden med 35-65% röster på det socialistiska blocket

Soc -34% = Områden med upp till 34% röster på det socialistiska blocket

Diagram 14.8 Procent röstande på småpartier i områden med olika andelar arbetare resp hög andel högre tjänstemän i valen 1979, 1982, 1985 och 1988

Hög-arb = Områden med en hög andel arbetare
 Mellan-arb = Områden med en medelhög andel arbetare
 Låg-arb = Områden med en låg andel arbetare
 Hög-htjm = Områden med en hög andel högre tjänstemän

Litteratur

Arnell-Gustavsson, Ulla (1983): Blanda eller utjämna? Om strategier mot boendesegregation. Gävle.

Bernow, Roger (1989): Levnadsvillkor i storstadsregioner. SOU 1989:17.

Bostadsdepartementet (1984): Boendesegregationens utveckling i Sverige under efterkrigstiden. Ds Bo 1984:4. Stockholm.

Bostadskommittén (1984): Slutbetänkande, del 1. SOU 1986:5.

Danermark, Berth (1983): Klass, inkomst och boende. Örebro.

Duncan, O D, och Duncan, B (1955): Residential Distribution and Occupational Stratification. American Journal of Sociology 60.

Gidlund, Gullan och Jan-Erik (1989): Storstadens partier och valdeltagande 1948-88. SOU 1989:68.

Jacobsson, Tord och Danermark, Berth (1988): Kommunal bostadspolitik och segregation. Byggforskningsrådet, Stockholm.

Jansson, Carl-Gunnar (1977): Om segregation. PLan nr 3.

Lindén, Anna-Lisa (1989): Vem bor i bostadsområdet. Lund.

Lindberg, Göran och Lindén, Anna-Lisa (1989): Social segmentation på den svenska bostadsmarknaden. Lund.

Mörk, Magnus (1986): Livsmönster och boendekarriärer i tre generationer. Göteborg och framtiden, rapport nr 22.

Nilsson, Bengt (1989): Omflyttningens lokala effekter - demografiska förändringar. Stencil.

Nilsson, Åke och Sellerfors, Håkan (1989): Separationer - 45 000 barn berörs per år. Välfärdsbulletinen nr 3/1989.

Peach, Ceri (1975): Urban Social Segregation. Lonman, London.

Regionplane- och trafikkontoret (1983): Områdesdata 1983 för Stockholms län. Stockholms läns landsting.

SCB: Folk- och bostadsräkningarna 1980 och 1985: råtabeller.

SCB (1979, 1982, 1985, 1988) Allmänna valen. SOS.

SCB (1985): Ohälsa och sjukvård. Levnadsförhållanden. Rapport nr 42. SOS.

SCB (1986): Tandhälsa och tandvård. Levnadsförhållanden. Rapport nr 49. SOS.

SCB (1987): Hushållens utgifter. SOS.

SCB (1987b): Hälsan i Sverige. Hälsostatistisk årsbok 1987/88. SOS.

SCB (1989): Bostads- och hyresundersökningen 1988. Del 1: Lägenhetsdata för hyreslägenheter. Bo 31 SM 8901.

SCB (1989): Bostads- och hyresundersökningen 1988. Del 2: Hushållsdata för hyres- och bostadsrättslägenheter. Bo 31 SM 8903.

SCB (1989): Bostads- och hyresundersökningen 1987. Del 3: Lägenheter och hushållsdata för småhus. Bo 31 SM 89034.

SCB (1989): Fastighetsprisstatistik för första kvartalet 1989. P 16 SM 8903.

SCB (1989): Konsumentpriser för oktober 1989. P 14 SM 8911.

SCB (1989): Tio år med nya högskolan. Siffror om högskolan, SOS.

SCB (1989): Studier över valbeteendet. Uppdrag för storstadsutredningen. Stencil.

Socialstyrelsen (1987): Folkhälsorapport 1987. Socialstyrelsen redovisar 1987:15. Stockholm.

Storstadsutredningen (1989): Levnadsvillkor i storstadsregioner. Underlagsrapport från Storstadsutredningen. SOU 1989:67.

Sydvästra Skånes kommunalförbund (1989): Levnadsvillkoren i Sydvästra Skåne. Malmö.

Walldén, Marja och Modig, Arne (1981): Boendesegregation - underlag för diskussion av framtida forskning. Byggforskningsrådet.

Wikström, P-O (1988): Brott och brottsutveckling i Stockholms olika stadsmiljöer. I "Brottsutvecklingen 1988", BRÅ Forskning 1988:2.

Wikström, P-O (1987): Våld. BRÅ, Informationsenheten.

Wiktorin, Marianne (1989): 80-talets ombyggnader: pensionär ut - tjänsteman in. Byggforskning, 7.

Vogel, Joachim, Andersson, L-G, Davidsson, U, och Häll, L (1987): Ojämligheten i Sverige. Utveckling och nuläge. Rapport nr 51 i serien Levnadsförhållanden. SCB, Stockholm.

Vogel, Joachim (1987): Det svenska klassamhället. Rapport nr 50 i serien Levnadsförhållanden. SCB, Stockholm.

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
3. En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
4. Transportrådet. K.
5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
10. Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.
12. Meddelarrätt. Ju.
13. Översyn av sjölagen 2. Ju.
14. Långtidsutredningen 1990. Fi.
15. Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. Fö.
16. Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. K.
17. Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. UD.
18. Lag om folkbokföringsregister m.m. Fi.
19. Handikapp och välfärd? - En lägesrapport från 1989 års handikapputredning. S.
20. Välfärd och segregation i storstadsregionerna. SB.

KUNGL. BIBL.

1990-03-29
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]

Välfärd och segregation i storstadsregionerna. [20]

Justitiedepartementet

Meddelarrätt. [12]

Översyn av sjölagen 2. [13]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]

Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. [17]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]

Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. [15]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]

Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn.

Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]

Handikapp och välfärd? - En lägesrapport från 1989 års handikapputredning. [19]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]

Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. [16]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen 1990. [14]

Lag om folkbokföringsregister m.m. [18]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]

Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]

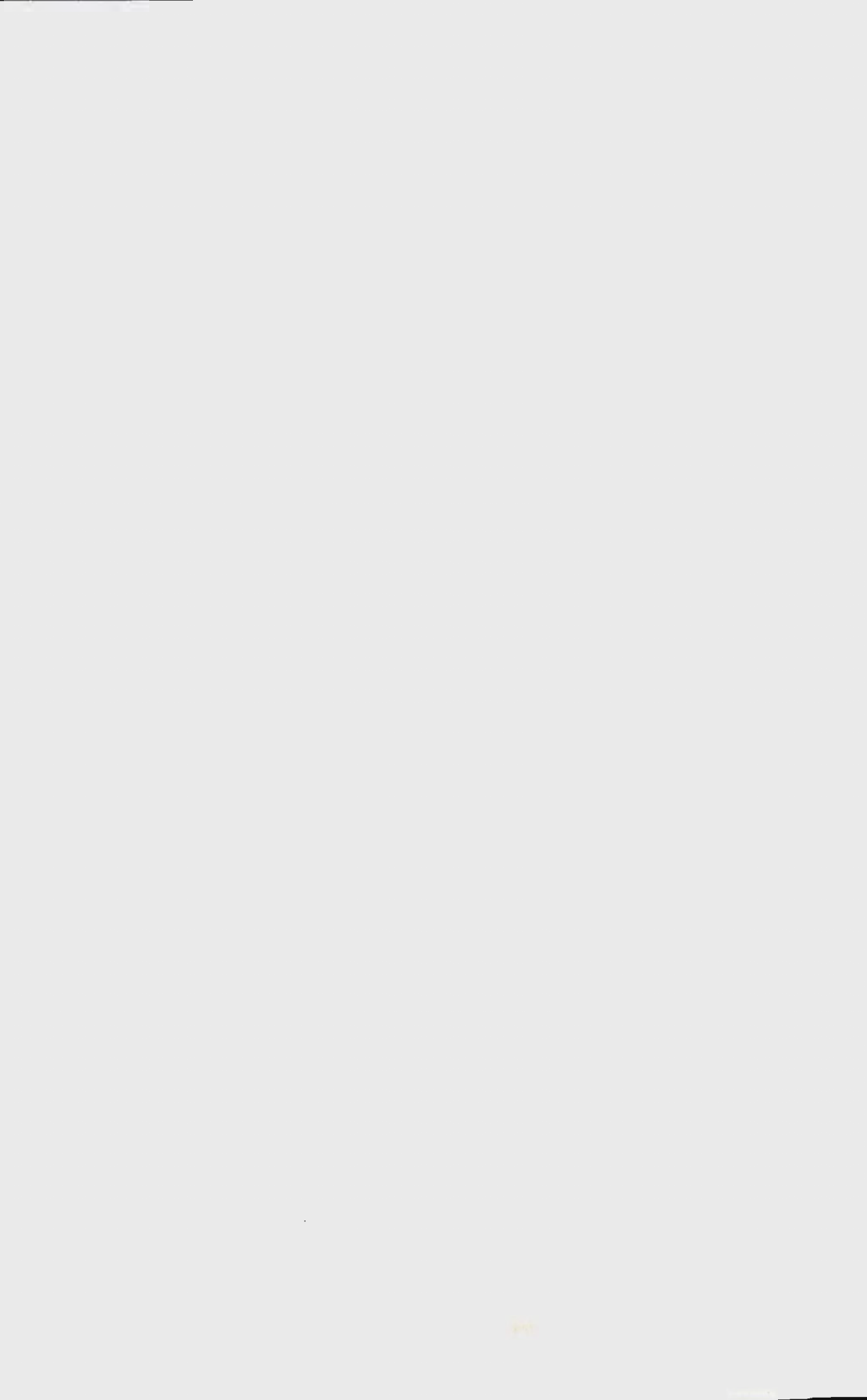
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]

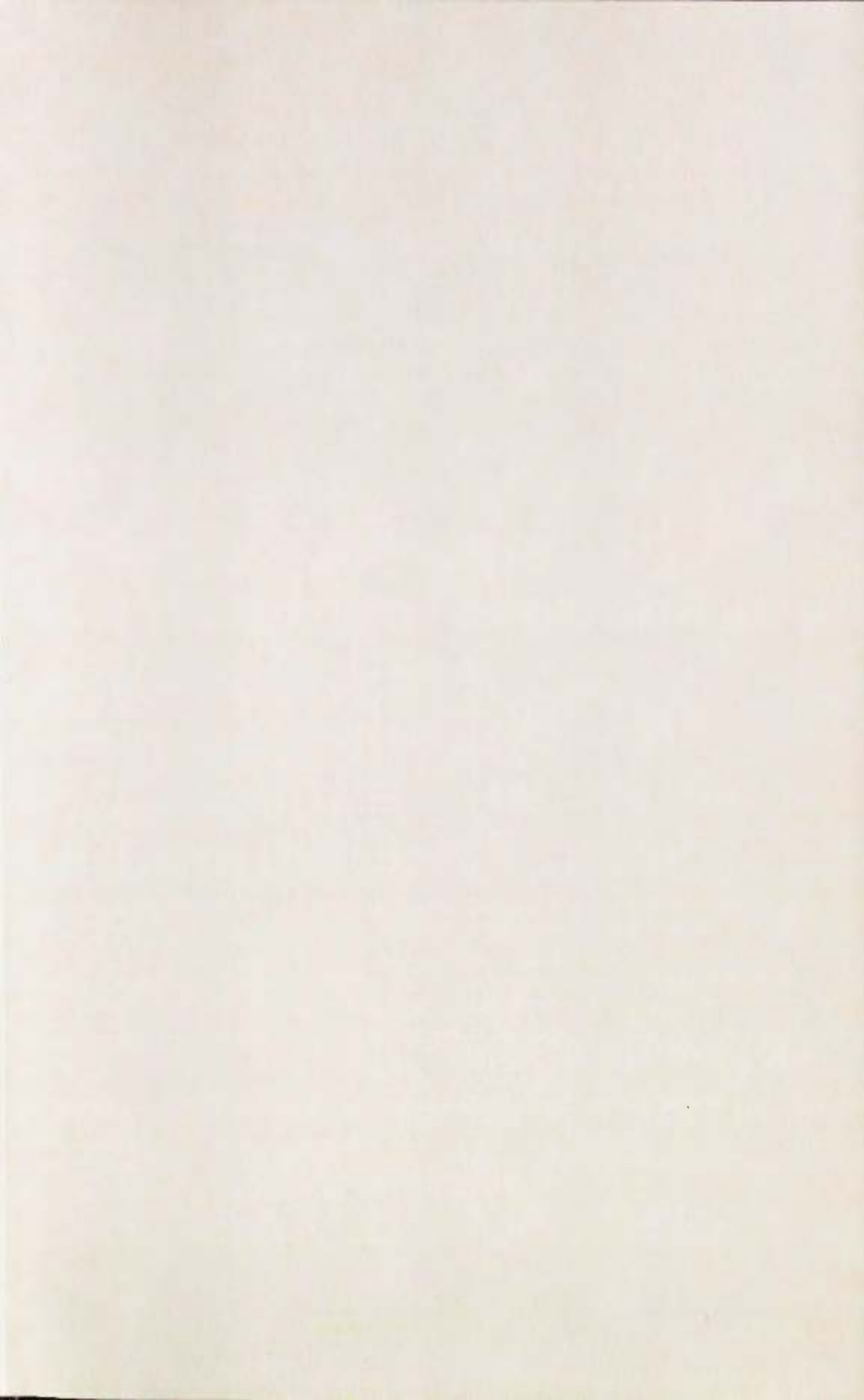
Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]

Industriedepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: ALLMÄNNA FÖRLAGET, KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM,
TEL: 08-739 9630, FAX: 08-739 9548.

INFORMATIONSBOKHANDELN, MALMTORGSGATAN 5 (VID BRUNKEBERGSTORG), STOCKHOLM.